

พระราชบัญญัติ แลประกาศต่าง ๆ

เล่ม ๓

ในรัชกาลที่ ๕

1830-๓3

ประกาศออกอัฐโศภิตซึกเสียว ที่ ๓

มีพระบรมราชโองการโปรดพระยัฒนาสุรสิงหนาท ให้
ประกาศแก่ท่าม ทั้งหลาย ชายหญิง ใหญ่ น้อย ในพระนครนอกพระ
นคร ทั้งปวง ท้าวทั้งพระราชอาณาเขต ให้ทราบทั่วกัน
โดยความที่ประกาศชี้แจงมายังนี้ แต่ก่อนในย่านเมืองไทย
ลาว : เหล่านี้ นามมาแล้วแต่โบราณราชการ ใช้ศอย อย่าง
หนึ่งที่เรียกว่า เข็ มาแตกปลัด ออกไปจาก เงิน ปลัด ๕๐

190
๒๑๗

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

ชายขายแลกเปลี่ยนอยู่กับอยู่คง เช่นรู้ เช่นเห็นด้วย ถิ่นนั้น ข ก็ไทย
 ประมาณ ตามพระราชกำหนดกฎหมายโบราณว่า ให้ คึกเข็ญแปด
 ร้อยต่อเพอง แลคำโบราณก็เล่าว่าครั้งกรุงเก่าราชฎราช
 ชายแลกเปลี่ยนเข็ญแปดร้อยต่อเพองจริง ครั้นเมื่อยกบ้าน
 บ้านเมืองมาตั้งกรุงเทพมหานคร อยู่ในฝ่ายสวนนี้ ทอชเข็ญ
 สายสนมมีน้อยไป เงินทองหนึ่งแตกเป็นเข็ญได้แต่เพียงสอง
 ร้อย คนที่เกี่ยวไปมาเห็นเข็ญตกที่ไหนเข็ญหนึ่งสองเข็ญก็เก็บ
 เมื่อผู้มีศรัทธา ไปรยเข็ญให้ เปนทาน ก็กลั้ม รุมแย่ง จึงถิน
 ลก คำข้างประเทศเห็นว่า มีผู้ต้องการ เข็ญมาก ก็เก็บหอบ
 อย่างนั้นในทะเลใต้กระ สอยเข้ามาซื้อชายตก บ เข็ญมีมากจน
 ราชฎราชชายแลกเปลี่ยน ปลักจากเงินเพองมากจนไป เปน
 สอง ร้อย ยี่สิบห้าต่อเพอง แล้วสอง ร้อย ห้าสิบต่อเพอง
 แล้วจนไปห้าร้อยต่อเพอง แล้วจนไปแปดร้อย ต่อเพอง
 เมื่อเข็ญยังแพงอยู่ ไม่ถึงแปดร้อยต่อเพองนั้น คนสงฮาย
 เปนอันมากบ่นว่า บ้านเมืองเราเดี๋ยวนี้ ขี้ต สนเงินเพองหนึ่ง
 แลกเข็ญไม่ได้ ถึงแปดร้อย เหมือนเมื่อครั้งกรุงเก่า ครั้น
 เมื่อเข็ญขึ้นถึงแปดร้อยต่อเพองแล้ว ท่านทังปวงที่รู้พระราช
 กำหนดกฎหมาย แลการโบราณก็ขึ้นสมบดินคิดว่า บคิน
 บ้านเมือง สมบูรณ์จนเข็ญขึ้นไปถึงแปดร้อย ต่อเพอง ต้องตาม

กฎหมายเหมือนกับการก่อน ครั้นลูกค้านำหอยที่เรียกว่า
 เขียวมาขายมากจนไป ราคาเขียวก็น้อยมากจนไป ราคา
 เขียวก็ตกมากไป ถึงพืหนึ่ง ต่อเฟื่อง พืสอง ร้อยพื สามร้อย
 ต่อเฟื่อง ก็เมื่อเขียตกมากไปถึงแปด ร้อยต่อเฟื่อง ก็ที่ เขียวแพง
 ไม่ถึงแปด ร้อยต่อเฟื่อง ก็ที่ การคิดเขียปรับใหม่ในการพิพาก
 ขา ความตามพระราชกำหนดกฎหมาย ก็คงคิดเขียแปดร้อย
 ต่อเฟื่อง ขึ้นเสมอ อยู่ไม่ยกย้าย ทั้งในกรุง เทพมหานคร
 แลหัวเมืองก็เมื่อเวลาเขียพืหนึ่ง พืสอง ร้อย พืสามร้อย
 ต่อเฟื่องนั้น มีผู้ขึ้น ว่าแต่ก่อนมีเขียห้าเขียสิบเขีย ก็ชื่อของกิน
 ใต้ชื่อหนึ่ง เขียนี้ มีถึง ร้อย เขียชื่อกินก็ ไม่ใคร่ จะให้เต็มชื่อ
 ของแพงไปถือว่า จะชื่อ กินใต้ต้อง ทนแสบท้องนี้เขีย อยู่นาน ๆ
 ในบ่อนตัวย่อย เมื่อเวลาเขียแพงนับเขียแพงตัวกิน ครั้นเวลา
 เขียตกเขียจคว่านที จะนับ เขาสามดวง แพงตัวกินยัง บอกลเขีย
 ละ ร้อยเขียละห้าสิบ แพงตัวกินเป็นคณณบ้าง ๆ ก็ในแผ่นดิน
 ประจุบันนี้ ลูกค้านำของ สิ่งอื่น มาค้าขายเสียมากไม่เก็บ
 เขียวมา เขียเก่าแตกตก หายสายสูญไปราคาเขียตกลงมา
 จนกับนี้คง แปดร้อยต่อเฟื่องเหมือนอย่าง ที่ว่า ในกฎหมาย ก็เมื่อ
 ราคาเขียได้ถึงกฎหมายที่คิด เขียปรับ อยู่ดังนี้ นักปราชที่ถือ
 กฎหมายก็เห็นว่า เป็นดี อยู่แล้ว แต่คนบางพวกก็ยังขึ้นว่า

เอาเงินไปแลกเหรียญกัน ได้ น้อยไปก็ค่ามันของคนที่ไม่คิดค่าก็คิดหลัง
 นั้น ไม่เป็นประมาณ เมื่อเขยมากก็ ย่นว่ามีมากแล้ว ขาดที่ห้อง
 นี้ย ชอ ชาย ก็นำเข้าไปมีเขยน้อยก็คิดของ อ้อมท้องไม่ได้ ครั้น
 เมื่อเขย แพงขึ้น ก็กลับย่นแล้ว ว่าเงินเปลืองไปแลกเขยได้ น้อยไป
 รายจวน ย่นทองเมื่อเขยมากเขย น้อยเขยถูกเขยแพงทั้งนี้ จะเอา
 เป็นประมาณก็ไม่ได้ จะว่าได้ได้หลักหลายแล้ว เห็นว่าถ้า
 เขยเป็นแค่ ร้อย คือเพียง ต้อง ตามกฎหมายนั้นเป็นก็ สิบไป
 ภายหน้าแต่นี้ ถ้าว่าไม่มีสักค่านอกประเทศ นำเขยมาขายมาก
 ขึ้น ก็เห็นว่าเขย จะแพงขึ้น เพียงหนึ่งไม่ได้ถึง ๘๐๐ แด
 คำคนที่ย่นว่าเขยมากต้อง นี้ย ชำ อยู่ลำบากไปเสียเวลานี้ ก็
 ควร จะเห็นชอบด้วยบ้าง อยู่ ข ขันนี้ ในกรุงเทพมหานคร ก็ก
 ษะ กอบการ กลไฟทำกระเปาะก็ ยก ผลิตด้วยทองแดง แด
 ดียกทำ ทำให้แรงกว่าคิขกปรกติ มีพื้นเกลี้ยงเงาดี
 แดลวดลายเรีขร้อย น้าหนึ่งมีตรา จักรรูปร่าง อยู่กลาง
 มีอักษรไทย บอก ประมาณ อยู่ข้างบนเลข แด อักษร อังกฤขบอก
 ประมาณ กระหนาบ อยู่สองข้าง มีอักษร จีน บอก ประมาณ
 อยู่ข้างล่าง เพื่อ จะให้รู้ ง่าย ทั้ง สามภาษา ซึ่งเป็นจำพวก
 ขาย ค้า โตใหญ่โตไว้ เสมอกัน น้าหนึ่งมีตรา ประจำแผ่นดิน
 ประจุบันนี้ เพื่อ จะให้รู้ว่าเป็น ของ เกิดขึ้น ในแผ่นดิน ประจุบันนี้

ทุกแผ่น ๆ กระเปาะ อย่างนี้ ก็หมก จดก็เกลียด เกลือกว่า กระเปาะ
 ของเครื่องเงิน แล กระเปาะ สึง กระสี ของญวน แล ๒ ของเครื่อง
 หล่อที่เข่น ไซ้ ใน บ่อนเบี้ย ทั้ง ปวง เห็น เช่นนี้ว่า ผู้อื่น ไม่ทำ
 ปลอมได้ ควร จะใช้ทั่วทั้ง พระ ราชา อาณาเขต กระเปาะ อย่าง
 ใหม่ นั้น เป็นสองขนาด เพื่อจะได้ ใช้ แทน เบี้ย ร้อย แล เบี้ย ห้าสิบ ใน
 เบี้ย ๘๐๐ คือ เพื่องามพระราช กำหนดกฎหมาย ราษฎร
 จะได้ ช้อช่าย แรก ก็ง่าย ๆ ไม่ช้าต้อง เสียเวลา นั่ง เบี้ย อยู่
 อย่าง ก่อน, กระเปาะ อย่างใหญ่ ซึ่งข้าง มี ริว ใช้ แทน เบี้ย ร้อย
 ๘ กระเปาะ เป็น เพื่อง ได้ เรียกว่า อัฐุ นัย ก็ ว่า อัฐุ หนึ่ง สอง อัฐุ
 ขึ้น ไป จน แยก อัฐุ เป็น เพื่อง ๆ กระเปาะ อย่าง น้อย ข้าง เกลียด ใช้
 แทน เบี้ย ห้าสิบ ๑๖ กระเปาะ เป็น เพื่อง ได้ เรียกว่า โสฬศ
 นัย ก็ ว่า โสฬศ หนึ่ง สอง โสฬศ ขึ้น ไป จน ๑๖ โสฬศ เป็น เพื่อง
 กระเปาะ อัฐุ แล โสฬศ ทั้ง ปวง นี้ จะ ทำ เพิ่ม เกิม ขึ้น ให้ มาก แล้ว
 จะ แยก จ่าย จำหน่าย ไป ก็ ผู้ ไค ไค ไป ครบ ๘ อัฐุ แล ๑๖ โสฬศ
 ตาม กำหนด ว่า ที่ น้อย เป็น เพื่อง ขึ้น ไป จน มาก เท่า ไค ๆ ควร จะ
 คิด เป็น เงิน หนึ่ง ซึง สอง ซึง สิบ ซึง ร้อย ซึง ก็ ก็ ให้ รวม กระเปาะ นั้น
 มา ขึ้น รับ เงิน ไป แต่ ชาว พระ คลัง มหาสมยั ตี เหมือน เช่น มา
 ขึ้น เงิน ด้ว กระ ตายหมาย ใช้ แทน เงิน นั้น เกิด จะ ไม่มี ชัก ขวาง
 อย่าง หนึ่ง อย่าง ไค จะ ไค ไค สวาก ถ้า มี ชัก ขัก ขวาง อย่าง ไค

ก็ให้มาร้องถวายฎีกา โดยเร็วเถิดจะชำระให้ ฯ ทศขยเมียบ
 ที่เคยใช้อยู่แต่ก่อน ก็คงใช้กันอยู่ตามเคยเถิดไม่ห้ามเพื่อจะ
 ได้ใช้ในปลายในเสศต่ำกว่าห้าสิบบีบลงมา เมื่อราคาเข็ยเป็น
 ๔๐๐ คอเพอง อยู่อย่างเช่นบั้น ก็เป็นก็อยู่แล้วเพราะต้องตาม
 กฎหมาย ถ้าสืบค่อไปเข็ยน้อยลงราคาไม่ถึง ๔๐๐ คอเพอง
 ราคากระแจะอัญแดโสพิศก็จะคงให้ขึ้นเงินแก่พระคลัง ๘ อัญ
 เข็ยเพอง ๑๖ โสพิศ เป็นเพองยั้งขึ้นอยู่ ไม่ก็กิสกไปตาม
 เข็ยเลย ถ้าหากว่าลูกค้าต่างประเทศจะเก็บเข็ยมาขาย
 มากมายขึ้นถึงก่อน จนราคาเข็ยตกมากกว่า ๔๐๐ คอเพอง
 ขึ้นไป ก็เห็นว่าผู้เก็บทศขยเข็ยมาขายและผู้ซื้อทศขยเข็ยไว้
 จับจ่ายใช้สอยได้แพร่หลาย จนราคาเข็ยตกเกินกว่าพระราชกำหนด
 กฎหมายไปนั้น เป็นอันชักชวนแก่ทางที่จะทำกระแจะใช้ เมื่อ
 เข็ยถึงกระที่อั้งทังภาณใหม่ ก็ชักชวนแต่ผู้ที่จะขายเข็ยมากไปกว่า
 ๔๐๐ คอเพอง เป็นประโยชน์แก่แผ่นดินบ้าง ฯ หนึ่งก็ยกย่อยในบ้าน
 ในเมือง คือเครื่องอุปพรรณต่าง ๆ ที่ช่างวิญญูทำในเมืองนี้
 ฤมาแต่เมืองจีนคือผ้าซาแลอื่น ๆ ผู้ซื้อไปใช้สอย
 ชำรุดแล้วทอดทิ้งเสียก็มีอยู่มากไม่เหมือนประโยชน์ ถ้าผู้ใดจะใคร่
 ใ้กระแจะแทนเข็ยร้อยเข็ยห้าสิบบีบไปใช้ ฤจะใคร่ไ้เงินก็ให้รวบรวม
 เข็ยยกย่อยนี้ มาขายที่โรงจักรทำกระแจะในพระบรมมหาราชวัง

๘๘๗
 คิดน้ำหนักเหล็กคำสั่งต่อเฟือง จะต้องการเงินก็จะได้เงิน
 จะต้องการ กระแปะแทนเขี้ยวร้อยเขี้ยวห้าสิบ ก็จะได้อะแปะ
 ๘ อัฐ ๑๖ โสฬศ แล ๘ อัฐ กับ ๘ โสฬศ แล อัฐ
 กับโสฬศเจ็ดจากกัน อย่างอื่นนอกเฟืองหนึ่ง ทำราคาคิยก
 หนักเหล็กคำสั่ง ให้ไว้ไปตามชอบใจ ถ้าแน่นคิยกที่มาแลก
 ไม่ถึงเหล็กคำสั่ง ฤกษ์มีเสกเกินเหล็กคำสั่งไป ไม่ถึงสิบสี่คำสั่ง
 แลซึ่งกับคำสั่งหนึ่งแลอื่นต่อขึ้นไป ราคาคิยกเสกนั้น
 ก็จะต้อคิดแปะกระแปะอัฐ แลโสฬศกระจักกระจายให้ดังนี้ คือ
 ถ้าเสกเพียงบาทเดียวไม่คิดให้ ถ้าเสกเป็นถึงคำสั่งก็คิสามบาท
 ก็คิ จะให้ราคาโสฬศหนึ่ง สี่บาทฤกษ์ห้าบาท จะให้สองโสฬศ
 หกบาท จะให้สามโสฬศ เจ็ดบาทแปดบาท จะให้สี่โสฬศ
 เก้าบาทสิบบาท จะให้ห้าโสฬศ สิบเอ็ดบาทฤกษ์สามคำสั่ง
 จะให้หกโสฬศ สิบสามบาท จะให้เจ็ดโสฬศ สิบสี่บาท
 สิบห้าบาท จะให้แปดโสฬศ สิบหก บาทสิบเจ็ดบาท จะให้
 เก้าโสฬศ สิบแปดบาท สิบเก้าบาท จะให้ สิบโสฬศ ยี่สิบบาท
 จะให้ สิบเอ็ดโสฬศ ยี่สิบเอ็ดบาท ฤกษ์ห้าคำสั่งถึง จะให้ สิบสอง
 โสฬศ ยี่สิบสามบาท ยี่สิบสี่บาท จะให้ สิบสาม โสฬศ ยี่สิบห้า
 บาท ยี่สิบหกบาท จะให้ สิบสี่โสฬศ ยี่สิบเจ็ดบาท จะให้ สิบห้าโสฬศ
 ยี่สิบแปดบาท ครบเหล็กคำสั่ง แลจะให้เฟืองหนึ่ง โดย

อย่างนี้คิดต่อขึ้นไปทกระยะเง็กคำลึง ๆ เทอญ ข กะแปะ
 อัญไต้ฟศำพวกนี้ เมื่อราษฎรไ้รับไปใช้สอยลาก
 ไ้ไปมา ถึงระสิกร้อยหรือชากหน้าคนักไปข้างก็ก็ ลายลบ
 เลือนยี้ไปข้างก็ก็ ถ้ายังเห็นปรากฏอยู่ขอเชื่อไ้ ว่าเช่น
 ของที่ ทำไปจากในหลวงแท้ มีใช้ของผู้อื่นทำปลอมแล้ว เมื่อ
 จะนำมาเปลี่ยน ขอรับเงินแก่พระ คลังมหาสมบัติไป ก็คง จะ
 ไ้เต็มตามกำหนด ๘ อัญไต้ฟศำ ๑๖ ไ้ฟศำเพื่อง ไม่ลุดหย่อน
 แต่ถ้าผู้ไ้กระแปะไปเจาะทำให้ทะลุเสีย ฤกตักพันให้ชาก
 ไ้ขึ้นเป็นท่อนเสียรับสั่งฐานไปแล้ว จะมาขอรับเงินตามจำ
 นวน นัยกระแปะที่ ชากที่ตกเป็นท่อนเป็นชิ้นแลทะลุเสียแล้วนั้น
 ตามกำหนด ๘ อัญไต้ฟศำ ๑๖ ไ้ฟศำเป็นไ้เพื่องไม่ไ้ ถึงลุด
 ลายตราเคิมยังเหลือ อยู่ข้างก็ จะรับไม่ไ้ เพราะถ้าขอรับ
 ก็จะเป็นทางที่ จะให้ มีผู้คิดแกลึงคักกระแปะหนึ่ง ให้เป็น สองท่อน
 ตามท่อนมาขึ้นเงินไ้ไ้เงินมากมีไ้ไ้ไป จะรับไ้แค่กระแปะ
 ที่คงจะเคิมไม่ค้อง คักค้องเจาะ ถึง ระสิกร้อยยี้เสียลุด
 ลายข้างก็ไม่ว่า ถ้าลาย ตรายังปรากฏอยู่ขอเชื่อไ้ก็ จะ รับ
 ก็กระแปะที่เจาะทะลุ แลถูกคักพันชากวันเสียสั่งฐานแล้วนั้น
 ถ้าจะ ไ้ขอ แลกกระแปะที่ ไ้ไ้ไ้ ก็ จะ ขอ ให้ ชั่ง กระแปะ
 ที่ ยี้เงินนั้นเป็นหน้า คนักเท่าไร ก็ จะ ชั่ง กระแปะ ก็คัก ให้ไป

แต่ถึงหนัก ก็ยังดำทะ แปะเสียบหนัก ๒ คำสั่ง จะดำ
 ทะ แปะที่หนักเพียง คำสั่งหนึ่ง ถ้ามีเสียด้านน้อย ภาครวมจำ
 นวนรับแผ่น ให้ไป เพราะกระแปะเสียบจะต้อง หลอมทำใหม่จาก
 เนื้อสุมเพลิงไปมาก จะแตกหักต่อหนักไม่ได้ ฯ อนึ่ง เมื่อ
 เจ้าพนักงานจ่ายกระแปะไปในการ จำหน่ายต่าง ๆ ความราชการ
 ให้ผู้ซึ่งจะรับกระแปะไปนั้นเลือกสมัครตรวจตราเสียต่อหน้าเจ้าพนักงาน
 ถ้าเห็น ว่า ร้อย หรือ โกลด จะ ยับเยิน ถ้ามีลายตมเลือนไหม
 ซอยใจ ก็ได้ ขอเปลี่ยนเสียใหม่ เจ้าพนักงานจะยอม ให้เลือก
 ให้เปลี่ยน ตาม ซอยใจ ในเวลาเมื่อแรกรับต่อหน้าเจ้าพนักงาน
 นั้น เมื่อรับไปพื้นที่ ต่อหน้าเจ้าพนักงาน แล้ว จะดัดแปลง
 เปลี่ยนใด อีก แต่กระแปะที่ สักหรือ ยับ เสีย ลวดลาย ซึ่ง
 ถ้าจะ ไปเปลี่ยนกระแปะที่ ทะลุ ซาก ตัก ถิ่น แล้ว มาสารวาพ
 กระแปะ หักไว้ รับไป จากเจ้าพนักงาน จะขอเปลี่ยนใหม่ จะยอม
 ให้เปลี่ยน ไหมได้ เพราะ เป็นที่ สงสัย ว่า จะรับกระแปะที่ ไปเปลี่ยน
 กระแปะ เดิม มาเปลี่ยนแล้ว จะยัง ให้ซึ่ง กระแปะ เสียบ แลกระแปะ
 ดีไปแต่ตามน้ำหนักเพียง กิ่งหนักถึงว่าแล้ว ฯ ซึ่งว่า มา
 ทั้งนี้ เพื่อ จะถึ ความคิดคนพาล ที่ จะหัก จะเจาะ กระแปะหนึ่ง
 ให้เป็นสอง มาพาโล แลกเงิน เพราะ การ ที่ กระแปะ ใช้มา ใช้ไป
 คงจะ ร้อยหรือ หักไม่ ได้ เมื่อมีผู้ มาขอ แลก จะต้อง ยอม ให้แลก

นั้นเป็นเหตุ ถ้ากระแจะที่ สัก หระเสียบจวกลตายบ้าง ไม่มี
 รอยเงาะรอยค้ำรอยต่อแล้ว ก็คง จะให้ ชนเงินเหมือนกระแจะ
 ก็ ข อม่ง เมือ กระ แะ อัฐิ กระ แะ โสฬศนี้ แพร่ กระจาย ไป มาก
 ราษฎร ซอ ซาย แก่ กัน เมื่อ มี ผู้ ริ ชน รน ต้อง การ ดึง จะ ซาย ก็ หึ
 แพง ชน ไป จน ถึง อัฐิ ละ สอ ร้อย เข็ย * อัฐิ เป็น เพ็อง
 โสฬศ ละ ๑๐๐ เข็ย ๘ โสฬศ เป็น เพ็อง ก็ ก็ ถ้า ผู้ โก
 มี กระ แะ มาก อยาก จะ ซาย เส็ย ง่าย ๆ อยาก ได้ เงิน เร็ว ๆ
 จะ ซาย ถก จน ถึง อัฐิ ละ ๕๐ เข็ย ๑๖ อัฐิ เป็น เพ็อง โสฬศ
 ละ ๑๕ เข็ย ๓๒ โสฬศ เป็น เพ็อง ก็ ก็ เมื่อ การ ผัน แปร
 ไป ใน ราษฎร อย่างไร ผู้ ที่ จะ มา แลก เงิน ไป จาก ท้อง พระ คลัง
 คง จะ ได้ ๘ อัฐิ เพ็อง ๑๖ โสฬศ เพ็อง ยั้ง ยืน อยู่ อย่าง
 เด็ยวตามราคา หลวง จะ ไม่ ได้ ยัก ย้าย ไป ตาม ราษฎร เลย ได้
 เชื้อ ฟัง คำ ประ กาศ นี้ เป็น ประ มาณ ประ กาศ มา ณ วัน จันทร
 เดือน สิบ ชัน คำ หึง ยี่ จอ จัก วาศุก ศักราช ๑๗๒๘ เป็น
 ปี ที่ ๕๑ ถ้า เช่น วัน ที่ ๕๑๒๖ ใน ราช กาล ประ ทุ บัน นี้ จะ

ประกาศ คั้นลือกันว่า เขีย อัฐ โสฬส ใช้ไม่ได้ ที่ ๑

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ราษฎรทั้งปวง
ให้รู้ทั่วกัน ว่าบัดนี้ ได้ยินข่าวว่ามีผู้ไปเที่ยวประกาศว่า
เขีย อัฐ โสฬส ที่แจกจ่ายมาก่อนนั้น ใช้ไม่ได้แล้ว
ว่าในหลวงจะเรียกคืนบ้างว่าอะไร ๆ ไปบ้างต่าง ๆ ฉิบ ๆ กัน
การทั้งปวงนั้นไม่จริงหมดคงใช้ได้อยู่ดังประกาศก่อน เมื่อ
ราษฎรไม่เชื่อไม่ใช้กัน ใครมีเขีย อัฐ โสฬส เมื่อมีผู้
มาขอซื้อถูก ๆ กว่า ๘ แผ่นเพียง ๑๖ แผ่นเพียง ให้จับตัว
คนนั้นเป็นคนโกงเขีย อัฐ คง ๘ แผ่นเพียง เขีย โสฬส คง ๑๖
แผ่นเพียง เป็นนิทย เมื่อใครไม่เชื่อได้เอามาขึ้นที่พระคลัง
ก็คงจะได้เงินไป ๘ อัฐเพียง ๑๖ โสฬสเพียงตามค่าชาติ
ไม่ยักไม่ย้ายไม่กลายไม่กลับเลย. ที่พระคลังคงจะยอมให้
ราษฎรมาขึ้นเงิน แลมาเปลี่ยนอยู่เสมอเป็นนิทย คนที่
ไปผูกผิด ๆ ต่าง ๆ นอกจากคำประกาศกัวยเรื่อง เขีย อัฐ
เขีย โสฬส ให้พร้อมกันจำตัวจำหน้าไว้ ฤ็ให้จับตัวผู้นั้น
ไว้แล้วเอามาส่งต่อ พระยา อภัย รณฤทธิ ที่โรงชำระจะให้รางวัล
ผู้ไปผูกผิด ๆ นั้น ถ้ามีพยานรู้เห็นขึ้นขึ้นมาก จะปรับไหม
ให้ใช้รางวัล แต่ผู้ที่มาขึ้นเขีย อัฐ เขีย โสฬสนั้นไม่มีโทษ
ฝ่ายราษฎร เมื่อมีผู้ไปพูดว่า จะอย่างนั้น จะอย่างนี้ อย่าให้

เชื้อ ฟัง เลย เป็น อัน ซาก ที่ เดียว แะ อัฐ แะ โสฬศ ใคร มี อยู่
 เห็น ว่า จะ ใช้ ไม่ ได้ ซื่อ ชาย - สาว ตลา ก ไม่ รั บ ก็ ก ล บ มา ชั น เสด
 แต่ พระ ค ล ง ไป จะ ได้ ตาม พิก ก ๘ อัฐ เเพง ๑๖ โสฬศ เเพง
 จะ รั ย เสม อ ตาม คำ ประ กาศ ก่ อ น ไม่ ย ื ก ไม่ ค้ำ ม ไม่ ล ก รา คา ได้ ถ ก
 ช น ง การ ทำ กะ แะ โสฬศ นี้ มี ใ ช้ ของ เจ้า อ น นาย ไค
 เจ้า อ น นาย ไค ไม่ ได้ มา ค้ำ ม มา ปราม ดิ ง จะ มี ผู้ มี ค้ำ ม
 ก็ ไม่ ย อ ม ทำ ตาม ค ว ย ท น ที่ ทำ ช น ก ก็ เ จ น ที่ จะ รั ย ร ว ม ร ู
 มา ช น ก ก็ ไม่ ได้ เถี ย ว ชั น ง เป็น ของ ใคร ๆ ต ว ร าย บ ม ง ก ก ุ น
 ดิ ง เ จ น บ า ท ก ก็ เป็น อย่าง นั้น ไม่ ใ ช้ ฉ ำ เหมื อ น กัน ไม่ มี ใคร ดิ ง ว่า
 ส ง ว่า คำ เหมื อ น อ น ๆ เหมื อ น เหี ร ย น ท อ ง เหี ร ย น เ จ น เหี ร ย น ท อ ง แ ก ง
 เขาก็ มี ร ูป หน้า เจ้า แล่น ดิน ของ เขา ชั น ก ชั น ก ชั น ก
 แะ ต ว ร าย ของ เจ้า แล่น ดิน นั้น ชั น ก เป็น ร ูป บ ม ง ก ก ุ น อย่าง เหมื อ น เขา ชั น ก
 แล มี ชั น ก เจ้า แล่น ดิน ของ เขา เป็น อ ม ร ต ที่ เดียว เป็น อย่าง เป็น ช ร ร ม เหมื อ ม
 ท ุ ก เหมื อ น มี ใ ช้ ฉ ำ สื บ ต เติ ก อ ย ำ ว่า จุ ก จิ ก ช ก ตะ วิ ตะ ร ุ ค ย ไป
 ใคร ไม่ ตลา ก ถ ว่า พระ รา ช ก ำ ริ ที่ ไป ต อ ก ๆ อ น ก คำ ที่ มี ผู้ พ ก
 ว่า ต รา ที่ ประ ท ิ ย ใน กะ แะ นั้น นาน ไป จะ ใช้ ไม่ ได้ คำ นี้ ก็ ไม่ จ ริ ง
 ไม่ ควร เเชื อ ค ว ย เเพง อย่าง ช ร ร ม เหมื อ ม เหมื อ น กับ เ จ น ต ว ร าย
 ของ แล่น ดิน ก่ อ น ๆ สาม แล่น ดิน สี่ แล่น ดิน มา แล่น เป็น แล่น ดิน
 ล ำ ง ไป แล่ว ก็ ยัง ใ ช้ ไ ก้ อยู่ ณ ไค แะ กะ แะ ใน เหมื อ น จั น

เมืองฉนวนแต่เมืองอื่น ๆ ถึงเช่นของแผ่นดินเก่า ๆ
 ล่วงมาแล้ว ก็ต้องคงใช้ไว้เหมือนกันฉันนี้ จะใช้ไม่ได้
 แต่ของที่คนทำปลอม ถ้าเช่นของทำไปแต่แผ่นดินใหญ่
 คงต้องให้ใช้ได้เสีย ๆ แผ่นดินไปจนของสูญไปเอง ที่จะคิด
 ถัดว่านานไป จะใช้ไม่ได้นั้นไม่ชอบกับอย่าง ขรรณเนียมเมือง
 ที่ใช้กระแจะทั้งปวง ถ้าแผ่นดินของค์ใดห้ามไม่ให้ใช้
 ฤมาขึ้นเงินไม่ใช้ให้ ลุกค้าวานิชเขาก็คงมาร้องทุกข์
 กล่าวโทษต่าง ๆ จนทนไม่ได้ต้องให้ใช้เอง การคงเป็น
 อย่างนี้เป็นแน่ ๆ แต่ชอบเข็ญก็ดีกระแจะตราเมืองอื่นก็
 จะมาขึ้นเงินแต่ต้องพระคลังไม่ได้ เพราะมีใช้ของทำไป
 แต่พระเจ้าแผ่นดินเมืองนี้ ประกาศมาวันศุกร์ เดือนสิบ
 แรมสิบเอ็ดค่ำ ปีจอจัตวาศก ศักราช ๑๖๕๔ เป็นปีที่ ๑๖
 ฤมาเป็นวันที่ ๔๑๖ ในรัชกาลพระจุลเจิมนี้

ประการที่หนึ่งคือกันว่าเมื่อชู้โสฬสได้ไม่ได้ที่ ๑ เติมข้อความ
 มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ราษฎรทั้งปวง
 ได้รู้ทั่วกันว่า บัดนี้ไต่ถามข่าวว่ามีผู้ไม่เต็มใจประกาศว่า
 เมื่อชู้โสฬสที่แจกจ่ายมาก่อนนั้นใช้ไม่ได้แล้ว ว่าในหลวง
 จะเรียกคืนบ้างว่าอะไร ๆ ไปอย่างต่าง ๆ ผิด ๆ กัน การ
 ทั้งปวงนั้นไม่จริงหมกมุ่นใช้ไต่อยู่คงประกาศก่อน เมื่อ
 ราษฎรไม่เชื่อไม่ใช้กัน ใครมีชู้ชู้ช้อยโสฬส เมื่อมีผู้
 มาขอชู้ช้อย ๆ กว่า ๘ แผ่นเพื่อง ๑๒ แผ่นเพื่อง ให้จับตัว
 คนนั้นเช่นคนโกงชู้ช้อยคง ๘ แผ่นเพื่อง ช้อยโสฬส
 คง ๑๒ แผ่นเพื่องเช่นนิตย เมื่อใครไม่เชื่อให้เอามาขึ้น
 ที่พระคลัง ก็คงจะได้เงินไป ๘ ช้อยเพื่อง ๑๒ โสฬสเพื่อง
 ปลายกาชาติ ไม่ยกไม่ย้ายไม่กลายไม่กลับเลย ที่พระคลัง
 จะยอมให้ราษฎรมาขึ้นเงิน และมาเปลี่ยนอยู่เสมอเช่นนิตย
 คนที่ไปผูกผิด ๆ ต่าง ๆ นอกจากคำประกาศด้วยเรื่อง
 เมื่อชู้ช้อยโสฬส ให้พร้อมกันจำตัวจำหน้าไว้ ๆ ให้จับตัว
 ผู้นั้นไว้ แล้วเอามาส่งต่อพระยาอภัยรณฤทธิที่โรงชำระจะได้
 รางวัล ผู้ไปผูกผิด ๆ นั้น ถ้ามีพยานรู้เห็นขึ้นย่นมาก
 จะปรับไหมให้ใช้รางวัล แต่ผู้ที่มาขึ้นช้อยช้อยโสฬสนั้น
 ไม่มีโทษ ฝ่ายราษฎรเมื่อมีผู้ไปพูดว่าจะอย่างนั้น จะอย่างนี้

อย่าให้เชื้อ ฟังเลยเป็นอันขาดทีเดียว เข็ม อัฐู เข็ม โสฬศ
 ใครมีอยู่ เห็นว่าใช้ไม่ได้ ซอ ขาย ชาวตลาด ไม่รัยก็ได้
 กลับมาขอเงินแก่พระคลังไป จะให้ตามพิ กัก ๘ อัฐู เพียง
 ๑๖ โสฬศ เพียง จะรัยเสมอตามคำประกาศก่อน ไม่ยักไม่ตาม
 ไม่ลดราคาให้ตก จะ

หนึ่ง การ ทำกะ แปะอัฐู กะแปะโสฬศนี้ มีใช้ของ
 เจ้าอื่น นายใด เจ้าอื่น นายใดไม่ได้มาห้ามมาปราม ถึงจะ
 มีผู้มาห้ามก็ไม่ยอมทำตาม ทวยคนทั้งตำบลก็ เงินที่
 จะรัยราษฎรมาขึ้นก็ ไม่ได้โดยชอบ เป็นของใคร ๆ
 ตรารปมกฎนี้ถึงเงินบาทก็เป็นอย่างนั้น ไม่ใช่ๆ เหมือนกัน
 ไม่มีใคร ถือว่าสูงว่าต่ำ เมืองอื่น ๆ เห็นชนทองเตรียมเงิน
 เหรียญทองแดง เขาก็มีรูปหน้าเจ้าแผ่นดินของเขา
 ข้างหนึ่ง ข้างหนึ่งก็เป็นตราของเจ้าแผ่นดินนั้นข้าง เป็นรูป
 มงกฎอย่างเมืองเขาม้าง และมีชื่อเจ้าแผ่นดินของเขา
 เป็นอักษรที่เดียว เช่น อย่างเป็น ขรรมนิยมทุกเมืองมิใช่ๆ
 สืบดู เด็ด ขย่ำว่า จุก จิก ฮุด ตระวิ ตระขยไป ใครไม่ฉลาด
 กว่าพระราชดำริดี ไปทอด ข หนึ่ง คำที่มีผู้ พท้วงตราที่
 ประทับในกะแปะนี้ นานไป จะใช้ไม่ได้ คำนี้ก็ไม่วจริงไม่ควรจะเชื่อ
 ทวยเป็น ทป่าง ขรรมนิยมเหมือนกับเงินตราของแผ่นดินอื่น ๆ

สามแผ่นดินสี่แผ่นดินมา แม้เป็นแผ่นดินล่วงไปแล้วก็ยังใช้ไ้
อยู่ฉันทิ กษัตริย์กระแยะในเมืองจีนเมืองญวนแลเมืองอื่น ๆ
ก็กระแยะของแผ่นดินเก่า ๆ ล่วงมาแล้ว ก็ต้องคงใช้ไ้ไ้
เหมือนกันฉันทิ จะใช้ไ้ไม่ไ้แต่ของที่คนทำปลอม
ถ้าเป็นของทำไ้แต่แผ่นดินใหญ่ คงต้องได้ใช้ไ้สืบ ๆ
แผ่นดินไปจนของสูญไปเอง ที่จะคิดกลัวว่านานไปจะ
ใช้ไ้ไม่ไ้ฉันทิ ไม่ชอบกับอย่างธรรมเนียมเมือง ที่ใช้กระแยะทั้งปวง
ถ้ามีเจ้าแผ่นดินองค์ใดห้ามไ้ไม่ไ้ใช้ ๆ มาซึ่งเมืองไม่ไ้ใช้ไ้
ลูกกำวานิชเขาก็คงร้องทูลขี้กล่าวโทษต่าง ๆ จนทนไม่ไ้
ต้องใช้ไ้ให้เอง การคงเป็นอย่างนี้เช่นแม่ ๆ หนึ่งเครื่องกลท
ทำกระแยะโรง ทำกระแยะนั้น ก็เป็นทุนแก่เงินของแผ่นดิน
จับจ่ายสร้างขึ้น เพื่อจะทำนบบำรุงแผ่นดินให้รุ่งเรือง มีกระแยะ
ใช้เหมือนเมืองอื่น ไม่ใช้หอยเบี้ยเหมือนลาวเหมือนข้าชาวป่า
ชาวคง เครื่องกลเครื่องจักรทั้งโรงทั้งที่ทำนั้น ก็คงจะ
เป็นของแผ่นดินสืบไปสืบกาลนานมิใช่ชั่วอายุคนเดียว ก็ตรา
ที่เปลี่ยนไปทุกแผ่นดิน ๆ นั้น เช่นแต่จะไ้รู้ว่กระแยะนั้น
ทำในแผ่นดินนั้น ๆ ความจริงนั้นกระแยะทั้งปวงก็ คงเป็นของแผ่นดิน
เสมออยู่ ๆ ถ้าพระเจ้าแผ่นดินองค์ใดในอนาคต มีพระ
ราชภาวิศุคธรรมเนียมไป จะว่ากระแยะที่มีควาของแผ่นดิน

ที่ล่วงแล้ว เมื่อราชทูตมาขอขะเสีย จะไม่ยอมให้ใช้
 จะไม่ให้เงินได้ จะตั้งเขาเป็นเล็กถึงคำพูดเสียแล้ว เกร็ด
 ในโรงทำกระเปาะที่มีอยู่จะทำต่อไปๆไม่ ถ้าจะเลิกเสีย
 ในท่าแล้ว ของที่ส่งตรงมาเป็นรักเงินหมากก็มีเขมือขังเสีย
 เปล่าๆ พระชายใครเขาจะซื้อ การทำกระเปาะที่ให้อาญ
 ใช้แทนเขี้ยว เช่น การของฮัมใหญ่เมืองโตทุกทิศทุกขะเทศ
 เมืองเขมรเขาเป็นเมืองขึ้นของกรุงเทพ ฯ เขาก็ขริ้วทำกระเปาะ
 ใช้กับกรุงเทพ ฯ นี้ ขึ้นไปถึงสิบห้าปีหลายมาแล้ว
 ที่เมืองสงขลาพระยาสงขลาเขาก็หล่อแผ่นคิมกมิตรา ให้
 ราชทูตใช้แทนเขี้ยวมาแล้ว ก็ในกรุงเทพ ฯ ก็มีผู้ริอาช
 การกระเปาะแทนเขี้ยวขึ้นโตทำได้ใช้กันแล้ว ใครจะมาเป็นใหญ่
 เช่นใครให้เล็กจะให้ละเสีย ก็จะเป็นอันทำข้ายเมืองกรุงเทพ ฯ
 ให้คืนกลับเป็นเหมือนเมืองลาวเมืองข่าเมืองข่าเมืองกง ใช้
 แต่หอบเขี้ยวก็ไม่อายเขาๆ ถ้าจะทำต่อให้ห้ามไม่ให้ใช้
 คราวเก่าแล้ว เขาก็จะสงสัยว่าของทำขึ้นใหม่ในแผ่นดินนั้น
 นานไปก็จะใช้ไม่ได้เหมือนกัน เขาก็คงจะไม่เชื่อไม่ถ้อ
 ถ้าในแผ่นดินนั้นจะให้ใช้คราวในแผ่นดินนั้นอย่างเดียว คราวใน
 แผ่นดินก่อน ๆ ก็ต้องยอมให้ใช้เหมือนกัน ถ้าจะไม่ยอม
 ให้ใช้ ก็จะต้องซื้อมาให้หมกเต็มความราคา จึงจะ

ขัตติยธรรม ด้วยพระเจ้าแผ่นดิน ก็เป็นสมมุติ แลเป็นเช่น
 ไม่ยกยาเลยเหมือนกันทุก พระองค์ ไม่มีพระองค์ใดเป็นไรแก่น
 แลเป็นทองเหลืองทอง แกรง ของ ของแผ่นดิน เมื่อแผ่นดิน
 ยังตั้งอยู่ ก็เป็นเช่น ของ อยู่ในแผ่นดินเดียว จะได้ เปลี่ยนไป
 อย่าง เปลี่ยนพระ วงษ์ก็ ก็ พระ องค์ก็ ก็ ของพระเจ้าแผ่นดิน
 แลเปลี่ยนตำแหน่ง ขุนนางนั้นไม่ได้ ขุนนางในแผ่นดินเมื่อเปลี่ยน
 แผ่นดินไปแล้ว ก็ยัง คง ยืน ภา คัก ก็ แล ทำ แขนง อยู่ อัน ไก
 ลุง ของ ที่ ยัง เกิด ขึ้น ตาม พระ ราช บัญ ญั กิ ทั ร ษ์ ฆ ระ ก็ จะ ตั้ง
 คง เป็น พระ ราช บัญ ญั กิ ทั ร ษ์ อยู่ จะ ทำ ลาย ล้าง เด็ด ถอน ไม่ได้
 แต่ หอ ย เข็ ย กั กิ ทั ระ แปะ ทร า เมือง อื่น กั กิ ทั จะ มา ชน เหน้ แต่ ท้อง
 พระ คลัง ไม่ได้ เพราะ มี ไซ้ ของ ทำ ไป แต่ พระ เจ้า แผ่นดิน
 เมือง นี้ บั ระ กาศ มา ณ วัน ศก ร เกือบ ลีบ แรม สิบ เอ็ด คำ
 ขั จ อ จั ก รา ศ ก คั ก รา ช ๑๒๓๔ เป็น ปี ที่ ๑๒ ฎา เป็น วันที่ ๑๑๑๖
 ไท ราช กาล ประ ทุ บั นั นี้ ๓๖

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว มีใบบอกโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ให้พระบรมราชโองการมาพระยารัตนเศรษฐีถึงหมาก ให้

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ในกรุงทุกโรงทุกศาล และผู้รักษาเมือง
กรมการ ทัวเมืองเอกโตศร์ จักวา ข้ากโตฝ่ายเหนือทั้งปวง
จงท้าว ท้าวแก่น้อยไปเมื่อเช้า ถ้ามีผู้ใครร้องฟ้องกล่าวโทษ
เจ้าต่าง กรมพระ องค์เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม แลหม่อมเจ้า
หม่อมราชวงศ์ ที่คนโคขินมากเรียกว่าเจ้า แลเจ้าจอมข้างใน
ในพระบรมมหาราชวัง แลพระบรมราชวังก็ดี ถ้าความมีผู้
มาฟ้องแล้ว ลูกขุนแลขุนศรี กรมราชจำศาล แลผู้รักษา
เมือง กรมการ พนักงาน รับ ฟ้อง จะใช้คำขอบอย่างเก่า
ว่าเป็นความเจ้า นาย แลข้างในพระราชวัง จงไว้ไว้ไว้ไว้
อย่าให้มีเลย เช่น อื่น ซากที่เคี้ยว ว่าอย่างนี้เหมือนท่าน ทั้งปวง
เป็นข้าเจ้าแผ่นดินที่แผ่นดินคนเถื่อนคนชั่วเป็นโจรผู้ร้าย ปล้นบ้าน
รั้วเมืองมาเก่าแลกรู ร้าย ให้ทำขี้จี่หาร ให้พี่น้องบุตรภรรยา
เกี่ยวกุมเหงราย ทูรไพรฟ้าข้าแผ่นดิน แล้ว จุก โรงมัทศาลลับ
เมื่อพวกทั้งนี้ เช่น อื่น กลัวเจ้ากลัวนาย เล็ดหนีออกไป ไม่เห็น
แก่แผ่นดินไซ้ดู ถ้ามีความอย่างนี้ ให้ไว้ไว้ไว้ไว้
ต่าง ฟ้องด้วยดีแล้วกุมตัวโทษไว้ อย่าให้ใครเอาตัวไป
แลอย่าให้หนีไปแล้ว ถ้าในกรุงเป็นความเจ้า นาย แล หม่อม

ราชวงษ์ ก็ให้ ยี่พระยาฯ พระเจ้าห้องบาเขอกรมหลวงเทเวศร์วิจิตร
 กิติ เจ้าพระยาธรรมมาชิกรณเสนาบดีกิติ ให้กราบทูลพระกรุณา
 ถ้าเป็นความข้างใน ในพระบรมมหาราชวัง ก็ให้ยื่นเจ้าพระยา
 ธรรมมาชิกรณฯ พระยาข้าเรือนักกิติ พระยาอนุรักษราชสมณเจ้า
 กราบทูลพระกรุณาโดยเร็ว ถ้าความเข้าไปถึง ๑๖ วัน
 ถูกต้องหนึ่ง ให้พวกโจทก์ร้องถวายฎีกาเอาเด็ก ถ้าเป็นความ
 ข้างใน ในพระบรมราชวัง ให้เอาฟ้องกับตัวโจทก์ยื่นไปส่ง
 พระยามณเฑียรบาล ถ้ากราบทูลในพระบรมราชวังเด็ก
 ถ้าเป็นความหัวเมือง ให้ผู้รักษามืองกรมการ รឹชฟ้องแล้ว
 รឹชขอส่งฟ้องกับตัวโจทก์มากรงเทพมหานครโดยเร็ว ตัว
 ฟ้องเจ้าหม่อมราชวงษ์ ที่หนีออกไปก็อดข้อที่ความที่หัวเมืองนั้น
 ก็ให้ผู้รักษามืองกรมการ จับตัวจำตรวนส่งเข้ามาด้วยก็เดี๋ย
 ถ้าไม่ทำดังนี้ พวกว่าเป็นความเจ้า นายว่าไม่ให้สนใจอย่างก่อน
 จะปรึชให้ใช้ความทั้งเรื่อง แล้วจะให้ยื่นเขียนเลิกด้วย
 ตามตามานักกิติ ผู้รับฟ้องที่ชกเสียไม่รับนั้นก็หาย แต่จะนาย
 มีศักดิ์นาเท่าไร จะให้ปรึชเขียนเลิกเขียนละคำสั่ง จนถึง
 ผู้รักษามือง นานนั้นต้องเสียเขียนเลิกห้าซั่งเป็นค่าทนาย
 ดมที่ชงสนาม ถึงผู้รับฟ้องในกรงแลลูกจนพูดอย่างนั้นอีก
 ก็จะให้ใช้ความแลปรึชเขียนเลิกเหมือนกัน ถ้าหม่อมเจ้า

หม่อมราชวงศ์ชายหญิงโคโค หนีไปหัวเมืองโคโค แอขแสงซุ่มซ่อน
 อยู่แห่งโคโค ฤๅคุม สมักพักพวก อยู่แห่งโคโค ใครรู้ ให้มา
 ขอกแก่ผู้สำเร็จราชการเมือง กรมการ ให้ผู้สำเร็จราชการ
 เมือง กรมการ ไปล่อลวงไปตาม ขี้ตัวจำส่งลงมาโดยเร็ว
 ใครนำ ขี้ใคร ฟ้อง จะพระราชทานรางวัล ชั่งคำคำถึง ตาม
 ขี้ตัว หม่อมเจ้าหม่อมราชวงศ์ ขี้ตัวได้มา ถ้าผู้รักษาเมือง
 กรมการ เกรง วาสนา เจ้านาย ขี้เขื่อน เขื่อน แซ่เหลี่ย ไม่ขี้
 ได้ผู้ นำลง มาร้อง ถวาย ฎีกา โดยเร็ว ฯ ประกาศไว้แก่เจ้านาย
 ต่าง กรมพระ องค์เจ้า ยังไม่ไค้ ครั้ง กรม แล หม่อมเจ้าหม่อม
 ราชวงศ์ ฝ่าย ฝ่าย ใน ทั้งปวง ถ้าผู้ใด จะไปเที่ยว ใน ที่ต่าง ๆ
 ไปเอง ไค้ แต่เพียง กำหนดนี้ ข้าง ทั่ว วัน ออก เพียง ปากคลอง
 บางกระหมาก เข้ามา ฤๅ ทาง ล่าง เพียง ปาก ตะครุขร เข้ามา
 ทาง ข้าง ไค้ เพียง ท่า เมือง สมุทรปราการ แล ปาก บาง เขื่อน
 เข้ามา ข้าง ทั่ว วัน ออก เพียง ท่า เมือง สมุทรสาคร เข้ามา
 ทาง คลอง มหา สวัสดิ์ ไค้ เพียง ปาก คลอง ท่า หวด เข้ามา ทาง คลอง
 ยาวใหญ่ เพียง ปาก คลอง ลาน คาก ฟ้า เข้ามา ทาง เขื่อน เพียง ท่า
 บ้าน รัง เข้ามา เทียว อยู่ใน กำกั้นนี้ ไม่ห้าม ถ้า เสน หม่อมเจ้า
 หม่อมราชวงศ์ จะ ไป ทั้ง อยู่ ไค้ ถ้า จะ ไป เกิน กว่า กำหนดนี้
 คือ ประสงค์ การ ญู จะ ไป ทอด กระ จู๊น ฤๅ คลอง อาราม

เกือบในหัวเมืองต่าง ๆ ก็คือ จะไปนมัสการพระพุทธรูป
 พระพุทธฉายพระปฐมเจดีย์ พระแท่นทองรังสี ก็จะไปเยี่ยมเยียน
 ใช้เรือมาการค้าแล่นค้าขายญาติพี่น้อง ฤๅครู ฆาจารย์
 ซึ่งไปตั้งบ้านเรือนไปช่วยใช้ อยู่หัวเมืองก็ จะไปช่วยการ
 เลี้ยงชีวิตราชการพลั้งถิ่น คือนำของไปขายแลซื้อไว้
 ซื้อเอาแลสืบค้าอื่น ๆ มา แลทองนี้สืบแลปลุกปล้ำ
 ใช้สอยนี้สืบ แลตามตัวทนาย ลูกคนที่หนีหายไปแลอื่นอื่น
 บัญชีที่เก็บเหตุให้มีประสงค์ ซึ่งจะตั้งไปในหัวเมือง
 ต่าง ๆ ซึ่งเป็นเมืองหน้าพระพิพัฒน์ศัคนานั้น ไม่สู้ไกลนัก
 เช่น ขึ้นนอกต่อเขตแดนกับนานาประเทศแล้ว ก็ให้กรวยทูล
 ถวายบังคมลา ถ้าหนดเวลาจะไปเข้าอยู่ตั้งแต่เจ็ดวันขึ้นไป
 ๓ เดือนมาให้ทนายจะทรงพระมหากรุณาโปรดไม่ห้ามไว้ ถ้า
 ไม่มีกำลัง จะเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทได้ ก็จงกตเวทิตา
 ให้เจ้านายพี่น้อง ฤๅข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในตามทูลรัก
 กรวยทูลถวายทศหมาย กรวยถวายบังคมลาเลิก ถวายที่ใดใด
 เมื่อใดก็ได้ ไม่ห้าม เจ้านายแลข้าราชการฝ่ายหน้ารัช ทศหมาย
 เข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย ไม่มีช่องถวายข้างหน้า ก็ให้ส่งแต่
 เจ้าจอมเกล้าแก่ท่านเจ้าแม่ทูลเกล้าฯ ถวายข้างในเถิด จะโปรด
 สั่งเจ้าพนักงานตาม มีรับหัวเมืองให้คำควาน้ำ แลช่วย

ขวះตาม ประสงค์แล ระวังไม่ให้มีเหตุการต่าง ๆ แลหนังสือ
 เหมทางเข็ดกำนให้ไปโดยสะดวก แลกำหนดคัมจับกุมในเวลา
 ที่ควรแก่ ขวះ การที่ว่างรายทูลยากไม่มีช่องหนี ขย่ำพุดเลย
 ให้ถวาย จศหมายกรวย ถวายบังคม ลาเลิก จะไปรอก สัคราหน้า
 แลหนังสือ เหมทางให้ไม่ให้ต้องเสียค่าตราเลย แต่ถ้าจะ
 กรวย ถวายบังคมลาไปไกลนัก จนถึงหัวเมืองหน้าพระพิพัฒน์
 สักยาชั้นนอก โกลเมืองลาว เมืองพม่าเมือง มอญเมือง แฉก
 คือเมือง ตาก เมือง สวรรคโลกย์ เมือง อทร กิฐู เมือง สวรรคบุรี
 เมือง พระตะบอง เมือง ประจวบคีรีขันธ์ เมือง ประจักษ์คีรีเขต
 เมือง ไทรโยค แลอื่น ๆ จะไปรอกให้ไปทุกองค์ทุกนายไม่ให้
 จะต้องทรงพระราชดำริที่เลือกก่อน ควร จะไปรอกให้ไป
 จึงจะไปรอกเกล้าได้ ถ้าเจ้าต่าง กรมแลพระองค์เจ้า ยังไม่ได้
 คั้วกรม แลท่านเสนาบดีซึ่ง จะไปราชการ ที่ใดใดตามลโคโค
 จะต้องทราบ หม่อมเจ้าลาว องค์ หม่อมราชวงศ์ต่าง นาย ไปใช้สอย
 โดยความประสงค์คิดปลาดกร วิสาการ แลความ อาจหาญใดใด
 ที่จะได้ ราชการ แล การ ขอรทำนนี้ ก็จะทำให้เปนเสมือน
 เข็มเข็ม สี่แ่ง หมิวสี่ ๆ เปนผู้ประกอบการ กลไฟ
 ๆ เปนช่างเหล็กช่างไม้ช่างมช่าง การ ในเรือ ๆ การ กั้น ๆ
 ประสงค์จะให้ หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์นี้ไปกับย ก็ให้กรวย

ทูลพระกรุณาถวายว่า จา ฤๅจะเขียนจดหมายถวาย
 แลให้ถวาย การทวายได้มีลาของขัติยราชแล้ว
 ก็ทรงชื่นชมยินดีด้วย จะให้พระราชทานเส็ดผ้า
 เป็นเครื่องแต่งตัว แลเงินตราเป็นทุนเสียดยอาหาร แก่หม่อมเจ้า
 หม่อมราชวงศ์ซึ่งจะให้ไปราชการด้วยนั้น แล้วจะให้ทรงมอบ
 หมายไปไม่ให้มีฉ้อฉลความ แต่ซึ่งจะเป็นทั้งเจ้าอธิการ
 ศึกษาศาสตร์ ความรู้พระสงฆ์มาแต่ลังกา ว่ากิจว่าพม่า
 ทั้งแผ่นดิน จะมอบราชบุตร ซึ่งฉ้อฉลพระยศกุมาร ให้เป็น
 ลีศยพระสงฆ์ถึงกายบวชเป็นสามเณร ให้ตามอาจารย์ไป
 เห็นการในเกาะลังกาแลเรียนวิชาต่างต่างมานั้น เห็นเป็นอัน
 พิภพนักจะให้ทรงเห็นตามไปด้วยนั้น เสด็จพระสถิตยัญญา
 ที่จะตามไปก็ เมื่อจะคิดเห็นว่า พระราชอภัยหาญไศรย
 เป็นเจ้านายโบราณ ถัดการเก่าไปก็ตามแต่จะคิดจะ
 ประกาศเป็นกฎหมายมาวันอาทิตย์ เดือนหก ขึ้นเก้าค่ำ
 ปุณฺณเวียงศักดิ์ ศักราช ๑๓๒๕ เป็นวันที่ ๔๓๖๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ให้ครู จัก แบ่ง คน ใน จำนวน รัชชหนึ่ง จัก แบ่ง เป็น ๘ ภาค ๆ
 ละ ๑๒ คน มอญ ให้ แก่ นาย แดง ๆ คนหนึ่ง มอญ ให้ ๑๒ คน
 ให้ นาย แดง ว่า กล่าว บังคับ ให้ สิท พาก ถ้า ทหาร คน ไท มี ขระ
 นิทาน มา ทาย ช่วย ไ้ คาย ที่ ทอ จะ ลา ไป ก็ ให้ ลา กับ นาย แดง ที่
 คิว อยู่ใน บังคับ จะ ลา ไป ให้ มี กำหนด กลับ มา ถ้า นาย แดง
 เห็น ว่า ผู้ ที่ จะ ลา ไป นี้ เป็น คน ไว้ ใจ ไ้ จะ กลับ มา ตาม สัญญา นาย
 แดง จะ ให้ ไป ก็ ไ้ ถ้า ทหาร คน ไท เช่น คน บิด เข็ม เข็ม เข็ม เข็ม
 นาย แดง ไว้ ใจ ไม่ ไ้ จะ ไม่ ไ้ ไป ก็ ไ้ ถ้า นาย แดง ขอม ไ้ ไป
 ถึง เวลา ผู้ สึก หัก จะ เรียก เขา ตัว ไม่ ไ้ จะ ลง โทษ กับ นาย แดง
 เดือน ๑๐ ที่ แล้ว ให้ นาย แดง ตาม ตัว ผู้ ที่ กระทำ ผิด สัญญา
 ให้ ลง โทษ ถ้า ไ้ กลับ มา แล้ว ให้ นาย แดง ทำ โทษ ผู้ ผิด สัญญา
 เดือน ๓๐ ที่ แล้ว ให้ ลง โทษ อีก ๕๕ คน ให้ ขึ้น ผู้ สึก หัก อยู่
 กลาง แยก วัน ละ ชั่วโมง ถ้า ผิด สัญญา วัน หนึ่ง ให้ ขึ้น ๗ วัน
 จึง พ้น โทษ ถ้า ผิด สัญญา สอง วัน ให้ ขึ้น ๑๔ วัน จึง พ้น โทษ
 ถ้า ผิด สัญญา หลาย วัน ก็ ให้ คิด ทวิ ทาน วัน หนึ่ง ๆ ขึ้น ไป ถ้า
 ครบ แล นาย แดง จะ มี ขระ ไป ที่ ไ้ ๆ ขุน นิทาน มา ทาย ช่วย คาย
 จะ ไป เข็ม ไป เผลา ให้ มา ลา พระ ยาม รุ ศรี คณ วา พัลลภ ผู้ รัย ลัง
 ก่อน ถ้า ไม่ มา ลา ขึ้น ไป แต่ ล่า ภัง ใจ ให้ ขา ทรา ชการ จะ ทำ
 โทษ ขุ ทหาร เลว ที่ ว่า ไว้ ใน ข้อ หนึ่ง นี้ เหมือน กัน ๓๕

ได้ทหารที่คล้องขังคัมตามเสกจ์ ฤๅขังคัมได้ไปด้วย ราชการ
 อย่างใด อย่างหนึ่งก็ดี ให้มาคอยระวังให้ทันเวลาถ้าหนัก
 ขย้าให้คล้อง ร้องเรียกคล้องตามตัว แล้วให้มีแก่ยกระสุนขังคัม
 ในคัน ซีบ คนหนึ่ง สอง โหล เสมอ ฆงทุกคน ให้นายคาย คอยระวัง
 วัจทรวจในคัน ซีบ ทหารที่อยู่ในขังคัม ของตัว ฆงทุก ๆ คน
 ถ้าทรวจไม่ครยตามข้อ ขังคัมไว้ ให้นายคายทำโทษ ทหาร
 ที่ขาดแก่ยกระสุนขังคัมไม่ครย แล้วผู้ที่มาไม่ทัน ไม่พร้อม
 ตามขังคัมไว้ให้เขียน ๑๒ ที่ แล้วให้ห้อกระภาคสำหรับ
 ใส่ขังคัมวันละชั่วโมง ๗ วัน จึงพ้นโทษ ถ้านายแฉวไม่
 ทรวจให้ถ่วงถั่ง นายใหญ่มาทรวจเห็น ของขาดไปไม่ครย ะ
 เขา โทษ นายแฉว เสมอ ทหาร เลว ๗

ข้อ ๕ เวลาเขียนเลิกฝึกคัมแล้ว ให้คร นายแฉวแย่ง
 คนรักษายามตามหน้าที่ ๆ ใ้จัดไว้ตามชั้นในชั้นนอก ในพระ
 ขบรมมหาราชวัง ฆงทุก ๆ ตำบล ให้นายแฉวไปรักษายาม
 อยู่ด้วยยามละคน แล้วให้นายแฉวทำยานุชี จำนวน ข้อคน
 ที่รักษายาม ฆงทุก ๆ ตำบลไว้คอยยื่นใ้กับผู้ทรวจยาม ฆง
 ทุก ๆ ยาม ถึงเวลาทรวจทหารที่รักษายามขาด ะลง
 โทษ นายก่อนบ่าวเขียน ๒๔ ที่แล้วให้ขังกรงไว้คืนละ ๒
 ชั่วโมง ๑๕ คืน จึงพ้นโทษ แล้วให้นายคายลงโทษกับทหาร

ที่ชาคยาม เช่นน ๑๒ ก็ แล้วให้ซึ่งทรง คั้นละชั่วหมู่ ๗
คั้น จึง พันไทย ถ้าชากอีกใน ระหว่างลงไทย ะทวีคุณลงไทย
ท้อไปทั้ง นายทั้ง ไพร่กว่า จะครบ คำคนค

ข้อ ๖ ห้ามไม่ให้ทหารเอาคนหมู่อื่นมาแข่งตัวปลอมแปลง
เข้าแถวด้วย ทหาร มาฝึกหัด แทนตัว ๆ ข้างวานมา แทนตัว
ก็ก็ แปลงปลอมเข้าประจำรักษาเมืองยามหน้าที่ แลนำตามเสด็จ
พระราชดำเนิน ไปใน พระนครก็กินออกพระนครก็ ให้ทหาร ทั้งปวง
ระวังตรวจตราสืบสวนดูทุก หมวกทุกหมู่ ถ้าผู้ใดรู้เห็นว่ามี
คนหมู่อื่น เข้ามาแปลงปลอมเป็น ทหาร เข้ามา อยู่ใน หมวก
ในหมู่ให้จับตัวมาส่งก่อนาย ให้นายชำระให้รู้ว่าผู้ใดเอามา
แปลงปลอมแทนตัว ๆ ขมายมาไว้เป็นเพื่อนก็ ถ้าพิจารณา
ได้จริงให้นายเร่งเอาเงิน กับผู้ที่สมคบแต่ผู้รู้เห็นเห็นใจ
เฉลี่ยเงินให้ได้สามตำลึงให้เป็นรางวัลแก่ผู้จับผู้ฟ้อง แล้ว
ให้เอาตัวคนที่แปลงปลอมจำไว้ได้มีนึ่งคน เอามาส่งกับผู้รับ
สั่ง ถ้าเลิกความขึ้นจริงไทย แต่คนที่รู้เห็นตลอดไปทั้งสิ้น
แต่ในวันเดียว ถ้าผู้ใดไม่ระวังตรวจตรากามข้อนี้ยังคั้น
เช่นน ๓๐ ที่ฝากคุกไว้สามเดือนจึง พันไทย

ข้อ ๗ ถึงเวลาแข่งตัวฝึกหัดแต่แข่งตัวนำตามเสด็จให้
ตรวจตราดูทหารในแถว อย่าให้มีคนเมาสุราคนเสีจจริตมา

เข้าแถวฝึกหัดนำตามเสด็จ ถ้านายแถวไม่ทววจคราคาม
 ขัณฑ์ขันธ์นี้ เกิดความขึ้นระเอาโทษแก่นายแถวเช่น ๒๐
 ที่ ทศการที่เมานันเช่น ๓๐ ที่ แล้วเอาเล่าส่วนหนึ่งนำ ๕
 ส่วนเป็นได้โตมขาม ให้ผู้ที่ตั้งโทษ ก็นให้หมกแล้วให้ขึ้น
 คากแตกวันละชั่วโมง ให้ถึงเล่าปนนำวันละขาม ๗ วัน
 จึงพ้นโทษ แต่คนที่เปนม้านั้นให้จับไปส่งกรมเมืองตามหมาย
 ประการ

ข้อ ๘ ถึงเวลาฝึกหัดทหารเกียรครันเขื่อนไซไปไม่มา
 ศักตามเวลาซึ่งกำหนดไว้ ผู้ใดไม่มาจะลงโทษผู้หนึ่งให้มา
 ยืนฝึกหัดอยู่กลางแดดวันละชั่วโมงเจ็ดวันจึงพ้นโทษ

ข้อ ๙ ถ้าจะมีผู้มาแฉบอ้างรับสั่งบังคับให้เรียกทหาร
 ไปที่โน้นไปที่นี่มาเรียกแก้ทหารเลวอย่าให้ทหารเลวเชื่อฟังก่อน
 แล้วให้ทหารเลวญาติที่อ้างรับสั่งนั้นเร่งรีบไปหา นายของตัว
 โดยเร็ว ให้ผู้รับสั่งพุกกับนายของตัวก่อน นายของตัว
 บังคับประการใด จึงให้กระทำตามบังคับ ถ้านายไม่ไป
 บังคับไม่ได้สั่งตามไปเองให้เกิดความขึ้น เหมือนเมื่อครั้ง
 พระเจ้าอินทราชา กรมหมื่นดาวอนวรยศ ผู้ใดไม่รับสั่ง
 บังคับนี้ระลงโทษผู้หนึ่งเช่น ๓๐ ที่ซึ่งทมิไว้ ๓๐ วันจึง
 พ้นโทษ

ข้อ ๑๑ ถ้าจะมีเจ้าชายชายชราผู้มียศศักดิ์ดี แด
 ราชบุตรผู้มียศมาหาหม่อมชายเจ้ากรมปลัดกรม ครุ แล
 หมายแฉวงคนใดคนหนึ่งก็ดี จะมาขอ ทวาร ไป ช่วย จับคนต้ม
 เล้าเดือน ต้มฝนเดือน แลหนึ่ง กองรักษาคนพาลในท่าใดที่หนึ่งก็ดี
 ให้ผู้มียศนำความไปแจ้งแก่พระยาบุรุษยศ รัตนราชพิลังกษผู้รับสั่ง
 ถัดมา จะพิจารณาว่าใคร่ควรอนุญาต จะเห็นเขาผิดใดการ ควร
 จะให้ไปก็ได้ จะให้จับนายทหารที่เป็นคนดี เว้นร้อยบุรุษก็ชอบ
 คนดีเขา จะให้คุมทหารไปช่วยทำตามการ มากแลน้อย แล้ว
 จะให้กำชับไปไม่ให้ทำการเกี้ยว ๆ เกิน ๆ ทั่วคนจำ
 พวกนี้ของอาชวดีใจว่า เป็นทหารมักทำการเกี้ยว ๆ ไปมี
 อยู่เนื่อง ๆ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีคัมไว้ ให้ไปบอกกับพระยา
 บุรุษยศ รัตนราชพิลังกษผู้รับสั่งก่อน ถ้าการ ควร จะ กราบบังคม
 ทูล จะให้กราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทรงทราบได้ฝ่า
 ลงของ ขลุ้พระบาท ถ้าผู้ใดไม่ฟังมีคัมยังมีอาชวล่วง ข้อยังมีคัม
 นี้ไป กระทำให้เกี้ยวเหตเป็น ข้อคุมเหงผู้ใดผู้หนึ่ง มีผู้มา
 ร้องฟ้องว่ากล่าว ขันพิจารณาได้จริง จะลงโทษผู้ที่กระทำ
 ผิดในข้อยังมีคัมเขียน ๓๐ ที่ จำขังทมิไว้ ๓๐ วัน แก่
 โทษที่กระทำเขาเหลือเกินนั้น สุกแต่กระลาการผู้รับสั่ง
 จะพิจารณาไปตามโทษ

ข้อ ๑๑ ทหารคนใดคนหนึ่งจะยังค้ำใช้สอยในการขรรคม
 ฝืนนทการ นายเวียงไม่มาสั่งไม่โยได้ ยินแล้วจึงเสีย ๖
 ยังกัษด้วยราชการ สิ่งใดแก่งทำเขื่อนแซ แล้วนิเทศา
 นายว่ากล่าว เปนคำขยายต่อ หน้าลับหลัง กิติ นายไต่ ยินเอง
 ฤา มีผู้มาฟ้องพิจารณาได้จริง ให้ครู แล นาย แฉว แล ทหาร
 ๖ คน ทั้ง ๕ คุมประชิดประชุมให้พร้อมกัน ที่หน้าพระที่นั่งสุทไธ
 สวรรย์ แล้วให้ผู้ที่ทำ นาย ร้อง ประ กาศ โทษ ทัว ให้ทหาร ทั้ง
 ปวง ไต่ ยิน พร้อมกัน ว่า ข้าพเจ้า ชื่อ นาย คน นี้ ยัง ค้ำ
 การ ทหาร เปน ชื่อ ราชการ ข้าพเจ้า ยัง อาจ ค่า นาย ข้าพเจ้า
 มีความผิดล่วง ข้อ ยัง ค้ำ นี้ อย่า ให้ ทหาร ทั้ง ปวง คุ อย่าง
 ข้าพเจ้า เสีย แล้ว ให้ ผู้ เข้ม น มีน หน้า ไป ร้อง นำ พระ ที่ นั่ง สุท ไธ
 สวรรย์ ถวาย บัง คม แล้ว เข้ม น ๑๐ ที่ ไท้ ก ไว้ แล้ว ให้ ร้อง
 ประ กาศ โทษ ทั้ง ว่า ไว้ ก่อน นี้ เข้ม น ไป ประ กาศ ไป ว่า จะ คุม
 ก้า น ท เข้ม น ๓๐ ที่ แล้ว อย่า ให้ ทหาร ทั้ง ปวง คุ เข้ม น อย่าง
 กัน จง ระวัง ข้อ ยัง ค้ำ นี้ ไว้ ให้ มี น พง ๖

ข้อ ๑๒ ห้ามไม่ให้ครู นาย แฉว ชก เตะ ต่อย ทหาร ใน เมื่อ
 เวลา ฝึก ทัก ให้ เขา ไร้ แฉ ๖ อย่าง เข้ม น กี้ ให้ ส ม กั ย อาญา
 ของ ครู อย่า ให้ กระ ทำ เขา แแต่ ความ พลด การ ใจ เอง โทษ โท โส ด ของ
 ทัว ย ศอก เตะ ต้วย หัว ชก ต้วย คม กี้ ถ้า ครู แล นาย แฉว

คนใด มีปัจจัยการกระทำที่ควรชดเชยแล้วหรือยัง ให้ชดเชย
ด้วยอาณาเขตของตน แต่ภายในเขตนั้น จะมีการซื้อขายไม่ได้
มาวังต่อผู้รับส่วย ๆ ในวังไทยแก่ผู้กระทำผิดก็เช่น
โทษหนึ่ง แล้วจะให้ทำชดเชยโทษผู้รับส่วยตามเขตแดน
มากแลน้อย

ข้อ ๓๓ จะขอพระราชทานให้ทหารที่ป่วยด้วยโรคภัย
ในการทหารที่จะทำความดีด้วยสงครามบ้างอยู่โดยยังป่วยที่
ใหญ่แลผู้รับส่วย ให้ทหารที่ป่วยด้วยโรคภัยนั้น ให้ทูล
ในเมื่อเวลาฝึกหัดแล้วทำความดีด้วยตนเองอยู่แล้ว หัน
ให้เอาความดีมาบอกให้ผู้อื่นฟัง ถ้าทำผู้ใหญ่แลผู้รับ
ส่วย แลนายเดิมมาในทหารประจวบเช่นนี้แล้วอยู่ ยังไม่
ได้ฝึกหัดแลทหารเตรียมพร้อมไว้ให้เสียใจแต่หนึ่งก็ให้
ทหารที่ป่วยที่หนึ่งอยู่ด้วยนั้นให้พร้อมกัน หันหน้าพูดทำ
ผู้ใหญ่ กระทำความดีเขาเมื่อเจ็บกระบังหมวกมัว
เช่นที่คำนับ กว้างทำผู้ใหญ่จะเดินไปพันตัวแล้วจึงวางมือ
ลงจากกระบังหมวก ให้กระทำความดีด้วยดีทั้งทุก ๆ คน
ถ้ามีนายจะร้องเรียกมาสั่ง ด้วยข้อราชการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
เมื่อจะเข้ามาหา นาย ให้เดินเข้ามายืนอยู่หน้าแล้ว คำนับ
เขาเมื่อเจ็บกระบังหมวกเข้าก่อนจึงพูดกับนาย ถ้าไม่ใช่เวลา

ราชการ ก็ให้กระทำตามธรรมเนียมไทย ถ้าผู้ใดไม่กระทำ
ตามธรรมเนียม คับขี้ จะมีความผิด แล้วจะให้ทำทัณฑ์ธรรมเนียมให้
ให้เข้าใจ ธรรมเนียมความค้ำขี้

พระยาบวรรัตนราชพัสดถ ไท้ทำข้อยังคืบ ๑๓ ข้อย
ไว้สำหรับทหาร ตั้งแต่เขื่อน อังคาร เกือบ ๗ ข้อยค้ำหนึ่ง
บุลลิกราช ๖๖๕ ข้อยเบญจเสก ให้ครุแสงนายแฉกรับทหาร
ทั้งปวงจงรักษาข้อยยังคืบระภาคไว้ ให้มีนึ่ง จะได้เป็นแบบ
ฉยขี้ต่อไปภายหน้า ช่วยกันทำราชการ ตลอดพระเดชพระคุณ
ไปโดยสุจริต ให้เอาจิตรภักษณ์ในพระเจ้าอยู่หัวเป็นที่ตั้งความ
เจริญจงมีแก่ท่านทั้งปวงเทอญ แล้วให้เจ้ากรมปลัดกรมสมุห
ยาญชี แลครุซึ่งไต่ข้อยทหารทุกหมู่เอาข้อยยังคืบทหาร
ทั้ง ๑๓ ข้อยไปเก็บรักษาไว้อย่าให้หาย ถึงกำหนดเกษ
วันข้อยค้ำหนึ่ง ให้เจ้ากรมปลัดกรมสมุหายาญชี แลครุเรียก
ทหารซึ่งอยู่ในข้อยคืบของตัวมาให้พร้อมกันแล้ว ให้ทหาร
ทั้งปวงอ่านข้อยยังคืบให้สิ้นทั้ง ๑๓ ข้อย เสมอทุก ๆ เกือบ
ไป อย่าให้ขาดได้เช่นอื่นขาดที่เกี่ยว

ประกาศการ ทรงสร้างพระเจี๊ววัดชุมพลนิกายาราม

มีพระบรมราชโองการ มหาราช พระยานคร สวรรคต ใน
พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ซึ่ง
เป็นสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามปีที่ ๔ ในพระบรมราชวงษ์
ซึ่งดำรงกรุงเทพมหานคร อมรวิบูลย์นิคมเมืองนครราชสีมา
ราชธานี ซึ่งตั้งอยู่ประเทศบางกอกนี้ คำว่าตั้งได้พระยศ
แก่ผู้มาซึ่งพระอารามนี้ให้ทราบทั่วกันว่า พระเจี๊ววัด
พระองค์ในวัดชุมพลนิกายารามเกาะบางน้ำอินทร์นี้ สมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง ซึ่งเสด็จเสด็จด้วยราชปรายคา
ภิเศก ณ กรุงทวารวดีศรีอยุธยา เมื่อขึ้นเมษ โศก
ศักราช ๒๒๑ นั้น ใ้ทรงสถาปนาไว้พร้อมทั้งวัดทั้งปวง
ในพระอารามนี้ ในรัชกาลเจ้าฟ้าเอกทัศ ศักราช ๒๒๘ คึกคักยิ่งแต่
นั้นมา จนยกนญจศักดิ์ ศักราช ๒๒๒๒ สิ้นไป ๒๓๑ ยี่มาแล้ว
แล้วได้ขึ้นมาว่าภายหลังมา เมื่อแผ่นดินสมเด็จพระบรม
ราชาธิราชพระบรมโกฏ ซึ่งให้เสด็จเสด็จด้วยราชปรายคา
ภิเศก ในรัชกาลเจ้าฟ้าเอกทัศ ศักราช ๒๒๒๒ นั้น สมเด็จพระเจ้า
ราชวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ในแผ่นดินนั้น ทรง
ผนวชเสด็จอยู่วัดโคกแสงในพระนคร มาทรงปฏิสังขรณ์
ซ่อมแซมขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

บัณฑิต พระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้า กรมหมื่นมหิตลาธิเบศร
 เสด็จเข้าแล้วเห็น สยาม ซึ่งทรง พระราชดำริที่แล้วคำรัสสั่ง
 ให้ประกาศให้ โท่เสด็จ เสด็จด้วยราชสมบัติบรมราชาภิเศก
 ฉลองรัชกาลโกลีนาทรมหินทรราชยทวยชาปางกอก เมื่อฉวันพศุคศก
 เกิดแขก ขึ้นรับห้าคำ ขึ้นกระตัก คัถราช ๑๒๑๓ ทรงพระราช
 ศรัทธา ไปยังวังหลวง พระเจกัย ทั้ง สองนี้ กัยที่ รักดี ทั้ง ปวง
 ในวังชุมพลนิภาอารามนี้ ขึ้นใหม่เสร็จแล้ว ให้ทรงขึ้น
 พระบรมราชชาคริตลง สยามจาก น้อยสอง สี่พระ องค์
 ไว้ ในหอ หักที่ นครราชธานีของ กุลา ซันกัน เป็น สักขี แล้ว
 เก็บไว้ ในหอ หักที่ สักขี ใน พระมหาโพธิ ที่ สืบมาแต่กัน
 พระมหาโพธิเดิมกับ มูลไม่ให้ มีเครื่องเพชร เครื่องพลอย
 เครื่องทอง เครื่องเงิน ของมีราคาแต่ สัก กิ่ง บัญ ทั่วเลย
 ฉีกทอง ในหอ กิ่งไม่ถึง สักที่ ๔ ของ เฮอร์ ท่อพระบรมชาก
 อยู่ ในหอ นี้ เพราะ ได้ พงาย แล้ว ว่า ผู้ที่ ประชุนหา เงิน
 หาย ของ เฮอร์ ท่อ พงาย พระเจกัย ตาม ใน ที่ต่าง ๆ มี มาก แล้ว
 สักว่า นี้ เป็น ทรัพย์จริง ที่ เก็บไว้ ว่า เกรง จะ ทำบุญ แล้ว จะ พก ทั้ง
 ไว้ ในหอ สักขี ใน ขอ ท่าน ทั้ง ปวง อย่า ได้ คึกขก ทำลาย
 พระเจกัย นี้ ทั่ว สำคัญ ว่า จะ ได้ เงิน ทอง ของ มี ราคา เลย
 จึง ช่วย กัน รวบรวม รักษา ไว้ ให้ ถาวร อยู่ สักกาลนาน เป็น ที่ ไหว

กราบสักการบูชาด้วยกัณฑ์ทั่วไป เพื่อบระไว้จำเนียรณกุศลถวายเทอญ ฯ
 พระราชกุศลในการปฏิสังขรณ์พระเจดีย์นี้ แล พระพุทธปฏิ
 มากรทิมโรง พระอุโบสถ แล พระวิหาร การปฏิริณบุญกุศลสงฆ์
 ศาลาทั้งปวง ในวัดชุมพลนิกายารามเกาะบางน้ำอินทรีนี้ คิด
 เป็นพระราชทรัพย์ทรงบริจาคประมาณห้าร้อยชั่งเศษครั้งหนึ่ง ทรง
 พระราชอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง
 ซึ่งไต่ทรงสัญญาสถาปนาพระอารามนี้มาแต่เดิม แลทรงพระราช
 อุทิศถึถนนามล เพื่อได้ตั้งแก่เจ้าฟ้ากรมขุนสุเรนทรพิทักษ์
 ผู้ซึ่งไต่มาทำนุบำรุงปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ แล พระอารามนี้
 ครั้งหนึ่งด้วย แลพระราชทานส่วนพระราชกุศลแก่ท่านทั้งหลาย
 ชายหญิง ผู้ไต่อ่านหนังสือนี้ ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิตเทเพชคา
 มนุษย์ทั้งปวงจงได้สมโมทนา จงเจริญด้วยอายุพรพรรณสุขพล
 ปฏิภาณ สรรพศิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลทุกประการ จงสำเร็จ
 แก่ความปราชาในทางพระนฤพาน ก็ยทุกขทั้งปวงเทอญ ฯ
 ทรงบำเพญพระราชกุศลนี้ก็อีกอื่น ๆ อีกเช่นอันมากก็ไต่ ะไต่
 ทรงปฏิญาณว่า ขอได้ไต่สำเร็จพระพุทธภูมิโพธิญาณ
 ออกอ้างพระมารมีว่าเป็นพระโพธิสัตว์ครั้งเช่นใช้มาแต่ก่อนอื่น ๆ
 ชยนี้ก็ห้ามไต่ ทรงบำเพญพระราชกุศลนี้ แลอื่น ๆ
 ก็ไว้หวั้งตั้งพระราชหฤทัย ขอได้ไต่ สรรพสมย์ก็คือความ

ขริ บรมคุณธรรม แด่ อัครียยศ บริวาร ทรัพย์ สิ่ง สนิเปชชาติ
 ยินคาที่ จะ ใ้เป็นอุปการูปนิไสย อุกฤษณได้ ได้ช้ของโอกาส เพื่อ
 จะเสกถึงที่ สัก สัก สวรรค์ ทั้งปวงโดยเร็วโดยง่าย ความทุกข์
 ทั้งปวง จะดับด้วยประการ ไคขอจง ได้ทั้งนี้ สรรพวิบัติทั้งปวง
 ซึ่ง เป็นเหตุ จะ ใ้เห็นช้า อยู่ใน สัก สวรรค์ จงอย่าได้มี ถึงจะ
 มี ย่างได้ ใ้พลับอันตรธานหายเทอญ ฯ ประกาศไว้ เมื่อวันจันทร์
 เดือนแปด ขรพาสาย แรมสิบสามค่ำ ขึ้นเขษณจศก ศักราช ๑๒๒๕
 เบญจที่ ๑๓ ฤาเป็นวันที่ ๕๔๕๓ ในรัชกาล ประ รุบนี้ ฯ

ประกาศทรง อนุญาติ

ข้าราชการฝ่ายในให้ทูลลาออกจากราชการ

สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เจ้าแผ่นดินสยาม

ซึ่งเช่นพระเจ้าแผ่นดินที่เสวยพระบรมราชวงษ์นี้

ขอทำคำประกาศแก่ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน แต่ผู้รักษา

เมืองกรมการหัวเมืองบางเมืองผู้ใด ๆ บั้นคาที่มีบุตรหญิง

แต่หลานแต่ญาติเช่นหญิงเทิดแลธรรณแลสาว มาถวายตัว

ทำราชการอยู่ในพระบรมมหาราชวังนี้ที่ข่วง ให้ความ

ทราบเป็นจริง บัดนี้ผู้หญิงที่มาถวายตัวทำราชการ

ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่ชุกันตรีศักดิ์มาจนถึงชุกัน

เขยูกศักดิ์นี้ มากมายหลายคนขึ้นเคลื่อใช้เคลื่อสอย

พระเจ้าเจ้าจำหน่าก็ไม่ได้จำชอกก็ไม่ได้โดยมาก จนถึง

เดือนนี้ก็ยังมิได้ถวายตัวมากขึ้นทุกปี หนอยเด็ก ๕ ขวบ

๖ ขวบขึ้นไปก็ถวายตัว ที่เช่นที่อยู่ในวังชุกเขยอกแน่นนักเกิน

เข้าเรือนไม้ใครจะพอ เมื่อผู้ใดมาถวายตัวอยู่ใหม่ ถ้าเป็นเด็ก

ก็มีเขยอหวัด ๓ คำสั่ง ๔ คำสั่ง ๕ คำสั่ง ๖ คำสั่ง ๗ คำสั่ง

ในขั้นแรกตามยศของบิดา บิดี ๆ มาเขยอหวัดก็ทวีมากขึ้นไป

ถึง ๘ คำสั่ง ๑๐ คำสั่ง ๑๒ คำสั่ง ๑๕ คำสั่งตามทศมีเขยอหวัด

แต่เหตุอื่น ๆ ในที่โดยชุกแล้วเป็นสาวแล้วเขยอหวัด ๑๐ คำสั่ง

๓๒ คำสั่ง ๓๕ คำสั่ง เป็นอย่างนี้ขออย่างเร็ว ซึ่งหนึ่ง ซึ่ง ๕ คำสั่ง
 ซึ่ง ๑๐ คำสั่ง เป็นพันทั่วไปโดยมาก ถ้าจะคิดเขี้ยวหัว
 ของพวกควายตัวใหม่ มิใช่ค่างมาแต่แผ่นดินเก่า ที่แยกอยู่
 ในบ้านจันทราศกษัตริย์คนเขี้ยวศกษัตริย์ เงินกว่า ๕๐๐ ซึ่งเสกแล้ว
 ก็ผู้ที่ข้าพเจ้าได้ใช้สอยอยู่นั้นก็นับหัว เพราะการงานมีก็มาก
 ยากที่จะจำหน้าจำชื่อไว้ ใครได้เลี้ยงคชเชยก็ใช้ผู้นั้นไป
 ก็เมื่อต้องแรกเขี้ยวหัวกับทร หลาน ท่านทั้งหลาย ทั้งปวงอยู่ที่หัว
 คชเชย ข้าพเจ้าก็ไม่เสียใจเสียตายเงินคชเชย นึกว่าเพิ่มเขี้ยวหัว
 ได้ท่านทั้งหลาย ทั้งปวงที่มีความจริงรักภักดี เป็นอันช่วยเลี้ยงบุตร
 เลี้ยงหลานท่าน เมื่อท่านไม่ให้บุตร หลานท่านเข้ามาอยู่ในวัง
 ท่านก็ต้องเสียเงินเป็นเครื่องเลี้ยงบุตร เลี้ยงหลาน เมื่อให้
 เข้ามาอยู่ในวัง ข้าพเจ้าก็ช่วยเข้าข้างไม่ว่าไรคชเชย แต่เกี่ยวนี้
 ข้าพเจ้าวิตกว่าผู้หญิง เขี้ยวมาก มากซึ่งก็ก็ต้องซึ่งอยู่ยักเขี้ยว
 เขี้ยวเสียดกัน ก็ไม่ต้องการเปลืองอายุผู้หญิงเหล่านั้นไป
 แลเป็นที่ให้คนที่ไม่รู้จักฝึกชอยกันถูกหนายางเห็นไปว่า ใจ
 ข้าพเจ้าลโมขโลก ในสัตว์ มากหวง กะกักขังไว้ ความจริง
 ไม่เป็นดังนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้รู้ประมาณ รู้เวลาว่าราชถาวร แล
 ย้ำเพณียร กุศล สวคฆมนต์ภาวณา จะเพลิดเพลิดไปด้วยสัตว์
 ไม่มีเวลาที่สามไม้ ก็เมื่อท่านผู้ใด รั้งกิจการ ในพระราชวัง

ว่าจะให้บุตรหลานท่านเข้ามาทำราชการ อยู่ข้างในวัง กลัว
 จะมีเหตุนี้ ๆ ซึ่งไม่เป็นที่ชอบใจท่านต่าง ๆ ทั้งท่านจะคิด
 เห็นไปนั้น ข้าพเจ้าก็เห็นด้วยทุกข้อว่าควรที่จะรับเสวย
 อยู่แล้ว ถ้าท่านผู้ใดมีบุตรหลานเป็นหญิง จะไม่ให้เข้ามา
 ทำราชการ ใน วัง เพราะวังเสวยนี้ ๆ ข้าพเจ้าก็ไม่มี ความ
 หนักใจเลย ก็ท่านผู้ใดให้บุตรหลานเข้าทำราชการในวัง
 ข้าพเจ้าเข้าใจว่าท่านทั้ง หลาย ยอมยศมาให้ ข้าพเจ้าเลือกให้
 เป็นตกรทิวพระเอกนางเอกแลถาวรอื่น ๆ การที่ยอมให้ข้าพเจ้า
 เลือกเพียงเท่านั้น ก็เป็นบุญคุณของท่านทั้ง หลาย ทั้งปวง
 มีชู้แก่ข้าพเจ้ามาก อยู่แล้ว ก็บัดนี้ข้าพเจ้าคิด จะเลือก
 ความลำบาก ที่ผู้หญิงเป็นอันมากมาต้องยกเขมือเขมือเสียก็อยู่
 เยื้องชายไป แลมาต้องเป็นสูง ๆ ต่ำ ๆ คำ ๆ ชาว ๆ
 ย่อมอยู่กับบุตรหลาน ของผู้ที่ท่านจะฟัง คิดว่าคำศักดิ์กว่าทั้งท่าน
 เป็น การ จำค่าใน ใจท่าน อยู่ หนึ่ง จะใคร่เปิดอง การ สำคัญ
 ของคุณบาง จำพวก ซึ่ง จะฟัง คิดว่าข้าพเจ้ามีความละโมภ
 โภภใน สตรี หวง แหวไว้มากไม่ให้ใคร ๆ ข้าพเจ้าอยาก จะใคร่
 ปลูกปลระ สละเสียให้ขางเขาไป จะหวงไว้แต่ที่มีบุตรชาย
 ยศหญิงด้วย ข้าพเจ้า แลที่ไม่มีบุตร ก็แต่ที่ข้าพเจ้าได้เสวย
 ให้มีเกรงยศ แลมีเขยหัวกตังแต่ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

นลคน ข้าพเจ้า อยาก จะ ใคร่ ให้ ใ้ ไป ตาม ปรารถนา แล
 ตาม หมาย ใจ ของ บิภามร ภาคณิง พวกนี้ อนึ่ง ใน เจ้า นาย
 ฟันชิง ของ ว่าน เจ้า ชิกต่าง ทั้ง ปวง ค่าง ๆ ตลอดจน ไป ยม มอญ เจ้า
 บาง ธวก ใ้ มี คุณ ประการ แก่ ข้าพเจ้า อยู่ ก็มี เปน อัน มาก
 ถึง ใน จำพวก มิใช่ เจ้า นาย คือ เกน ขุนนาง ตั้งแต่ เสนายก ถึง ไ้ จน
 ถึง บุตร หลาน ของ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ ซึ่ง เปน มหาดเล็ก อยู่
 บาง ท่าน บาง ภาย ก็ เปน ญาติ กับ ข้าพเจ้า ก็มี ถึง ไม่ เปน ญาติ ข้าพเจ้า
 ญาติ ญาติ ก็มี คิด ไป ถิ่น หนึ่ง ข้าพเจ้า อยาก ว่า ผู้ ภูมิจี
 ที่ เสด็จ ใ้ ของ ข้าพเจ้า แล้ว ทั้ง ทั่ว ทั้ง ใหญ่ ข้าพเจ้า อยาก จะ
 ใคร่ จัก ให้ สมควร คือ จะ ยก ใ้ ไป ทำ ราชการ ใน พระ บวร
 ราช วัง บ้าง ใ้ ไป อยู่ วัจ เจ้า ท่าง กรม เสด็จ ใ้ ยมิ ได้ ด้ ัง กรม
 ที่ ได้ ราชการ บ้าง ยก ใ้ ไป อยู่ กับ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ที่ มีความ ชอบ
 สมควร ใ้ สอด บ้าง แล จ. จัก เอง ด้ ัง ใ้ ใ้ อยู่ ด้ วย กับ หม่อม เจ้า
 แล ใ้ ราชการ ตลอดจน ไป จน มหาดเล็ก ที่ ใ้ ราชการ บ้าง ท่าน
 ทั้ง หลาย ทั้ง ปวง จะ ใ้ ช่วย ด้ วย เลียง ท่าน ผู้ ใด สัก ด้ วย ชื่อ
 เชื้อ ฉื่อ ไ้ หนึ่ง ๆ ข้าพเจ้า ใน คำ ที่ ว่า มา นี้ ไม่ ด้ ะ ภาค ด้ วย
 ตาม คำ ว่า ด้ ่า วัจ ใ้ ด้ ำม ข้าพเจ้า ใ้ ด้ ะ ใ้ ด้ ะ มีความ ด้ ิน ด้ ี่ การ
 ด้ ะ ใ้ ปรารถนา เช่น ด้ ะ แก่ ข้าพเจ้า ว่า มี ด้ ุคุณ ด้ ะ ด้ ะ แก่ ท่าน
 ทั้ง หลาย ทั้ง ปวง ไม่ ด้ ะ ด้ ะ ใ้ ข้าพเจ้า ะ ด้ ะ ด้ ะ ด้ ะ ด้ ะ

ข้าพเจ้าเช่นเจ้าแม่ละพินก็จะทำไ้ แต่เจ้าทำทั้งนั้นก็จะ
 เช่นที่ท่านทั้งหลายทั้งปวง ผู้เป็นบิดามารดาแลญาติของหญิง
 เหล่านี้ จะคิดจะว่าไ้ว่า ข้าพเจ้าสำคัญบุตรหลาน
 แลญาติของท่าน ซึ่งท่านทั้งหลายสวามีภักดีภามาถวายตัว
 นั้นเป็นศรีชเลศที่ข้มมาไ้ ก็ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจะทำ
 กิ่งว่าก่อนไ้ ข้าพเจ้าเกรงใจท่านผู้ภามาแลนี้ ต้อง
 หารุกแต่ท่านทั้งหลายทั้งปวงก่อน ท่านทั้งปวง
 ปรองทั้งคำประภาคนั้นเถิด จะ ท่านทั้งปวงก็ย่อมรู้ อยู่
 แล้ว การในวังเป็นอย่างไร นกนี้ข้าพเจ้าทำคำประภาคนั้น
 ยอมมา บุตรหลานแลญาติของท่านผู้ใดที่เป็นหญิงสาว
 หญิงรุ่น ไม่ไ้มีเมียหรือถึง ๒๐๐ บาทแลมิใช่ผู้ที่มีสว
 กรม ขาขตัวเป็นทาส ๆาคู่เงินเป็นนี้ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้า
 ยอมคืนไ้ตามใจบิดามารดาแลญาติที่ภามาถวายเงินมาขกลับ
 คืนไปไ้มีผู้ ๆจะถวายในเจ้านายใด ๆ ๆจะยกไ้
 ชุนนางผู้ใหญ่ผู้ย่อยก็ตามแต่ใจของท่าน ข้าพเจ้าไม่คิดข
 น้อยใจอันใด ข้าพเจ้ายอมคืนไ้โดยสะดวก และจะไม่กระ
 ทากหนักกับผู้ที่ไ้ไปนั้นเลย * ตั้งแต่ขคุณทวีสก
 จนถึงขคุณเป็นจกนี้ ผู้หญิงที่ไปเมือข้าพเจ้าอยู่ก่อนลาออก
 ไปมีผู้ อยู่ข้าง นอกก็หลายคน ผู้ของหญิงเหล่านี้ก็มี

ข้าพเจ้าก็ตกใจ อยู่หมก ไม่ไว้ชีวิตเครื่องกระตาด กระเทือง ก็ไม่มีใคร
 คนที่เป่เมียบข้าพเจ้า อยู่ก่อน ลางคนมีผิวใหม่แล้วกลับมากหา
 ข้าพเจ้าก็พูดจาท้วงที อยู่การเพน อย่างอยู่แล้ว เมื่อ ประณาคณแล้ว
 ก็นั้น ถ้ามีกามารดาเสนาบดีไม่สมัครรับไป จะให้หญิงเหล่า
 นั้นทำการราชการ อยู่ในวังนี้ต่อไป ก็จะต้องให้เป็นพนักงานทำ
 การนั้น ๆ ฤาเพนทหารมโหรีแต่อื่น ๆ ก็เขี่ยหวัดตาม
 ตำแหน่งพนักงานนั้น ซึ่งหนึ่งข้างซึ่งห้ากำลังข้าง ซึ่ง
 สิบกำลังข้าง ก็จะให้เสมอไปตามการหลักเขา เมื่อขอก
 ออกเมื่อไรก็จะให้ออก แต่ที่เด็ก ๆ นั้นที่เพนทวิลคร ส่า
 คัญ ๆ คือพระเอกนางเอก ขอไว้ก่อน ฤชไต์เล่นรับแขก
 ย้านแขกเมืองไป ฤจาจะกลับไไว้บ้านก็ได้ เมื่อมีงาน
 ลครฤาแก้แทนอันใดบอกขอแรงมาช่วยก็ได้ เพราะยังเพน
 เด็ก อยู่ไม่ควว จะมีเจ้าของ ๓ แต่บุตรพระยาบำเรอ
 ภักดีพวกหนึ่ง บุตรพระยาบรมศรรัตนพวกหนึ่ง เพนบุตร
 บ่าวเดิมของข้าพเจ้าได้เพนเจ้าแผ่นดินก็ดี ไม่เพนเจ้าแผ่นดิน
 แต่ไม่ขออยู่ก็ดี คนพวกนี้ข้าพเจ้าเชื่อว่าบิดาของพวกนั้น
 คงให้อยู่กับข้าพเจ้าผู้เดียว ไม่ให้ใคร เพราะฉนั้นนี้ข้าพเจ้า
 ไม่ยอมให้ใคร ใครอย่าจู่โจมล่วงเกินคิดอ่าน อย่างไรเข้า
 มา ๓ สัตว์ที่มีบุตรกับข้าพเจ้าที่เขี่ยหวัดไม่ถึง ๕๐๐ บาท

มีอยู่บ้าง แต่ถ้าบุตรยังอยู่ ข้าพเจ้าไม่ยอมให้ใคร ก็มิใช่
 หวัด ๒๐๐ บาทขึ้นไป บุตรมีก็ดี ไม่มีก็ดี ข้าพเจ้าเห็นว่า
 ไม่ควรที่ท่านผู้เป็นบิดามารกาแลญาติจะว่า ข้าพเจ้าเลี้ยงไม่ดี
 ข้าพเจ้าจึงว่าตัดใจว่าไม่ให้ใคร ก็ถ้าแผ่นดินเหล่านั้นนี้ที่ไม่
 มีบุตร ข้าพเจ้าตกเสียหวัดเสียไม่ถึง ๒๐๐ เมื่อใด ท่านจง
 เข้าใจว่าเป็นอันสิ้นใจท่านเมื่อนั้นเถิด ก็ในทันใดจากคนที่
 ข้าพเจ้าว่ากันไว้ดังนี้แล้ว ใครขอยใจจะใคร่ได้ก็จงไปว่า
 กล่าวสู่ขอต่อบิดามารกาเขาเถิด ข้าพเจ้าไม่ว่า ผู้อ่านคำ
 ประกาศนี้พิจารณาความได้เข้าใจ อย่าพาดคำประกาศ
 จูโจมมาเกี่ยวพาน เสียหวัด ๔๐๐ บาทเข้า ๆ ประ
 กาศมา ณวันเสาร์ เดือนสิบขึ้นสิบสี่ค่ำ ยี่สิบแปดระศก
 ศักราช ๑๒๒๕ เป็นวันที่ ๔๕๑๓ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ประกาศ ออกทอง ตกพิศ พักกิ่ง

มีพระบรมราชโองการ หมาย พระยงยุทธ สุรสิงหนาท ให้
 ประกาศแก่พระ ราชวงษาน วงษ์ แลข้าราช การผู้ใหญ่ผู้น้อย
 ฝ่ายหน้าฝ่ายใน แลราษฎร ในกรุง แลหัวเมือง ให้ทราบทั่วกัน
 ว่าในพระ ราชอาณา จักรนี้ แต่ก่อนทอง คำมีน้อย เปนแต่
 ใช้ทำรูปพรหมต่าง ๆ เช่นเครื่องยศ แลเครื่อง ประทับ
 ที่ขัตติย์ ทองคำใบของเงินข้าง ทองแท่งเงินข้างทองคำเม็ด
 ถาดพอเนียบข้าง ทองเหรียญเมืองยุโรปเมืองอเมริกาบ้าง
 มีเข้ามามาก ในพระ ราชอาณา จักร จนเกิดการที่จะใช้สอย
 ทำรูปพรหม แลเครื่อง ประทับ ผู้มีทรัพย์เก็บทองไว้มาก
 ร้องขอขาย แลขอส่งแทนภาษีอากรก็มี ด้วยเหตุนี้
 จึงทรงพระ ราชดำริเห็นว่าตาม อย่างเมือง อินท เป็นเมือง แผ่นดิน
 ใหญ่นั้น ๆ หลายเมือง เมื่อทอง คำมีมากขึ้น ผู้ครอง แผ่นดิน
 เมืองนั้น ๆ ก็คิดทำแป้นทองเหรียญมีตราหลวงเป็น สำคัญ
 ให้ราษฎร ใช้ในกำหนดราคานั้น ๆ ไม่ต้องเอียงหน้าหนัก
 แลเนื้อทอง ตีราคากัน ผู้ใดทอง ตราทองเหรียญไป
 เมื่อต้องการ เงินมาขอขึ้นเงินต่อคลังหลวง ฤๅเสารัฐเจ้าทรัพย์
 ก็ให้ตามกำหนดซึ่งพิศไว้ จนเมืองนั้น ๆ ใช้ทอง ตรา
 ทองเหรียญแก่กัน อยู่เป็น ประกติ เหมือนใช้เงินตราแลเขี้ยว

ทั้งปวง ก็ในกรุงเทพฯ นี้ ทองตราใช้กับเงินตราเช่นนี้
 ยิ่งค่ามีไม่ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้เจ้าพนักงาน
 โรงจักร ซึ่งเป็นที่ทำเงินเหรียญแลเหรียญเงินตรา
 คิดทำทองเหรียญทำทองแปดร้อยทอง แลแปดเสกสอง คือ
 ทองใบยี่ซ้ออันเสกแปดสามขนาด ขนาดใหญ่คือราคา
 แปดแปดบาท ขนาดกลางคือราคาแปดสี่บาท ขนาดน้อย
 คือราคาแปดสี่สลึง ขนาดใหญ่ขนาดกลางนั้นเทียบตามอย่าง
 ทองเหรียญอังกฤษ คือเหรียญใหญ่ของอังกฤษที่เรียกว่า
 ทองปอนด์ อีกชื่อหนึ่งว่าสเตอร์ลิง อีกชื่อหนึ่ง
 เรียกว่าสอเวอเรนท์ แลเหรียญขนาดย่อมเรียกว่าทองชาฟี่ซอ
 อีกชื่อหนึ่งว่าเซมิสเตอร์ลิง อีกชื่อหนึ่งว่าฮาฟี่ซอ
 เวอเรนท์ ฯ จะว่าตามการซึ่งคิดมาตราเงินในเมืองอังกฤษนี้
 อังกฤษคิดนับว่าปอนด์หนึ่งเป็น ๒๐ ชิลลิง ๆ หนึ่งเป็น ๑๒ แส
 แลในกรุง สังกะสีของชาวอยู่ เมื่อได้ บิลด์คือหนึ่ง สีกำหนด
 ราคาของ มาแก่เมืองอังกฤษ ก็ย่อมคิดนับเป็นจำนวนปอนด์มา
 ปอนด์ ๑๐ ปอนด์ ๑๐๐ ปอนด์ แลอื่น ๆ ครั้นมาที่กรุงเทพฯ นี้
 ถ้าผู้ซื้อของมีทองปอนด์ เอาทองปอนด์ใช้ให้ก็ได้ ถ้าไม่มี
 ทองปอนด์ นายห้างผู้รับสั่งของคิดเอาเงินแต่ผู้สั่ง ปอนด์
 แปดบาทเสมอไป ถ้าจำนวนเป็นฮาฟี่ซอคือครึ่งปอนด์ก็คิด

เอาสี่บาทเสมอไป คงคิดราคากัน ๑๐ ปอนเป็นเงินซึ่งหนึ่ง
 แด ๒๐ ซาฬ ปอนเป็นเงินซึ่งหนึ่ง แต่ทวิทองปอนทองซาฬ
 ปอนนั้นไม่เป็นทองบริสุทธิ์ เป็นทอง ขวางลิมผสมทองแดง
 ส่วนหนึ่งในสิบสองส่วน ปอนหนึ่งหนักสองสลึง เมื่อคิดราคา
 ปอนละแปดบาท ก็เป็นสิบหกหนัก ซาฬปอนนั้นหนักสลึงหนึ่ง
 คิดราคาซาฬปอนละสี่บาทก็เป็นสิบหกหนักเหมือนกัน ทองปอน
 ทองซาฬปอนนั้นได้เอามาหุงคักเอาทองแดงออกเสีย ก็คง
 เนื้อทองคำเนื้อแปด ปอนหนึ่งแก่สลึงหนึ่งก็ยี่เพองหนึ่ง
 ก็ยี่สองไฟ คิดราคาปอนละแปดบาทก็เป็นสิบแปดหนัก
 เกินเล็กน้อย ทองในซาฬปอนที่หุงแล้ว ก็คงแก่เพองหนึ่ง
 ก็ยี่สามไฟคิดซาฬปอนละ ๔ บาท ก็เป็นสิบแปดหนัก
 เกินน้อยหนึ่งเหมือนกัน ทรงพระราชดำริเห็นว่า ซึ่งทองตรา
 ทองเหรียญเมืองอื่นถือทองแดงให้ขวางลิมนี้ เพื่อจะ
 ให้มีเนื้อกระด้างใช้ทนไถ่นานคร่าไม่ใคร่เดือนไป ไม่ต้องยอม
 ทำใหม่ชื้อย ๆ ได้เสียสูญเพลิง อนึ่งจะให้พ่อใจคนที่ไม่รู้
 คุกของว่า คงลิมขวางลิมย็นคิดว่า คิดราคาแต่สิบหกหนัก
 ในกรุงเทพฯ นี้จะทำเช่นนั้นให้เหมือนกันก็ได้ แต่ครั้งนี้จะทำ
 อย่างนี้ทองในบ้านในเมือง ก็จะเป็นทองขวางลิมไปเสียมาก
 ราษฎรที่ไม่เบียดจี้จะวิ่งเสียไป จึงโปรดให้คงทำด้วยเนื้อทอง

๔๐๘
 ๓ วัน คิดราคาสิบแปดหมื่นห้าพันตามเนื้อทองบริสุทธิ์ ก็เมื่อ
 คิดแปดสิบแปดหมื่นทั้งสามอย่าง ขนาดใหญ่ น้ำหนักทอง
 สิบเพียง กับ สามไฟเท่านี้ ราคาแยกบาท ขนาดกลาง น้ำหนักทอง
 เพียง กับ สามไฟเท่านี้ ราคา ๔ บาท ขนาดน้อย น้ำหนักทอง
 เพียง กับ สามไฟเท่านี้ ราคาสิบสอง ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง น้ำหนัก
 ทองย่อน แล ช้างย่อน ของ อังกฤษ คงว่าแล้ว แต่ขนาดน้อย
 ราคาสิบสอง น้ำหนักเท่านี้ คำสั่งอย่างอื่น ที่จีนเรียกว่าคังคัง
 ว่าเนื้อที่ ๓ ทองแปดที่ห้าใหม่ จำพวกสามอย่างนี้
 ล้วนเป็นทองคำเนื้อบริสุทธิ์ ไม่ใช้ผสมเงินผสมทองแดงเลย
 แต่คิดราคาสิบแปดหมื่นห้าพันตามราคาเนื้อทองไฟทองย่อน แล
 ช้างย่อน ของ อังกฤษ ซึ่งจะฟังคำนี้เขาว่าไม่ใช้ผสม
 ทองแดงเลย ก็ในกาลทุกวันนี้เพราะทองคำมีเข้ามามาก
 ดันเหลือไป ผู้มีทองคำมากอยากขายเอาเงินใช้ ก็ยกขาย
 ราคาต่ำลงมากจนทองคำถูกเนื้อแปดเสกสองก็ หยุ่นกว่า
 สิบหกหมื่น ก็การที่ทองคำต่ำไปนี้ เพราะทองคำมีมา
 เข้ามา ๓ ประมาณเนื้อทองซึ่งเรียกกันอยู่ ว่าเนื้อสี่ เนื้อห้า
 เนื้อหก เนื้อเจ็ด เนื้อแปด ถ้าอีกคำหนึ่งว่าเนื้อเก้า น้ำ
 หนักเก้าคำคนก็พูดน้อย ยกเสก ขานเนื้อหก เนื้อเจ็ด
 สอ ขาสามขา ถ้ากลางอย่างว่าเสกอย่างคำว่าเนื้อแปดเสกสอง

ก็คำว่าเหล่านี้ จะมีกัน เค็มราก ของคำมาแต่ไหนท่านทั้งปวง
 เข้าใจๆไม่ ซึ่งวางประมาณเปะจำนวน นัยมีแต่สี่ขึ้นไปหาแก้
 แลนัยต่ำได้ สี่ลงมาก็ไม่มี คือไม่มีว่าเหลือหนึ่งเหลือสอง
 เหลือสาม แต่บางทีก็มีอยู่ข้างเป็นคำโบราณ คำลาวแต่ก่อน
 ได้ยินอยู่ว่าเหลือหนึ่งเหลือสอง แต่เดี๋ยวนี้ก็ไม่มีใครพูดแล้ว
 แลจำนวนนัยเหลือทองคำเกินกว่าเก้าขึ้นไป ก็ใครจะว่า
 เหลือสี่เหลือสิบเหลือสิบสองเหลือสิบสามสิบสี่สิบห้า เหลือพัน
 ไม่มีที่เดี๋ยว ก็ซึ่งเหตุให้เรียกอย่างนั้นนี้ คืออย่างไร
 ท่านทั้งปวงเข้าใจๆไม่ จะว่าให้ท่านทั้งปวงทั้งตามที่ได้รู้มา
 ท่านผู้ใครรู้แล้วก็อย่าพออเลย จะว่าทั้งนี้เพราะเห็น
 ผู้ที่ไม่รู้มีโดยมาก จะใคร่ได้รู้มาก ๆ ด้วยกัน จึงจะ
 ขอว่าให้เข้าใจ ๆ ประมาณเหลือทองคำตั้งแต่สี่ขึ้นไป จน
 เหนือพศศกเก้าห้านี้ เป็นธรรมเนียมของลาว เขียงแสน
 ซึ่งเป็นต้นเค็มของไทยชาวเหนือสืบมา ครั้นหน้ที่เมืองเขียงแสน
 บ่อแร่ทองมีมากเงินมีน้อย เพราะเป็นบ้านคนเมืองเขิน
 อยู่ไกลทะเลกำขึ้นแลสำเภาเข้าไม่ถึง มีเงินใช้แต่เงิน
 ที่คักออก จากทองเหลือต่ำด้วยการหุงขี้ แต่มีเงินจีน
 เงินญวนมาแต่ลูกค้าทางขกข้าง มีเงินใช้ในพื้นบ้านพื้นเมือง
 น้อย เจ้าบ้านเจ้าเมือง ขยากให้แร่เงินเกิดในแผ่นดินเป็นของ

บ้านเมืองนี้เอง แต่งคนให้ออกไปซื้อเสวยหาซื้อแร่
 ที่ระดลงเป็นเงินไว้ ก็ไปซื้อแร่แปลก ๆ มาขาย สำคัญว่า
 เป็นเงินแล้ว จนพวกข้าง ประทับตราใช้ สอยก็ยังมีบ้าง แต่
 ครั้นนาน เข้าเก่าแล้วก็ทำไป เงินตราของเก่าก็ทำด้วยแร่
 ของนั้น ทุกวันนี้ก็ยังมียังหาได้อยู่บ้าง พวกแปรธาตุเรียกว่า
 เงินทำคือเงินที่มีเนื้อละเอียดกว่าเงินปรกติ แต่สีทำ
 คล้าย ทองสำฤทธิ เงินลาว อีกอย่างหนึ่งเรียกว่าเงินชากเวียน
 หน้าเนื้อเงินดีกว่าเนื้อเงินที่ใช้อยู่โดยปรกติเนื้อละเอียดก็แลขาว
 เงินพวกนี้ประมาณการดู เห็น ระคัต ๒๐๐ จากทองคำ เนื้อต่ำ
 ๓๐ อย่างหนึ่ง จะทำแต่เงินเนื้อมุ่นมาแต่เมืองเงินทางบก ก็เพราะ
 ในเมืองเชียงแสนใช้เงินเนื้อสูงกว่าเงินเหรียญเงินตราในทุกวันนี้
 ก็ดี แต่เพราะมีเงินใช้ในบ้านเมืองน้อย เหมือนบ้านเมือง
 ที่มีเขื่อน้อย ก็ใช้เขี่ยร้อยสองร้อยต่อเฟื้อง บางแห่ง บาง
 คราวชิวโค ในเมืองเชียงแสนแต่ก่อนมีเงินใช้ผู้น้อยมีทองคำมาก
 ทองคำจึงราคาถูกลง ทองคำที่เนื้อต่ำ ซอชชายกันหนักบาทหนึ่ง
 เป็นเงินสี่บาทจึงเรียกว่าเนื้อสี่ ที่เนื้อสูงขึ้นไปกว่านั้น
 ทองคำหนักบาทหนึ่งเป็นราคาเงินห้าบาทเรียกว่าเนื้อห้า ทอง
 คำหนักบาทหนึ่ง เป็นราคาเงินหกบาทเรียกว่าเนื้อหก
 ทองคำหนักบาทหนึ่ง เป็นราคาเงินเจ็ดบาท เรียกว่าเนื้อเจ็ด

ทอง คำหนัก ยาท หึ่ง เปน ราคาเงิน แยก ยาท เรียกว่า เนื้อ แยก
 ทอง คำหนัก ยาท หึ่ง เปน ราคาเงิน แยก ยาท สอง สิ่ง เรียกว่า
 เนื้อ แยก สอง ซา ถูก คำหนึ่ง เรียกว่า เนื้อ แยก เส็ด สอง
 ตาม การ ที่ ราม ภูริ ใช้ ชื้อ ซา ยากัน ใน เรณู นั้น ทอง คำ เนื้อ สุก
 สอง อย่าง เอก เช่น ทอง บาง ตพาน ชาย กัน หนัก ยาท หึ่ง
 เปน ราคาเงิน เก้า ยาท เรียกว่า นพคุณ เก้า หน้า ที่ ที่ ว่า สุธง ซา
 สาม ซา ก็ ก็ ถูก ที่ ว่า เส็ด สอง เส็ด สาม ก็ ก็ โดย ล. เอียด นั้น
 คือ ว่า เส็ด สอง แต่ นำ ชิน นน ชน ไป ๆ ทอง ผสม ศรี เหลือง ๆ
 ให้ สิบ ไม่ ชิน ทุก วัน นี้ เรียก กัน ว่า ทอง เนื้อ ริน แต่ ก่อน ลาว เรียกว่า
 ทอง เนื้อ สอง เพราะ ชาย กัน สอง หนัก ทอง เนื้อ ริน อย่าง เดว
 ถูก ทอง ศรี ทอง ขอบ ซึ่ง ใน เรณู นั้น ชาย กัน ราคา หนัก ต่อ หนัก
 ลาว เรียกว่า ทอง เนื้อ หึ่ง แต่ โยราณ ได้ บิน ว่า ย่าง อยู่
 ก็ ประมาณ ชื้อ เนื้อ ทอง เหล่า นี้ ทง ปวง เคิม เปน อกรรม เตียม
 ของ ลาว ชาว เชียง แสณ แต่ ใช้ เยน ไว ทาร ในการ
 เทียบ น้ำ ทอ ครั้น สิบ มา ถึง บ้าน เมือง โกลด์ ทเล เงิน มี
 เข้า มา มาก ราคา ทอง ก็ แพง ชิน ไป ถึง สอง เท่า พิภัก นั้น คือ
 ยาง ที่ ทอง คำ เนื้อ นพคุณ บาง ตพาน ราคา ถึง ๒๐ หนัก ถึง ๑๘ หนัก
 ทอง คำ เนื้อ แยก สาม ัญ ที่ เรียกว่า เนื้อ แยก ตลาด ราคา ถึง
 สิบ แยก หนัก สิบ เจ็ด หนัก ก็ คน โยราณ ว่า กัน อีก คำ หนึ่ง ว่า

เข้าก็ของโตราคาดี เมื่อไรเข้าลกทองแพง เมื่อไรเข้าแพง
 ของลก ซึ่งว่าถึงนี้ก็จริงอยู่ข้าง ในเวลาเมื่อใดกรุง
 มีธรรมเนียมคบเข้า ไม่ให้มีผู้เอาออกไปค้าขายนานาประเทศ
 เช่นนี้คย เมื่อเห็นชาวนาเมื่อทำนาได้เข้ามาก จะขายราคา
 แพงไป ก็ขายไม่ใคร่ได้จะเก็บไว้กลัวจะเสีย ต้องขายไป
 ราคาต่ำ ๆ เพียงแถวนี้ละ ๕ บาท ๔ บาท ๓ บาท
 ถึงกระนั้นไม่ใคร่มีผู้ซื้อ ต้องเอาเข้าออกแล้ก็ของต่าง ๆ
 อันค่าที่จะใช้จะกิน เมื่อขายถึงนี้ก็ไม่ใคร่ทรัพย์สินมาก
 ไปนทำไร สมกับแรงเหนื่อย ที่ชาวนาโคกกลัวต้องเสียค่านา
 เย็นวันนาเสีย หน้าฝนฟางลอยก็ทิ้งเสียไม่ทำ ชาว
 นาที่ ทำอยู่ก็คอย จ้องมองหา เวลาที่จะกวราคาเข้าให้สูงขึ้น
 เมื่อเวลาคนกันซื้อ ก็เอาโคฝนแล้วสักเดือนครึ่งครึ่ง
 เดือน ถ้ามีชาวศึกเสียเหมือนใครมากคนที่ใครอยครวญคร
 ภรรยาขาย ขายหญิงมาก ก็เกิดความสับสนตกใจกลัวเข้า
 จะแพงกันเกินเที่ยวซื้อเข้ามาไว้ ที่นอย่างนี้หลายสิบแห่งเข้า
 ด้วยกัน ราคาเข้าก็แพงขึ้นไป ในสองวันสามวัน ก็เพราะนาม
 น้อย กวเข้าก็น้อย เมื่อคนกันซื้อมากเอาไปก็เสียเข้าก็ไม่พอ
 ประสงค์ของคนกกันนั้น ต้องซื้อซื้อซื้อขึ้นกัน ผู้ที่เข้ามาอยาก
 ได้กำไรก็ยิ่งกวราคาเข้าให้สูงขึ้นไป เงินของคนบางจำพวก

จะใช้ราคาเข้า ไม่มี คั้งเอาทอง ออกค้ำให้แทน ราคาเข้า ฝ่าย
 ผู้จะรับเอาทองไว้ ก็เกียงเลียงให้ตั้งราคาของต่ำลงไป ด้วย
 เหตุนี้เมื่อไร เข้าแพงราคาทอง จึงต่ำลงมา ก็เพราะคั้ง ความ
 ทยุคหลังฝนน้อยน้ำน้อย ก็ค้ำฝนมามากน้ำมากเกินไปก็ค้ำ ครั้น
 ราคทำน้ายใหม่ ชาวเขาเห็นว่าเข้าแพง ขยาก็ขายเข้าให้ มีค้ำ
 ไร คั้งกันทำนามากทุกแห่งทุกตำบล คนที่ทิ้งนาไป
 ทำมาหากิน อย่างอื่นแล้ว ก็กลับมากำนา ฝ่ายผู้ที่ซื้อเข้า
 ไร่เกินประมาณ เห็นว่าเข้าใหม่เข้าใหม่จะมีมาก เข้าที่ค้ำ
 ทยุคซื้อไว้แพง ๆ จะเก็บไว้ กลัวจะสูญเสียๆ ขยาค้อ
 เมื่อเข้าใหม่มีมามาก ก็กลัวว่าราคาเข้า จะตกลงนักจะขาด
 ทนมากไป ก็รีบร้อนเร่งขายเข้าของค้ำที่เก็บไว้เสียโดย
 เร็วสู้ขายขาดทนแต่น้อย ด้วยเห็นว่าค้ำกว่าจะขาย เมื่อเวลา
 เข้าใหม่มีมาราคาจะตกมากนั้น ก็เมื่อขายเข้าขาดทนไปคั้ง
 นี้แล้ว ก็กลับไปคิดหากำไรในทอง ซึ่งค้ำได้เอาเข้าแลกไว้
 ฤๅเอาเงินซื้อไว้ด้วยราคาต่ำ ๆ คั้งว่าแล้วนี้ ก็พากัน
 กคราคาทองให้สูงขึ้นไป ก็ทองนี้เป็นของเก็บไว้ไม่หะ เมื่อ
 ราคาขีงต่ำอยู่ไม่ขาย เมื่อราคาทอง กลับสูงขึ้นไปจึงขาย
 ก็ด้วยเหตุนี้ เมื่อไร ราคาเข้าถูกทอง จึงแพง คำที่ ว่ามา
 ก่อนนี้ ก็ชอบด้วยเหตุข้างโดยจริง แต่บ่ค้ำ เพราะ เข็มเข้า

ได้นำเอาประเทศ ขนเข้าไปจำหน่ายเมืองอื่นไม่ห้าม ก็มีผู้ทำ
 นามากเต็มที แลมาเกิดขึ้นใหม่ ๆ ทุกปี เมื่อเข้ามาในบ้าน
 ในเมือง ล้นเหลือเพื่อขาย คนต่างประเทศเอาเรือเข้ามาขาย
 ทุกลำเข้าไปขายเมืองอื่นมากมายหลายลำ ปีหนึ่ง ขนเข้าไป
 หลายหมื่นเกวียน ราษฎรก็ถกราคาเข้าให้แพง อยู่เป็นนิตย
 ภายก็กระชายเอาเงินได้มาก ฝ่ายลูกค้านานาชาติเมื่อ
 เห็นเข้าไปในกรุงเทพ ฯ ราคาแพงเพียงพอจะซื้อเอาไปขาย
 มีกำไรโต ก็เอาเงินมาขายเอาของมาขาย แต่เมืองอื่น
 มาซื้อเข้าไปก็เงินทอง เมื่อเข้ามาในบ้านในเมือง ก็ไม่หมดไม่
 สดไปเหมือนดังเข้าที่คนกินเสีย เงินทองในพระบ้านพื้น
 เมืองก็มากขึ้นทุกปี ทั้งแต่เข้เข้ามาแปดปีนี้ เงินเมือง
 อื่นเข้ามาในกรุงเทพ ฯ นี้หลายหมื่นชั่ง ทองคำเข้ามา
 ในกรุงเทพ ฯ นี้หลายสิบล้าน เพราะฉะนั้นจึงเข้ามีมาก
 ราคาก็แพงอยู่ คือเกวียนละสี่ตำลึงห้าตำลึงเสมอไป
 เหมือนกับของสิ่งอื่น ๆ ราษฎรขายอยู่ถูก ๆ ราคาก็แพง
 ขึ้นหมดทุกอย่าง เพราะเงินทองมีเข้ามามาก เมื่อเป็นอย่างนี้
 การก็เป็นอัศจรรย์อยู่ อย่างหนึ่ง การส่งมาจึงเก็บขึ้นสิบปี
 แล้ว โดยปีใดปรากฏว่าฝนน้อยน้ำขาก็มาช่วยหาไม่ได้
 เสีย เหมือนอย่างนี้ แม่เอกศึก ขั้วระกาตรีศก ขั้วจ้อจัตวาศก

นั้น แลในเข็ญเข็ญสกนนี้ ทั้งแต่ก้อนหัวก้อนตมมาจน
 ถึงก้อนเล็กตมตมชุกมากนัก เช่นที่นำกลวว่าจะเข็ญน้ำ
 ใหญ่มาท่อมเข็ญเล็ก แต่เมื่อล้วยไปในเมืองฝ้ายเหนือ ก็ได้
 ความว่า น้ำในเข็ญนี้เข็ญกว่าน้ำในเข็ญตงอีก ทั้งเข็ญทุก
 แตรทุกคำขลเป็นซุ่มซุ่มอยู่ด้วยน้ำฝน เข็ญก็คงจะได้ไม่
 เล็ยทุกแห่ง ก็เมื่อการเข็ญนี้คงอยู่ จะว่าอย่างเก่าว่าเมื่อ
 ไรเข็ญถูกทองแพง เมื่อไรเข็ญแพงทองถูกเหม จะหาซอขยไม่
 แล้ว ก็ขยเข็ญเล็กเข็ญแก่นานาประเทศแล้ว รามฎรทำนาเต็ม
 มืออยู่เสมอ ผู้ที่มิได้ทำนาก็มิได้คันซึ่งกันซอเข็ญอย่าง
 แต่ก่อนมานานแล้วมิใช่ๆ เพราะฉนั้น จะต้องว่าใหม่ ว่าเมื่อ
 ไรชาวต่างประเทศเขาทองเข็ญมาใช้เป็นราคาสินค้าในกรุงเทพฯ ๑
 มาก เมื่อนี้ราคาทองก็ จะตก เมื่อใดลูกค้าชาวต่างประเทศ
 เข็ญมาใช้เป็นราคาสินค้าในกรุงเทพฯ ๑ มากเมื่อ
 นี้ราคาทองก็ จะกลับขึ้นไป ก็แต่ของนี้มิแต่เข็ญทองอัน
 ทองใบจะซอซายกันก็ยาก ผู้จะซอซอมีกตราคาให้ต่ำไม่
 ไคร่จะซอ ทองมาเหลือเพื่ออยู่มาก จึงได้คิดทำเข็ญทอง
 และมิตรราให้ใช้ประจำราคาสินค้าที่ซอซายกันไว้เหมือนกับเงิน
 เมื่อผู้จะเอาไปทางไกลใส่พกใบเล็กน้อย ก็ได้ราคาหลาย
 คำดังหลายซึ่งไม่หนักบ่าหนัก พกหนักหยาหนักหรือเหมื่อนอย่าง

ภาเอาเงินไป ๆ ๆ จะเก็บไว้ ในหีบไม้ที่ซ่อน ๆ ไว้ข้างที่หลัง
 ที่นอนก็ จะเก็บไว้ ใต้หมก ๆ ง่าม ๆ มีที่ซ่อนก็ราคาสิบ
 แยกหนักนี้ไป เพราะ เขาของมีตราเมื่อผู้ใดได้ไปซื้อ
 ไปเมื่อไม่พอใจเอาไว้เห็นไปว่าเสียเปรียบจะใครก็ได้เงิน ก็ จง
 เอามาคืน ขึ้น รับเงินไป จาก พระคลังหลวงตามราคาสิบแยกหนัก
 นี้หนัก ถ้าทองไม่ถูกเขา ถูกคักยี่สิบถึงลาย จะเสียเลย
 สัก หรือไปบ้าง ถ้ายังสังเกตไว้ว่าเขมตราเดิมแท้ มิใช่ของ
 ปลอมแล้ว ชาวพระคลัง ก็ จะ รับใช้ราคาแยกบาท สิบย
 สิบ สิบ ตามเดิมนี้ได้ ก็เพราะในหลวง รับจะใช้ราคา
 เท่านี้ยังขึ้นไม่ลดหย่อนตัวแล้ว ผู้ที่ใดไปไม่ควร รับเก็บ
 ควร รับใช้ตาม พิทักษ์ ประการมา เหมือนกับเงิน ตำราพิกที่
 ยาท กิ่งยาท แล สิบ แล เพื่อง กัก เงิน เสร็จ กิ่ง กิ่ง
 เงิน เสร็จ ยาท กิ่งยาท แล สิบ แล เพื่อง กัก เงิน เสร็จ
 เงิน สิบ สิบ กัก เงิน เสร็จ ของ มา แต่ เมือง นอก ซึ่ง คัก กัก
 ตาม ประการ ไว้ ใช้ สาม เสร็จ ยาท แล เงิน ร้อย กัก แยก
 มลาย ๆ ชาว ยาก ใด ที่ เรียกว่า ย่า ไป ราคา แยก สาม สิบ
 กัก เมื่อ มี ตรา เขมตรา แล้ว ราย ฎีกา ใช้ กัก ย่า ไม่
 เลื่อน หน้า เงิน ไม่ เลื่อน หน้าหนัก แล ไม่ กัก ราคา คัก แล ทอง
 แยก นี้เลย ไว้ ย่า ตาม พิทักษ์ ประการ แต่ ก่อง ดิน ใด ทรง

แปมีตราสามชนากนี้ ก็ให้ใช้ตามพิภักแปใหญ่แปละแปกษาท
 แปกลางแปละ ๔ ขาท แป้อยแปละ สิบ สลิ่งเหมือนกันทั้ง
 นั้นเด็ก แต่ถ้าผู้มี^๕ทองคำเปล่าจะมาให้ทำแปสามอย่าง
 นั้นให้ จะต้องหักค่าถ่านค่า^๕สุญเพลิง ตามแต่เจ้าพนักงาน
 ระคิดให้สมควรแก่งาน ถ้าจะเอาทองคำเปล่า* ฎาทอง
 รูปพรรณมาแลกเอาทองแป ระคิดหนักค่อหนักไม่ได้ ต้องให้
 ขายว่าราคาทองคำแลราคา^๕รูปพรรณที่เอามา^๕นั้น ตกลง
 ว่าเป็นราคาเท่าใด^๕รวม^๕ราย^๕ชื้อ^๕ขาย^๕กัน^๕นั้น^๕แล้ว จึงระคิด
 ราคาทองแปตามพิภักนี้ ใช้ราคาทองคำเปล่าแล^๕รูป^๕พรรณ
 นั้นให้ เพราะจะต้องเสียแรงเสีย^๕ถ่าน^๕แล^๕ฟัน^๕แล^๕สุญ^๕เพลิง^๕ไป
 ทองแปมี^๕ตรา^๕ที่^๕ไป^๕จะ^๕ไป^๕ตัด^๕ทำ^๕ย^๕ย^๕เงิน^๕เสีย^๕แล้ว ราคา^๕ก็^๕ถ
 เหมือน^๕ราคา^๕ทอง^๕คำ^๕เปล่า^๕ที่^๕ราย^๕ชื้อ^๕ขาย^๕กัน^๕นั้น^๕ ลง^๕ ๆ
 ความ^๕เวลา^๕นั้น^๕ ๆ แต่^๕ราคา^๕ทอง^๕แป^๕นั้น^๕เมื่อ^๕มี^๕ผู้^๕เอา^๕ทอง^๕แป^๕มี^๕ตรา
 เป็น^๕สำคัญ^๕อยู่^๕นั้น^๕มา^๕ขึ้น^๕เอา^๕เงิน^๕ ฎามา^๕ส่ง^๕แทน^๕ภา^๕ษา^๕อ^๕กร^๕เงิน
 พิ^๕น^๕ย^๕ใ^๕ท^๕ ๆ ก็^๕ที่^๕ คง^๕ระ^๕คิด^๕ราคา^๕พิภัก^๕สอง^๕คำ^๕ด^๕ง^๕ แล
 คำ^๕ด^๕ง^๕หนึ่ง^๕ แล^๕สิบ^๕สล^๕ง^๕นั้น^๕ยัง^๕ย^๕น^๕เส^๕ม^๕อยู่^๕ ถึง^๕ทอง^๕คำ^๕ที่^๕ราย^๕ชื้อ^๕
 ชื้อ^๕ขาย^๕กัน^๕ ราคา^๕จะ^๕ต่ำ^๕ลง^๕ก็^๕ที่^๕ ระ^๕สูง^๕ขึ้น^๕กว่า^๕สิบ^๕แป^๕ค^๕หนัก
 ก็^๕ที่^๕ ก็^๕จะ^๕ไม่^๕ย^๕ก^๕ย^๕ย^๕ราคา^๕เลย^๕คง^๕ จะ^๕ใช้^๕ให้^๕หัก^๕ให้^๕ตาม^๕ราคา^๕นั้น^๕
 เมื่อ^๕ราย^๕ชื้อ^๕รับ^๕ทอง^๕แป^๕ทั้ง^๕สาม^๕ชนาก^๕นี้^๕ ใช้^๕ใ^๕ท^๕ทั่ว^๕กัน^๕มาก^๕ ๆ

แล้ว ในหลวงจะสั่งตามหัวเมืองนั้น ๆ ว่า ถ้ามีผู้เอา
ทองแปะทั้งสามจำพวกนี้ไปขอขึ้น ก็ให้กรมการคอยรับตาม
หัวเมืองนั้นทุก ๆ เมืองไป ๆ ทองแปะสามขนาดนั้น
ถ้าจะเรียกชื่อว่าเป็นทองใหญ่ แปะทองกลางแปะทองเล็ก
ก็จัดหนักไป แลเวลาเมื่อจะใส่เข้ากับคำนับว่าสามแปะทอง
ใหญ่ สี่แปะทองกลาง ห้าแปะทองเล็ก ก็ฟังขาดไป หนึ่ง
แปะทองใหญ่แปะทองกลางแปะทองเล็ก เป็นเอาเป็นขนาดต่าง ๆ
ของเมืองอื่นก็มีมาปะปนอยู่ เมื่อเรียกถึงนั้น ก็ระเออะ
ทะเลไปไม่รู้ว่าเป็นทองใหญ่ แปะทองกลาง แปะทองเล็กของ
เมืองไร ถ้าจะเอาชื่ออังกฤษมาเรียก ขนาดใหญ่ว่าทอง
ปอน ขนาดกลางว่าทองฮาลปอน ลักษณะก็ไม่เหมือนกันแท้ปน
แต่ราคาเท่ากัน คั่วบ ทองปอน แลฮาลปอน ของอังกฤษ นั้นปน
ทองขวาง ลืมเข้าทองแดง คิดสืบหนักหนักตามทองขวาง ลืม
นั้น ก็เมื่อคักทองแดง ออกเสียคงแต่ทอง ก็เป็นราคาสืบแปด
หนักกว่าไปน้อยหนึ่ง เพราะฉะนั้น ถ้าจะเรียกว่าทองปอนทอง
ฮาลปอน ตาม อังกฤษ ก็จะไปปนกับทองที่ไม่เหมือนกัน ถ้า
จะเรียกอย่างนั้นได้ ก็จะต้องเอาคำว่าไทยใส่เข้าว่าทอง
ปอนไทยทองฮาลปอนไทย จึงจะเข้าใจถนัด ทองขนาดเล็กนั้น
เล่าเพราะทำตามราคาตำลึงจีน จะเรียกว่าทองเต็ญๆทองเนี้ยะ

ที่ใด แต่ข้างหนึ่งเป็นชื่ออังกฤษ ข้างหนึ่งเป็นชื่อจีน จะ
 เรียกของที่ทำขึ้นในเมืองไทย ก็ไม่ชอบรถ ก็เหมือนอย่าง
 แปะคิยาใหญ่หน่อย ซึ่งใช้แทนเขี้ยวร้อยเขี้ยวห้าสิบแยะ ครั้น
 จะเรียกเขี้ยวร้อยเขี้ยวห้าสิบ เมื่อมาใช้เข้ากันนัย ก็ชักห
 พังหากไปเหมือนจะว่าร้อยร้อย สองร้อยร้อย ห้าสิบห้าสิบ
 ร้อยห้าสิบสองร้อยห้าสิบ ก็พังหากไม่รู้ว่าเป็นคำไหน
 คำไหนเป็นชื่อเขี้ยว เพราะฉะนั้นจึงได้ให้ชื่อเป็นคำศัพท์สองตัว
 ว่าโสฬศ คำนี้ขึ้นก่อนก็ได้ใช้ตลอดแล้วทั้งบ้านทั้งเมืองฉันใด
 ถ้าจะเรียกชื่อของสามขนาดนี้ จะเรียกให้เข้าศัพท์สองอย่าง
 อธิบายอย่างโสฬศก็ได้ ให้เรียกของขนาดใหญ่ว่า (ทศ)
 แปะว่าสิบแปดเงินซึ่งหนึ่ง ขนาดกลางเรียกว่า (พิศ)
 แปะว่ายี่สิบแปดเงินซึ่งหนึ่ง ขนาดน้อยเรียกว่า (พิศกึ่งย)
 แปะว่าสามสิบแปดเงินซึ่งหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งแปดของขนาด
 ใหญ่ ให้เรียกว่า (ทุกกึ่งส) แปะว่าสองคำลึง ขนาด
 กลางให้เรียกว่า (เอกกึ่งส) แปะว่าคำลึงเดียว ขนาด
 น้อยให้เรียกว่า (เงินกึ่งส) แปะว่าคำลึงเงิน ตามแต่จะ
 ชอบใจเถิด แต่เห็นว่าอย่างก่อนนั้นเป็นที ด้วยคล้ายกับ
 ชื่ออัฐชื่อโสฬศ ซึ่งบอกแปดแลสิบหกแบ่งแต่เพียง
 ในทองนี้ให้เรียกว่า (ทองทศ) (ทองพิศ) (ทองพิศกึ่งย)

ซึ่งแปลอย่างเดียวกับที่
เขียนอยู่ใน

แต่สามสิบสองหน้าราคาซึ่ง

ประกาศมาวันที่ พฤศจิกายน เดือนสิบเอ็ด แรมสอง
ค่ำ ยี่สิบแปดวัน เดือนพฤศจิกายน คดีราช ๑๗๒๕ ฤกษ์เย็นวันที่ ๒๕๕๐
ในราชกาลประจุบันนี้

ประกาศ ทำการ นอกตำแหน่ง

มีพระบรมราชโองการ ามารพระที่นั่ง จตุลสุรสิงหนาท ให้
ประกาศแก่คนทั้งปวง ให้ทราบทั่วกัน ว่า ความประหลาด ๆ
ต่าง ๆ เจ้านายแลขุนนางนอกตำแหน่งว่าการ วิชาต
แลมิใช่ผู้รับสั่งให้ว่าความ รับสั่งกระทำคุมตงราชฎร ก้วย
เกาะครอง รอง จำเขียนตึงเอาเงินทอง มุกตูกสาว แลอื่น ๆ ใน
กรุงเทพฯ ี่นี้ ก็คือ ผู้รักษากรุงเก่าผู้สำเร็จราชการเมือง
น้ำพระพิพัฒน์ สัตยา. เจ้าเมืองประเทศราช แล กรมการ
หัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวง รับแลเชื่อทำตามหนังสือ
แลข้าหลวงนอกตำแหน่งที่ได้บังคับหัวเมือง ไม่มีตราเจ้าพนักงาน
งานในตำแหน่งได้บังคับหัวเมืองนำไปแล้ว คุมตงราชฎร ก้วยการ
ต่าง ๆ เกาะกุมกระโดดต่างๆ แย่งชิงสิ่งใด ๆ ของราชฎร
เปลี่ยนการ นอก จากราชการในแผ่นดินใหญ่ ๆ ฤๅชักขวาง
ไม่ให้เจ้าภานาย อากร เกษภานาย อากร ฤๅถึงกระเกณฑ์ตาม
บังคับในท้องตราเจ้าพนักงานก็เรียกให้เหลือเกินไป ฤๅเจ้า
ภานาย อากร ช่อราชฎร เรียกเหลือเกินพิกักไปก็ก็ การ
เช่นนี้ให้รับมาร้องโดยเร็ว ๆ ที่เคี้ยว ถ้าได้ความจริง
จะพระราชทานรางวัล ตั้งแต่ห้าตำลึง ขึ้นไปห้าชั่ง ลงมาตาม
ความใหญ่ แล น้อย แต่จะปรับผู้ทำผิดแลผู้ว่าราชการ

หัวเมือง ซึ่งทำตามหนังสือไม่มีต้องตราเจ้าพนักงานนำนั้น
 ให้ใช้จึงตาม แล้วพิไชยหลวงเท่าส่วนที่ ๕ ของเบี้ยใช้
 ราว ๖๐ เป็นข้าทรายถม สนาม ทหาร คับ ๖ ประการ อัน
 นั้นผู้เอายังไม่เข้าใจ ซึ่งให้ประกาศนั้น ประกาศด้วย
 ความสอง อย่าง อย่างหนึ่งคือมีผู้อ้าง รัยสั่งแลบุญชาเจ้า
 แสง นายแรง ในกรุงเทพฯ ฎาถือต้องตราแลหนังสือเจ้าพนักงาน
 งานซึ่งเคยบังคับบุญชาหัวเมืองนั้น ๆ ไม่มีตรา นำ ออก
 ไปทำเอง ฎาบังคับผู้รักษาเมือง กรมการ ให้ทำตามรัยสั่งเจ้า
 บุญชานาย ซึ่งมีนามมีชื่อเป็นที่ดิน ทศกรมที่กลวิที่ทรงนั้น
 อย่างหนึ่ง คือเจ้าภานาย อากรแลผู้รัยช่วงใช้เจ้าภานาย
 อากรไปเรียกภานาย อากรเกินพิภคอัตรา แลทำคุมตง
 ราษฎรต่าง ๆ อย่างหนึ่ง ความสองอย่างนี้ ทรง พระราช
 คำไว้เห็นว่า ถ้าเกิดขึ้นในหัวเมืองใด ๆ มีผู้มาร้องต่อ
 ผู้รักษาเมืองกรมการ ถ้าเป็นความอย่างแรกที่แรก ผู้รักษา
 เมืองกรมการ ก็มัก สทกเจ้าสุทธานายง่อน ๆ แ่ง ๆ ไป
 ถึงมาร้องอุทรในกรุงเจ้ากระทรวงตวง การ ก็มัก กลวิเจ้าทรง
 นายง่อน ๆ แ่งไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงประกาศ
 ให้ผู้ต้องพิพาทมาร้องในหลวงที่เคื่อ

ก็ความเรื่องเจ้าภานาย อากรนั้น เจ้าภานาย อากร

มีอีกข้อหนึ่งที่คิดว่าเป็นผู้ขมทรายเข้าไว้ที่ มีคราที่ระแวงแห่ง
 ออกไป ฝ่ายผู้รักษาเมืองกรมการ ก็ถือว่าเจ้าภานีนาย
 อากร ไม่ได้อยู่ในอำนาจตัว ครั้นจะว่าจะกล่าวถึงเกรงผิด
 ขอบ ว่า จะเปลื้องครายแก่การทำภานี อากร เจริญ พระราช
 ทรัพย์ในท้องพระคลังไป ถูกเจ้าภานีนาย อากร เป็นเงินมีเงิน
 ของมีกเข้าทุกขาแลเอาขามขวง ฝ่ายผู้รักษาเมืองกรมการ
 ก็ยังแค้นใจไป ถึงมีผู้มาร้องทุกข์ร้องขอทรมองเทพ ฯ
 เจ้ากระทรวง ฅวงกรม ผู้รับร้องทุกข์ร้องขอทรมองเทพ ฯ
 ก็มักเลื่อง
 เลื่องว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าจำนวนนั้น ๆ ไปเกรงใจเจ้าจำนวน
 ไม่ใคร่จะว่า ฝ่ายเจ้าจำนวนผู้ถึงเงินเป็นเจ้าภานีนาย อากร
 ไปนี้ ก็มักประพาศักดิ์เป็นเจ้าขอเจ้าภานีนาย อากร นั้น ๆ
 ช่วยปลดช่วยเปลื้อง ช่วยแก้ช่วยใจไป ไม่ใคร่จะเมตตา
 ทรานาแก่ราษฎร ทรงพระราชวิคตศิรินี้ จึงได้ประกาศ
 ไว้ทั้งก่อนนั้น ในความแลการ สอนอย่างเท่านี้ ให้มาร้องในหลวง
 ที่เดียว ก็ในความเรื่องอื่นนอก จากการ รับสั่งเจ้าแขวงหย
 แวง ถูกต้องความแลคนมีสติชยอกตำแห่งอย่างหนึ่ง เจ้า
 ภานีนาย อากร เลี้ยงภานี อากร เกินพิภัก อย่างหนึ่ง เช่นสองอย่าง
 ทั่วยกนี้แล้ว กฎหมายเดิมก็ยังบังคับว่าให้อุทธนำโรก่อน
 ถ้าไม่สำเร็จก็ให้มาฟ้องอุทธ ในกรุงเทพฯ ฯ ตามระทรง

ของการแลมีคำประภาษเดิมว่า ถ้าผู้ซึ่งพิพาทนี้เป็นผู้
 อยู่ในราชการฯ ข้าเจ้าข้าฯ ขุนนางที่มีเจ้าขุนมูลนายจะอุทธรณ์
 ช่วยไม่ให้บ้วยการ ไซ้ล้อย จะเข้าไปหาของฤฯ จะมีผู้รักษา
 ไปหา ๑ พณ ๑ สมหมายก สมุหพระกระลาโหมกรมท่า
 ตามหัวเมืองที่ชนชั้น ๆ ถ้า ๑ พณ ๑ ทั้งสามวัยแลมี
 บัญชาให้ผู้ใดชำระก็ชำระไ้ เมื่อชำระไ้ความอย่างไร แล
 มีบัญชาสั่งให้ส่งลูกขุนแลผู้บริขารไปดูขานแลบริขารปรุ้งก็ดูขาน
 แลบริขารปรุ้งตลอดไปไ้ ฎหมายเดิมแลคำประภาษนี้เมื่อ
 จะไ้เลิกดองเสียดคามไ้้นอกจากการสองเรื่องที่ว่ามาข้าง
 ต้น แลการอื่นใหญ่ ๆ ที่จะไม่ไ้ในประภาษนี้แล
 ก็ให้คงอยู่ตามเดิมแต่การสองเรื่องแลการใหญ่ซึ่งจะว่าไป
 ในประภาษนี้ เมื่อจะมาร้องต่อในหลวงที่เกี่ยวก็ไ้ การ
 กอกลี้ เมื่อความอุธรณ์นำโรงแล้วไม่สำเร็จเข้ามาร้องอุธรณ์
 ในกรุงเทพ ๑ ไม่มีผู้ไ้เย็ดความเข้ามาแก้ ฤเย็ดความ
 เข้ามาแล้วพิจารณาเป็นธรรมเนียมก็ เมื่อความกราบเรียนพณ ๑
 ทั้งสามแล้วผู้รับบัญชาชำระไม่เป็นธรรมเนียม เมื่อคู่ความ
 ร้องทุกแก่ ๑ พณ ๑ ๑ ไม่ชำระให้ตลอดไปแลไม่ทักสิน
 ไ้แล้วก็ไ้ จึงควรทำเรื่องราวมาร้องในหลวงกล่าวไทย
 เจ้ากระทรวงในกรุงเทพ ๑ แลกระทรวงที่ ๑ พณ ๑ ยังกมี

ให้เวลานั้น เมื่อเพนทังนี้ในหลวงจึงจะชำระไต่ถามให้ ๗
 แลคำซึ่งว่าไว้ข้างต้นว่าการใหญ่ ๆ นั้น คือการที่แต่ก่อน
 บางทีเคยเพนแต่ว่าห่าง ๆ คือเจ้าเมืองกรมการบางเมือง
 ที่ไกล ๆ คิดเอาใจออกหากไป สวามีภักดี แก่ไทยต่างตัว
 ท้าวต่างแคว่ ๆ ฤๅกันหนีถือผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งอ้างขอเป็นผู้นิมนต์
 มีฤทธิเดชฤๅวิชาความรู้ทำให้ราษฎรคืนเล่าฤๅกัน แล้ว
 มีผู้สมประมุขเข้าหนีถือจนจะเพนขอบขันทีก็ ฤๅเมืองใด
 เอาข่าวร้ายในกรุงเทพ . . . ไปกล่าวแล้วก็เช็กชื่อชื่อเสียง
 เจ้าอินนายโตนอกจากพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ที่ครองแผ่นดินอยู่
 แล้ว ก็ตระเตรียมหั้นหะเอาใจออกหากจากพระเจ้าแผ่นดินใหญ่
 ที่ครองแผ่นดินอยู่นั้นก็ ฤๅ การที่เพนทังว่ามานี้ ควรเห็นว่า
 หัวเมืองนั้นเพนขอบ เมื่อผู้ใดซื้อสัตย์ต่อพระเจ้าแผ่นดินใหญ่
 โดยสุจริตไม่เข้าด้วย ทำเรื่องราวมาขึ้นต่อ เพลน . . . ที่บังคับ
 หัวเมืองนั้นก็ได้ จะมาร้องถวายฎีกาที่เค็ชวักได้ . . . จงว่า
 แต่ที่จริง ๆ อย่าได้เกินไปอย่างหนึ่งผู้สำเร็จราชการ แล
 กรมการ เมืองใด สิบพันถึงศรัมาหนัก ทำกรรโชกคุมเคง
 ราษฎรให้ไต่ความเค็ชวัก ร้องหลาย ร้องหลาย ราย จนถึง
 ราษฎร ยกอพยพ หลย หลีกหนี หายไปอยู่เสีย บ้านอื่นเมืองอื่น เห็น
 ประจักษ์ หนีเรือนหนีครัวได้ เมื่อการ ร้องโตใหญ่อย่างนี้

ยังเกิดขึ้นในหัวเมือง เมื่อผู้ใดเห็นแก่แผ่นดินจะทำเรื่องราว
 มาขึ้นต่อ ๑ พณ ๑ ที่ยังค้ำหัวเมืองนั้นๆ ก็คือร้องในหลวงก็
 ก็ได้ เพื่อจะรักษาราษฎรไม่ให้อพยพหลบหนีไป แต่
 ถ้าเป็นความ ร้อนน้อยๆ ไม่ได้ราษฎรอพยพหลบหนีหาย
 ทั้งบ้านเรือนญาติอาณาแล้ว คดีของผู้ใดก็ได้เจ้าค้ำ
 ฟ้องร้องอุทธรณ์นำโรงอุทธรณ์ในกรุงเทพ ๑ ตามกฎหมาย
 ขวมนเขียนเดิมฎากรายเรียน ๑ พณ ๑ ที่ว่าหัวเมือง
 นั้นๆ ตามคำประกาศ จงว่าแต่ในคดีของตัวๆ
 ห้ามมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าของความ ๑ เทียบของ
 แลเรียนอาษาราษฎร แลเก็บเอาคดีของผู้อื่นมาฟ้องร้อง
 ว่ากล่าวยุ่งยิงไป ๑ ระยะเวลาว่าวันอังคาร เดือนสิบสอง แรมหกค่ำ
 ขึ้นขยงจก คักราช ๑๒๕๕ ฤาเป็นวันที่ ๓๑๕๘ ในราชการ
 ประจุบันนี้

ประกาศการฉลองพระสถูปเจดีย์

แลการพระศพสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ นทร มณฑล

มีพระบรมราชโองการ หมาย พระ บัญชุลลสรสิงหนาท ใน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คำรับสั่งให้ประกาศ
แก่พระราชวงษานุวงษ์ แลข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า
ฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวัง แลพระบรมราชวัง ตลอดจน
ลงไปจนราษฎรให้ทราบทั่วกันว่า การที่ท้องสนามหลวง
ทรงพระปรารภเริ่มขึ้นด้วยพระราชประสงค์ จะทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลถวายฉลองพระศพ พระคุณ พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาไลย แลกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี
ซึ่งเป็นพระบรมชนกนารถ แลพระบรมราชชนนี จึงได้ทรง
สถาปนาปฏิสังขรณ์วัดไชยพุกกะมาตา ซึ่งเป็นพระอาราม
เดิมของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ไปทรง
เริ่มการสถาปนาไว้แต่ก่อน แลวัดเขมาภิรตารามซึ่งกรม
สมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี ได้ทรงปฏิสังขรณ์สร้างไว้
แต่เดิมมาสำเร็จแล้ว

อนึ่งได้ทรงปฏิสังขรณ์พระวิหารแลพระพุทธรูปในวัดรัษฎา
ธิฐาน ซึ่งกรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบรมราชเสด็จ
มกุฎยิกา ทรงสถาปนาไว้แต่ก่อน ตำบลหนึ่ง พระสถูป

เจกีย์ทั้งคู่นี้พระอุคคิยเจกีย์ ๔ ทิศ เช่น บริเวณที่หน้าพระอุโบสถ
 วัดราชสีหราชามพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรม
 เชษฐาธิราชทรงสถาปนาไว้ ในหมู่ข้างเหนือ แลทรงสถาปนา
 ไว้ด้วยพระองค์ในหมู่ข้างใต้แต่ก่อน คราวนี้ทรงพระราช
 ศรัทธาทรงพระอุสาหะปฏิสังขรณ์ให้วัดมณฑการถาวรที่ขึ้นกว่า
 เก้าแล้ว พระราชทานชานพระนามพระสถูปเจกีย์ของพระ
 บาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าพระสิริราชเนเจกีย์ แล
 พระราชทานชานพระนามพระสถูปเจกีย์เป็นขอทรงสถาปนา
 การสร้างไว้ด้วยพระองค์นี้ว่าพระสิริรวมภูธรเจกีย์ การใน
 สฐานทั้ง ๔ ที่ว่ามานี้สัมฤทธิ์ดังแล้วจึงจะมีมหกรรมมีการ
 ผลของทรงพระราชอุทิศพระราชกศลถวายท่านผู้ทรงสถาปนาการ
 ไว้แต่เดิมนี้ ครั้นจะไปทำที่พระอารามทั้งสองฤๅสถานทั้ง ๔
 การก็จะแยกย้ายเป็นสองครั้ง ๔ คราวไป มีพระราชประสงค์
 จะให้เป็นอันสัมฤทธิ์ในครั้งหนึ่งคราวเดียวกัน

อนึ่งได้คำรัสประกาศเป็นพระราชปฏิญญาไว้แต่เมื่อ
 ปีพุทธศักราชล่วง ๑๓ ปีมาแล้วแต่หลังว่าครั้งทรงพระเยาว์อยู่
 มีพระชนมายุได้ ๑๓ ปี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 ภาไชยโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชพิธีโสกันต์เป็นการใหญ่
 เต็มตามยศ ได้ทรงสร้างเขาไกรลาศพระราชทานให้ปรากฏ

มีในจดหมายเหตุสืบมา ทำทั้งยวงที่เกิดแล้วครั้งนั้น
 ก็ไต่ขึ้นแก่หวั่นแก่ตาเถียงไม้ไต่ อึ้ง พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ เมื่อมีพระชนมายุได้ ๕๖ ได้เสด็จ
 เสด็จถวัลยราชปราบดาภิเษก ในศิริราชสมบัติในกรุงเทพมหานคร
 เป็นปฐม ครั้นอยู่ในราชสมบัติได้ ๑๓ ปี พระชนมายุย่างเข้า
 ๖๐ แล้ว ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบูชาพระบรมอัฐิ
 สมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรม
 ชนกนารถองค์สยามหลวงเป็นการใหญ่ ถวายไทยธรรม
 แก่พระภิกษุสงฆ์ ทรงพระราชอุทิศไปฉลองพระเกศพระคุณ
 ปรากฏเป็นอย่างมาครั้งหนึ่งแล้ว ก็ครั้งนั้นเมื่อได้เสด็จเสด็จ
 ถวัลยราชราชาภิเษกในราชสมบัติในขึ้นทวีศก พระชนมายุ
 ได้ ๕๖ ปีมีเสศคล้ายกัน ก็ถ้าเสด็จดำรงอยู่ในราชสมบัติ
 จนถึงขึ้นเขมยศก พระชนมายุย่างเข้า ๖๐ ปี คล้ายกันกับ
 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ เมื่อเวลาถึงงาน
 ฉลองพระบรมอัฐิ สมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดีได้แล้ว จะ
 ทรงสร้างเขาไกรลาสที่ท้องสนามหลวง ถวายเป็นบูชาพระ
 บรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แดกรรม
 สมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตยเป็นอันทุกแทนฉลองพระเจ้าพระ
 กุณ ที่ทรงสร้างเขาไกรลาสพระราชทานนั้นให้เป็นการใหญ่

คล้ายกับอาการครั้งนี้ ครั้นภายหลังเมื่อมาถึงขั้วออกทิศก
 ใต้อันเขนยศึก ก็ทรงพระราชดำริห์อยู่ ว่าจะทรงประ
 พุติให้สำเร็จทั้งพระราชบุญญา แต่ทรงพระราชดำริห์เกรง
 ท่านทั้งหลายทั้งปวง จะคิดนิเหนทา ว่าไม่มีเหตุ ก็มาก่อนให้
 เป็นผล ไม่มีตัว ก็มาก่อนให้เป็นปลาย ทำให้ท่านทั้งหลาย
 ได้รับความลำบากกายลำบากใจ ในอันใช้ที่ การนี้ก็มีใช้การ
 บ้าง การเมืองเป็นคุณแก่แผ่นดิน ทั้งสร้างเรือรบเรือกลไฟ
 ขี่ลมกำแพง ทึกกิน ลวงเข้า แลไม่เป็น การถาวรยั่งยืน
 ทั้งสร้างรั้ววังปราสาทราชธานี แลไม่เป็น การประโยชน์
 เป็นคุณ แก่ชนเป็นอันมาก ทั้งสร้างถนนหนทางด้วยคลอง
 เพราะทรงพระราชวิตกกังนี้ อยู่ จึงได้รั้ง ๆ รบ ๆ มา
 ตั้งแต่ขั้วออกทิศก มาจนถึงขั้วเขนยศึกนี้ พระราชวงษาวงษี
 พระองค์ใหญ่ ๆ แลพระเจ้าลูกเธอ แลเจ้าจอมข้างใน
 ที่ได้ราชการ ก็เป็นอันทรายลงมาก ต้องทำการ พระสพ การ
 สพเนื่อง ๆ มาไม่ว่างวาย , ท่านทั้งหลายมีน้ำใจใดด้วยผ้า
 ขาวมาช่วยในการ พระสพแต่ครั้งสอง ครั้งมาแล้ว ก็พระสพ
 สมแก่พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจันทรมณฑล ครั้งนี้ พระชน
 มายุ ก็ยังเยาว์ควร จะนับว่าเป็นเจ้าเด็กนายน้อยคอก แต่ซึ่งทำ
 เป็นการใหญ่ ก็ด้วย ขาโสรบจะเป็นที่อ้างว่าการ พระสพไม่ให้ มี

ผู้ว่านัก ว่าให้คนลำบากในอันใช้ที่ แต่จะไม่ให้มีแบบ
 แผลเป็นเอียงอย่างไร เช่นเหตุให้คนทั้งปวงได้ความลำบาก
 นอกจากการพระศพ ตามอย่างธรรมเนียมนี้ จะ
 หนึ่งเส้าแต่ตัวไม้ใหญ่ ๆ สิ่งของที่ทำในครั้ง
 ก็ไม่ได้ตกทอดกระเถิบมากนัก เช่นแต่ของเก่ามีสะสมกันมาแต่
 ครั้งการพระศพพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงนัคคีวิเท
 รามเรศรี พระนางเธอพระองค์เจ้าจำเพ็ญภมราภิรมย์
 พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นวิศุฌนารถนิภาธร โทษมาก
 กระเถิบให้ตกเพิ่มเติมมาข้างก็แต่ น้อยทอด ก็ครั้งนี้พระ
 องค์เจ้าหม่อมเจ้า แต่ข้าราชการที่ต้องเกณฑ์แรงให้ทำ
 การนี้ ๆ เช่นน้ำที่ต่าง ๆ แต่เป็นนายงานนายการก็ได้รับ
 การตามน้ำที่จะให้ที่นี้ไม่ได้เสียราชการตามพระราชประสงค์
 นี้ ก็มีความขอยหนักหนาแล้ว ทรงพระราชดำริห์รณบุญ
 คุณท่านทั้งปวงมากจริง ๆ จะพระราชทานรางวัล ก็แต่ที่
 การตามการที่เคยมา คือจะต้องถวายผ้าขาวช่วยในการ
 พระศพครั้งนี้นี้ก็ ผู้ใด ๆ ไม่อยากมาจะต้องจำใจ
 มากก็ ถึงจะยกเสียดเสียดก็ไปรคยอม สิ่งทั้งปวงที่เป็นเครื่อง
 ย้ำเพ็ญพระราชกุศล ก็ทรงจัดแจงตระเตรียมไว้พร้อม
 สรรพเสร็จอยู่แล้ว นอกจากเจ้าหน้าที่ประจำงานตามตำแหน่งแล้ว

เมื่อคำสั่งมีงานใดจะมากก็ได้ ไม้มากก็ได้ ความแท้ใจ
 พระเพทนี อย่างไม่รู้จะตายก็ ตามเด็ก อย่างต้องคิด พุท พาวว่า
 ถ้าวัว แก้วแก้ว ความ จะไรให้สำนึกใจตัวสำนึกผู้ฟังโดย
 ของถวาย ในการช่วย ใจ คราวนี้ ก็ การ สดับประ กรณ. ก็คือ
 เมื่อมีหน้าใจจะถวาย ถวายให้ เมื่อไม่ถวาย ชัก สมน้อย อย่างไม่
 ก็อย่าถวายเลย ใน สิบ ที่เขมรของมีราคา ที่เข พื่อช่วย อย่า
 ค้อง เข็ม ทวี่พี่ย ของ คิวโดยไม่ค้อง พระ ราช ประสงค์ แล การ คราว
 นี้ เป็ดการ หลง พระ อาราม ทวี่ แต่ก่อนความจรรมนั้นเมื่อ
 ใน หลง หลง พระ อาราม ถูก เสด็จ พระ ราช มน ทวี่บร เมื่อไร
 พระ ราช วง ยาว วงษ์ แล ชำ ราช การ ฆ่า น้า ฆ่า ใน เขม ไร่ ถวาย
 ค้องไม่ ขป เทียน สำ แทง ความ ชีว ที่ เป็ด ประ เผล ดี มา ก็ ค้องไม่
 ขป เทียน ไม่ เป็ด ที่ สันไร ไม่ ค้อง ะ ไร มี ก็ จะ มา ถวาย ก็ ได้ ถวาย
 ที่ ค้อง สยาม หลง คำ ดัร งาน ถึง แก้ว จิต ทร เก็ด อสาม ชีว คำ คึง
 ไป จน วัธ ชำ ทวี่ เก็ด สยาม ชีว คำ คึง เก็ด จะ ไร ธร รวง
 ค้องไม่ ประ คับ เรียบ เรียบ ใน พระ หลง ที่ คึง พระ เญจ ย่าง ประ คับ
 ค้องไม่ ใน ภู เขา ย่าง ขป เทียน ไร่ ถวาย พระ สงฆ์ ย่าง จะ ไร
 ตั้ง ไป ภู ชำ พระ พุท รูป พระ เจ คียบ ใน พระ อาราม ที่ หลง
 ย่าง พระ ราช ยาน ส่วน พระ ราช กุ สด แก้ว ท่าน ทั้ง หลาย ผู้ ถวาย
 ทุก พระ องค์ แล องค์ แล นาย แล นาย ผู้ ถวาย นี้ ไม่ อยาก ะ มา

จะฝากผู้ขึ้นมาถวาย ก็ไว้ เลขไพร่หลวงชาย หญิงแลเลขสิ่ง
 วัตถุที่ต่องกระเถนประจำหน้าที่ แลทำการงานต่าง ๆ ในครั้ง
 นั้น แต่ล้วนเป็นเลข มีจำนวน สักสำหรับกระเถนทำราชการ
 แลณกิน แลการเจ้าขุน มลนาย ตามอย่าง ขรรมนิยมเมืองไทย
 มาแต่ก่อน เมื่อมีการครั้งนั้นก็ ไม่มี การครั้งนั้นก็ ถึง
 ฤกษ์จ่ายตักใช้ตามเกอมนิยมซึ่งทำการครั้งนั้นก็แต่คนจ่ายตามเกอน
 แลชื่อในกรมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฑามณีรัตนสุดาพระ
 ชนม์ แลข้าในกรมสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาลงกรณ์
 เจ้าฟ้าจาดรณทรศมีย์ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ซึ่งเป็นเจ้าภาพ
 ก็สิ่งของที่กระเถนไป แลพระราชวงษานุวงษ์ให้ทำ ก็ขอ
 ความทวิมายให้ช่วยนำมาเหมือนอย่าง ที่เรียกว่าเกอน ตามเขี้ยวทวิ
 เมื่อนายรับ การ เกอนนาย เขาก็ใช้ยาวเขาเอง ในหลวง
 จะได้สิ่งให้ระคมใช้แรงคนเกอนปรกคึกก็หาไม่ ก็ขุนช่างคัมเข้าง
 ฤๆ พวกโคที่มีน้อยตัวต้อง ระคมใช้ ก็ พระราชทานรางวัล ๗๕
 การ พระราชกุศล ครั้งนี้ ทรง พระราชอุทิศเฉพาะ พระ
 บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย กรมสมเด็จ พระศรี
 สตรีเขนทรามาตย์ ซึ่งเป็น สมเด็จ พระบรมชนกนารถ
 แลพระบรมราชชนนีเป็นเดิมก็จริง แต่ทรงพระราชดำริศ
 เห็นว่า ระเว็นพระบรมอัฐิ สมเด็จ พระบรมมหาไปย กาธิยติ

ซึ่งเป็นพระบรมอรรคราชบรมเพชรมณี ซึ่งมีการบูชาใหญ่
 ในท้องสนามหลวงครั้งเป็นปฐมนี้ แลพระบรมอัฐิ พระบาท
 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ แลพระบาทสมเด็จพระ
 พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
 แลเป็นสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน
 ทรงครองกรุงเทพมหานคร มีพระเดชพระคุณแก่ท่าน
 ทั้งหลายทั้งปวงมาเสมือนกับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 ภาไลยบรมชนกนาถนั้น ไม่เชิญไปประดิษฐานกระทำ
 สักการบูชาด้วยไม่ควร จึงได้มีพระบรมราชโองการ
 ให้เชิญพระโกศฐุ พระบรมอัฐิ ทั้งสามนี้ ไปพร้อมด้วย
 พระโกศฐุ พระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าภาไลย
 ประดิษฐานไว้ในพระมหาสุวรมณฑป บุคคลทองคำใหญ่
 ท่ามกลางบนยอดเขา พระอัฐิ สมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิบดี
 อยู่ทิศตะวันออก พระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จุฬาโลกย์ อยู่ทิศเหนือ พระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้าภาไลย อยู่ทิศใต้ พระบรมอัฐิ พระบาท
 สมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทิศตะวันตก
 อนึ่งมีพระบรมราชโองการ ให้เชิญพระกฐิ กรมสมเด็จพระ
 พระศรีศุภการักษ์ พระบรมราชโอรสาธิราชประดิษฐานในพระมณฑป

ทองน้อย อยู่ทิศ ทวัน ออก พระ อัฐิ กรม สมเด็จ พระ อมริน
 ทรา มาศย์ พระบรมราชเปตตาม ไชยโยกาประภิชัย รุจาในพระมณฑป
 ทองน้อย ในทิศเหนือ พระ อัฐิ กรม สมเด็จ พระ ศรี สิริเยน ทรา
 มาศย์ พระบรมราชชนนี ประภิชัย รุจาในพระ มณฑป ทองน้อย
 ในทิศใต้ พระ อัฐิ สมเด็จ พระ รุประสิริ โส อดิศย มหาพุก นารี
 พระบรมโยชยิกา ประภิชัย รุจาใน พระ มณฑป ทองน้อย
 ในทิศ ทวัน ตกตั้งพร้อมกัน ถ้าพระ ราชวงษา หุ วงษ์ ฝ่าย หน้า
 ฝ่าย ในใหญ่ น้อย ไก ๆ จะทรง พระ ศรี ทธา ข้า เพ็ญ พระ กุศล
 นิพนธ์ พระ สงฆ์ สกปรระ กรณ์ข้าง ฤกษ์ พระ พระ มณฑป นามัง
 แยก ทาน ทง ทาน ข้าง เมื่อ เวลา อ่าง ฟ้า ได้ คาน แก่ ศรี ทธา อู่ ส่า ห
 แก่ ขอ ให้ ทำ ให้ ปรากฏ อย่าง ประ มณ ภัย การ หลวง เพล พระ ได้
 เช่น พระ เป็ บรคิยค แก่ ผู้ ทำ เพราะ ผู้ ทำ ก็ จะ มี ผู้ จะ ไม่ ทำ ก็ จะ มี
 จะ ทำ อย่าง ไร เท่า ไกร ก็ จง ทำ ตาม ศรี ทธา เลื่อง โส ข่า กะ กณ
 นิค หมาย กนิ เลาย

อันเมื่อ การ พระ สพ พระ เจ้า ลุก ยาว เธ กรม สมเด็จ วิศ ฤ
 นารถ นิลา ขร เสรีจ แล้ว ทวี เมือง ปาก ใต้ ที่ อยู่ ใกล้ ดวราย ยี่ ไกร ย
 แล ฝ่าย ชาว เข้า มา มาก บัง คก ก้าง อยู่ ครั้ง นี้ จึง ไม่ ก ให้ ใญ
 พระ อัฐิ พระ เจ้า ลุก ยาว เธ กรม สมเด็จ วิศ ฤ นารถ นิลา ขร กนิ
 พระ อัฐิ พระ เจ้า ลุก ยาว เธ พระ องค์ อัม ที่ สี่ พระ ชนม แล้ว

มาตั้งในพระเมรุที่ พระ วาซ ทานแพ่ง พระเจ้าสุคยาเชอ
 กรมหมื่นวิเศษวราภินิหารขรณี ๕. พระภุชญาโยธย ในคฤศ
 ช้างทิศตะวัน ตกสถิประ ระตะวโย ก็กร ครองที่ เณกร วิเศษ
 ไปอยู่ตาม ช่าง ตามธรรมเถียม ตามแบบแผน อย่างพระเมร
 แต่ก่อนทรงแนะนำให้ทำตามชออยพระราชทูไทย การ จะให้ถึม
 แต่วัน อังคาร เดือนสาม ขึ้นสองค่ำไปจะโล้เรือพระบรมธาตุ
 แลพระพุทธรูป ออกไป ประคินชุกรว ทรงกำพุทธรูปชาราบรมธาตุ
 สังกะชว ให้เป็นมรดกก่อนสองวัน คือวันอังคาร เดือนสาม
 ขึ้นสองค่ำ แลวันพุทธรูปเดือนสาม ขึ้นสามค่ำ จนเวลา
 กลางคืนวันนั้น จุกอกไม้แล้ว เชิญพระบรมธาตุแลพระพุท
 รูปกลับ ครั้นวัน พุศศเดือนสาม ขึ้นสี่ค่ำ เวลาเช้า
 จึงจะเชิญพระบรมธาตุแลพระพุทธรูป ออกไป ทั้งที่รู้ว่าแล้ว ทรง
 บำเพญพระราชกุศลต่าง ๆ เช่น การฉลอง พระ อารามทองออกชอ
 มาแล้วนั้น ถวายสังฆพระราชกุศลไป ๔ วัน จนถึงวันอาทิตย์
 เดือนสาม ขึ้นเจ็ดค่ำ ครั้นวัน จันทร์เดือนสาม ขึ้นแปดค่ำ
 เวลาเช้าจะโล้แต่พระบรมธาตุ แลพระพุทธรูปกลับแล้ว จะโล้
 ร่องชาใหญ่แลเสาไม้สูงสามท่อนลงเสียบ ลก การ งาน
 ต่าง ๆ เสียบให้เต็มควร วันจันทร์เดือนสาม ขึ้นแปดค่ำ
 จะเสกพระราชทานเงินไปวัดเขมาภิรตารามที่ ๑ วัดไชยพลอย

มาลาที่ ๒ วัชรวิद्याฐานที่ ๓ วัชรราชสีหทารามที่ ๔
 จะได้พระ ราชทานไทย ขรรคม แก้วพระสังข์ แด่ทรงตั้งทานทั้ง ๔
 กำบถใน วันนั้น เป็น วันที่ สุกการ ผลอง สัมฤทธิ์บริบูรณ์ ครั้น
 วันอังคาร เกือบสาม ชันแก้วคำ จะได้เชิญ พระ สพ สมเด็จพระ
 เจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า จันทรมณฑล ออก ไปตั้งที่พระ เมรุ มีพระ
 ขรรคมเทศนา สกปิระกณณ์ แด่ตั้งทาน แจก ทาน ทรง พระ ราชอุทิศ
 พระราชกุศลไปสามวัน จนวันพฤหัสบดี เกือบ ๓ ชัน ๑๑ คำ
 เวลาบ่าย จะได้พระ ราชทานเพลิง วันศุกร์ เกือบสาม ชัน
 สิบสองคำ เกือบ พระ อัฐิ แล้ว จะได้ผลอง พระอัฐิ อีกวันหนึ่ง
 วันเสาร์ เกือบสาม ชันสิบสามคำ เวลาเช้า จะได้เชิญ
 พระ อัฐิ กลับเป็นเสร็จการ ฯ การ ครั้งนี้ มีอย่าง ไร ทำ
 อย่างไร ขอเสียอย่า ให้เจ้านายชนนาง แด่ราชฎฐ ย่น ว่าไม่มี
 ที่ระหนึ่ง ไม่มีทาง จะเดินหาที่หนึ่งหาทางเดินยาก ควร จะทำ
 อย่างนี้ ไม่ทำอย่างนั้น ควรทำ อย่างนั้น ไม่ทำ อย่างนั้น
 เพราะไม่ทำ อย่างนี้ จึงเป็น อย่างนั้น เพราะไม่ทำ อย่างนี้ จึง
 เป็น อย่างนั้น ว่าอวกศศิษัณญาทวีเป ว่าเป็นผู้รู้การ รู้งาน แด
 ดิเคียนว่า เจ้างาน ไร่ เวลาไม่เห็น งานเห็นการ ไม่ควรจะเปรียบเทียบ ที่หนึ่ง
 ทางเดิน ให้ สัมควร ขอเสียเถิด อย่าว่าเลย ชี้เกียร ฟัง ชี้เกียร
 ไต่ บิน การนี้ไม่ใช่การ งาน ของ ใคร แผ่นดิน ยักนี้ ไม่ใช่แผ่นดิน

ของใคร ซึ่งได้ มี การ ครองนี้ ก็ เพื่อ จะ ทรง ปฏิบัติ ผลิตอง พระ เกษ
 พระ คุณ พระ บาท สมเด็จ บรม ชนถ นารถ พระ บรม ราช ธรรม์ อย่าง
 หนึ่ง พระ บรม อัฐิ ก็ อยู่ใน พระ บรม มหาราช วงษ์ นี้ ไม่ แปร ของ ผู้
 ไท อย่าง หนึ่ง จะ ทรง พระ อนุ เคารวะ แก่ พระ เจ้า ลูก เหนือ ที่ สิ้น พระ
 ธรรม์ แล้ว จึง ได้ ทรง บำ เเพญ พระ ราช กุศล พระ ราช ทาน พระ เจ้า
 ลูก เหนือ ไม่ ได้ เกี่ยว ข้อง กับ ใคร ไม่ ได้ ตั้ง พระ ราช ฤ ไทย ว่า จะ
 ให้ มี งาน ครอง นี้ เป็น ที่ หนึ่ง ทาง เภ็น เป็น ที่ ชอบใจ แก่ ท่าน ผู้ อื่น
 นอก จาก พระ ราช ประสงค์ เพราะ การ อันนี้ ไม่ กิด ขว้าง เกี่ยว ข้อง
 กับ ท่าน ผู้ ไท กว้าง โปรต แล้ว ว่า ใคร ๆ จะ ช่วย ก็ ได้ ไม่ ช่วย
 ก็ ได้ ใคร ๆ จะ มาก ก็ ได้ ไม่ มาก ก็ ได้ ถึง ใคร ไม่ ช่วย ไม่
 มาก ก็ จะ ไม่ ทรง พระ ราช คำ วิสั ต์ เคียน ว่า เป็น ชั้น เป็น เจริญ แล้ว จะ ไร เลย
 อย่าวีคกต่าง ๆ ไปไม่ต้องการถึง ใครที่ช่วยที่มากจะเห็นหน้าทั่วๆ
 ไม่ทั่วก็ไม่ทราบเลย จะจำหน้าใครก็ไม่จำหน้าใครก็ไม่ทราบเลย
 เมื่อให้แจกของพระราชทานไปจะใคร่ทั่วถึงๆไม่ทั่วถึงก็ไม่ทราบเลย
 เพราะมากกว่ามาก อุตลุกวุ่นวาย ถ้าการ เป็น อย่าง ไร มี คี ๆ
 ไปข้าง คือ มา แล้ว ไม่ ได้ ทรง ทัก ทาย ก็ คี ที่ ไม่ ทอศ พระ เศว
 เสน แล้ว ไม่ ได้ ตรัส ถาม ทาย ก็ คี ของ พระ ราช ทาน แจก ไป ไม่
 ทั่ว ก็ คี คี ไร่ ครว ที่ เลียง ไม่ ได้ เจริญ ไป เลียง ก็ คี คี อย่า
 ก็ ไทย เลย เพราะ ขลุกลุขลุ วุ่น วาย นี้ คี ใคร อย่า มา ว่า จู จู

เล็ก ๆ น้อย ๆ อะไรเลยด้วยการบอกเรื่องให้ใครมีน้ำใจ ให้
 สติปัญญา ความคิด ความชำนาญ ก็จงมาให้ด้วยราชการแผ่นดิน
 ที่เป็น การ สำคัญ การ บ้าน การ เมือง ฤๅก็ แล้วยุทธศาสตร์
 ของ ราม รุท ก็ ว่า ว่า ด้วย ทิ้ง ท่าง เกิน แลอื่น ๆ ผู้ มา ผู้ หัน
 ไม่ มา ผู้ หัน ช่วย ผู้ หัน แล้วยุทธศาสตร์ ทำ ยุญ ให้ ทำ ย ก็ ที่ การ ส พ
 การ นี้ ก็ ที่ การ โทณ จุกล ลง ทำ ก็ ที่ ถ้า เป็น การ หลวง ก็ สัก แด่
 พระ ราช ดำ รั้ พระ ราช ประ สงค์ ถ้า เป็น การ ราม รุท ก็ สัก แด่ ไ
 เจ้า งาน ผู้ หัน จะ หัน แปร ปราม ทัก ทาน ได้ แด่ การ ที่ ทำ เกิน เกิน
 วิชา ไป แต่ พระ องค์ เจ้า หม่อม เจ้า แด่ ข้าราชการ ฝ่าย นาน
 ฝ่าย ใน ซึ่ง รับ ราชการ เป็น เจ้า ทำ ใน การ นี้ ๆ ก็ ที่ เป็น
 พึง งาม ใน การ นี้ ๆ ก็ ที่ ใน งาน นี้ ถ้า มีความ สด ใส
 เข้า ใจ ใน การ กำหนด ที่ จะ ทำ ช่าง พระ ราช ประ สงค์ ก็ ให้ กราย
 ทูล หลวง จง เถียง ๆ ได้ รู้ การ เป็น แน่ แล้ว จึง ทำ ษา คณ
 หนัก ด้วย โสภ ไปด้วย การ ก่อ การ เก่า อึ่ง ดัน หนด เวลา ล่วง
 การ คาด ว่า จะ ไม่ ทรง ฤๅ ได้ ก็ ให้ กราย ทูล หลวง เด็ด ให้
 กราย ทูล ทั้ง ช่าง นำ ช่าง ใน แด่ การ ใน เรื่อง ที่มี พระ ราช ประ สงค์
 ทรง พระ ราช ดำ รั้ ไว้ แล้ว แล แต่ ไม่ เข้า ใจ ๆ เห็น ล่วง เวลา
 ขอ แล้วย อนุ ภา ษิ การ นอก เรื่อง เข้า มา วิ ษั น กราย ทูล ได้ รั าคาม พระ
 โสทร ใน การ ครั่ง นี้ เลย

ในการครั้งนี้ ถ้ามีราชการแผ่นดินเป็นการสำคัญ ๆ
 ก็ดี เกิดวิวาทชกตีฉกชิงวิวรารฎา จักคุมกันศึก ๆ ก็ดี
 ชั่ว ใช้ข่าว ทาย ของผู้ อยู่ในราชการ ก็ดี จะกราบทูลพระกรุณา
 ก็ได้ไม่ห้าม อย่าให้เสียราชการแผ่นดินเลย ห้ามแต่อย่า
 ให้ตีเทียบคักแปลงแซงแซกพระราชดำริห์ ในการทำงาน
 ครั้งนี้เช่นนี้ อย่างเขี้ยวคังว่าแล้วเท่านั้น

ประกาศมาฉะนี้ อาทิกย์ เก็ชณีย์ แรมคำหนึ่ง ชัยกุน
 ใญ่ยศก

ประกาศพิภักภานี เวือ คัก แพร โรง รั้น

มีพระบรมราชโองการ มาพระขัติยวงษาธิบดี
 ประกาศข้าราชการในกรุงเทพฯ แลหัวสำเรื่อราชการเมือง
 กรมการ ดหัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือทั้ง ปวง แลเจ้าภานี
 นายอากร แลผู้รับช่วงไปทำแทนเจ้าภานีนายอากร
 ทุกเรื่องทราบ แลถ้ามีนายข้าเทศ แลราษฎรในกรุง
 นอกกรุง ทั้งปวงให้รู้ทั่วกันว่า ด้วยเรื่องภานีเวือ แลที่
 บ้านเวือโรงรั้นคักแพ ภานีเวือแลที่บ้านเวือโรงรั้น
 คักแพนี้ แต่ก่อนเป็น อากรเบ็ดตกแก่ผู้ที่ลูกค้ำนี้เก็บ
 เก็บค่าขายของต่าง ๆ จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า
 ราษฎรที่มีฐานะน้อยทำของต่าง ๆ คือขนมแก้วนัน ๆ
 ขนมกล้วย กล้วยไม้ แลผักต่าง ๆ มาแล้วเก็บขายวางขาย
 เมื่อขายไม่หมดก็ยอมเผ่าผู้เก็บแล้วไปเสีย ต้องขาดทุน
 เปล่า เพราะของเก็บไว้ขายไม่ได้ แลผู้เก็บตก
 เกลวก็ไฟค่นยากค่นจน เพราะเข็ญ ๔ เข็ญ ๑๐ เข็ญ
 อื่น ๆ นำราคาขาย ขะคิกผ่อนผัน ค่นโกระกั ให้ราษฎร
 ที่ยากจนไม่ต้องลำบากทั่วทั้งเมือง กับผู้เก็บตก เพราะเข็ญ
 เล็กน้อย แลเสียเข็ญเล็กน้อยจุนจวนไป ให้ท่านเสนาบดี
 ปลูกษาหาฎาณจัดการเสียใหม่ให้สมควร ท่านเสนาบดี

ปุจฉาพร้อมกันให้เสียดาครทลาคนี้เสีย แล้วยกเรียกเป็น
 ภาณีสื่อชาย เพราะเห็นว่ามีที่รับที่วังโรมันไว้ใส่สีก้า
 ขอรทิวข้างใต้เข้าข้าง ทำเรือไต่บันทุกสีก้าข้างรับข้างข้าง
 มีผลประโยชน์มากไม่ต้องเสียค่าที่ จู่ไปยกเกล้าฯ ให้เสียดา
 อากร เรียกทลาคเสียดียกเรียกเป็นภาณีสื่อก้าชาย แลที่
 บ้านเรือนโรง ร้างตกแพทศักชายขึ้นใหม่ ความที่ปวง
 เจ้าอยู่ในตราครุฑเจ้าภาณีสื่อ แลราชกิจจานุเบกษาแผ่นที่ ๑๑
 เห็นแล้ว ครั้นภาณีสื่อเสียดียก ๗ มาหลายปี จึงมี
 ผู้กราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทราบให้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
 เห็นหลายครั้งว่า เจ้าภาณีสื่อรับทำภาณีสื่อแล้วขายช่วงให้ผู้อื่น
 เช่นคน ๗ ไป ความระแวงในกรุงเทพฯ แลหัวเมือง
 ปรากฏมีขายเสีย แลมีที่ซื้อช่วงไปนั้น หาเรียกภาณีสื่อตาม
 พิกัดท้องตราไม่ได้ ไปขายย้ายเรียกให้เหลือ ๆ เกิน ๆ
 เอาจักเอาเปรียบแก่ราษฎร ๆ ที่ไม่ได้รู้พิกัดในท้องตรา
 ก็ต้องยอมเสียใจตามใจผู้เก็บ ที่รับช่วงไป จากเจ้าภาณีสื่อ
 เพราะผู้รักษามืองกรมการ นายบ้านนายอำเภอ ถึงลว
 ท้องตราตั้งไว้แล้ว ก็มีได้สักพิกัดในท้องตราหมายประกาศ
 ให้ราษฎรรู้ทั่วกัน บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้า
 คำหม่อมทนมพิภพฉานีพิภพประภาศ แยกให้ราษฎรทั้งปวง

ได้รู้ทั่วกันว่า เจ้าภาษีซึ่งจะเรียกภาษีในจังหวัดกรุงเทพฯ
 ก๊ก ๓ หัวเมืองก๊ก ถ้าทำผิดต้องตราแถมหมายประกาศ
 ห้ามอย่าได้รายนว ขอมเสียดภาษีได้ตามใจเจ้าภาษี ได้รายนว
 ๖ ตามพิรึกที่ประกาศมานี้ แล้วเอาหนังสือพิมพ์ประกาศ
 ออกเคียงเคิก ถ้ามีผู้ให้ร้องทูลว่าด้วยโทษผู้เก็บภาษีเคิก จะ
 พิพากษณ์ดังนี้ แพ้ที่ไว้สินค้ำขาย ๆ ๆ
 บ่อนเล่นเบี้ยต่าง ๆ แต่ให้เข้านั้นไป พิพากษณ์มีว่า
 จึงจะทำหลังคาหลัง ๑ ก๊ก ๒ หลังก๊ก ให้เรียกภาษี
 แต่หลังเดียว ๕ ห้าง ถ้าหลังแพ ๓ ห้าง เป็นเงินสองตำลึงบาท
 สองห้าง เป็นเงินตำลึงสองบาท ห้างหนึ่งเป็นเงินสามบาท
 ครั้นเจ้าภาษีไปเรียกรายนว ชาวแพที่ไว้สินค้ำขาย แต่ให้เข้า
 ไว้สินค้ำขาย ๆ ๆ บ่อนเล่นเบี้ยต่าง ๆ ร้องว่าไว้สินค้ำ
 น้อยบ้าง ให้เข้าค่าเช่าไม่ถึงครึ่งสามบาทบ้าง สินค้ำ
 ไม่เสมอกันอย่างนี้ จึงให้เจ้าภาษีเรียก สกหย่อนลง
 ให้เรียกภาษีแพที่มีสินค้ำขาย ๆ ๆ ให้เข้าไว้สินค้ำสิ่งหนึ่ง
 สองสิ่งสามสิ่ง ที่ราคาน้อยแต่ห้างละ ๖ สิ่ง สองห้าง
 เป็นเงินสามบาท สามห้างเป็นเงินตำลึงสองสลึง แต่แพ
 ที่ตั้งบ่อนต่าง ๆ แต่ให้เข้า ๆ แพของตัวไว้สินค้ำขาย
 ราคามากมีหลาย ผ้าแพรแต่เครื่องทองเหล็กของชาว

แลอื่น ๆ ที่มีราคาลดบ้าง ๆ กัน ให้เรียกภาษีห้องละ
 สามบาท แผลสองห้องเป็นเงินค่าตั้งสองบาท แผลสามห้อง
 เป็นเงินสองค่าตั้งบาทสามบาทพิณภิรมย์ ฯ ถ้าราษฎรคิดเหล็ก
 แลหล่อเครื่องทองเหลืองทองขาว ขึ้นหม้อ ทำกรรม ทำปอ
 ทำไม้ ทำตุ่ม แลทำไร่ ไร่ แลทำของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ๆ
 อื่นอื่นซึ่งเป็นสินค้าแต่สิ่งเดียว ไว้ในที่โรงร้าน ขอท้าวไร่ชาย
 ราคามากกว่าค่าตั้งหนึ่งขึ้นไป โรงร้านนั้นให้เรียกภาษี
 ห้องละสองสลึง ถ้ามีสินค้าสองสิ่งสามสิ่ง ให้เรียกภาษี
 ห้องละบาท ถ้ามีสินค้าสี่สิ่งห้าสิ่ง เหมือนสินค้าในแพ
 ให้เรียกภาษีห้องละสองบาทค่าเช่าที่โรงร้านท้าวไร่ สินค้าขาย
 ถึงสินค้าจะมีมากเท่าใด ๆ ก็ที่ ๆ เช่าที่โรงร้านท้าว
 ทั้งย่อนต่าง ๆ แลทำสีของขายในที่โรงร้านท้าว ถึงผู้
 ให้เช่าจะคิดอุบายว่าให้เช่าแต่โรงเท่านั้น แม้เป็นค่าเช่า
 เครื่องใช้ต่าง ๆ ในโรงเสี่ยเท่านั้นก็ ผู้ใดค่าเช่า
 ที่โรงร้านท้าว แลเครื่องใช้ในโรงร้านท้าว รวมย่อนหนึ่ง
 เช่นค่าเช่าเท่าใด ให้เรียกภาษีตามราคาเช่าเสียสองซีกครึ่ง
 ราษฎรทำโรงเคี้ยวน้ำมันขาย ทำเรือขาย สี่เจ้าขาย
 แลทั้งย่อนต่าง ๆ เช่นที่โรงของท้าวไม้ไผ่เช่า ให้เจ้าภาษี
 เรียกห้องละบาท ถ้าเป็นเพียงหน้าเคี้ยวให้เรียกภาษีห้องละ

สองสลึง ราย ฐรเช่าแต่ที่ดินแล้วปลูกโรงเขาเองครึ่งบ่อนไว้
 สิบค่าขาย ให้เจ้าภาษีเรียกภาษี ๑๒ ซีกครึ่ง เกือบเหมือน
 ถิ่นกับโรงเช่าให้เรียกภาษี ๑๒ ซีกครึ่ง แต่เจ้าขอผู้
 ใต้ค่าเช่าที่ดินตามราคามากแฉะน้อย ถ้าได้ค่าเช่าที่ดิน
 ยังไม่เท่าที่เกือบกับค่าเช่าโรง ให้เรียกเอาแต่ผู้ซึ่งปลูกโรง
 ครึ่งบ่อนไว้ สิบค่าขาย เพิ่มเข้าให้เท่ากับค่าเช่าโรง อย่าง ก่อ
 ราย ฐรทำโรงทำวันขึ้นทุกปลาไว้ขายตามชายทะเลนั้น ราย ฐร
 เจ้าของโรงเจ้าของร้านมีเรือไปค้าปลาตามแต่วัน ในถ้าเรือ
 ไม่ไปขายเป็นแต่ขึ้นทุกมาส่งขึ้นโรงขึ้นร้านไว้ขาย ให้เรียก
 ภาษีโรงห้องละสองสลึง ราย ฐรตามขยตามเรือลำแพน
 เกษ ขากเขยกระแซงไว้ที่โรงวันवारขาย ถ้าไม่จอดของหัว
 ทำขายไม่คิดเรียกภาษี ถ้าไปรับมอแก่ที่อื่น รวมไว้ขาย
 ราคามากกว่าค่าตัวขึ้นไป จึงให้เรียกภาษีแปดตัว สิบค่า
 หักรลา สองสลึง โรงเลี้ยงสัตว์ขาย สกรตั้งแต่สิบตัวขึ้นไป
 โรงเลี้ยงงูยกเลี้ยงไก่ขาย เรียกไก่ตัวแต่ ๕๐ ตัวขึ้นไป
 จึงให้เรียกภาษีแปดตัว สิบค่า หักหนึ่ง ถ้าสกรต่ำกว่า ๑๐ ตัว
 เรียกไก่ต่ำกว่า ๕๐ ตัว ลงมาแต่ที่เลี้ยงรดารแจ้ง
 ไม่มีโรงไม่ให้เรียกภาษี น้ำแตรโรงทำน้ำมีมีสกร
 อยู่ในโรงนั้นมากน้อยเท่าใด ให้เรียกแต่ภาษีโรงทำน้ำมี

อย่างเดียว ถ้า แลปลูกโรงต่างโรงน้ำมัน ออกไป ภาหนึ่ง
 เล็ง สกร ไร่ ชาย โรงนี้ก็ต้องเสียภาษีเหมือนโรง
 ที่ไว้ สิมคำเหมือนกัน ถ้าเรือขึ้นทุกสปี. คำชาย ราคา
 สิมคำในลำเรือไม่ถึงค่าสิ่ง แต่เรือใหญ่เรือน้อยที่ไม่ได้เข้า
 เจ้าของไปเอาฤๅใช้คนไปขึ้นทุกเข้า แลสิ่งของทั้งปวง
 มาใช้มากขึ้น เจ้าของฤๅคนรับใช้สาขาดไว้ว่าไม่ได้เข้าเอ
 ้วยเรือลำนี้ ฤๅเรือของตัวไปขึ้นทุก สิมคำมาส่ง ขึ้นแพ
 แลที่โรงบ้านไร่ชาย แลแพที่เสียภาษีแล้วไม่ได้เข้า
 ในเรือด้วยก็ไม่ต้องเสียภาษีเรือ แต่เรือที่ขึ้นทุก สิมคำชาย
 ราคา สิมคำมากกว่าค่าสิ่งขึ้นไป ฤๅเรือใหญ่เรือน้อย
 ซึ่งเจ้าของให้เข้าใช้ แลเรือรับจ้างขึ้นทุก สิมคำแยก จาก
 เรือขึ้นทุกน้ำทาลทราย พริกไทไม้แวง สามสิ่งแล้ว ก็ให้
 เรือภาษีเสมอสองละสลึงเช่นจำนวนนี้ แต่เรือซึ่งขึ้นทุกน้ำทาล
 ทราย พริกไท ไม้แวงนี้ ครั้นจะให้เรียกภาษีเช่น วาพะสอง
 ตามจำนวนนี้ ต่างลำก็ขึ้นทุกมากเที่ยว ต่างลำก็ขึ้นทุก
 น้อยเที่ยวไม่เสมอกัน จึงให้เรียกภาษีเช่นเดียวกับตามราคา
 ที่รับจ้างสี่สอ ซักครึ่ง เรือโรงบ้านตึกแพที่ ที่ไม่ได้
 ให้เข้าเจ้าของไม่ได้ไว้ สิมคำวางชาย ฤๅโรงบ้านตึกแพ
 ที่ขึ้นทุก สิมคำไว้สำหรับ จะไว้ขึ้นทุกเรือของตัวที่จะไปค้า

ทางประเทศ ไม่ได้ขาย ในที่นี้ที่โรงวันคึกแพไม่ได้
 วางของขาย ก็ไม่ต้องเสียภาษีที่ไว้ เพราะจะต้องเสียภาษี
 ยากเรือขาออกแล้ว ถ้าเจ้าของคึกแพโรงวันเรือน
 เป็นไพร่หลวงมีตรากรมเอาตรากรมออกสู้ ในตรากรมว่าคุ้ม
 ค่าตลาดไว้เท่าไร ก็ให้ยกภาษีเรือโรงวันคึกแพ
 ที่ไว้สินค้าที่ทั้งข้อนต่าง ๆ ให้ตามพิศกตลาดในตรากรม
 ถ้าเงินภาษีมากกว่ากำหนดในตรากรมที่คุ้มไว้มากน้อยเท่าไร
 เงินภาษีที่เหลือจากกำหนดในตรากรมนั้น ก็ให้ผู้มีตรากรม
 เสียภาษีให้แก่เจ้าภาษีเท่านั้นตามมากแต่น้อย แลพิศก
 ในท้องตราที่กำหนดไว้เรียกทั้งกล่าวมานี้ แต่เจ้าภาษี
 คึกขักย้ายเรียกภาษีเหลือเกินอยู่ ให้ราษฎรผู้ที่มีเรือ
 แลที่บ้านเรือนโรงวันคึกแพทั้งสอง พิเคราะห์คึกในพิศก
 หมายประกาศนี้ให้ถ้วนถี่ จะใดเสียภาษีให้ตามพิศกกำหนด
 ในท้องตรากตามพิศก ถ้าเจ้าภาษีจะเรียกเกินขึ้นไป
 อย่าให้ราษฎรยอมเสียให้ ให้ร้องฟ้องเอาเดิก ๆ ให้ผู้
 สำเร็จราชการเมืองกรมการ มีใจเมตตากรณาแก่ราษฎร
 รัชชมาขประภาคคีพิมพ์นี้ แจกไปให้ราษฎรรู้ทั่วกัน อย่าให้
 เป็นใจก้วยเจ้าภาษี แลยอมให้เจ้าภาษียกย้ายเก็บภาษี
 ให้เหลือ ๆ เกิน ๆ ให้ผิดท้องตราแลหมายประกาศไป

ถ้าผู้สำเร็จราชการ เมือง กรมการ คุมเครื่องราชฎูร ให้สืบ
 ภาษีเกินพิถักตามใจเจ้าภาษี ถ้าได้ความว่าทำจริง
 จะไต่มีโทษด้วย ฝ่ายเจ้าภาษีเล่า จะมีความเมตตากรุณา
 แก่ราชฎูร ภาษี จะมีประโยชน์กำไร ก็เพราะราชฎูร
 ทำมาหากินโดยคล่องโดยสะดวก จะได้ทำมากขึ้น ให้เจ้าภาษี
 เก็บภาษีโดยข้อสัตย์ซื่อไม่มีพิถักต้องครว อย่าให้เรียกเหลือเกิน
 ผิดจากพิถักต้องครวแล้วหมายประกาศนี้ ให้ราชฎูรได้ความ
 เกิดความรังเกียจใจเสียใจ แต่ฝ่ายราชฎูร ทั้งปวงเล่า
 ก็ให้ยอมเสียภาษีให้เจ้าภาษี ตามพิถักในหมายประกาศนี้
 แต่โดยที่ จงทุกประการ เป็นอันช่วยราชการแผ่นดิน
 ซึ่งเป็นที่พึ่ง ของท่านทั้งปวง ใ้ระโยชข้อใดก็ให้ ไปถาม
 ผู้รักษาเมืองกรมการเถิด เสด็จไป จะเก็บเสียภาษีให้เจ้าภาษี
 ตามพิถัก แต่ให้เจ้าภาษีกับราชฎูร จะมีความอ่อนน้อมต่อกัน
 ความทะเลาะวิวาทก็จะไม่ยังเกิดขึ้นอีก ประกาศมาฉวันจันทร์
 เดือนสี่ ขึ้นสิบห้าค่ำ ปีกุนเบญจศก ศักราช ๑๒๒๕ ฤกษ์เป็นวัน
 ที่ ๖๒๕ ในราชการ ประชุมวันนี้

ประกาศมหาดงกราบท

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศแก่ชนทั้งปวง มีนิกาย
 ที่นับถือพระพุทธศาสนา แลธรรมเนียมเช่นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ
 เช่น ใต้ ในเมืองไทย ให้รู้ทั่วกันว่า ในรัชชกาลองค์ที่ ๕
 จันทร เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ เช่นวันมหาสงกราบท
 พระอาทิตย์ จะขึ้นราศีเมศ ในเวลาบ่าย ๒๕ นาที วันอังคาร
 เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ เช่นวันเนา วันพุธ เดือน ๕
 ขึ้น ๗ ค่ำ เช่นวันเสด็จกลับ ซึ่งศักราชใหม่เป็น ๑๒๒๖
 ในเวลาบ่าย ๔ โมงแล้วกับ ๓๘ นาที เพราะฉะนั้น
 ในการทำบุญ แลเล่นสักการบูชาเป็น ๓ วันตามเคยมีโดย
 มาก มีสังกรานต์นามกร อย่างไร ทรงพาพระอะไร ภักษา
 หาร อะไร ถึชอะไร จะว่ามากก็ไม่ต้องการ ไตรจะใคร่
 ทราบก็มาคปรที่เขื่อนแขวนไว้ ในพระบรมหาราชวัง
 เทองน ๓ ลักษณะจากหมายวันขึ้นเดือนนี้ใช้ดังนี้ คือ
 ตั้งแต่วันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้นค่ำหนึ่งไป จนถึงวัน
 จันทร เดือนห้า ขึ้นห้าค้ำ จากหมายลงชื่อในที่ทั้งปวง
 ให้ว่าช่วยขวนขวายบุญสักดี ถ้าภักษการให้ตั้งเป็น ๑๒๒๕
 อยู่ ตั้งแต่วันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ ไปถึง
 วันอาทิตย์ เดือน ๕ แรม ๑๕ ค่ำ ซึ่งเป็นวันตรุษศก

ข้าพเจ้าให้ใช้ว่า ขวดยอดศักดิ์ เลขเจดีย์ราช ว่า ๒๒๖
แก่เลข ๓๓ ตามขี้แผ่นดินจึงเขียนไว้บนเศวตฉัตร ๕
ไปเขียนยอดศักดิ์ แล้วให้เขียนเลขเลข ๑๔ ไปก่อนจะเปิดฉัตร
ศกใหม่เถิก ๓

ในขี้ขวดยอดศักดิ์นี้วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ
วันหนึ่ง วันพุธ เดือน ๑๑ แรม ๓๓ ค่ำวันหนึ่ง
เป็นวันประสูติของหน้าพระเทพวิมลสถิตา วันจันทร์ เดือน ๖
ขึ้น ๔ ค่ำ เป็นวันจะทำพระราชพิธีจงกพระนังคัลให้
ราชบุตรลงมีเจ้านายภายหลังวันหนึ่ง ก็คือแล้ววันเสาร์ เดือน ๖
ขึ้น ๕ ค่ำไป ห้ามมิให้ลงเรือทำนาก่อนฤกษ์ในวันหลังตลอด
พระราชอาณาเขต ๓

อนึ่งวันวิสาขบูชาถือตามนิยมในธรรมยุทถว่าเป็วัน
ประสูติแต่ได้ครุสรีแลประสูติพานของพระพุทธรเจ้าขี้ ขี้ขี้หนัก
ขี้คฤกษ วิสาขบูชาจะมีทกในวิสาข เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
โดยพระบรมมหาราชวังนี้ จะมีการสมโภชพระมณฑปเสวย
ฉัตรที่พระที่นั่งสุทโธทาลัยปราสาท วันพฤหัสบดี เดือน ๖
ขึ้น ๑๔ ค่ำ ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ วันศุกร์ เดือน ๖
ขึ้น ๑๕ ค่ำ ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม วันเสาร์ เดือน ๖
แรม ค่ำหนึ่ง เช่น การมณฑลสำหรับพระราชวังตามเคย อย่าง

๓๓ ๓ วันอังคาร เดือน ๕ แรมค่ำหนึ่ง เช่น
 เข้าปุริมพรรษา วันพฤหัสบดี เดือน ๕ แรมค่ำหนึ่ง เช่น
 วันเข้าปุริมพรรษา วันเสาร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 เช่นวันมหาปวารณา ๓ ในรัชกาลองค์นี้ พระราช
 พิธีของเปรียญยกโคมในวัดสุทัศน์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ
 ตกโคมในวันเสาร์ เดือน ๑๓ แรม ๑๓ ค่ำ ได้พระ
 ราชวงษาณรงค์แต่เช้าตลอดของขลุ่ยพระบาทแต่วางดู บันท
 ช่างจะได้ยกโคม ตกโคมให้รู้ตามกำหนดนี้ วันจันทร์
 เดือน ๑๒ แรมค่ำหนึ่ง วันขึ้นช้อพราหมณ์จะได้ทำพระ
 ราชพิธี ถุกฤตเทยาดเทศพระเทวสถาน ๓ พระราชพิธี
 กงขนทวารสถาน ๒ ครั้ง แลพระราชพิธีสาทร แลพระ
 ราชพิธีตรีภูมิพราหมณ์ ๒ ครั้ง แลพระราชพิธีสัมพัจฉรฉิน
 ดงทำในวันขึ้น ๑๕ แรมนี้ ๆ ตามเคยเหมือนอย่างทุกปี ๓ ใน
 รัชกาลองค์นี้ วันศุกร์ เช่นวันธงไชยแลเป็นวันเชื่อกัน วันพฤหัสบดี
 เช่นวันอุบาทว์ วันอาทิตย์ เช่นวันโลกวิาศ ๓ ใน
 รัชกาลองค์นี้ วันอุโบสถเป็นวันที่รักษาสีตอุโบสถแลห้ามหา
 กรรมสงฆ์ซึ่งมีกัณฑ์วันที่นับว่าวันอุโบสถ ๑๑ วันพระตาม
 เคยรู้ด้วยกันในชาวสยามทั้งปวงนี้ มีไม่เคยจนด้วยข้างขึ้น
 ขึ้นข้างแรมข้างทุกเดือน ตลอดชั่วชีวิตได้ ๓๒ วัน เพราะ

ในรัชชกาลข้างแรมในเดือนซากทั้งหกเดือนเป็นรัชชกาลวัน มีวัน
 เป็น ๑๕ วันตามลักขณคณาวิชัยใช้รัชชกาล วันมหา
 ชรณสวณะจึงเดือนไปวันหนึ่ง ๆ ตกในรัชชกาลขึ้นในเดือนวัน
 ฤกษ์เดือน แดข้างแรมข้าง ก็ถึงวันจักรเดือน ๖
 ขึ้นค่ำหนึ่ง วันเสาร์ เดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ วันจันทร์
 เดือน ๘ ขึ้นค่ำหนึ่ง วันอังคาร เดือน ๘ ขึ้น ๘
 ค่ำ วันอังคารเดือน ๘ แรมค่ำหนึ่ง วันพฤหัสบดี ๘
 แรม ๘ ค่ำ วันพฤหัสเดือน ๑๐ ขึ้นค่ำหนึ่ง วัน
 ศุกร์เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำ วันศุกร์เดือน ๑๐ แรม
 ค่ำหนึ่ง วันเสาร์เดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ วันอาทิตย์
 เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำหนึ่ง วันจันทร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ วันจันทร์
 เดือน ๑๒ แรมค่ำหนึ่ง วันอังคาร เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ วันพุธ
 เดือน ๒ ขึ้นค่ำหนึ่ง วันพฤหัสบดี เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ วัน
 พฤหัสบดี เดือน ๒ แรมค่ำหนึ่ง วันศุกร์ เดือน ๒ แรม ๘ ค่ำ
 วันเสาร์ เดือน ๔ ขึ้นค่ำหนึ่ง วันอาทิตย์ เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ วัน
 อาทิตย์ เดือน ๔ แรมค่ำหนึ่ง วันจันทร์เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ
 เท่าเป็นวันรักษายุโยสถ แดท่าทางหากรรมสวณะโดยทรง นอก
 จาก ๒๒ วันนั้นแล้ว ก็ถึงซึ่งกันในวันตามเคย คือในวัน ขึ้น
 ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๖ ค่ำ แดแรม ๘ ค่ำ ในเดือนซากทุกเดือน แด

แรม ๑๕ ค่ำ ในเดือนถ้วนทุกเดือน ตลอดปี ไม่ยกย่องอะไร
 อนึ่งวันเวลาพระอาทิตย์ ยกเปลี่ยนขึ้นราศีใหม่ ซึ่งเรียกว่า
 สงครามต์ เดือน ใพบ่ ชาวคณศักดิ์ พระอาทิตย์ยกขึ้นราศีเมษ
 ถึงแคว้นจักร เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาบ่าย ๒๕ นาที อยู่จวน
 พุทศัศก เดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมง ๑๒ นาที แล้วยกไป
 อยู่ราศีพฤษภ จันทรอาทิตย์เดือน ๗ ขึ้น ๘ ค่ำ เวลา ๒ทุ่มกับ ๒๔ นาที
 แล้วยกไปอยู่ราศีเมถุน วันพฤหัสบดี เดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เวลาบ่าย
 ๒๘ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีกรกฎ จันทรอาทิตย์ เดือน ๙ ขึ้น ๑๒ ค่ำ
 เวลา ๕ ทุ่มกับ ๓๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีสิงห์ จันทรเพทช เดือน
 ๑๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลา ๘ ทุ่มกับ ๒๑ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีกันย์
 จันทรเสาร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลาบ่าย ๒ โมง แล้วยกไปอยู่
 ราศีตุลย์ จันทรจันทร์ เดือน ๑๒ แรมค่ำหนึ่ง เวลาเช้า ๕ โมง กับ
 ๓๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีพิจิตร จันทรอังคาร เดือน ๑ ขึ้น ๕
 ค่ำ เวลา ๒ ขามกับ ๒๔ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีธนู จันทรพฤหัสบดี
 เดือน ๒ แรมค่ำหนึ่ง เวลาเช้าโมงหนึ่งกับ ๑๒ นาที แล้วยกไปอยู่
 ราศีมถกร จันทรศกร เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลาบ่าย ๑ แล้วยกไป
 อยู่ราศีกุมภ จันทรอาทิตย์เดือน ๔ แรมค่ำหนึ่งเวลา ๕ โมง กับ
 ๓๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีมิง จันทรอังคารเดือน ๕ แรมค่ำหนึ่ง
 ๒๖ ยังเป็นคณศักดิ์แสดงว่ามาขึ้น เพื่อจะได้ทำนุทั้งปวงไว้รู้เทียบเคียง

น้ำฝนแล่นน้ำมาก น้ำน้อยฝนหลังกับยี่พระจันทร์เช่นพระโยชธม เพราะ
การซึ่งจะเทียบเคียงนั้นจะคิดแต่ง่าย ๆ สั้น ๆ แต่เพียงเดือนเก้าเดือน
เดือน ๓ เดือน ๔ ปีหลังมาเทียบเคียงกับเดือน ๓ เดือน ๔ ในเมื่อน
เดือน ๑๑ เดือน ๑๒ ในภายหลังมาเทียบเคียงกับเดือน ๑๑ เดือน ๑๒

ในเมื่อนั้นจะเอาเป็นแน่ไม๊ได้ ต้องเทียบเดือนตามระชะพระอาทิตย์
ตัวกล่าวแล้วจึงเป็นแน่ไม๊ได้ * สิ่งที่ทำนผู้ต้องการจะหาฤกษ์ที่วัน
เมื่อรู้วันพระอาทิตย์ยกเป็นวันห้ามการมงคลทั้งปวงแล้ว จะให้หลัก
เดือนเดือนใดจะไปประพาศการมงคลในวันอื่น ๆ นอกจากวันดังกล่าวนี้ *

วันศุกร เดือน ๖ ขึ้นค่ำหนึ่ง ขวดคณศักดิ์ จะมีสุริยุปราคา
รับมาแต่ในกลางคืน วันพฤหัสบดีก็เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ พระอาทิตย์
จะขึ้นเมื่อเวลา ๕ นาฬิกาถึง ๕๓ นาทีขึ้นไปเที่ยงคืนมาแล้วแล้ว
จนหมดพระอาทิตย์ยังแหว่งอยู่ตอนหนึ่งข้างทิศอากาศเขยิบอีก ๖ นาที
ฤๅ ๗ นาทีที่จะฝน โมกข์ขบวิสุทธ จะเห็นอย่างนี้ถึงย่างไก่
ฝ่ายเหนือทุกเมือง ต่อขึ้นสูง ๆ ภูเขา เห็นขอบฟ้าที่จักกับ
ทุ่งนาที่ทะเลจึงจะเห็นได้ ถึงกระนั้นเพราะรถเป็นเมฆหมอก
มาก เวลาเช้าอากาศมีกลิ่นคั่งคั่งอยู่ เห็น จะไม่เห็น ไทย
มาก นอกจากวันนั้นในขวดคณศักดิ์ จึงมีสุริยุปราคาแสดงสุริยุ
ปราคาซึ่ง จะเห็นได้ ในพระราชอาณาจักนั้นจะไม่มี *
เมื่อวันขึ้นเดือน ขั้ววงไป ๆ ก็ยังมี อายุของมนุษย์ขึ้น

ใน โลกยทั้งปวง อดกาล บัดนี้ มีประมาณเพียงแปดสิบยี่ แต่ค่า
 ลงมากกว่า ๔๐ ปีนี้ ก็หมกไปสิ้น ไปใกล้แก่เวลาที่ จะถึงแก่ความ
 ตายเข้าไปทุกวัน ๆ กว้างกันทุกคน ๆ ความตายนั้น ไม่ได้บอกหน้า
 ว่าผู้ใด ๆ เป็นคนไหนมีผู้ใดแลไฟร์ เป็นคฤหัฐบรรพชิต ไม่มี
 ใครล่วงพ้น จากความตายนั้นได้โดย ก็แต่สัตว์ทั้งปวงคนทั้งปวง
 มีชีวิตของตัว เป็นที่รัก หมกด้วยกัน กลัวตายไม่ชอบ ตายไทย
 มาก เป็นธรรมดาแต่ว่าหาเสมอกันไม่ ต่างคนได้ความทุกข์ความ
 ขากมาก เมื่อหน่ายในชีวิตของตัวบ้าง คลั่ง โกล่ ฟุ้งเฟ้อ เห็น
 จิปรีดไปต่าง ๆ บ้างศรัทธาอันเหลือเพื่อฟาย ก็จะทำบุญ
 ด้วยชีวิต บ้างผูกคอตาย เชื้อคคอตาย กินยาตาย แลเอา
 ครัวเสียบก็มี ฤๅ ลอกกล้าหาญ แข็งแรง เกิน ประมาทไป ขึ้นไม้
 ลัง แลเข้าโกล่ ไฟโกล่ กินขี้ แลเข้าปล้ำปลุก กบิลสัตว์ร้าย
 ฆ่าหน้าเด็ก แลเห็น เวชเด็กผ่าค้อนผ่าดม แลเข้าชก ค้อน ตี รัน
 ฟันแทง แข็งยิง กับผู้ ขึ้นไม้ อา โดย ในชีวิต คิด ว่าตาย โคน
 ภายลง ฤๅกล้าเสพ สุรา มากเกิน ประมาณ ฤๅ กินยากล้า แร่
 ยิ่งนัก กว้างอยากจะได้ โรคหายเร็ว คนเห็น นี้ ต่างที่ก็
 ทำให้ เหลียงพล้ำทำให้ ชีวิตที่เสียบ ไปก็มีบ้าง จึงกระนั้น
 มีอยู่ต่าง ๆ ก็ ผู้ที่รักชีวิต ไม่ชอบ ตาย กลัว ตายนั้นไม่
 โทษมาก ต่าง คน ยากจน ไม่มีหัวฟัดสิ้น เข็ เมือ

เคาหาบุตรภรรยาซึ่งเม่นที่ห้วงโยธฮาไลย แลเห็นว่าชาติตระกูล
 กุลทวีก็คำพาณะเป็นกำลังก็ไม่มี สติปัญญาทวีก็น้อย
 ชาติโยธฮาไลยก็ล่วงไปมากแล้วก็น้อยอยู่สิ่ง ๆ ว่าจะอยู่ที่อยู่
 จะตายก็ตาย ความแต่กำลังบุญแลบาปกรรม ๆ ตามแต่ผล
 ต่างเทวดา จะอนุเคราะห์แต่ไม่อนุเคราะห์ ดังนี้ก็มีโดยมาก
 ก็ในผู้ที่ห้วงโยธฮาไลย อารวณ โคโหณั้นเล่า บ้าง
 พวกรู้มีปัญญาอัน อบรมด้วยพระไตรปิฎกด้วยปัญญา เห็น
 อนิจจังทุกขัง อนัตตา รู้ว่าเกิดมาคงถึงแก่ความตายไม่เที่ยง
 แลการทั้งปวงย่อมแปรผันไปต่าง ๆ ในชีวิตสัตว์ทั้งปวง
 แลแล้วความทุกข์เป็นพื้นความสุขเป็นดอกดวง มีแต่ละเมือละ
 ชณะ ถึงเวลาปลายคงกลายเป็นสหฤทศความสุขที่ได้แล้ว ๆ ที่หมาย
 ว่าจะได้ คงจะกลับมาเป็นอารมณ์แก่ใจให้เกิดความเศร้า
 โสภทุกข โทมนัสมากในเวลานั้น สรรพสิ่งทุกอันในวันออก
 ทั่วไปไม่เป็นตนไม่อยู่ในใต้อำนาจความขบถ ความปราศนา ผู้ใด
 ปรารถนาปัญญาเห็นดังนี้จริง ๆ ผู้นั้นถึงมีห้วงโยธฮาไลยอารวณ
 มากก็อาจไว้ อธิบายไครบเป็นกลาง ๆ อยู่ได้ ก็ผู้ใดมีใจไม่
 ใต้อบรมในทางปัญญาอย่างนี้ มีจิตไม่ไว้เจริญอย่างนี้
 ก็ย่อมรักชีวิตมากกลัวความตายมาก ถึงจะแก่ชราทุพลภาพ
 มีโรคมีภัยอย่างไรไปแล้ว ถ้ามีความปราศนา ความมุ่ง

หมดเลย อย่างใด อย่างหนึ่ง อยู่ในใจ ความคิด ก็ย่อมหวาดหวั่น
 พรึ่นพริ้งแต่ความตายมากนัก ผู้ใดกลัวตายแล้ว ถ้าจะหลย
 หลีกเลียงไม่เข้าใกล้เข้าเคียงข้างร้าย เล็ดร้าย สักตัวร้าย แล
 ไม่ขึ้นไม้สูง ไม่ว่ายน้ำลึก ไม่เล่นเรือเด็ก ออกทะเลถูก ไม่
 เข้าป่าเข้าคอง เข้าศึกเข้าสงคราม แล การชดดีพัน แทนภัย
 ผู้อื่น แลไม่เข้าใกล้ไฟเข้าใกล้กิโยน ไม่กินสุรามาก ไม่
 กินยาร้าย ขาแรงไม่กินของแสลง เมื่อนำใช้น้ำเจีย แลไม่
 ประพฤติการผิด ๆ ที่เป็นเหตุจะได้ตั้งราชทัณฑ์การทั้งว่า
 มานี้ เป็น การ อันสมควรที่จะเห็นจริง ด้วยกัน ว่าเป็น
 ทางที่จะ หลีกหนีความตาย อยู่แล้วแต่ความกลัวของคนบางพวก
 ยี่ยัง ขึ้นไปกว่านั้น หลีกเลียงถึงวาระนั้นแล้ว ก็ยังมีควม
 ระแวงว่า ตัวก็ อยู่ในที่ใกล้แห่งความตาย ยัง พรึ่นพริ้ง
 ว่าอันตรายแห่งชีวิต จะมีมายังคิดหาเครื่องกันความตาย
 แลทางหลีกเลียง อย่างอื่น อีกมาก พันที่ จะ พระ ณา แต่
 การทั้งปวงนี้ ไม่อาจที่จะเห็นจริง พร้อมกันไว้ แต่ในคำ
 นึกปราศที่สัง สอน สืบ มา ใน พระ คำ ภาว ที่มี ใน พระ พุทธ
 สาศนา ที่เป็นทางกรรมวาทกิริยวาทนี้ท่านสรรเสริญทานทางอัน
 สัตว์ทวารอยู่ พงศกลกรรมมณบางตัว แลการชวนช่วยบางทาง
 ภาวนาทางอารมณ์ บุษบาบารวชิ ว่าเช่นที่จะให้แสดงผลให้อายุยืน

ในทิวธรรมชาตินี้ แลสัมปทายภพชาติหน้า แต่ที่ระหว่าความตาย
ให้ซากไม่ให้มีมานั้นไม่ได้ ถ้ายังเกิดเป็นภพเปลวใจอยู่ตายใดก็คง
ยังคงอยู่ในอำนาจความตาย พระประหารอยู่ตรายนั้น ไม่มีใคร
พ้นเลย ถึงใครอยุ่ยี่มาากแล้วก็ไม่ไกลกว่าคนชายสันนิก เหมือน
ไม้แก่นไกลกว่าต้นกล้วยด้วยค้ำ อ้อย ทานเนื้คือให้เครื่องถนอมตราย
ชีวิตสัตว์ คือผ้ากรองน้ำเครื่องกรองน้ำแอลอื่น ๆ แลเครื่อง
อุกหณมีชีวิตสัตว์ คืออาหารแลสิ่งอื่น ๆ แลยาๆเครื่องยารักษา
ไข้เจ็บ แลบริจากรพยจ้างหมอให้รักษาโรคต่าง ๆ แล
เสียทรัพย์ช่วยให้สัตว์ที่ตายเร็ว ๆ ให้รอดด้วยโยคะวาทหนึ่ง ๆ
สิ่งนี้คือเงินจากปางชาติมาก แลวิหิงสาการเมียบกเมียนท่านผู้
แลเมียบกเมียนเสด็จกรรมบถนี้คืออนิฆณาชพยามาท กาลที่
ไม่มุ่งหมายทรัพย์สิ่งของ ๆ ท่านผู้อื่น ด้วยความโลภจนถึงแข็ง
ให้สิ้นนี้ตายเพื่อประสงค์จะได้ของท่านมาเป็นของตัว การชวน
ชวายนนี้ คืออุสสาชพยามาลคนไข้ ชวนชววยหาหมอมารักษา
คนไข้ แลชวนชววยหายาแลแต่งอาหารที่ชวยโรคให้คืนไข้
แลให้กำลังชวยผู้รักษาไข้เจ็บ แลภาวนาวิชานี้ คือประภอยความ
เมตตาการณาในผู้อื่นที่วไปเสมอตัวแลผู้ที่เป็นที่รักของตัว แลชวา
วิชานี้คือว่าก้วยการปฏิสังขรณในวัดกุฎฐานที่ขานับถือ แลที่ค้ำ
ที่อาไศรยที่สำเร็จกุศประโยชน์ทั่วไป แก่ชนเป็นอันมากนั้น ๆ

ทุ้เป็นปรกติดำรงอยู่สันกาลนาน การทั้งปวงทั้งกล่าวมาซึ่งท่านได้
 สรเสริญ ว่าเป็เหตุระ ใ้สำ ร็จเป็นสภาพผลเป็นเครื่องระ ใ้ชน
 มายของสัตว์ชั้นขาว ในทิวธรรมชาตินี้ แลสัมปรายภาพชาติน่า
 ก็แต่การที่หลบหนีสิ่งต่างต่างจริงไร ไม่เข้มเข้ยน โกธักถายผู้ตาย
 ผู้ ใ้หลักเล็งไปไม่ขอไ้ยินข้าว ใ้ข้าวตาย ด้วยกลัวว่าจะเป็
 ขอมงคล ความร้ายความอบาทว่ จะพลอยตามมาถึงตัวด้วย
 คึงนี้ ก็ผู้ ที่ถือความสอาดคึงว่ามานเมื่อพิเคราะห์ สยไปก็เห็นว่าตาย
 ไปเนื่อง ๆ คึง ใ้คน ที่คลุกคลี อยู่กับทราวสพกินนอนอยู่ ในเข้า
 ข้าฝั่งเผาศยเนื่อง ๆ ไม่รู้ขาด เพราะการที่ถืออย่างนั้นไม่เห็นจริง
 พร้อมกัน แลไม่ถกค้อง ตามค่านักปราชที่กล่าวสอนไว้คึงว่าแล้ว
 ในข้างคั้นนั้น ๆ เพราะฉนั้นขอท่านผู้ มีปัญญาจงบริบธัน
 ขวนชวายประพฤติกการบุญการกุศลเป็นความสจริตใ้มากด้วยกาย
 วาจาแลใจโดยเป็นการเร็ว เมื่ออย่างชนที่มีสละเพลิงไหม้แล้ว
 ฐิบร้อ จะกับไฟในสละของตัวฉนั้น สรรพการกุศลทั้งปวงพึงสั่วสม
 ใ้ทำพร้อมมูล ในสันตทานด้วย ความไม่ประมาทด้วย
 ษะ การ ทั้งปวง เทอญ

ประกาศวัน ขรรคมืดสระ วนะ

แก่ความ ในประกาศสงครามที่เล็ก

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่พระสงฆ์
สามเณร แด่ภคบุรีชายหญิง ซึ่งถือลัทธิมีมหาขรรคมืด
สระ แลจำศีลแลนบิษัณทำอุโบสถ ปวารณาตามที่
ให้ถูกต้องแก่คติพระอาทิตย์พระจันทร์ทั้งปวง ให้ทราบทั่ว
กันว่า ในหมายประกาศสำหรับชั้ชวกลศคักนั้น พระศรี
สุนทรโวหาร วางวันบอกวันเดือนฝีกอยู่ทุกวัน วันเสาร์
เดือน ๖ แรมค่ำ ๑ วันอาทิตย์ เดือน ๖ แรม ๔ ค่ำ แล
วันอังคาร เดือน ๘ แรมค่ำ ๑ วันพุธ เดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ
แลวันศุกร์ เดือน ๑๐ แรมค่ำ ๑ วันเสาร์ เดือน ๑๐ แรม ๔ ค่ำ
๖ วันนี้เป็นวันเดือนนั้นฝีกไป ว่าหลงเกินไปได้ยกเสีย คง
ให้ถืออยู่ในวันหลังวันนั้นเข้ามา ฯ พึงสังเกตโดยสังเขป
ว่าในชั้ชวกลศคักนี้ เดือนจากทั้ง ๖ เดือน คือเดือน ๕
เดือน ๗ เดือน ๘ เดือน ๑๐ เดือน ๑ เดือน ๓
ใน ๖ เดือนนี้ มีวันอุโบสถวัน ขรรคมืดสระแก่สาม คือ
๕ ค่ำ ๕ ค่ำ ๑๕ ค่ำ แรม ๘ ค่ำเหมือนกันทุกเดือน
วันแรม ๑๔ ค่ำ ไม่เป็นวันอุโบสถแลขรรคมืดสระให้คงอยู่ ใน
เดือนวัน นอกจาก ๖ เดือนที่ว่าแล้วเห็น มีวันอุโบสถ แล

ธรรม์ ๖ ๖ วันทุกเดือน แต่แปลกกัน อยู่คือในเดือน ๒
 เดือน ๘ เดือน ๑๐ สามเดือน วันขึ้นค่ำ ๑ วันขึ้น ๘ ค่ำ
 วันขึ้น ๑๕ ค่ำ วันแรม ๘ ค่ำ วันแรม ๑๕ ค่ำ ๕ วัน
 เป็นวันอุโบสถแลธรรม์ ๖ ๖ เดือนกันทั้ง ๓ เดือน ก็ใน
 เดือน ๑๒ เดือน ๒ เดือน ๔ สามเดือน วันขึ้นค่ำ ๑ วันขึ้น
 ๘ ค่ำ วันแรมค่ำ ๑ วันแรม ๘ ค่ำ แลวันแรม ๑๕ ค่ำ
 ๕ วันเป็นวันอุโบสถ แลธรรม์ ๖ ๖ เดือนกันทุกเดือน จึงคิด
 ให้เข้าใจอย่าสงสัย ประกาศมาวันจันทร์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 ปีชวด ๑๒๖๖ คักราช ๑๒๖๖ เป็นวันที่ ๕๘๑๔ ในราชกาล
 ประจุบันนี้

อยู่ดังนี้ คนนอกประเทศเขายังซื้อขึ้นทุกเรื่องไปอยู่เสมอ ก็
 เพราะเขาไปขายได้ มีกำไรอยู่ ถ้าราษฎรฝ่ายเราเห็นว่า
 เข้าในพื้นบ้านพื้นเมืองน้อยไปแล้ว ก็ จะกลัวชกชยากไม่ยอม
 ขายเอง ฤๅถึงจะขายก็จะตั้งราคาสูงขึ้นไปตามการ คน
 นอกประเทศเห็นว่า จะซื้อไปด้วยราคาแพงนัก เขาเข้าไปขาย
 เมืองอื่นไม่มีกำไรแล้ว เขาก็จะหยุดเองไม่ต้องประกาศปิด
 ห้าม ข แลคนบางพวกเล่ากว่าคนนอกประเทศมีเงินทอง
 มากจนเอาเงินทองเข้ามา พ้อซื้อเอาเข้าเมืองไทยไปเท
 หน้าเสีย เพื่อจะให้เมืองไทยได้ความอดหยาก คำคนที่พูด
 อย่างนี้ ฤๅอย่างนี้บ้านักวัด ๆ เถน ๆ นักอย่าฟัง
 เสียงเลยไม่ต้องการ คนต่างประเทศถึงมีเงินมีทองมากก็
 ไม่หาเงินทองได้ง่าย เช่นเราหาตราหวาดรายได้ง่ายในเมืองนี้
 ก็ถ้าเขาคิดจะทำอย่างไรแก่เรา เมื่อเขามีเงินทองมากฤๅ
 กำลึงวังซามาก เขาก็จะคิดจะทำไปอย่างอื่น จะมาซื้อ
 เข้าไปเทหน้าถึง ๘ ปี ๓๐ ปีมาแล้วอย่างนี้ไม่ต้องการ
 ว่าก็จะยืดยาวไปตกใจความสันว่าขี้เห็นฝนแล้งอยู่ แล
 เป็นคราว รวยช่วย ๑๒ ปีที่เคยมีฝนแล้ง กลัวเข้าไปในภม
 นาวะได้ผลน้อยไป ท่านทั้งหลายทั้งปวงที่ไม่ได้ทำนาจะได้
 ความลำบากชกช สน เพราะฉะนั้นจึงเตือนสติมา ให้ท่าน

ทั้งปวง ร้อยรื้อรจนหา เข้าวรรวมไว้ให้ถอ ถิ่นปลายนือ
 หนาามาก จึงขายเอาเงินคืนเสียก็ได้ ถึงจะขาดทุนก็จะไม่
 มากนัก ระวังทีระแวงทกชไทยไว้ดีกว่าเงินเล่าอยู่ ประ
 ภาศมาฉวันพุทศยคี่ เตือนเก่า ขึ้นเก่าคำ ช้ชวคจศก
 คักราช ๑๒๒๖ เป็นวันที่ ๔๘๓๘ ในราชกาลประจุบันนี้

ประกาศให้ใช้เงินเหรียญ แรก

มีพระบรมราชโองการ ฝ่าพระบิณฑุสรสิ่งหนาท ใน
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประกาศแก่ข้าราชการ
 การ แดทวย ราษฎร ทั้งปวง ในกรุง นอกกรุงทั่วทั้งพระราช
 อาณาจักร ให้ทราบทั่วกัน ว่าเมื่อมีโรงอัฐศก ศัก
 ราช ๑๘๘๔ ลูกค้าต่างประเทศเข้ามาค้าขายในกรุงเทพมหานคร
 นครนี้ เขาเงินเหรียญเข้ามาซื้อของมาก ราษฎรค้าขายเงิน
 เหรียญไม่ เพราะไม่เข้าใจในน้ำหนักและราคาเงินเหรียญ
 แลสงสัยว่าจะใช้สอยยากจึงไม่รับ ร้องหาแต่เงินบาท
 ครั้งนั้นได้มีคำประกาศตามการที่ตกลงแล้ว ว่าเงินเหรียญ
 ๓ บาท ๓ เหรียญเท่ากับราคาเงิน ๕ บาท ๖ เหรียญ
 เท่ากับราคาเงิน ๑๐ บาท ๑๒ เหรียญเท่ากับราคาเงิน ๕
 คำถึง ๒๕ เหรียญเท่ากับราคาเงิน ๑๐ คำถึง ๕๕ เหรียญ
 เท่ากับราคาเงินซึ่งหนึ่ง เมื่อคนต่างประเทศมาซื้อของด้วย
 เงินเหรียญ คิดราคาทั้งนี้แล้วให้ราษฎร รับเบิกอย่างรังเกียจ
 เลย เงินเหรียญที่รับมาแล้วนั้น จะเอามาส่งคลังแลกเอา
 เงินบาทไปตามกำหนดนั้นก็ไว้ จะส่งภาษีอากรตามพิถีพิถัน
 ก็ไว้ ให้ราษฎร รู้พิถีพิถันแล้ว จึงยอมซื้อขายกับคนนอกประ
 เทศโดยสะดวก ด้วยเงินเหรียญถ้วนนี้ เมื่อสุจริตจะควร

ทราบก็ แดงทั้งลง ฟัง เสียงก็ไ้ เผลอไฟก็ไ้ ในเงินเหรียญ
 เงินแดงเงินปลอมก็น้อยกว่าเงินบาท และจะคุ้มกับแดงก็ไ้
 ง่ายกว่าเงินบาท คำประกาศไว้แต่ก่อน อย่างนี้ การก็ยั
 ขึ้นอยู่ไม่ได้แปรผัน อันใด ราษฎรก็ไ้ ซื่อซายใช้สอยด้วย
 เงินเหรียญตามพิ กัก * เหรียญแท้ * บาทนั้น เป็น
 ประกฏ เรียบร้อยมานานแล้ว เมื่อสิ่ง ของ ชายที่ห่าง อังฤษ
 ห่าง แดงผู้ไ้ ไปซื้อด้วยเงินเหรียญผู้ขายก็รับโดยคดอง ใครจะ
 ส่งสิ่ง ของ ให้ทำมาหามาแต่ต่างประเทศ ก็ยอม ใช้เงิน เหรียญ
 กันไ้ คดองไม่มีขัดขวาง อันใดผู้ที่ จะเก็บไว้มาก เก็บเงิน
 เหรียญไว้ก็ไ้ ไม่ขาดทุน อะไร จะซื้อ ของ ในเมืองนี้ก็ไ้ เมือง
 อันก็ไ้ คดองสควกก็แล้วมิใช่ๆ ก็บันทึกนี้ในเร็ว ๆ ลุก คำ
 ค้าง ประเทศ มากกล่าว ว่า ซื้อสินค้าด้วยเงินเหรียญราษฎรไม่
 ใครรับ ร้องหาเงินบาทการที่เป็นดังนี้ ราษฎร ก็กันไปด้วยอะ
 ไรจึงไม่รับเงินเหรียญถ้าไม่รับเงินเหรียญเพราะลกค้าต่างประเทศ
 เอาเงินเหรียญต่าง ๆ เช่นเงินเหรียญวิตันคาม้าง เงินเหรียญ
 ญีปุ่นบ้างมาซื้อ ของ เห็นผลิตภัณฑ์ตามผลิตภัณฑ์ ไม่เข้าใจหน้าหลัก
 แลราคาจึงไม่ใคร่รับ ถ้าเป็นดังนี้ จะประกาศให้รู้ ไ้ ว่าเงิน
 เหรียญวิตันคาม้างนั้นขนาดใหญ่ ย่อมกว่าเงินเหรียญนอ อยู่ย่อยหนึ่ง
 เงินเหรียญ นก ๑๒ เหรียญเป็น * คำตั้ง เงินเหรียญวิตันคาม้าง

ใหญ่ ๑๓ เหรียญเป็นเงิน ๕ คำตั้ง เงินเหรียญนก ๔๘
 เหรียญเป็นเงิน ๑ เงินเหรียญวัดนาคาขนาดใหญ่ ๕๒ เหรียญ
 เป็นเงิน ๑ ๗ เงินรูเย็บเมืองอินทโยธา กิติกัมพิยาม ๆ
 แต่เดิมมาจนบัดนี้ กิติกัมพิยะ ละ ๓ สลึง ๔ รเย็บต่อ ๑ บาท
 แต่ครั้งนี้พิจารณาโดยละเอียดเข้า ก้วย ซึ่งเทียบ กับเหรียญ
 ตัวเล็กได้ความว่า ๑๑๒ รเย็บเท่ากันกับ ๔๘ เหรียญนก
 ๑๑๒ เงินไทย ซึ่งหนึ่ง ให้ราษฎร รู้พิถัน แล้วรับซื้อ ขาย
 กับชาวต่างประเทศ ก้วยเงินเหรียญ ตาม ประ กาศ ก่อน
 แล บัดนี้เห็น เสนอ

ถ้าเป็นเงินน้อยเล็กก็ชอบกว่าเหรียญที่ ออก ชื่อ มานี แล
 เป็นเหรียญหัก เหรียญ ขำ รุก มี ความน่า ข้าง เมือง จีน มาก ก็
 ให้รวมเอา ซึ่งกับเงินเหรียญ นก หน้าเท่า ๓ เหรียญ
 นกแล้ว ให้ คิดเงิน กิน ๕ บาท เสนอ หนึ่ง ถ้าราษฎร ไม่
 รับเงินเหรียญ ชาวนอก ประเทศ มาซื้อ ของ นั้น เพราะ คั้น กั้น เล่า ภา
 จน ให้ เกิด สง ใส ย ว่า จะ ไม่ เป็น เงิน ก็ ไป กระ มัง ถ้า เกิด ความ
 สง ใส ย อย่าง นี้ ก็ ขอ แจง ความ มา ให้ ท่าน ทั้ง ปวง รู้ ว่า ที่ ภา
 คั้น กั้น อย่าง นั้น ไม่ จริง ก้วย ชาว นอก ประเทศ เอา เงิน เหรียญ
 มา แลก เงิน บาท ไป แต่ ค้าง ใน เรว ๆ นี้ หลาย แขน เหรียญ
 ๗๖ เหรียญ ขาย พัน ซึ่ง แล ใน ทลวร ใ้ ได้ ใ้ สดอม เงิน เหรียญ

เหล่านี้ หักทำเช่นเงินเหรียญบาท ใต้หลอมลง แล้วกว่า
 ห้าพันซึ่ง น้ำเงินก็เช่นปรกติอยู่อย่างแต่ก่อน เงินเหรียญ
 ปลอมคือเงินแดง ฎาเงินผ่าเอาที่ยกแผ่นไว้ต่างใน มี
 " แปกปลอมมาบ้างก็เล็กน้อย ราคาก็พอจับได้ ทั้งลงพิมพ์
 เสียงก็พอจับได้ ไม่มากนักคิดสังเกตุผิดปรกติไปคอก
 การ ก็เหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นแล เพราะฉะนั้น ขอให้ท่าน
 ทั้งหลาย ทั้งปวง ตื่นกันเล่าฎาผิด ๆ ฎก ๆ ไป ให้
 ราชชายกันด้วยเงินเหรียญตามคำประกาศเก่า คือ ๓ เหรียญ
 เป็นเงิน ๕ บาท ๖ เหรียญเป็นเงิน ๑๐ บาท ๑๒
 เหรียญเป็นเงิน ๕ ตำลึง ๒๔ เหรียญเป็นเงิน ๑๐
 ตำลึง ๔๘ เหรียญเป็นเงินซึ่ง ๑ ๗
 เงินรูเย็บเมืองอินเดียนั้น ๗ รูเย็บเป็นเงิน ๕
 บาท ๑๔ รูเย็บเป็นเงิน ๑๐ บาท ๒๘ รูเย็บเป็น
 เงิน ๕ ตำลึง คือ ๒๐ บาท ๕๖ รูเย็บเป็นเงิน ๑๐
 ตำลึง คือ ๔๐ บาท ๑๑๒ รูเย็บเป็นเงินซึ่ง ๑ คือ
 ๕๐ บาท ๗

เงินเหรียญวัดนาคาขนาดใหญ่ ๑๓ เหรียญเป็นเงิน ๕
 ตำลึง ๒๖ เหรียญ เป็นเงิน ๑๐ ตำลึง ๕๒ เหรียญเป็นเงิน
 ซึ่งหนึ่ง ซึ่งเงินอยู่อย่างก่อนนั้น เทอญ

ประกาศมาณวันเสาร์ เดือนเก้า แรมสามค่ำ
 มีชวตศกศักราช ๑๒๕๖ ฤๅ เชนวันที่ ๔๕๕๓ ในราชกาล
 ประจวบนี้

ไปรคให้เลิกค่าอากรมพร้าว ถัดยี่สิบภาณิน้ำมีนตามเดิม
 ด้วย พระยาราชนิกิตศิริรัตนราชสมบัติ พระยาพิพิช
 โทโดย สรวรีย์ รัยพระบรมราชโองการ ให้เกล้า ไล่กระหม่อม
 ทรงพระกรุณา ไปรคเกล้า ไปรคกระหม่อมสั่งว่า เมื่อฉะ
 ฉับเบญจศก ไปรคเกล้า ไปรคกระหม่อมให้ ซ้ำหลวง ๘ นาย
 ออกเดินวาง วัดสวน ของ รามภูร แล้วให้ทำมาฉุ ชั่งราคา
 คั้นมะพร้าว ในน้ำ โฉนดคันละ ๑๐๐ เข็บบาง ให้แก่รามภูร
 เจ้าของสวนทุกราย เจ้าภาณิน้ำมีนพร้าวมา ร้องว่า รามภูร
 ขิวบ้านดักทำน้ำมีนพร้าว ปลอมแซก ซ้อ ซาย ครั้นจะแก่ง
 คน ออกจับกุม ก็ จะเกิดวิวาท ร้องฟ้อง ขึ้น โอง ศาลช่วย การ
 ทำอากร จะขอทำภาณิน้ำมีนพร้าว ซ้อ ซายแก่ผู้เดียว ผ่าน
 เสนาบดี ปฎักษาพร้อมกัน กรวยบังคม ทูลพระกรุณา ขอรัย
 พระราชทานตั้งเจ้าภาณิน้ำมีนพร้าว ภาณิน้ำมีนพร้าว เจ้าภาณิน้ำ
 ภาณิน้ำมีนพร้าว ตามพิภคไม่ ทำให้รามภูร ได้รับความเดือดร้อน
 ฉะฉับโรงอัฐศก ไปรคเกล้า ไปรคกระหม่อม ให้ยกภาณิน้ำมีนพร้าว
 แลราคาค่าคั้นพร้าว คันละ ๑๐๐ เข็บบ้าง ออกเสีย ให้นาย
 ระวัง เรียกเงินค่าอากรมพร้าว ๓ คันเป็นเงินสิ่งหนึ่ง ให้
 รามภูร ซายผลมพร้าว แลทำน้ำมีนพร้าวตามชอบใจ ฉะ
 ชวภคศก นี้ผลมพร้าว น้ำมีนพร้าว มีราคาแพง มาก

กว่าแต่ก่อน ทวงพระราชำวดีเห็นว่าผลมพร้าว น้ำมัน
 มพร้าวมีราคาแพง เพราะต้นมพร้าว ของเก่าต้นแก่ส่งควตไป
 ไม่มีผลบ้าง ตายเสียบ้าง ต้นมพร้าว จึงน้อยไป ราษฎร
 เจ้าของสวนไม่ปลูกเพิ่มเพิ่มขึ้นในที่สวน เพราะกลัวจะต้อง
 เสียอากร ค่าต้นมพร้าว ๓ ต้นเป็นเงินสี่ลึงหนึ่ง ผลมพร้าว
 แล่น้ำมัน มพร้าว จึงแพงไม่บริบูรณ์ จึงทรงพระกรุณา โปรด
 เกล้าฯ สั่งว่า แท่นสืบไป ให้นำออกประกาศแก่ราษฎร
 เจ้าของสวน แขวง กรุง เทพมหานคร แลหัวเมือง ที่สวน
 มพร้าวต้องเสียอากรอยู่นั้น ถ้าถึงกำหนดปีผลสุบคัก จะ
 โปรดเกล้าฯ โปรดกระหม่อม ให้นำราคาต้นมพร้าวเสีย มิให้
 นายระวางเรียกอากรต้นมพร้าวแก่ราษฎรเจ้าของสวนสืบไป แล้วจะ
 ให้เรียกภาษีน้ำมันแก่ผู้ทำน้ำมันเหมือนอย่างแต่ก่อนให้เจ้าของสวน
 ซ่อมแซมปลูกข้างต้นมพร้าวขึ้นไว้ ให้บริบูรณ์อยู่ในสวน
 ยิ่งขึ้น ไปกว่าเก่าเถิด การที่จะเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง
 เพราะว่าน้ำมัน มพร้าว นั้นใช้ ในบ้านเมืองก็มาก แล้วยังจะได้
 เป็นสินค้าขึ้นทุกเรือออกไป จำหน่ายหัวเมือง แลนา ๆ
 ประเทศ ทุกแห่ง ทุกตำบล การประกาศนี้ให้พระแก้วคุณ
 รัตนยถ์เจ้ากรม ขุนพิพัฑฒ นากร ปลัดซ้าย ขุนวิสุทธิอากร
 ปลัดขวาพระคลังสวนใน หลวงแก้วเจ้ากรม ขุนศรีสมบัติ

ปลัด กรม สอน ออก ขุนหมื่น นาย รวงนง ออก ประทาศแก่
 ราช ภูร เจ้า ของ สอน ให้ รู้ จง ทวี กนิ อย่า ให้ มี ความ เกียจ
 ค้า หาน อู่ สาค ส่อง แซม ปลุก ฆ่า กัณ มพรวัว ขัน ใต้ มี มาก
 เหม็ช น ๆ กิ่ง ง ทุก ๆ สอน แต่ ใน จำนวน ชี้ ชวคต สก นี้
 ยังกง เรียก อากร ทวน เวม แต่ ยี่ ผล สัก ตก ไป อากร กัณ มพรวัว
 ไชรต ยก พระ ราช ทาน ให้ ราช ภูร เจ้า ของ สอน ทุก ราช อย่า ให้
 ซาก ใต้ คาม รัช สั

หมาย ประ ทาศ มา ณ วร ิน จัน ทร เกื้อ น เก้า แรม
 สิบ สอง ค่ำ ชี ชวคต สก

ประกาศจะไปศ พระราช ตามเข็หวัค ค้วย ของ แะ

มีพระบรมราชโองการมาร พระยัณ พุทธ สิริสมานา ใ้
 ประกาศแก่พระราชวงษา มุขมัย แลข้าราช การ ฝ่ายหน้าฝ่าย
 ในให้ทราบทั่วกันว่า ครั่งแผ่นดิน พระบาท สมเด็จพระพุทธยอด
 หว่า เฝ้า โลกย์ แลแผ่นดิน พระบาท สมเด็จพระพุทธเลิศ ลัด
 ภา โลก ครั่ง โฉน เมื่อไร สำเนาเสีย มาด กุ สิ้น ค้ำ สำเนา
 ราคาตกมาด เงินกำไร สำเนาหนีไปไม่ถูก แจก เข็หวัค ก็
 ขอลก กิ่ง จำนวนเท่าข้าง ฤ จำนวนเท่าแบ่ง สาม ส่วน ตก
 ส่วนหนึ่งข้าง แบ่งสี่ ส่วนตก ส่วน หนึ่งข้าง แลบางคราว
 พระราชทานผ้าลายคี่ให้แทนเงินข้าง พระราชทานทองคำ
 บางคราวข้าง ทองคำเงินข้าง ให้แทนเงินก็มี ขาญจี่
 เก่า ๆ ยังเปล พยายามเห็นอยู่ ถ้าไม่เชื่อ จะเอา มาให้ก็ไ้
 การ เป็น อย่าง มาตั้ง สี่ มี อยู่ ก็เมื่อกาล ประจุ ยัน ยี่ กี่ ปี
 แปร ยัก ย้าย ไปอย่าง ไร ข้าง ก็ จะขอ ให้ทำน ทั้ง ปวง ผู้รับ พระ
 ราช ทาน เข็หวัค ผัดเงิน ยอมไป ข้าง โดย สม ควร มี กี่
 เรือ กำ ขึ้น ใน กรม ไปค้าต่าง ประเทศ ไม่ ไ้ เงิน เข้า มา ไ้ แต่
 ทอง คำ เข้า มา มาก ขึ้น ๆ จนราคา ทอง คำ เนื้อ แปร คั้ง แต่ ร้อย
 เศษ ขาย กี่ ถึง ๑๗ หนัก กิ่ง แล ๑๗ หนัก กิ่ง ลง มา กี่ ละ น้อย
 เกย น้อย อยู่ เพียง ๑๕ หนัก แล ๑๖ ย่อม ได้ น้อย กี่ มี นาย ขากร

แต่เจ้าภาษีซึ่งส่งเงินขึ้นท้องพระคลัง ก็ขอส่งเงินทองค่า
 เลี้ยว โดยมากไม่มีใครจะส่งเงิน ถึงที่ส่งเงิน ก็ขอส่งเงิน
 เงินเหรียญเงินจุกเงินไทยมาก ไม่ใคร่ส่งเงินตราบาท ๆ
 นี้ ลูกค้าต่างประเทศมาขอแลกใบใช้สอยซื้อสินค้า แต่
 ราษฎร ๆ ที่ยากจนแต่ก่อนไม่เคยมีเงินมาก ครั้นได้เงินไป
 ก็กินเลี้ยง เขาไปเก็บจำส่วยเสียไม่เอาเอาใบใช้สอยตรา
 บาทหายไป ๆ เงินตราบาทที่นายอากร แลเจ้าภาษีส่งเข้ามา
 ในท้องพระคลัง ลูกค้าต่างประเทศก็เอาเหรียญมาขอแลกไป
 ทุกคราว เว้นไปในระหว่าง ๒๐ วัน ๑๐๐๐ ชั่งขึ้นไปจน ๒๐๐๐
 ชั่งลงมาเสมอ อยู่ดังนี้ นานมาหลายเดือนแล้ว เงินเหรียญ
 เงินจุกที่ไว้ไว้ไว้ท้องพระคลัง ก็ให้ทำเป็นเงินเหรียญบาท
 อยู่ ทำขึ้นได้บ้างลูกค้าต่างประเทศก็มาขอแลกไป ๆ ไม่
 หยขาด ครั้นจะกักไว้ไม่ให้แลก ก็จะมีคดข้อสัญญาเป็น
 อันชักทางค้าขาย เครื่องจักรที่ทำเงินเหรียญ พวกช่าง
 เงินเก่าก็มีความอุบาย บินมาผู้ร้ายที่เข้ผู้จ่ายทำการอยู่
 นั้น ให้แก่ตั้งทำจักร ให้หักเสียถึง สอง คราวมาแล้ว การต้อง
 หยุบซ่อมแซมทำจักร อยู่ช้านไป ถึง ระยะเวลาแพ้แต่ช่างเงิน
 ให้ทำเงินตราบาท ไปอย่างเก่า ก็ไม่ทำขึ้นได้รวดเร็วทัน
 ทั่วที่ เหมือนกับเงินเหรียญบาทที่ทำในจักรไทย แล้วจะ

เปนช่องให้ผู้ที่คิดหาทำไรทำเพื่อเงินให้เสียไปทุกชั้น ๆ แล
 จะเปนช่องให้อ้ายผู้ร้ายที่ทำเงินแดง ดองทำเงินแดงมาก
 ขึ้น ทองคำที่เจ้าภาษีเคยอากรส่งแทนเงินนี้ ทรงพระ
 ราชดำริให้ทำทองทศ ทองพิศทองพิศกึ่งสี่ ไข่เหมือน
 หนึ่ง กัยหมายแทนเงินแปดบาท สี่บาท สิบสี่ถึงไทยลำดับ
 ความแรงอยู่ในประ กาศแต่ก่อนนั้นแล้ว ทองสามอย่างนี้ ก็ได้
 พระราชทานแจกจ่ายไปมากแล้ว ไข่แทนเงินได้ คือเหมือน
 กัยเขี้ยว เขี้ยวโสฬศ แปดขลุ่ยใช้แทนเงินเพียง สิบหก
 โสฬศใช้แทนเงินเพียงฉันทิโก ทองทศใช้แทนเงิน ๘
 บาท ทองพิศใช้แทนเงิน ๔ บาท ทองพิศกึ่งสี่ใช้แทน
 เงินสิบสี่ถึงฉันทิโก เขี้ยวเขี้ยวโสฬศก็ได้ ทองทศ ทอง
 พิศ ทองพิศกึ่งสี่ก็ได้ ผู้ได้ไปจะเอามาส่งแทนภาษีอากร
 ก็ได้ จะมาขึ้นเอาเงินตราไปแต่คลังก็ได้ เมื่อเปนดังนี้
 ทองสามพวกนั้น ก็เหมือน กัยเขี้ยว เขี้ยวโสฬศ เขี้ยวขลุ่ย
 เขี้ยวโสฬศเปนแต่กัยกัยทองแดง ใช้แทนเงินได้ เพราะตรา
 เปนสำคัญ เมื่อมาขึ้นขอเปลี่ยนเงินในพระคลังก็เปลี่ยนได้
 ตามกำหนดไม่ขัดขวางนั้นฉันทิโก ทองสามจำพวกนี้ ถึงราคา
 ของสูงอยู่คือคือกัย ๔๘ หนักทอง ก็เพราะมีตราเป็นสำคัญ
 แลแล้วก็ควรใช้ไข่เหมือน กัย เมื่อมาใช้แทนภาษีอากร ฤกษ์เงิน

ในท้องพระคลัง ก็ได้อินเห็น ก็ควรนี้ จะแจกเบี้ยหวัดด้วย
เงินตราเหวี่ยงบาท ยังทำขึ้นไม่ใคร่ทันควร จะต้องขอ
เบี้ยหวัดไว้ แจกต่อแรมเดือน ๑๒ กระสุนแล้ว เหมือนอย่าง
ครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๑
แผ่นดินพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นครั้งกรมการจนถึง บัดนี้เมื่อสมัยที่
จะขอไว้ก็ไต่แต่เงินมีบ้าง พอจะแจกไปราชการต่าง ๆ ก็ว่างอยู่
จะขอไว้ก็ไม่ต้องการ เพราะฉะนั้นทรงพระราชดำริห์ จะลงมือ
พระราชทานเบี้ยหวัด ตั้งแต่วันจันทร์ เดือน สิบ ขึ้นห้าค่ำ บัดนี้
ออกไป แต่จะตั้งราคาของทศของพิศของพิคังส์ ก็ให้แทนเงิน
บาทบ้าง ในส่วนที่ ๕ ที่ ๖ จะว่าเป็นอย่างไรเห็น คือผู้ใดได้
เบี้ยหวัดห้าตำลึง จะพระราชทานเงินแต่ห้าตำลึงของพิศ ๆ หนึ่ง
แทนเงินห้าตำลึง ๑๑ เบี้ยหวัด ๖ ตำลึง จะพระราชทาน
เงินแต่ห้าตำลึงของพิศ ๆ หนึ่ง ๑๑ จะพระราชทานเงินแต่
ห้าตำลึงสามบาท แลของพิคังส์ สองแทนเงินห้าบาท ผู้ใด
ได้รัยพระราชทานเบี้ยหวัดสิบตำลึง จะพระราชทานเงินแต่แปด
ตำลึงของทศ ๆ หนึ่งแทนเงินสองตำลึง ถ้าเบี้ยหวัดสิบสอง
ตำลึง จะพระราชทานเงินแต่สิบตำลึงของทศ ๆ หนึ่ง ๑๑
ของพิศสองพิศ แทนเงินสองตำลึง ๑๑เงินแต่เก้าตำลึงถึง
ของพิคังส์ หนึ่ง แทนเงินสองตำลึงถึง ๑๑ ไปโดยนัยนี้

คนในทะเลเขยหัวมาก ๆ จะพระราชทานทอง ทศกัณฑ์
 ๑๐ ๑๐๐ ๑๐๐๐ ทองพิกกิ่งสี ๑๒ แทนเงิน ๑๐ คำตั้ง
 ทองทศ ๑๐ ๑๐๐๐ ทองพิกกิ่งสี ๑๒ แทนเงินซึ่งหนึ่ง
 ให้รับทวงไปแทนเงินไว้ก่อน ก็ถ้าใครได้ วิษณุมาชย
 เปลี่ยนเอาเงินไปก็ไว้ แต่ขอให้รอไว้จนการแจกเขยหัวแล้ว
 คือสิ้นเดือน ๑๒ แล้ว ถึงเดือนอ้ายซึ่งกำลังไปจะมา
 เปลี่ยนเงินเอาเงินก็ไว้ แต่ในภายในเดือน ๑๒ เข้ามา ในข้า
 ราชการที่ไว้รับพระราชทานเขยหัว ขอให้คงรอไว้ก่อน
 อย่าเพ่อมาควมเร่งเอาเงินขาด เพราะเงินขาดที่ทำออกยังไม่
 ทันมือ แต่ถ้าเขาไปใช้สอยกระจกกระบาย รายจรร
 ผู้ขอขายก็ทวงไป จะรับรับขึ้นมาเปลี่ยนเอาเงินก็จะยอมให้
 ไม่ห้ามมิให้ขัด ขวางทางค้าขายแลประโยชน์ โภชผล ของ
 รายจรร ให้พระราชวงษาวงษ์ แลข้าราชการรู้ความตาม
 ประกาศนี้ ให้แน่นอน อย่าให้เข้าใฝ่ผิด ๆ ไป ประกาศมา
 ลงวันที่ เดือนสิบ ๒๒ ค่ำ ปีชวดคชศก ศักราช ๑๒๒๖
 เมื่อวันที่ ๔๘๖๑ ในราชการประมุขนี้

ประกาศการพระราชพิธีเฉลิมพระชนม์พรรษาที่ ๑

มีพระบรมราชโองการ ให้นำพระยาศรีสุนทร สุรังสีรักษา
ให้ประกาศแก่ผู้สำเร็จราชการ เมือง กรมการ และนายข้า
คำมีไว้ถวายทั่วกัน ทั่วท่านเสนาบดี ข้าราชการพร้อมกันว่า
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรม
อันมหาประเสริฐ เสด็จเสด็จด้วยราชสมบัติบรมราชาภิ
เศกแล้ว ตั้งอยู่ในทิศพิชราชธรรม ทรงบำรุงพระบรม
พุทธศาสนาไว้เพื่อพระราชาศด เพิ่มเต็มขึ้นกว่าธรรม
เดิมเต็มเป็นหลายอย่าง ประการหนึ่งพระราชวงษาวงษ์
มีกรมแล้ว ก็เลื่อนเป็นกรมใหญ่ ที่ยังมีกรมก็ตั้งเป็น
กรมขึ้น ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ก็ทรงชุบเลี้ยงให้มี
ยศ มีนาคศักดิ์ ตามพระกรุณา และทรงชุบเลี้ยงด้วย
คุณวิชา แลความอุปสาคของผู้หนึ่ง ๆ ตามควรแก่คุณา
บุญแล้ว ทรงพระมหากรุณาเมตตาแก่ราษฎรให้มีโ
ภาคถวายเป็นภูษา แลถึงความทุกข์ร้อน ซึ่งมีมาแก่ผู้มีชนก
ศักดิ์ แลผู้มีทรัพย์แลคนสารภคความไว้ไม่ชำระแลอื่น ๆ
ทุกเดือนมิได้ขาด การซึ่งราษฎรได้รับความเดือดร้อนเพราะ
ผู้มีชนกศักดิ์แลผู้มีทรัพย์นั้น ก็เฝ้าบายลงกว่าแต่ก่อน
เป็นอันมาก แล้วทรงพระอุปสาคเสด็จออกทรงว่าราชการ

แผ่นดินวันที่ ๒ เวลาเสมอไม่เคลื่อนคลาต โดยพระไทย
ทรงพระเมตตากรุณาแก่ข้าทูลสอง ๑ และอาณาบรรชา
ราชบุตร เพื่อจะระงับเหตุไทยมิให้ไต่ความซีกซ้องเดือนร้อน
แล้วก็ทรงสอกลองทำนุบำรุงเบิกทางค้าขายให้เจริญมากขึ้น
ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินก็บริบูรณ์ ด้วยทรัพย์สินสิ่งของเงินทอง
ตามคุณานุรูปทั่วไป ในพระราชอาณาจักรมากกว่าก่อน
ควรคนทั้งหลายซึ่งเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน จะคิดถึงพระเดช
พระคุณมีพระกรุณาต่อใต้ฝ่าละออง ๑ แลในรัชกาลฉนั้น
วันอังคาร เกือบสี่เช็ด แรมสามค่ำ พระชันษาพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณบรมอัมมहा
ประเสริฐถ้วนครบ ๖๐ ปี ตามพิธีสวดสังกรรมต่อพระ
อาทิตย์ ๖๐ ครั้ง ท่านเสนาบดีแลข้าทูลสอง ๑
ผู้ใหญ่ผู้น้อย ในกรุง ๑ ก็กระดองพระเดชพระคุณ เฉลิม
พระชันษาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เป็น
พระเกษมศานต์ใหญ่ยิ่ง จะให้ประเคียงพระสงฆ์มาฉัน
วันอังคาร เกือบสี่เช็ด แรมสามค่ำเวลาเช้า เวลาบ่าย
พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ทั้งเครื่องบูชาชวนโคม
ตามหน้าวังหน้าบ้านหน้าวัด แลมีการเล่นต่าง ๆ ให้ครึกครื้น
ตามที่มีพระกรุณา กระทั่งเวลาพระเดชพระคุณ แลที่หัวเมือง

ปากไข้อย่างหนึ่งนั้น ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ก็ให้
 ทรงพระมหากรุณาฯ ชุบเลี้ยงไว้ ด้วยศัลยาศาสตร์ ตามผู้ใหญ่ผู้
 หนึ่ง จงคิดถึงพระเชษฐพระคุณ ประกาศบอกกล่าว
 กรมการ แลราษฎร วันอังคาร เกือบสี่ห้า แรมสาม
 ค่ำเวลาเช้า ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการผู้มีบัญชาตัก
 ปลูกพิธีพระสงฆ์ เวลาบ่ายนิมนต์พระสงฆ์ มาสวดพระพุทธมนต์
 ตั้งเครื่องบูชา เวลาค่ำให้แขวนโคมตามหน้าตึกหน้าเรือนหน้า
 โรงหน้าแพ แลตึกใต้มีการเล่นต่าง ๆ ตามมีในพื้นบ้าน
 พื้นเมือง แลในบ้านเรือนราษฎร ให้แขวนโคมตามหน้าบ้าน
 แลแถวตลาดทุกตำบล ตามคนที่ขึ้นที่เห็นแก่พระบารมี ตัก
 ถึงพระเชษฐพระคุณ จะยอมทำตามสิ่งใด อีกชวนให้ การ
 ที่ท่านเสนาบดี ข้าราชการของ ฯ พร้อมใจกันคิดถึงพระเชษฐ
 พระคุณดังนี้แล้ว บอกข่าวข่าวร้องขอให้ชวนคนทั้งวัง ใน
 กรุงนอกกรุงให้ทำการ มงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ถัดของ
 พระเชษฐพระคุณ พร้อมกันดังนี้ ก็ด้วยเข้าใจว่าคนเป็นอัน
 มาก ได้ฟังพระบารมีพระเชษฐพระคุณ ได้ความสบายความ
 เจริญมา นานก็จง จงคิดถึง พระเชษฐพระคุณมากด้วยกัน แต่
 ถ้าผู้ใดจะเกียจคร้าน จักคิดว่ายากจนขัดสน จนหน้ามีตาม
 ตะเกียง แม้ในเวลาเคี้ยวก็เสียดาย จักเห็นว่ามีเหตุควร

อะไร ขึ้น ๆ เช่นที่ไม่สบาย สดวกใจ จะไม่ทำก็แล้วไป
 ไม่ได้ตกทอตะเกณท์เร่งรักให้ทำคอก ตามแต่ใจคนทั้ง
 บ่วงไม่ถือเอาเป็นความผิด ด้วยความคิดต่าง ๆ กัน
 ซึ่งประกาศมานี้ เช่นแต่ซึกชวณผู้คิดถึง พระเดชพระคุณที่ภอใจ
 จะทำ ให้ทำคล้ายกันในวันเดียวกัน คือวันอังคารเดือน
 สิบเอ็ด แรมสามค่ำ ปีชวดคชศกนี้ แต่ถ้าวรชฎเจ้า
 ย่างนวย ฤๅลูกค้าต่างประเทศ จีนแขกฝรั่งเหล่าใดพวก
 ใดไม่ยินดีทำตาม เพราะถือว่ายากจนขัดสนก็ตี ฤๅ
 โดยจะว่าขยายข้านินทา ไม่นับถือพระบารมีพระเดชพระ
 คุณ อย่างใดใดก็ตี อย่าให้ผู้สำเร็จราชการเมืองกรม
 การ นายบ้านกำนันนายอำเภอผู้ใดผู้หนึ่ง เกาะกุมมาจับจำ
 ทำโทษว่ากล่าวอะไรเลย เพราะปากคนเราหาขยายเข้าไป
 ตามวาจาตามใจก็ไม่ทรงถือโทษ ความฟ้องขยายเข้าไปร
 ษลเสียชานมาแล้ว ต่อพวกใดมีวิสมคุมพิทพวกเข้า ซึก
 แฉงต่อกรแผ่นดิน ฤๅก่อเหตุให้คนตีไปผิด ๆ ประ
 หลาก ๆ ต่าง ๆ จึงให้ผู้รักษามือง กรมการ นาย
 บ้านกำนันนายอำเภอ เขาใจใส่ไว้ให้รู้ทั่วทั้งที่ และมี
 ขอกมายังลูกขุนณศาลา ฤๅกราบเรียนเป็นความเงิบ ๆ
 มาแก่ ิพล : ผู้ว่าราชการปากให้ฝ่ายเหนือขึ้น ๆ ให้

ทวาย แล้วทั้งทำตามบัญชาสั่ง ครั้งนี้ถ้าผู้สำเร็จราชการ
 เมืองกรมการ ใ้จัดการทำบุญบูชาเฉลิม พระชนม์
 พรพริษาเสร็จแล้ว ให้บอกถวายพระราชกุศลมาให้ถวาย
 บังคมทูลพระกรุณาให้ทวายได้ผ้าลของ ๑ ประกาศมา
 จนวนันตกร เดือนสิบ ขึ้นเก้าค่ำ ปีชวภศก ศักราช ๑๒๒๖
 เป็นวันที่ ๔๘๖๗ ในรัชกาลประจันนี้

ประกาศ ๕๕ กษัตริย์ ลอก กษัตริย์ ชื่อ พุทฺธ ทำนวย
เรื่อง อ้าย โยรี

มีพระบรมราชโองการ มหาราช พระ บดิน ชูรสรังสิงหนาท ใน
พระบาทสมเด็จพระ รอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ให้ประกาศ
แก่ราษฎร ไทยมณฑลลาวแขวง เมืองนครบุรี ประถมธานี
แลกรุงศรีอยุธยาเก่า แลแขวงเมืองลพบุรี แลแขวง
พระพุทฺธชาก แลแขวงเมืองสระบุรี แลแขวงเมืองไชยบาดาล
แลเมืองอื่นต่อ ๆ ไป ให้เมืองใกล้เคียงทราบ
ว่าในเร็ว ๆ นี้ มีหนังสือคนลอกต่อ ๆ กัน อ้างว่า
เป็นหนังสือ พุทฺธ ทำนวย แลหนังสือผู้ มีบุญ เป็นเจ้าชีวิต
แล้ว ทายและไปต่าง ๆ แต่มีผู้ คั้นกิน อ่ามแลลอกไว้
แต่เล่า ๆ กันไป เป็นอันมาก หนังสือนี้ ความทราบ ได้ฝ่าฝืนของ
ผู้พระบาทแล้ว ทรงพระราชดำริ เห็นว่าเป็น สำนวน เขมร
จะคิดแต่ง ขึ้นเกลี้ย กล่อมพวก เขมร บ้าง คง แลลาว ฝ่าย กวั้น ออก
เมืองนครราชสีมา ให้เข้าจับ เพราะ มีตัว อ้าย ขบด ชื่อ อ้าย
โยรี พ่อเป็นไทย แม่เป็นญวน อยู่เมือง เขมร ได้ภักดิ์
เข้ามา อยู่ในกรุงเทพฯ อ้ายโยรี ลูกใหญ่ ขึ้นแล้ว บวช
เป็นภิกษุ อยู่วัดเทพศิคาราม สองพรรษา แล้วหนีไปเมือง เขมร

คือก ออกข้างตะวันตกว่าเป็นบุตรนัก องค์อิม ซ่อนัก องค์พิม
 ซึ่งเข้ามาอยู่ ณ กรุงเทพ ๑ แต่ก่อนตายเสียนานแล้วนั้น
 กลับกล่อมชักชวนผู้คนเป็นอันมาก ไปตั้งอยู่ที่พระนคร
 หลวงพระนคร ๑ ณ เมืองเขมร ครั้นกรมการเมืองนครเสียมราช
 ไปจับ ภาคนักไปเมืองสุริน เมืองสังขะ เมืองพะทายสง
 พวง กรมการเมืองเหล่านี้จับไว้ได้แล้วหนีไปได้ กลับมา
 ตั้งอยู่ในพระนคร หลวงอีก อ้ายโนรีนั้นมีรู้ภาษา
 แลทมิฬสี่ทั่วไทยแลเขมร เห็นมีจะเขียนหนังสือ
 ออกสู่เขมรราช ฎให้เข้าด้วย แลอ้างพระอินทร พระพรหม
 อะไรไปถามวิไสยใจชาวป่า แล้วให้พวกมันเอา ออก ออก
 เป็นความประหลาดให้คนลอบต่อ ๆ ไป ชะรอยหนังสือนี้
 ดาวเมืองสระบุรีขึ้นไปเที่ยวได้ลอบมา ฤดาวข้างบนจะภา
 เขาลงมาด้วย ถึงเมือง สระบุรีแล้วก็สำแดงต่อกันไม่
 จึงเอิกเกริกทั้งนี้ ยันนี้ก็ได้ความมาแต่เมือง
 นครเสียมราช ว่าอ้าย โนรี ขบถนั้นกับสมักพัก พวก ยก
 มาจากพระ นคร หลวง พระ นคร ๑ จะเข้าตีเอาเมืองนคร
 เสียมราช พระยานุภาพไตรภพ กรมการ เมือง นครเสียมราช
 ไว้รบต่อสู้พวกอ้าย ขบถล้มตายแตกกระ จักกระจายไป พวก
 อ้าย โนรี กลับใจไม่เข้าด้วยอ้าย โนรี จับเอาอ้าย โนรีตัว

นายชยด มาส่งแก่พระยานุภาพไกรภพผู้สำเร็จราชการ
เมืองนครเสียมราฐ แลขุนพิศณุแสนข้าหลวงเอาตัวจำไว้
ได้มันคงแล้ว ยังชำระเอาพวกฟ้องต่อไปอยู่ ทิว้ายชยด
ที่ว่าเป็นผู้มีบุญนั้น ก็จะมีตราพระราชสิทธิ์ประทับจักร ให้
ไปประหารชีวิตเวียงไชยโดยเร็วนี้ไม่ช้า เพราะฉะนั้นก็ให้
ประกาศมาว่า ใครอย่าเชื่อถือหนังสือ และเชิกชูอ้าย
คนที่เป็นผู้มีบุญ อยู่ที่พระนครหลวงนั้นเลย ใครได้
ลอกหนังสือนี้ไว้ แลได้พูดหาไป ก็ให้มารับสภาพแก่
ผู้รักษาเมืองกรมการเสียมไชยก็ พระราชทานโทษให้ ใครมา
รับสารภาพให้ผู้รักษาเมืองกรมการทักชื่อไว้ อย่าเรียกค่า
วิชาธรรมเนียมอะไรเลย ถ้าผู้ใดยังเชื่อถือเอาหนังสือนี้
เที่ยวให้ลอก แลเกลี้ยกล่อมคนให้เชื่อถือด้วยการกระซิบ
กระซายต่อไป พิจารณาได้ความจริง จะให้มีโทษตาม
โทษานุโทษ

ซึ่งประกาศชี้แจงมา ว่าท่านทั้งหลายทั้งปวงที่มี
อายุมาก ๆ อยู่มานานจนรุดถึงความหลัง ๆ ไปตามที่ได้
เคยเห็นเคยฟังมา หนังสือไม่มีเจ้าของอย่างนี้ แลมีผู้
เอามาให้ลอกต่อ ๆ กันบ้าง บัดไว้อย่าง ก่อเหตุให้เด่าๆ
ข้ออ้างไป หนังสือเหล่านี้ เป็นหนังสือมอญ หนังสือพม่า

ก็มี หนังสือดาว ก็มี หนังสือไทยแลหนังสือจีนก็มี บ้าง
หนังสือเหล่านี้ก็เล่าๆอ้างว่า เป็นหนังสือของพระอินทร์
บ้าง ของท้าวเวสสุวรรณบ้าง แลว่าพระสงฆ์ไปเที่ยว ขุด
ขุดขึ้นมาส่งให้บ้าง แลว่าไปไต่มาแต่ในถ้ำในเขว้าง ความใน
หนังสือนั้นก็แปลกกว่าอ้างข่มขู่คน ด้วยขักขยด้วยผี แล
ทายว่าจะมีความไขความเจ็บ ญาติก็เสื่อเหนื่อไล่อะไร ๆ
ไปต่าง ๆ อ้างว่าเมื่อผีเมื่อนี้ เกือนนี้ผีจะมา แล้ว
ก็ชักชวนคนให้สวดมนต์ภาวนา แลไม่ให้กินปลา กินเนื้อ
แลให้รักษาศีล ๕ ศีล ๘ นัยถือขีตคามารคาผู้หลักผู้ใหญ่
ครูบาอาจารย์ แลว่าใครเซ่ออายุ จะยืนนาน พิษขีตสองพิษขีต
แล้ว เมื่อผีเมื่อนี้ ผู้เซ่นนี้ผู้เซ่นนี้ จะมา ก็คำในหนังสือ
เช่นนี้ เป็นแต่ว่าจาชาววัด พระ ๆ เณร ๆ เห็นว่าคน
หวาดกลัวอะไร อยู่ ก็เอานั้นมาว่าเห็นว่ามีสิ่งไรคนนัยถือว่าดี
คนคั้น อยากรู้โดยมากอย่างไร ก็เขาอย่างนั้นมาว่าพ่อไป
ดูที่เหมือนจะเป็นพระ ๆ เณร ๆ อยากรู้ ๆ อยู่ไม่มีใคร
เขาให้ ก็จะมาข่มขู่ให้ทำบุญให้ทานแก้ตัว แลในหนังสือ
ลง นัยเหล่านี้ กำหนดวันคืนว่าวันนั้นคืนนี้ ให้ขีตขีต
ขีตหน้าต่าง แลอย่าจุกใจ ให้เพลิงแก่ผู้ใด ใครเรียก
อย่าชวนใครชวนอย่าไป ไ้ยินเสียงอะไรอย่าทัก ที่

ว่ามาอย่างนี้ก็มี ก็หนึ่งสี่ เช่นนี้ เป็น ที่น่า สงสัย
 ขวบจะเป็นความคิดอันผู้ร้าย คิดจะปล้นชิงวิ่งสกมใคร ๆ
 แล้ว จะไม่ให้ชาวบ้านช่วยกัน แต่เอาอื่นเข้ามา มี ขบเข้าตาม
 คนเป็น อันมาก คั้นด้วย อ้างว่าพระอินทร พระพรหมทั่ว เวสสุวรรณ
 พระยมราชสั่ง มาว่า อย่างนี้ อย่างนั้น อะไร ๆ ไปตามใจคนที่
 ถิธลัทธิต่าง ๆ ก็หนึ่งสี่เช่นนี้มีมา แต่หลังเท่าไร ก็ครั้งเล่า
 จง รุกคู้ ก็การ อย่างไม่ที่ ทำนาย ทาย ทักไว้ ในหนึ่งสี่นั้น
 การ เป็น อย่าง นั้น จริง ๆๆ เยล้าไป ทมกเห็น ประจักษ์ อยู่
 จัก เสี้ยมข้าง เดิก ข่า คั้น กัน เชื้อ ถิธฤาเล่า ไปนักเลย คำ
 อย่างนี้ เป็น คำคน โกง บ้า ๆ เมา ๆ นึก อะไร ได้
 ก็ ว่า ไป อย่าง นั้น หนึ่ง อยู่ ไม่ ได้

ยัง อีก อย่าง หนึ่ง ฤา มา ขอบ ๆ ว่า คนตาย ไป แล้ว
 กลับ เป็น ขึ้น มา มา ได้ การ เลอะ ๆ ไป ต่าง ๆ ว่า พระ
 ยมราช บ้าง นาย นิรขบาล บ้าง พระอินทร์ บ้าง สั่ง มา ว่า
 ให้ ทำ อย่าง นี้ อย่าง นี้ เช่น ต้น ว่า ให้ เอา ผัว ไป ท่ม พระ ปราง
 วัค พุท ขอบ สวรรย แล ก่อ พระ ทราย ไว้ นำ บ้าน หน้า เวื่อน แล
 บัด เฉลว เขียน ม่อ ตาล บัด ไว้ บ้าง ว่า ไป ต่าง ๆ อ้าง ชู ว่า
 จะ พัน ความ ใช้ ความ เจ็บ แล อะไร ๆ ไป อย่าง นั้น คำ ฤา
 เช่น นี้ ก็ ต่าง ๆ กัน มี มา ขอบ ๆ คน ก็ เชื้อ ทำ ตาม ว่า ไป

พระภาคด้วยมีผู้กราบทูลเรื่อง อัฐิ ปลดอม

มีพระบรมราชโองการมารับ พระยัตินทรสรเสนาบดี ให้
พระภาคแก่ข้าราชการ ฝ่ายนำฝ่ายใน ให้ทราบทั่วกัน ^๕ เคี้ยว
ก็มีผู้พูดผู้กราบทูลว่ามีคนทำ อัฐิ ปลดอม ^๕ ว่ามากหลาย
ปากทั้งข้างหน้าข้างใน ^๕ รัชสังเรียกเขาจะทอดพระเนตร ก็
ชักกันไปโดยถนัดมาว่า ^๕ อยู่ ^๕ ที่ ^๕ นี้ ^๕ อยู่ ^๕ ที่ ^๕ นี้ ^๕ คน ^๕ นี้ ^๕ เขา ^๕ ไว้ ^๕ คน ^๕ นี้
เอาไว้ ^๕ ทำ ^๕ หาย ^๕ เสีย ^๕ แล้ว ^๕ หลาย ^๕ เรื่อง ^๕ หลาย ^๕ พวก ^๕ แล้ว ^๕ พวก ^๕ แต่
ปากเหล่านี้ ^๕ มี ^๕ รัช ^๕ สัง ^๕ เรียก ^๕ เขา ^๕ จะ ^๕ ทอด ^๕ พระ ^๕ เนตร ^๕ ก็ ^๕ ไม่ ^๕ ไปได้ ^๕ สัก
อัน ^๕ หนึ่ง ^๕ มี ^๕ ผู้ ^๕ เขา ^๕ เข้า ^๕ มา ^๕ ถวาย ^๕ ราย ^๕ หนึ่ง ^๕ สอง ^๕ อัฐิ ^๕ ว่า ^๕ อัฐิ ^๕ ปลดอม
ทรงพิเคราะห์ก็เห็น ^๕ ว่า ^๕ ไม่ ^๕ ใช ^๕ อัฐิ ^๕ ปลดอม ^๕ เป็น ^๕ อัฐิ ^๕ แท้ ^๕ แต่ ^๕ ก็ ^๕ พิมพ์
ไม่ ^๕ ถนัด ^๕ พลัก ^๕ พลาก ^๕ หลง ^๕ ไป ^๕ ก็ ^๕ มี ^๕ ก็ ^๕ ถ้า ^๕ ใคร ^๕ ได้ ^๕ อัฐิ ^๕ ปลดอม ^๕ เป็น
ข้าราชการ ^๕ ก็ ^๕ ก็ ^๕ ราช ^๕ ฎ ^๕ าก็ ^๕ ได้ ^๕ ให้ ^๕ เขา ^๕ มา ^๕ ทูล ^๕ เกล้า ^๕ ทูล ^๕ ธุระ ^๕ หม่อม ^๕ ถวาย
ทอดพระเนตร ^๕ ถ้า ^๕ ทรง ^๕ เห็น ^๕ ว่า ^๕ เป็น ^๕ อัฐิ ^๕ ปลดอม ^๕ แล้ว ^๕ พระ ^๕ ราช
ทาน ^๕ รางวัล ^๕ แก่ ^๕ ผู้ ^๕ เขา ^๕ เข้า ^๕ มา ^๕ ถวาย ^๕ แต่ ^๕ ถ้า ^๕ จะ ^๕ เขา ^๕ แผล ^๕ ณะ ^๕ ทั่ว
มี ^๕ ฝ่าย ^๕ อย่าง ^๕ อื่น ^๕ ไม่ ^๕ ถนัด ^๕ กับ ^๕ อัฐิ ^๕ หลวง ^๕ จน ^๕ เป ^๕ ที่ ^๕ สง ^๕ ไสย ^๕ มา ^๕ ถวาย
ไม่ได้ ^๕ รางวัล ^๕ ค่า ^๕ ที่ ^๕ ฎ ^๕ ว่า ^๕ มี ^๕ ผู้ ^๕ ทำ ^๕ อัฐิ ^๕ ปลดอม ^๕ ได้ ^๕ นี้ ^๕ ก็ ^๕ จะ ^๕ ออก
จาก ^๕ ปาก ^๕ ของ ^๕ คน ^๕ ที่ ^๕ รัช ^๕ สิบ ^๕ ณ ^๕ พวก ^๕ อ้าย ^๕ สิบ ^๕ ศรี ^๕ ไกร ^๕ ลาศ ^๕ อ้าย
สุก ^๕ สท ^๕ อด ^๕ กระจ ^๕ ธานี ^๕ ฎ ^๕ ใคร ^๕ ๆ ^๕ มี ^๕ เข ^๕ ีย ^๕ มาก ^๕ หยาก ^๕ ไซ ^๕ ไซ ^๕ จะ
ออก ^๕ เท ^๕ ้วย ^๕ พวก ^๕ เท ^๕ ้วย ^๕ ๆ ^๕ ให้ ^๕ คน ^๕ ซ ^๕ าย ^๕ หาย ^๕ นี้ ^๕ ก็ ^๕ อัฐิ ^๕ เสีย

จะ ได้กลับใช้ เขียว จะ ได้เลิกโรง กระ ตาแป้น ผู้ ฟัง อย่าง ซื่อสัตย์
 ถ้า ใคร ได้ อัฐิ ปล่อยมือ ไว้ ให้ เขา มา ทูลเกล้า ฯ ถวาย พระ
 ราชทาน รางวัล ให้ ได้ ก้าว ไหว มาก กว่า เขา อัฐิ แต่ มา ชิม เขา เงิน
 เพราะ รัช สิบ เรียบ จะ ทอด พระ เนตร หลาก ราย มา แล้ว เช่น แต่
 พก กั้น ซึ่ง ไป เผล่า ทั้ง นั้น ข เมื่อ เดือน ๘ ถวาย มา
 แล้ว พระ อินทราชาธิบดี ศรี ราช วร เมือง ยี่สิบ ทำ กิจยก
 มา ได้ ทั้ง เครื่อง มือ ก็ ใน เครื่อง มือ เหล่า นั้น มี พิมพ์ สลัก กุ
 หลักร และ เลียน รูป เขียว อัฐิ มี ผู้ นำ พิมพ์ นั้น ถวาย ทศ
 พระ เนตร ทรง พระ ราช คำ วิดี เห็น ว่า เงิน นั้น อุดม ทำ ไป อย่าง นั้น เอง
 ซึ่ง จะ หล่อ กว้าง พิมพ์ นั้น เห็น จะ ไม่ ไก่ การ ซึ่ง ทรง พระ ราช
 คำ วิดี ครั้ง นี้ เพราะ ทรง สิ้น ทัช ชัก เงิน ใน การ หล่อ พิมพ์ หนึ่ง
 สืบ มา แต่ ก่อน แต่ ยังมี ผู้ ส่ง โสย เปน อัฐิ มาก ว่า เงิน ผู้ นี้ ทำ
 อัฐิ ปล่อยมือ ไก่ จึง ได้ มี พระ บรม ราช โอง การ คำ รัศ ได้ เงิน นั้น
 รัช พิมพ์ นั้น ไป หล่อ ได้ เปน อัฐิ ปล่อยมือ ขึ้น ได้ ไก่ ถ้า หล่อ ขึ้น
 ได้ จะ ยก พระ ราช อาญา ให้ ถ้า หล่อ ไม่ ไก่ จะ ลง พระ
 ราช อาญา เข้ม แรง ให้ หล่อ ง ไก่ แล้ว จะ เอา ตัว ส่ง เข้า คุก
 ตาม โทษ คน ทำ เงิน แกรง เงิน กระ กว้าง ปล่อยมือ เงิน นั้น ก็ อยาก พ้น
 โทษ หนึ่ง หล่อ วัน ยัง คำ ก็ ไม่ เปน อัฐิ ยวิรุณ ได้ สัก อัน หนึ่ง
 เปน แก่ ซาก ๆ วัน ๆ ไป เงิน นั้น ก็ สวรร ภา พุ ว่าเป็น ของ

พึงวิทำ ^{ซึ่ง} ขนยังหาได้ เกษตลอดไม่ ได้ให้ส่ง พระราชอาญา
 เชนเร่ง ให้ชื้อเอา ^{ซึ่ง} อัญจนให้ได้ จึงนั้นก็พยายามตลอด อยู่
 วันยี่ค่ำ หนีลาพิมพ์ ^{ซึ่ง} รัชมนันต์ แดกหักไป ก็ไม่เอา ^{ซึ่ง} อัญ
 จนด้วยเหตุ ^{ซึ่ง} ภาระนี้ มี ^{ซึ่ง} คุณภาพ ^{ซึ่ง} ออชิงไป ครั้นได้จะ
 เอาจริงเข้า การถึงสองเดือนสามเดือนมาแล้ว ก็ยัง
 ไม่ได้ ^{ซึ่ง} อัญจนที่เห็นว่าเป็นปลอม ก็ ^{ซึ่ง} อัญจนที่ ^{ซึ่ง} ราษฎรได้ไปนั้น
 ถ้าเห็นว่าเป็นไปไม่ชอบใจ จะมาเปลี่ยนเอา ^{ซึ่ง} อัญจนใหม่ ๆ
 ไปใช้ก็ได้ จะมาซื้อเอาเงินไปใช้ก็ได้ ตามปกติในประ
 กาศเก่าทุกช่วงทุกประการ ไม่ขัดขวางเปลี่ยนแปลงอะไร
 ประการมาวันศุกร เก็บยี่สิบสอง ซึ่งสิบสามค่ำ ยี่ชวดศก
 ศักราช ๑๒๒๒ ฤาเป็นวันที่ ๕๕๓๐ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ

ประกาศเงินแปดลอมไปรอกให้มาเปลี่ยนเงินทิไป

มีพระบรมราชโองการ มหาราช พระยาลงจุนสุรสิงหนาท ให้
ประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลกรมสุกต่างประเทศ
ซึ่งมียศใหญ่ แลสามัญ แลลาท้าววาณิชใน ประเทศ
แลต่างประเทศให้ทราบทั่วกันว่า ^{ผู้}เคยมีเงินแปดลอม
กันทุกกันว่าเงินตราแปดเงินเหรียญบาทในกรุงเทพมหานคร ()
มีผู้ปลอมทำได้เหมือน เพราะเงินจ้างพวกนี้เป็นช่างไม้
ลดค่าวาณิชชาวบ้านชาวเมืองที่ไม่สู้เคยใช้ ให้ชำระใ
กักรสทั้งสเทือนไปไกร่าง ๆ จะขอแจ้งความจริงมาให้รู้
ถึงแก่ได้เงินบาทแปดเงินแปดมา ผู้ที่เขาเงินปลอม
มาชื่อ ๕ ราย (๑) รายหนึ่งเหมือน ๘ มีชวง
ลกนี้ ชะอิมทรพิศกรเจ้ากรมช่างหล่อ ให้เงินสี่ลอม
มาสั่งหนึ่ง ทอกพระนครเห็นว่าเป็นเงินสี่ลอม ผู้ที่
เห็นจะเอาเงินแปดลอมหลวง ไปอภัยด้วยดีในกระบอกใ
ถ่ายลายตราทั้งสองนำไปได้แล้ว ฝ่ายที่เงินออกแล้ว
แล้วประกบเข้า เอาทองแดงหล่อแล้วตัดมิให้กลม
แล้วจึงเอาไปแช่เงินให้ผิวเป็นเงิน เมื่อเผาไฟเข้าเงินก็แช่
หายไป ก็เป็นทองแดงล้วนผสมกับขี้ผึ้ง ไม่มีเนื้อเงิน
เช่น มากเหมือนเงินแดงพวกที่วังกูก็ง่าย เพราะผิวเงินแช่

ฉีกถ้อยเงินจริง แลผิวหล่อไม่เกลี้ยงเหมือนถ้อยเงินที่พิมพ์
ทรงพระราชดำริเห็นว่าของทำด้วยหล่อเอาเช่นนี้ จะไม่ทำ
ไต่มา สักเท่าไหนก็ออก เช่นแต่ผู้ทำวังแรกทำก็ทำไป
ทำขึ้นแล้วก็ใช้ลงของก็พลัดมา ถ้าจะทำเข้าจริง
เห็น จะไม่มีกำไรนักออกก็ จะเลิกไปเอง ครั้นมาเมื่อเดือน
สิบสองข้าง ขึ้นมี มีผู้เอาเงินบาทปลอมมา ร้องสามราย

(๒) รายหนึ่งหลวงนางวาเลนนิกร จัยมาส่ง บาทหนึ่ง เงิน
บาทนั้นทอกพระเขตร์ ก็เห็นว่าเงิน ของหล่อด้วยทองแดง
ผสมขึ้นแล้ว แลเงิน เหมือนกับเงินสิ่ง ที่ขุนอินทร วิจิตร
จัยส่งมาเป็นฝีมือเดียวกัน สันฐานก็ย่อมกว่าเงินเหรียญบาท
น้อยหนึ่ง เพราะพิมพ์ขึ้นที่หล่อถูกไฟสุกซกหคเข้า

(๓) อีกรายหนึ่งพระยาบรมศรีนครราชพัลลภ ได้มา
แต่โรงกงสีไป เหรียญนั้นเป็นเหรียญหล่อด้วยดี ยกด้วย
ตัวทำ ๆ ภายเลือน ๆ แต่ตราเป็นตราเงินบาท เนื้อก็
เป็นก็ยกแท้ไม่ได้ เจือทองแดงเหมือนเขี้ยวทอง พิเคราะห์
เห็นว่าเหรียญนั้นก็เป็นฝีมือเดียวกัน กับผู้ที่ทำเหรียญ
ทองแดงแท้เงิน ซรอยจะทำเหมือนเหรียญทองแดงแท้เงิน
หล่อไม่ใคร่จะได้เสียไปมาก จึงย้ายมาหล่อด้วยดียก
แล้วเกิดออกปรอก ๆ อย่างไม่ไรก็ให้ชาวคลังเงิน แล้วก็เอา

ซิม ซอน เข้ากับเงินเหรียญบาทแท้ใช้ไป (๘) อีกรายหนึ่ง
 ห้างเวมิกอมปนี ส่งเงินสด ขิม ส่ง ซิม มาเหรียญหนึ่ง เหรียญนั้น
 เนื้อเงินก็มีวิเศษ เหมือนเงินเหรียญบาทไม่เป็นเงินแครง ซึ่ง
 หน้าคนก็เต็มบาท แต่ราคาพิสดารอยู่ไม่สู้ก็ ก็เหรียญ
 บาทนี้มีใช้ของท่าปลอมของคลังแท้ เป็นแค่เจ้าพนักงาน
 ผู้เลือก เมื่อเวลาตีพิมพ์ตกลงไปไม่ได้ก็ออกเสีย
 นายห้างไท่ ฟัง คำฎาก็คืนฎา เห็นว่าแปลกทาน้อยหนึ่ง
 ก็ ขิม มา (๙) อีกรายหนึ่ง พระยาบรมนครินทร์ราชพิสดาร
 ได้ มา ส่ง อีกเหรียญหนึ่ง เหรียญนี้เป็นเหรียญหล่อด้วยทองแครง
 ทรงพิเคราะห์เห็นว่าเหรียญนี้ ก็เป็นผู้มือเดียวกันกับผู้ที่ทำ
 เหรียญทองแครงแท้เงิน เหมือนกับเงินเหรียญทองแครงแท้เงิน
 ที่หลวง นาวาเอกนิกร ขิม ส่ง มา (๑๐) อีกรายหนึ่ง
 พระไชยยศสมบัติ ขิม ไก่ แต่เงิน อากว สอน มีผู้ มา ส่ง
 เหรียญนี้ ก็เป็นผู้มือเดียวกัน ก็เหรียญที่หลวง
 นาวาเอกนิกร ได้ มา ส่ง เงินปลอมที่ทำด้วยหล่อทองแครง
 หล่อด้วยดีถึงว่า แล้วเห็น ทรง พระ ราชดำริเห็นว่า จะมี ข้อ
 คดไม่มาลงนัก แล้ว ก็ คง ขำ กว่าเงินแครง ทราบาท
 เพราะฉะนั้น ประ กาศมาแก่ ข้าราชการ ฝ่าย น้า ฝ่าย ใน แดทวย
 ราษฎร ลูก คำ ใน ประเทศ นอก ประเทศ ทั้ง ปวง ให้ทราบเป็นแน่ ว่า

ทั้งแค่นี้ไปตลอด ๔ เดือนในรัชชกาลศกนี้ ใครพบเงิน
 ปลอมที่เป็นคิยุดกล่อคังว่านี่ก็กั เป็นทองแดงคังว่านี่
 ก็กั ฎาเงินปลอมทองแดงทองขาวอะไร ๆ ก็กั บัดดา
 ที่เดินทำคามเงินเหรียญบาทเงินแปดดวงครึ่งนี้แล้ว ใคร
 เล็งเห็นใครพบก็ให้เอามาส่งต่อเจ้าพนักงานที่สำนัฎที่ซึ่งสุภ
 ไชยสรวัย ถ้าเป็นทองแดงทองเหลืองกล่อแร่เงินฎาเงินปลอม
 ทองแดง ก็ระพระราชทานเงินที่เปลี่ยนให้เอาท้อบาท
 สิบต่อ สิบ เพื่อท้อเพียง เป็นรางวัล แต่ถ้าเป็น
 คิยุดกล่อ ระพระราชทานรางวัลแต่ ๑๐ อัฐ ๑๘ อัฐ
 แต่ผู้เอามาถวาย เพราะเหม่เหม่หนัก ผู้รับไว้ก็ใส่เขลาหนัก
 ถ้ามีผู้เขาเขี่ยอัฐไป บอกว่าเงินบาท ระเขี่ยฎา ? ๓ การ
 ที่ระประกาศนี้ ให้ไปอยู่ในภายใน ๔ เดือน ในรัชชกาล
 ศกนี้ ถึงแม้ระพระราชมหารพย์ไปก็ไม่ทรงเสียดาย เพราะยังมี
 ผู้ลักเอาไป ผู้ที่รับเงินปลอมมาถวาย จะได้เงินที่ไปซื้อเข้ากิน
 ถ้าลังกัที่หาปลอมจะทำได้เร็วเท่าไร เงินปลอมจะมีเท่าไรจะได้รู้
 ขอสถานตั้งบ่วงกัพะเงินปลอม อย่าไว้คิกเกี้ยวไว้ใช้แก่ตัวคังพวก
 กัเงินแดงไว้โดย ก็เมื่อเงินเหรียญปลอมได้เข้ามามาก
 แลเวลาพ้นกำหนด ๔ เดือนแล้ว ระทรงแจกจ่ายไปให้ทั่ว
 อย่างในที่ลุดค้าใหญ่ ๆ แลนายบ่อน แลเจ้าภาษีนายอากร

ที่รับเงินมาก ๆ สำหรับเทียบเลือกเงินที่เงินแดง โทษจะ
 มีผู้ทำปลอมต่อไปมีผู้รู้จักเสียมากด้วย ก็นั้นแล้ว ก็จะใช้
 ผักเคืองเข้าก็จะเลิกไปเอง ถ้าลังคาคุณอะไรรู้บอกอย่าเพื่อ
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

ก็มีแร่ตะเภาอีก เงินต่ำกว่าเงินครึ่งนี้ คล้ายกับเงินบาท
 แลเชื่อใจกว่ายาวกว่าเงินเหรียญบาทสำหรับใหม่มีชัยหนึ่ง แต่
 น้ำหนักเท่าตัวเงินเหรียญทองเหรียญแปดจำพวกนี้ ไปทรง
 แกร่ง่ายพระราชทาน แก่ผู้มีชื่อนั้น ๆ ไปบ้าง ทั้งทาน
 แกร่ง่ายไปบ้างนานแล้ว ก่อนแต่ถึงโรงจักรครึ่งนี้ เงิน
 ทองพวกนี้ใครให้ไว้ ถ้าสงไสยจะเก็บไว้ดูเล่นก็ตาม
 ฤๅเห็นว่าแพงเสียเพราะคราฉิบหาย ก็ให้เอามาขอแลก
 ต่อเจ้าพนักงาน ก็เอาทองหนักครึ่ง แลเงินบาทเงินครึ่ง
 บาท ซึ่งทำใ้คนใช้อยู่มากไปครึ่งนี้เปลี่ยนให้ อย่าวิตก
 สงไสยเลย เงินทองพวกนี้เขาเรียกก็หมดไม่ใช่ของแพง
 ของปลอม อนึ่งเงินเหรียญบาทที่ทำใ้โรงจักรครึ่งนี้ ผู้มี
 แกร่ง่ายพวกนี้ ไข่วุ่น ๆ ไม่สู้ดี เหมือนกับเงินเหรียญบาท
 ใหม่ ๆ มีอยู่บ้าง บางทีปลายยอดมรกต กับหลังข้างเดียว
 ก็นับก็มี ก็เงินเหรียญบาทของผู้ใดมี ถ้าสงไสย
 ว่าแพงเหรียญปลอม ก็ให้เอามาให้เจ้าพนักงานดู ที่เจ้า
 พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ จะไม่เรียกเอาค่าค่า ๆ ถ้าสงไสยอยู่
 ไม่หาย จะให้เอาใ้ดูก็ขอมเอาใ้ แต่จะต้องเรียกค่า
 แเอาตามธรรมเนียม เพราะเจ้าพนักงานเหนื่อยแรงแรงมาก แล
 เสียด้านด้วย เงินเหรียญบาทที่ต้องสงไสย ถ้าเจ้าขอ

ะไปต่อกไปเชือก ๆ ะเผาเอ็งก็ไ้ แต่จัวก็อับบิย
 ๑๔ ซากวันทองไปแต่. ะมาเปลี่ยนเอ เอ็งก็ ะต้องให้ ๓ เท้า
 * บาท เหมือนเงินเหรียญแลเงินอื่น ๆ เพราะ ะต้องยุ
 ทำใหม่แต่เงินที่คักราคาผิดเชิงแลไม่สู้จุกเรียบรัชช ความ
 ผิดพิงเปม ของพนักงานผู้ทำ ะมาแลด เอ็งก็ไปใช้ไ้
 ไม่คิดเอะเหมือนเงินตาย ะภาศมาดวันเสาร์ เค็ดนสืบตอ
 ชีวสิม ๕ ค่ำ ๒๕ คักราช ๑๒๒๖ ๑๑ ๒๕ ๑๓๓๐
 ในรัชกาลพระบรมนี้

ประกาศเพิ่มเติมทำอัฐิโสฬส ต่อมาแลขยายไป

มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ให้ประกาศเพิ่มเติม
 มาด้วยเรื่องข่าวภาว่า อัฐิปลอม นั้น มีเหตุอยู่อย่างหนึ่ง ที่คน
 ะสงไสยจึงพากันกระมัง แะอัฐิเขี้ยวโสฬส แต่แรกทำ
 นี้ก็บอกเจือทอง แกรงเข้าให้ แะงซึ่งระบวค ทำไปเช่นอันมาก
 ดิบกที่ ทำอัฐิ แลโสฬสครั้งนั้น แะก้วยคืบอย่างแผ่นเงินทำเงิน
 เทรียน ครั้นภายหลังมาในคั้นปี ชวคคคกนี้ ค้างเมือง
 สิงคโปร์ แลค้างเมือง จีน ลัมไปหลายค้าง ลุกค้าไม่มีที่แลก
 เปลี่ยนเงิน เทรียนค้วยใช้ บิลซื้อสิ่งของ ก็เอาเงิน เทรียน
 เข้ามา มากนัก แลแล้วขอแลกเงินบาทไปใช้ ในกรุง
 เทพ นี้เงิน เทรียน มีมาก ค้างค้าง อยู่ ค้างทำเงินบาท
 ให้ลูกค้าต่าง ประเทศ แลกได้วัน ๕๐๐ ซึ่ง แลใช้ราชการ
 ข้าง การ แลแจก เขี้ยวค้วยค้วย การค้องทำเงิน อยู่เช่น
 นิคม ไม่มีช่องที่จะ คืบแผ่นคืบก ทำอัฐิ แลโสฬส การ
 คืบกคืบมาหลายเคื่อน ผู้ค้องการ อัฐิ ใช้ร้องหา มากเร่ง
 ให้ทำ จึงทรงพระราชดำริค้แล้วดำรัสสั่ง ให้ จีน ข้างคืบก
 หลอมคืบก แล้วยค้วยค้วยคืบก รวงกระค้ายทำเป็นแผ่น แลแล้ว
 จักเป็นแผ่นกลมมา ก็ตราเป็นเขี้ยวอัฐิ ลอมคืบก ก็เห็นว่าจะใช้
 ได้เหมือนกัน แต่จีน ข้างคืบกเมื่อหลอมคืบก ที่เข้าทอง แะง

มาก ก็จำวันนัก เกิดเพลิงไหม้กระชาย ซึ่ง ร่องน้ำสีลา
 ทับตามเคย อย่างนั้นเสียทำไม่ได้ จึงขอเจ้าเชื้อ
 ศิษย์มากซ้นกว่าแต่ก่อน ให้เชื้ออ่อนเข้า จึงไปรด ให้ทำ
 ทามเงินว่า ด้วยเหตุที่เชื้อคืบยกอ่อนไปกว่าแต่ก่อน จักร
 ก็กรากคแรง อยู่อย่างเดิม สายในแผ่น เข็ม อัฐ ก็เส้น เข็มงไป
 สักน้อย เนื้อเข็ม อัฐ นั้นก็บางไปกว่าแต่ก่อน สักน้อย แต่
 เข็ม อัฐ ที่ ทำครั่ง ครั่งนี้ ก็ อ่อนไปกว่าแต่ก่อน สักน้อย แต่ผู้
 กไม่ทราบความนี้ จึงเกิดไต่อย่าง ก็สงสัยไปว่ามีผู้ปลอม
 ทำกระมัง เข็ม อัฐ ที่ อ่อน แลยางไปก็ทำจำหน่ายไปแล้ว ๕๐๐๐
 เศศไม่มากนัก บัดนี้ก็ได้คิด จักการทำให้ คืบยก เข็ม อัฐ
 แขง ซ้น เหมือน อย่าง เดิมแล้ว แต่ทำไว้วันหนึ่งน้อยไปกว่า
 แต่ก่อน เพราะต้อง คืบทำเงิน อยู่เปลืองเวลา เข็ม อัฐ แล
 โสฬศ ครั่ง ก่อน ที่ แขง นั้น ก็ดี เข็ม อัฐ แล โสฬศ ใหม่ เนื้อ
 อ่อน บาง ก็ดี ไปรด ให้ ใช้ ได้ เหมือนกัน ถ้าคราหลวงยัง
 มีอยู่แล้ว แต่ไม่ได้ตัดแต่จะ ให้ ซาก ให้ ทดแล้ว ผู้ใด
 ไร่ จะเอา มา ซ้น เขาเงินหลวงไปแค่พระคลัง ก็ไต่เหมือนกัน ถ้า
 ใช้ สัก หวไปข้าง ก็คง รัย แลก จะ แลก เขา อัฐ ใหม่ ไปใช้ ก็ไต่
 จะ ซ้น เงิน ก็ไต่ ถ้า เห็น ว่า เป็น คราหลวง ซึ่ง บิ้วย ด้วย จักร
 แล้ว ใช้ ไต่ ทมก ท่อ เป็น แผ่น หลอม แล ครา ผิก ไป จึง จะ เป็น ของ

ประกาศราคาเช่า

มีพระบรมราชโองการมา พระบัญชา จุฬาลงกรณ์ราชบัณฑิต ได้
 ประกาศให้ทราบทั่วกันทั่วในกรุงและนอกกรุง ว่าข้ารับสั่งแล้ว
 หน้าซ้าย ราษฎรคนกับซื้อขายเช่าราคาแพง ความใจผู้
 มีเช่าหยากไ้เงิน ผู้กลัวเกหยากซื้อเช่าไว้ ก็กรื่อง
 นี้ใน พระเจ้าแผ่นดินไม่ชักขวางอะไร โยะคให้ตามแต่ใจ
 ราษฎรจะซื้อขายกับ ไม่ได้ห้ามปรามพิศกตกราคาคนแหรอย่าง
 หนึ่ง อย่างใด ถ้ามีผู้ใดไปอ้างรับสั่งวังหลวงก็ถือว่า
 พิศกราคาเช่าห้ามไม่ได้ขายแพชู่เช่าผู้ขายเช่า ก็อย่าได้
 เชื้อเคย ให้จับเอาตัวมาส่งกรมพระนครบาลโดยมีพวคพ้อง
 ไปมาก जोไม่ได้ให้รู้จักหน้ารู้จักชื่อไว้แล้วมาฟ้องระกำโทษให้
 ประกาศมาวันพฤหัสคี่ เดือนสิบสอง แรมสี่ค่ำ ปี
 ชวศกคศก

ประ กาศ พระ ราช ทาน พระ บรม ราชา ไซ วาท เตือน สติ

แก่ ผู้ ชื้อ เข้า ชาย เข้า

มี พระ บรม ราชา ไซ ของ การ มา พระ บรม ราชา สรร สึง สนาท ใน
 พระ บาท สม เ็จ พระ รอม เกล้า เจ้า รัช ด้ว ไปรค พระ ราช ทาน
 ไซ วาท ความ สึง สอน เตือน สติ แก่ ผู้ ชื้อ เข้า ชาย เข้า ทั้ง ฝั่ง
 เพราะ ผู้ ชื้อ ก็น ชื้อ นึก เพราะ ผู้ ชาย ก็น โกง ราค า นึก
 จึง วน ไร่ ต่าง ๆ ผู้ ชื้อ นึก หนัก กับการ อื่น แล ผู้ อี ไร ไร
 ยาน เว้น ทำ ผู้ อื่น อยู่ ไม่มี ที่ ไร่ เข้า เป็น ฝั่ง ฉาง สะ สม ไร่
 คือ ลูก ค้า ชาว เรือ ชาว แพ แล ผู้ อี ไร ไร ไร่ เจ้า บ้าน เชน นาง แล
 อื่น ๆ พวก นี้ ยาม เมื่อ ราค า เข้า เป็น ปกติ ก็ ชื้อ เข้า สรร
 ถิน แล ลูก ค้า ชาว เรือ ชาว ยก ที่ ยืน ทก ไร่ เล็ก แล หาย เข้า
 สรร ชาย ด้ง ที่ อยู่ ของ ด้ว ไม่ ด้ ไป เทียบ ชื้อ หาด โกล ๆ ด้ง
 ที่ อยู่ ของ ด้ว เลย ก็ ยก ไร่ ฝน แล ไร่ นาน ไม่ สู้ มี ผล คน ก็น ด้
 ถิน ถล ด้ว เข้า จะ แพง ซึง ถิน ชื้อ เข้า มาก ผู้ ชาย เข้า หยาก ด้ เงิน มาก
 เห็น เป็น ครั้ง เป็น คราว ที่ จะ โกง ราค า สูง ด้ แล้ว ก็ ชื้อ ราค า ไป ที่
 ไร่ ฝน เข้า ด้ หลัง ก็ ยง เหลือ อยู่ มาก ถ้า เข้า มี ไร่ ฝน ด้ ผู้
 ชาย ก็น จะ ถล ด้ว อด ที่ ไทน จะ ชาย ด้ เพราะ หยาก ด้ เงิน ด้ง ชาย
 แล เพราะ ด้ง ถิน ชื้อ มาก มาย หยาก ด้ เงิน มาก ก็น ชื้อ ราค า ไป ก็น
 ฝน ผู้ ชื้อ หยาก ชื้อ แล ด้ ถูก ก็น ด้ ไป ตาม ใจ เป็น พาด หยาก จะ

ให้ผู้มีอำนาจไปคุมแหงซ่อมชู้ ชื่นใจให้ผู้ขาย ๆ แต่ราคา
 ต่ำ ๆ ก็ซึ่งจะให้ทำอย่างนั้นไม่ควร เมื่อเป็นดังนี้ผู้มี
 เจ้าอยู่กล้ว จะดุดซ่อมชู้ชื่นใจให้ขาย ราคาต่ำ ก็ จะพากัน
 กัดเข้าเสีย ผู้ที่ไม่มีเจ้าไม่มีที่ซื้อ จะมีพากัน ออกๆ ?
 เมื่อ ตกแล้ว จะมาร้องให้ ผู้มีอำนาจ ที่ทัวขอ ให้ซ่อมชู้ผู้ขายเข้าให้
 ขายแก่ดกนั้น ให้ไปเพียวกันปล้นแย่งเจ้าของเข้ามาจะให้ตัวๆ ?
 ผู้มีอำนาจมีบุญไม่ควร จะเป็นอย่างนั้นก็ แต่ผู้หาความผิดมิได้
 เพราะฉะนั้นจึงสั่งสอนมาว่าผู้ที่จะซื้อเข้า จะซื้อง่าย ๆ อยู่
 อย่างก่อน ๆ ไม่คิดผิดผ่อนด้วยความสุภาพบ้าง ผู้ขาย
 เข้าก็คง จะขึ้นราคาสูงไป ก็ถ้ามาขึ้นราคาสูงแล้วอย่าพา
 กันขึ้นซื้อ ถึงกล้ว จะไม่มีเข้าก็ขึ้นราคาสูงไปไกล ๆ เสีย
 หนึ่ง คืออย่าซื้อแต่พวกเร่ขาย ไปซื้อซื้อ ขอบันเขาแค่
 โรงสี โรงไรขายแพงเหมือน กับพวกเร่ขายก็อย่าซื้อ โรง
 ไรขายตกลงมาหน่อยหนึ่ง จึงซื้อ พวกเร่ขายๆ โรงไรที่ขาย
 แพง "เมื่อไม่มีผู้ซื้อๆผู้ซื้อน้อยไป ทนไม่ไหว ก็ จะลด
 ราคาลงมาเองไม่ต้องซ่อมชู้ตก อย่างหนึ่งแต่ก่อนเมื่อ มี
 โรงสีเข้าสาร ขยายขึ้นน้อยอยู่คามบ้านเรือนต่าง ๆ จนในพระ
 มรรมหาราชวัง แด พระ ยวร ราชวัง ก็มีกระเคื่อง แดครดคำ
 เข้าแทบทุกเข้าทุกเรือน กลาง วันๆย้ายแล้ว นายก็ใช้ให้

ฉบับราช

ศาลฎีกา

ข่าวทำ ครอบละ สากข้าง สอง สากข้าง แล้ว ก็ ผัก เป็น เซวี่
 สาร กรอก ม่อ ที่ เคียว เห็น เป็น ค้าง นี้ มา แต่ ก่อน นาน ก็
 เคียว นี้ เพราะ โรง สี่ เข็ม ชัน มาก ครอบ สาก ครอบ เคียว จึง สาย สด ไป
 เหมือน กับ คีบ แล ใน บัน ฟ้าย แล กั ทอผ้า ก็ เมื่อ ชาว ต่าง ประ
 เทศ เขา ผ้า มา ชาย เขา ค้าย มา จำหน่าย มาก จน ราคา ตก
 ไป กว่า ค้าย ที่ บัน ผ้า ที่ ทอ ใน เมือง นี้ การ คีบ ฟ้าย คีบ ฟ้าย บัน
 ฟ้าย ทุก คน ทุก แห่ง ก็ อัน ครอบ หาย ไป ยังมี อยู่ ย่าง แต่ ทอ ผ้า ก็
 เขา ค้าย เมือง นอก มา ทอ

ก็ ใน ภาย นี้ พวก ที่ ต้อง เข้า เบ็ด ลอก แหวง กรง เก้า มา ชาย แล
 มา ส่ง โรง สี่ แล บ้าน ผู้ มี บึง ฉาง โคย มาก คน ที่ คีบ แล คีบ เล็ก น้อย
 แต่ ก่อน เคย ทำ เข้า ถิ่น แทบ ทุก เวลา ก็ ไม่มี ใคร ทำ เข้า ถิ่น ภา ถิ่น
 คน ซื่อ เข้า สาร รำ ไป ก็ เป็น เหตุ ให้ ผู้ ชาย เข้า ได้ ใจ กำ เรียบ โกง
 ราคา ไป ก็ ถ้า แม้น ผู้ ไม่ ซื่อ ราคา แพง หาก ครอบ หา สาก
 ซื่อ อย่าง ก่อน ได้ หลาย แห่ง แล ไป ซื่อ ซื่อ ซื่อ บัน เข้า เบ็ด ลอก จาก
 เรือ เข้า ฎา ไป ซื่อ มา แต่ ชาว นา โกล่ ฎา โกล่ ตาม แต่ จะ ไป ได้ ถึง
 จะ ยาก ถ้า มาก ก็ อสุหา ทน เขา น้อย คนหนึ่ง ไป ซื่อ เขา เข้า เบ็ด ลอก
 มา เกย ไว้ ใน เข่า ใน เรือ นภ คำ ถิ่น ไป ใน เดือน นี้ สอง เดือน
 ฝน ฝน ไป จน ได้ คน ชาย เห็น ว่า ไม่ สู้ คน ซื่อ แล้ว ราคา เข้า
 ก็ จะ ค่อย ลด ลง ถ้า ผู้ ซื่อ เข้า ถิ่น ฟัง คำ สั่ง ถิ่น นี้ อสุหา ทำ ตาม ย่าง

หลาย ๆ ราย ผู้ชายก็เห็น จะโก่งราคาขายไปไม่ ไ้ก็อด ก็
 จะเอาถ้าไรแต่หน้าเข้าก็ต้องลดราคาตกลงมาเอง อันนี้เป็นโอวาท
 สั่งสอนแก่ผู้ซื้อเข้า
 ฝ่ายผู้ชายเข้านั้น ก็คงฟังคำสั่งสอนข้าง การที่
 ฝน แล้ง ใน ชะวต ๕๕๖/๕๕๗ ก็เป็นครั้ง เป็นคราว อยู่ ที่คน จะ
 ต้นซื้อเข้าด้วยราคาแพงไปจนเห็น ฝน ใหม่ๆ ผู้ชาย เข้า ใน แผ่นดิน
 ประชุมนี้ ทั้ง ชาวนาแล ชาว ล่องเข้า ชาย แล ชาวโรง สี
 แลพวก ยันทุก เข้าสารไปเทื่อ เว่ ชาย ก็ได้ เงินทองมีถ้าไร
 มากมายมาก กว่าแผ่นดินก่อน ที่เขื่อนี่เป็นสินแต่ก่อนก็หลดไป
 มากหลายราย รู้ อยู่ ด้วย กัน คน ทั้ง บ้าน ทั้ง เมือง ก็สำคัญว่า
 พวก ชายเข้ามั่ง มีทรัพย์สินมั่งคั่งกว่าแต่ ก่อน ก็ครั้งนี้ จะภากัน
 ต้นโก่ง ราคา เข้าให้ สูงมาก นึก ไปซื้อ ที่ เป็น คน ซื้อ ๆ มีทรัพย์สิน
 สมบัติ อยู่ข้าง ไม่มี เข้า ก็ จะซื้อไปไ้ แต่ ผู้ ที่ ยาก จน
 เข็ญใจ ไม่มีเงินจะซื้อแพง ๆ แลใจเป็นพาดก็มีเป็นอันมาก
 ถึง จน ถึง ยาก ก็คง ต้องกินเข้า ก็เมื่อไม่มีเข้า จะกิน ไม่มีเงิน
 จะซื้อเข้ากิน ก็ จะภากันเป็นโรยแปะผู้ร้าย ประพฤติการผิด ๆ
 วุ่นวายไปต่าง ๆ ก็เมื่อผู้ชายเข้าแล เจ้าของ เข้าที่มีเข้า อยู่
 ฤาที่เขารู้ว่ามีทรัพย์สินอยู่ ฤาได้เงินไปมาก อยู่ในที่เปลี่ยว ฤา
 ไปในที่เปลี่ยว จะถูกโรยผู้ร้ายปล้นชิงวิ่ง สกม ถึง จะไว้ใจ

อ้าปากแผ่ปากว่าจะเป็นที่พึ่งคุ้มครองรักษา ก็คิดดูให้คิด
 ภาว่าถ้าวะสกกิ่งงา ะโหม้ก็ถ้าแม่นผอนผัน ขายไป ขยาพากัน
 ที่นชายเขากำไรให้มากนัถ ทำให้ผู้ชื้อยนิคชื้ออยู่ ะไ้ชยเข้า
 แลขันทุกเข้าไปขายโคย สกวก สมาย ไม่มีอนิตรายต่าง ๆ
 คิกถารยาวรักษาทวิข้าง ขยาเห็นแต่แก่จะไ้ อนึ่งงมีเมตท
 กรณาแก่คนขากคนจน ถ้าเห็นว่าชักสนเข้าแล้ว ก็
 เลอกหน้าขายให้เขากำไรแก่น้อยข้าง เขาใจผู้ชื้อไว้ขยาให้
 เข้าพวกผู้ ะคิก ร้ายแก่ทวิจ ะคิ อนันนี้เช่นโอวาท
 สัจ สอมแก่คนผู้ขายเข้า ประกาศมาวันอาทิตย์ เกษณ
 ติย สสง แรมสิบสี่ค่ำ ปีชวด ฉศก คักราช ๑๓๓๖
 ฤาเปณวันที่ ๕๕๕๖ ในรัชกาลพระรุมณีนี

ประกาศ ไปรกให้เอาอัฐี ปลอมมาแลก อัฐี ก็ไปไ้

มีพระบรมราชโองการ มหาราช พระมณฑล ทรสารสิงหนาท ให้
ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า เคี้ยวนี้มีผู้ทำอัฐี ปลอมใช้ ขึ้น
อัฐี ปลอมนั้นเห็นจึ่งไ้จ่ายออก แต่ซึ่งไม่รู้เพราะไม่สังเกต
บักนี้ไปรกเกล้าฯ ว่าใครมีอัฐี ลวกลายไม่ก็เป็นที่ สงไสย
ว่าปลอม ก็อย่าให้ ใช้สอยกันต่อไป ให้มาแลกเอาอัฐี ก็
ที่หน้าพระที่นั่ง สทไชย สรวีย์ทุกวัน ไปใช้ จะรับ แลกให้ อัฐี ต่ออัฐี
เหมือนอัฐี ก็ไม่เลือกออก อัฐี ที่เป็นที่ สงไสย ให้เอามาแลกเสีย
ให้หมดในภายในสี่เดือนนี้ เมื่อได้ อัฐี ปลอมไว้มากแล้ว
พ้นสี่เดือนไป จึ่งจะ พระราชทานมาให้ทุกแห่งทุกตำบล
ใครเป็นที่ คำทำชาย ถ้าท่าน ทั้งหลาย รู้จัก เลือก ฝืนเข้า
ข้างแล้ว พวกทำปลอมใช้ ก็จะระอาไปเองออก ขยำคอกใจไป
เคี้ยวนี้ ใคร ไ้รับไว้ ผิดน้อยถนน้อย ก็ให้เอามาเปลี่ยน
เอาอัฐี ก็ๆ ขึ้นเอาเงินไปใช้ก่อนเถิดยังไม่ถือโทษ ให้รับ
เอาอัฐี เป็นที่ สงไสย มาแลกเอาอัฐี ก็ไป ๆ มาขึ้นเอาเงิน
ไปโดยเร็ว แต่ในภายในสี่เดือนในนี้ ชวคคคคนี้ อย่าคั้น
คอกใจไปเลย ประกาศมาวันเสาร์ เดือน อ้าย ขึ้นห้าค่ำ
ปีชวคคคค คคิราช ๑๒๒๖ ๆ เป็นวันที่ ๔๕๕๑ ใน
ราชกาล ประจุบันนี้

ประกาศเรื่องหม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง เรียกกันว่าเจ้า

มีพระบรมราชโองการ หมายพระขันฑ์ ฑูร สึงหนาท ให้
ประกาศแก่พระราชวงษานวงษ์ แลข้าราชการ แลราษฎร
ในกรุง นอกกรุง แลเจ้าเมืองกรมการ ให้ทราบทั่วกันว่า
หม่อมราชวงศ์ ในข้าราชการ เรียกว่า หม่อมหลวง ที่ไพร่ ๆ
ก็เรียกเจ้านั้น เป็นวิเศษ อยู่กว่าไพร่อย่างเดียวกัน แต่ไม่ต้อง สัก
ข้อมือ นอกนั้นก็เหมือนไพร่ เจ้าถวายตัวถึงราชการ
รับเบี้ยหวัด แล ใช้ออยู่ในมหาดเล็กก็มี ที่รับเบี้ยหวัด อยู่
ในท้ายหม่อมเจ้า ทำราชการในโรงหล่อ แลการอื่น ๆ ก็มี
ที่เทียบชกชน แอบแฝงเจ้านายขุนนาง อยู่ก็มี เทียบอยู่
เหมือนกับไพร่ไม่ควรที่ใครจะว่าเป็นเจ้า จะใจว่าไร
ไม่ได้ทำไม่ได้ คำนีให้เลิกที่เทียบ ข้าราชการ
ในกรุง ก๊ก หัวเมือง ก๊ก อย่างนี้เลย การควร
อย่างไร ก็ได้ อย่างนั้นเหมือนกันกับไพร่ คือว่าถ้าฟ้อง
โรงศาล ก็ให้รับฟ้องเสนอลูกขุนให้ ให้ผู้ประทัยฟ้อง
ประทัยไปศาลตามกระบวนความ เมื่อจะหมายเอาตัว
หมายให้สนมพลเรือนจับส่ง ก็ถ้าอยู่ในตำแหน่งราชการ
มหาดเล็กในพระบรมมหาราชวัง แลพระบรมราชวัง
ให้สนมพลเรือนหมายมาหมายไปให้ตัวนายในมหาดเล็กส่ง ก็

ถ้าหม่อมราชวงศ์วงษ์นั้น รัยเบี้ยหวัดอยู่ในท้ายหม่อมเจ้า
 ได้ซุนศาล ส่งความไปถวาย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง
 เทเวศร์ วิชฉินทร์ ชำระ ฎาหม่อมราชวงศ์ที่ได้ตัวมา
 เกะกะไม่กลัวซุนศาล จะเขียนไม่ถนัดกลัว ขาปอยู่ ก็ให้ส่งความ
 ไปถวายพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง เทเวศร์ วิชฉินทร์
 อีกเหมือนกัน ถ้าหม่อมราชวงศ์วงษ์ทำราชการในพระบวรราชวัง
 เช่นมหาดเล็ก ก็ให้ประทัยความให้พระยามณเฑียรบาล
 ชำระ ถ้าเป็นความฉกรรณีใช้ความประทัยเช่นความ
 รัยต่อกรมพระนครบาล อย่าให้หลงระเมอพูดสำนวนช้าอยู่
 ให้นายอำเภอดอกกระเวนรัยไปจับเอามา อย่าว่า
 หม่อมราชวงศ์วงษ์เลย คำว่าเจ้านายว่าไม่ให้ อย่าให้มี
 ทั้งในกรุง แลหัวเมือง ประกาศมาวันศุกร์ เดือนอ้าย
 ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ ปีชวดฉศก ศักราช ๑๓๒๖ ฎาเป็นวันที่ ๒๕๘๘
 ในราชกาลประจุบันนี้

ฯ

พระ กาศ มีคเจ้าไม่ได้จำคน่ายนอกประเทศ

ด้วยเจ้าพระยารวิวงษ์มหาโกษาธิบดี ขอประ กาศ

แก่เจ สัวผู้แต่งเรือใบค้าขายเมืองต่างประเทศ แลคนทั้งหลาย
 ที่มีเข้าไปขายแก่เจ สัวนายห้าง ให้ทราบทั่วกัน ด้วยมีพระ
 บรมราชโอง การ มารพระบิณฑการสุรสิงหนาท กำจัดเหนือเกล้า
 เหนือกระหม่อมสั่งว่า บัชชวลศกนี้ ในพระ ราชอาณา กัร
 สยามนี้ ส่วนข้างตะวันตกเป็นน้ำท่วม ส่วนอื่นอื่นเป็นฝน ห้อย
 หน้าน้อย ราช ฎร ทำนาต่าง แ่งทำสิบส่วน ไก่สอง ส่วน
 ต่าง แ่ง ทำสิบส่วน ไก่ส่วนหนึ่งข้าง ว่าง แ่งเข้าเสีย
 ไม่ไต่ที่เกี่ยว ผู้ที่มีเงินกตัญญูขอเข้าไว้ ทร วา คาเข้าสาร
 ชน ดง ดง ละ กิ่งคำดัง เกี่ยว มี ลก ลง มา อยู่ ถึง ละ ห้า สลึง เพื่อง
 ฐาคาเข้า เย็ดอก เล่า ก็คงอยู่ เหวียน ะ ทก สิบ ยาท เจ็ด สิบ ยาท ความ
 เข้างามเข้าไม่งามราคาเข้า ก็ไม่ลกลอยลงมาอีก เข้าแพง
 ทั่วไปทั้งหัวเมือง แลในกรุงเทพ ราช ฎร อยู่ตามหัวเมืองที่
 เป็นคนซัดสนยากจนไม่มีเงิน จะขอเข้าทำนาก็ไม่ได้ ต้อง
 เข้าป่าหาถอยแลเก็บขุยไผ่ มากินต่างเข้า ว่างที่ก็ตาของ
 อื่นปนเข้ากิน ก็มีโดยมาก ครั้น จะไม่ขัดไว้ จำพวก
 ที่มีเข้าเห็น ราคาเข้าแพง ก็ จะลีเป็นเข้ากล้อง เข้าสาร
 ขายลงเรือใหญ่ไปนอกประเทศ จะเอาพิชนพรรคเข้าไว้

ก็แต่ภอชอวตัว ครั้นถึงรูกทำนาคนที่ไม่ม่พรอภเข้า
 จะไปเที่ยวซอหาแบ่งอี่ถึถึมาทำเข้าปลูก ก็จะได้แต่ละแอก
 ณะอี่อี่ ถึงจะมีฝนบริบูรณก็จะทำนาไม่ได้เต็มภาคภณ
 เข้าก็จะมีพวงทอไปอี่อี่ จะขาดผลประโยชน์ไปทั้งผู้แห่งเรือ
 แลผู้ทำนาเข้าเป็นสินค้าใหญ่แล้ว ก็เป็นกำลังแก่บ้านเมือง
 ทรงพระมทากรณาเมตตาแก่อาณาประชาราษฎร แล
 ลอค้าพาณิชทั้งปวงทั่วไป เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ด้วยถึ
 ทั้งคนในประเทศ แลคนต่างประเทศ จึงได้ขอขอกเข้า
 แตนายห้างต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งห้างซอขาย แต่เกอสาม
 ษณค้าหนึ่ง มีชวกลก เพราะหนึ่งสอสัญญาว่ามีให้ขอดเขา
 ใรรู้ก่อนห้ามเกอหนึ่ง แต่ลคค้าที่กรุงเทพร แล
 ลคค้าอี่น ๆ ที่ไม่ใกรู้ทำหนึ่งสอสัญญาถึนั้น จะขอขอก
 ด้แต่เกอหนึ่ง ษณค้าหนึ่ง มีชวกลกไปแปลเกอหนึ่ง ข
 ษณเกอหนึ่ง มีลสปลคคก ถ้าเห็นค้ำเข้าในนา
 ด้ทอใกรู้บริบูรณ ฝนถึนมือกลางมือเป็นปรกติ ควรจะเข็
 ด้แล้ว จึงจะออกหนึ่งสอประกาศใรรู้ ถ้าเห็นว่ามี
 ฝนบริบูรณเข้าในนาไม่ใกรู้เต็มภาคภณเสียไปมาก ก็
 ขอขอกทอไปอี่อี่หนึ่ง เมื่อถึงเกอหนึ่ง ษณค้าหนึ่ง มีชวกลก
 กำหนค้ำแล้ว ขอเสียอย่าใกรู้แล้วลคค้าผู้ซอเข้า

ชายเข้า ซื่อ ชายเข้าลงเรือใหญ่ไปขายต่างประเทศเลย เช่น
 อัม ขาก แลเข้าที่ซื่อซื่อ ใส่มุ่งมางไว้ก่อน ทนายประเทศ
 คำนั้น จะมันทุกออกไปขายเหมือนอย่างคนต่างประเทศนั้น
 ก็ไม่ได้ ผู้ใดจะขายเข้าก็ให้ซื่อขายแก่กันกิน แต่ในพื้นบ้าน
 พนมเมือง ถ้าจะแต่งเรือไปค้าต่างประเทศ จะซื้อแปะเข้าสเบียง
 ย่าง ก็ให้มาบอกท่อนเจ้าพนักงานผู้เรียกภาษีเข้าให้รู้ก่อน
 เมื่อเห็นควร จะให้ไปมากน้อยเท่าใด ก็จะได้ก็คิดให้ตามคน
 มากแลน้อย ระยะทางใกล้แลไกล เมื่อเรือทอดอยู่ในท่า
 แม่ห้า จะซื้อกินเป็นทวยสิทธิ์บอกเจ้าพนักงานให้รู้ว่า
 จะซื้อซื่อไว้เท่านั้น ๆ ถ้าไม่บอกเจ้าพนักงาน มีผู้ส่อเสียด
 รับผิดชอบเจ้าพนักงานไปค้นดู ถ้าเข้ามากกว่าเกวียนขึ้นไป
 ก็จะมีโทษความผิดกฎหมายทั้งนี้ ถ้าผู้ใดเป็นเจ้าของเข้า
 ลักลอบขายเข้าลงเรือใหญ่ไปต่างประเทศ ๆ เข้าจะสอย
 ไปส่งลงเรือใหญ่กลางวันที่กลางคืนก็ ถ้ามีผู้ส่อเสียด
 รับผิดชอบจับได้ ซ้ำจะได้ความจริงจะมีโทษเหมือนกัน
 แลหัวเมืองชายทะเลฝ่ายตะวันตกวันออก ซึ่งอยู่ในพระราช
 อาณาเขตนี้ ถ้าเข้าแพงยิ่งกว่าที่กรุงเทพฯ ๑ จะเข้า
 มาซื้อเข้าที่กรุงเทพฯ ๑ ออกไปขายเรือจากกันกิน
 ก็ให้ซื่อหนึ่งสี่ผู้ว่าราชการเมืองนั้น ๆ เข้ามาถึง

เจ้าพนักงาน เปนสำคัญ แล้วก็ จะยอม ให้ ออกไป ด้วย
 เยนไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ก็ยกกัน ถ้าหัวเมือง ต่อหัวเมือง
 ด้วยกัน เข้าเมืองหนึ่ง ตกเมืองหนึ่ง แพง ถ้าราษฎร ที่อยู่
 หัวเมืองเข้าแพง จะไปซื้อเข้าที่หัวเมือง ตกดิน ก็ให้
 ขอนหนึ่ง สือผู้ว่าราชการเมืองนั้น ไปถึงผู้ว่าราชการ
 เมืองที่เข้าถูกเป็นสำคัญก่อน แล้วก็ให้ผู้ว่าราชการเมือง
 ที่เข้าถูกยอมขายให้ไป อย่าให้เรียกเอาภาษีเงิน
 ถ้าจะซื้อเป็นสินค้าไปขายเมืองต่าง ประเทศ ก็อย่าให้
 ผู้ว่าราชการเมืองยอมได้ไป แลให้ผู้ว่าราชการเมือง
 คอยระวังรักษา อย่าให้ผู้ที่มาขอหนึ่ง สือหลุดตกลง
 ขอนหนึ่ง สือไปซื้อเข้าไต้แล้ว ไปขายเมืองนอกเขตแดน
 เป็นอันขาดทีเดียว ความประกาศนี้ให้มหาดไทย กระจาย
 หมายบอกตามกรม ชนให้รู้ทั่วกัน แลหัวเมือง ชายทะเล
 ข้างควน ตกควน ออกนั้น ด้วยตาม รั้วตั้ง หมายประกาศ
 มาฉวัน จันทร์ เกือน อ้าย แรม สิบสามค่ำ ปีชวด ฉศก
 รุศ ศักราช ๑๒๓๖ ๗๕

ประกาศเงินค่านาตราแดงโปรดให้ตั้งค่าง

มีพระบรมราชโองการ หมาย พระ บัญชา ฐร สุร สิงหนาท ให้
ประกาศแก่ผู้ดำริราชการ เมือง แล กรมการ พันห้าข้าหลวง
เสนา นายอำเภอ รวิ แขวง กำปง แล ราช ภูร ชาย หึง นั้น ๆ
บันดา เป็น เจ้าของ นามิ ตราแดง ใน แขวง กรุงเก่า แล ลพบุรี
แล ช่างทอง แล สุพรรณบุรี บันดา ที่ เคย เสีย ค่านา อย่าง นาคู โค
ผล ชาติ ตาม จำนวน ตราแดง เสมอ ไม่มี ประเมิน ค่านา อย่าง
ธรรมเนียม แต่ก่อน มา นั้น ให้ ทราย ท่วง กั้น ตาม คำ ประกาศ
จะ ว่า พิศ ภาร ใน ตัว เต็ก แล แต่ ใจ ความ ใน อัก ษร ทัว ใหญ่
ใคร ครั้น จะ อ่าน มาก ก็ จง อ่าน แต่ ทัว ที่ อัก ษร ใหญ่ ช่าง ทำ ย เด็ก
ประกาศ พิศ ภาร ตั้ง นี้

ว่า การ ธรรมเนียม สำหรับ แผ่นดิน มา เรียก ค่านา ๆ คู้ โค
คือ นาน่า ใน แขวง ที่ ออก ชื่อ มา แล้ว นั้น ให้ เรียก เสมอ ตาม
จำนวน ใน ตราแดง ไม่มี ประเมิน ตระเจ เรียก แต่ ตาม ที่ ได้ ทำ อย่าง
นา ยัก เคย นาน่า ที่ เรียก ว่า นาน่า ฟาง ลอย นาน่า ฝน ใน แขวง
ที่ ออก ชื่อ มา แล้ว นี้ ก็ แต่ นาน่า ที่ ทำ มา แล้ว หลาย ปี
ยัง ไม่มี หมาย ชื่อ ยก ใน ตราแดง แล้ว ก็ ก็ ข้า หลวง เสนา ไป
ประเมิน เรียก แต่ ตาม ที่ ได้ ทำ ทัก ปี เหมือน อย่าง สม ภา กิ สร
การ เช่น นี้ ธรรมเนียม สืบ แผ่นดิน มา ๆ ค่านาน่า

แต่ก่อนเรียกเป็นหาง เข้าดวงชั้น ดวงหลวงไว้ละสองถึง แล้ว
 ข้าจักซื้อเป็นราคาหลวง อีกไว้ละสองถึง พระราชทานเงิน
 ให้ไว้ละสองเป็นราคาหลวง ถึงละสองไฟ แต่ราษฎรต้องขอ
 มาส่งถึงฉาง ในกรุง แลฉางหัวเมือง ตามแต่เจ้าพนักงาน
 จะบังคับ ราษฎรไต่ความยากง่ายอย่างไม่เสมอกัน ที่
 ไต่ความยากที่ร้องทุกข์กล่าวโทษ ข้าหลวงเสนาแลเจ้าพนักงาน
 ไปต่าง ๆ ต้องมีผู้ตัดสิน เป็นด้วยความอยู่เนื่อง ๆ มา
 จนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นนี้
 ทรงพระราชดำริห์พร้อมด้วยความวิตกเข้านายต่าง กรมแลเสนาบดี
 เห็นว่าเรียกหางเข้าค่านา แลจักซื้อเข้าเป็นหัวเข้า แล้วก็บังคับ
 ให้มาส่งถึงฉาง ราษฎรไต่ความลำบากมากบ้างน้อยบ้าง
 ไม่เสมอกัน ที่ถูกเกาะครองเร่งรัดก็มีร้องทุกข์กล่าวโทษ
 เจ้าพนักงาน แลข้าหลวงเสนา เป็นด้วยความต่าง ๆ เนื่อง ๆ
 จึงได้คิดอ่านตั้งอย่างธรรมเนียมเสียใหม่ เลิกเรียกหางเข้าค่านา
 แลจักซื้อเป็นราคาหลวง อย่างแต่ก่อนนั้นเสีย แล้วมีพระราช
 บัญญัติ ให้เรียกเป็นค่านาไว้ละสองสิ่ง เสมอกันไปทั้งนา
 คู่โคแลนาฝนฟางลอบ แต่การที่เรียกตามประเมิน นาซีก
 นาหน้าฝนฟางลอบ แลเรียกตามจำนวนในตราแดง แลนา
 คู่โคนั้น ยังคงอยู่ตามเดิมไม่ยกย้าย ก็เมื่อใกล้ฝนแล้วหน้าฝน

ภูเขา มากเกินประมาณ ราษฎรเจ้าของนาคูโคที่ต้องเสียตามจำนวน
 ตราแดง มักร้องทุกข์ว่าทำนาได้ผลน้อย จะทนเสียค่านา
 ตามจำนวนตราแดงไปไม่ได้ ที่เป็นไพร่หลวงผู้พ่าย แด
 พวกห้องของพวกผู้พ่ายมาเข้าซื้อที่ดินถวายฎีกาในกรุงเทพฯ ,
 ย่าง ก็การที่สำเร็จแก่ผู้ร้องนั้นเป็นไปต่าง ๆ เหนือมลงไม่ได้
 ดังที่ ก็โปรดให้ยกให้ลดให้แต่ไพร่หลวงกรมผู้พ่ายที่ลงมารับ
 ราชการบางที่ก็โปรดให้ ประเมินเรียกเอาแต่ความที่ได้ทำบางที่
 ก็โปรดลดให้ไว้แต่เพียง เสมอไปในยี่หนึ่งนั้น ตามครั้งคราว
 ที่เป็นใหญ่เช่นน้อยหาขึ้นลงเป็นอย่างนี้ จนมาถึงปีชวศกจัตวาศก
 เป็นปีที่ ๒ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ยี่หนึ่ง ได้ทรงพระราชดำริพร้อมกันท่านเสนาบดี ก่อนแต่
 ยังไม่มีใครมาร้องว่า ในยี่หนึ่งฝนแล้งน้ำน้อย จะเรียกค่านาคูโค
 เสมอไว้แต่สิ่งเพียงตามจำนวนในตราแดง เห็นจะมีผู้มาร้องเช่นแต่
 เมื่อค้อมีผู้มาร้องแล้ว จึงจะได้ไปประเมินเรียกแต่ความที่
 ได้ทำก็ จะรู้เป็นแน่ไต่ยากไป เพราะกว่าจะได้ประเมินนา
 คลอดเสียแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง เจ้า
 พระยาพลเทพสรรพพลเสวยเสนาบดี ขึ้นไปตั้งกองอยู่ที่กรุง
 เก่า แต่งข้าหลวงเสนาออกประเมินนาคูโค ให้รู้จำนวน
 ว่าทำได้เท่าไร ทำไม่ได้เท่าไร ค่าเส้นเชือกที่ประเมินนั้น

ก็ไม่ไ้คิด ครั้นประเมินเสร็จแล้ว ก็โปรดให้เรียกตำนาน
 ไว้ละสิ่ง^๕เพื่องแต่ที่ไ้ทำ ที่ไม่ไ้ทำ โปรดยกพระราชทาน
 ให้ ครั้นมาขี้เถาะสั้ปคัก โปรดให้ เติมนาทำตราแคง
 ใหม่ จึงไ้ทรงพระราชดำริทพร้อมกับความ คึกทำนเสนาบดี
 เห็นว่านา^๕คู้โคต้องเสียไว้ละสิ่ง^๕เพื่อง เสมอ ตามจำนวน
 ในตราแคงนั้น เสียเปรียบนา^๕ขี้กอยู่ เพราะ นา^๕ขี้กเสียแต่ตาม
 ที่ไ้ ซึ่งแต่ก่อนมีอย่างธรรมเนียม ยังคยให้นาคู้โคเสีย
 ตามจำนวนในตราแคงเสมอนั้น ก็เห็นว่านา^๕ขวานมีผลมาก
 กว่านา^๕ขี้ก ถึงในขี้ฝนแล้ง นา^๕ขี้กน้ำฝนพาง ลอยเสียทำไม่ไ้
 น้ำเหนือมามาก นาคู้โคก็ทำไ้ หนึ่ง ประสงค์ ระกคเจ้าของนา
 ไ้ชุสาทำนาไ้เต็มภุม จึงไ้ขี้กยไ้ เรียกเสมอน
 ตามจำนวนในตราแคงไม่^๕ประเมิน ครั้นเมื่อพิเคราะห์
 ญ นาคู้โคถึงมีผลมาก ราคาเข้าก็ต่ำกว่าเข้านาสวน
 นา^๕ขี้กคึกคู้ก็ภอชคเซยกัน แลซึ่งประสงค์ ระกคไ้
 ราษฎร ทำนาไ้เต็ม ภุมนั้น เห็นว่าขี้กนี้เข้าจะเบ็ดไ้ขาย
 คนต่าง ประเทศ ไม่ไ้ขี้กเหมือน อย่างแต่ก่อน ราษฎร
 คงภอใจทำเต็ม ภุมอยู่เอง ซึ่ง ราษฎร เจ้าของ นาคู้โคต้อง
 เสียไว้ละสิ่ง^๕เพื่อง เสมอ อยู่^๕นี้ เช่น อันเสียเปรียบนา^๕ขี้ก อยู่
 ถ้าฝนแล้งน้ำเป็น ปรกคทำนา ไ้เต็มภุมเสียแต่น้อย ก ระยอม

เสียไป ถ้าเมื่อใดฝนแล้ง น้ำน้อยก็คงจะร้องว่าทำไม
 ไม้ไผ่ เพราะถ้านั้นควรจะลดค่ามากู้ โคทั้งปวงมีราคาซึ่งเรียก
 ตามจำนวนในตราแดงนั้น พระราชทานให้ไว้ละเพื่องทุกปีเสมอไป
 ไซ้ให้ต้อง นำเอาส่วนของนาที่ทำไม้ไผ่ ในลำนี้มีข้างครึ่ง
 ข้างคราวเมื่อฝนแล้ง น้ำน้อยที่เกี่ยว เมื่อมีฝนแล้งน้ำ
 น้อยก็ตีเป็นปรกติก็ให้เรียกแต่ไว้ละสิ่ง ตามจำนวน
 ในตราแดง เหมือนกับให้ราษฎรเข้าซื้อทำนาผูกขาดตาม
 จำนวนในตราแดงก็เกี่ยว ไม่มีช่องที่จะร้องเพราะได้ลกไว้
 ให้ต่ำกว่านาขี้ก้อยแล้ว ถ้าใครยังเห็นอยู่ว่าจะทูล
 เสียค่าหาไปไม้ไผ่ ก็ให้เวนหาแก่กรมนาผูกขาดลงเสีย
 ที่เกี่ยว การที่โปรดให้ลดค่าหา ตราแดง พระราชทาน ราษฎร
 เพื่อไม่ให้เสียเปรียบในมีฝนแล้ง น้ำน้อย ซึ่งจะมีข้างครึ่ง
 ข้างคราวล่วงหน้ามาไว้ ทั้งแต่ขึ้นดินนาใหม่หมีได้ ถึง ๑๐ ปี
 ๑๑ ปีมาแล้วราษฎรเข้าใจๆไม่ ? แต่ก่อนใครไม่เข้าใจให้
 คิดให้เข้าใจด้วยคำประกาศนี้ การที่ลดค่าหา พระราชทาน
 ให้ราษฎรเข้าของนาขี้โคไว้ละเพื่อง ในแขวงกรมเก่า ช่างทอง
 ลพบุรี สุพรรณบุรีนั้น คิดจำนวนนาถึง ๓๓๐๐๐๐ ไร่เศษ เมื่อ
 ลด พระราชทานให้ไว้ละเพื่อง ทุกปีเป็นเงิน ๕๐๐ ซึ่ง
 ขึ้นไปเพราะ ๓๓๐๐๐๐ เพื่องเป็นเงิน ๑๖๐๐๐ บาท คือ ๕๐๐ ซึ่ง

ทุกปีสิบปีเป็นเงินถึง ๕๐๐๐ ซึ่ง ว่าครั้งนั้น ราม ภูรเห็นด้วย
 ฎาไม่ ? อีกอย่างหนึ่งค่านา ๓๒๐๐๐๐ ไร่หนึ่ง เมื่อเรียก
 ไร่ละสลึงเพียง ไร่เงินยี่ตะ ๑๕๐๐ ซึ่ง เมื่อเรียกไร่ละสลึง
 ไร่เงินแค่ยี่ตะ ๑๐๐๐ ซึ่ง ก็ใบนี้ที่ ผมนั่งหน้าห้อง จะคงเรียกอยู่
 ไร่ละสลึง ตามธรรมเนียมไม่ไต่ฎา ? ราม ภูรโต้เปรียบในหลวง
 กว่าแต่ก่อนมาถึง ๕ ปี ๑๐ ปีแล้ว ฯ

ของ ใบนี้ เมื่อเดือน สิบเจ็ด เดือนไปทอด พระเศียร
 หน้ากรงเก่าพระที่นั่งว่าน้อย ไทมี พระบรมราช โองการ คำว่า
 สั่งให้ยกถนนเข้าราชการไปยี่กน้ำ แล้วจำหน่าย พระราช
 ทริพย์ แจก เป็นเงิน ซ้ำกับเข้าผู้ ทำการคนละบาท แลจ่ายเข้า
 สาร เสียยังพระ ๑๐ ทนาน แลจ่ายจักซื้อไม้เพิ่มเติม
 ไม้เกณฑ์ตัดให้ทั่ว การ สิ้นพระราช ทริพย์ ๕๐ ซึ่งเสก โดย
 ทรงพระมหา กรุณา ช่วย น้าของ ราม ภูร ทั้ง แขวง กรุงเก่า
 แลลพบุรี แลอย่างทอง คำว่าถ้าจะทำได้ เป็นพระ เศษพระ
 คุณแก่ ราม ภูร อยู่ ควร ราม ภูร จะคิดถึง พระ เศษพระ คุณ บ้าง
 ขยำให้ต้องดำยากนัก ครั้งนั้น พระบรมราช โองการ ให้
 ปลูกยาทันทันเสนาบก็เห็น พร้อมกัน กราบทุกพระ กรุณาครั้งนี้
 ว่าข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ พร้อมกันว่า แต่ก่อน
 ภาดาเข้าถูก เกือบจะ สิบบาท เกือบจะ สามตำลึง ราม ภูร

ทำหน้าที่น้อย ค่าหน้าที่เรียกไร่ละสลึงเพียง . ทั้งแต่ ๔ ปี
 ๑๐ ปีมา ไปรอกเกล้าฯ เย็ดเข้าให้ราษฎร ไท้ซื้อขายไปแก่ลูกค้า
 ต่าง ประเทศ ราคาเข้าก็ขึ้นเรื่อยและห้าคำดังเป็น พัน ราษฎร
 ทำหน้าที่มากขึ้น ค่าหน้าที่โคดกลาง เรียกแต่ไร่ละสลึง ราษฎร
 ไท้เปรียบเงินค่านามากกว่าหน้า ฝนนาฟางลอยชยุอยู่แล้ว แต่
 หน้าที่โคเป็นนาผูกซากเรียกค่าที่ไร่ละสลึง ตามหน้าโฉนดตรา
 แกลง รัชชชวคผลัดฝนแล้งราษฎรทำไม้เค็มกรม ข้าหลวงเสนา
 จะไปเรียกเงินค่าราคาตามหน้า โฉนดตรา แกลง ราษฎรก็คง จะร้อง
 ถัดถึงเกาะ กุมเร่งรักก็ระ ภาณก็ได้ความเค็ดกร้อน อดรับพระ
 ราชทานให้ มีหมายประกาศแก่ราษฎร ให้ ทราบทั่วกัน ว่า
 ถึงถ้าหนักข้าหลวงเสนา จะมาเรียกเงินค่าหน้าที่โค ถ้าราษฎร
 บอมนเสียตามหน้า โฉนด ตรา แกลง ก็ให้ข้า หลวงเสนาเรียก
 เงินค่าหน้าที่เต็มไร่ละสลึง ถ้าราษฎร รวย ไท้จะ ขอเสียเงิน
 ค่าหน้าที่ แต่ที่ไต่เกีย เกียวไร่ ละสลึง ก็ จะ บอมนัย ที่ไม่ได้
 เกีย เกียว จะขอค่างไว้ นั้น ก็ จะบอมให้ค่าง แต่ที่ค่างนั้นจะเป็น
 เนื้อที่มากน้อย เท่าใด ต้อง ให้ข้าหลวงเสนาประเมิน ถึงปี
 ผลสุดท้ายศกจะเรียกเอาเงินค่าหน้าที่ค่างไร่ละสลึงเพียง เพราะด้วย
 เหตุ สาม ประการ ประการหนึ่ง เพราะค่าง มีประการ ข้าหลวง
 เสนา ประเมิน ประการหนึ่ง เงิน หลวงค่าง ไปนาน ถึงปีหนึ่ง

ประการหนึ่ง ราคาซ้าก็แพงกว่าแต่ก่อน เกือบหนึ่งถึงห้าถึง
 หกตำลึงเป็นพัน เพราะทั้งนี้จึงต้องเรียกไร้ละสิ่งเพื่อ
 เหมื่อนประเพณีนาฟ้างดอย แต่ทว่าสี่ประการนั้น ขอให้
 มีสำหรับข้าหลวง เสนาไปทั่วทุกนาย ซึ่งจะมีแก่
 ท้องตราถึงเจ้าเมืองกรมการนั้น ราษฎรจะไม่รู้ทั่วกัน
 ก็จะทำให้ไปต่าง ๆ เห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมด้วย
 ความสมควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ขุขเคชะ จะ
 เพราะฉนั้น บัดนี้ ให้ประกาศเป็นคำสั่งนี้ ๆ บัดนี้
 บัดนี้ เพราะฝนแล้งน้ำน้อย นานกว่านี้ใคร่ขอวงกรงเกล้า
 แขวางอย่างทอง ถพบุรี สุพรรณบุรี ก็ได้คงเรียกเสมอไร้ละ
 สิ่งตามเคย เติมตามจำนวนมีในตราแก่สำหรับนาโคโค
 อย่างแต่ก่อน แต่ให้กรมการ ข้าหลวงเสนากำนัน นายอำเภอ
 พร้อมกันผันผ่อนหย่อนตามใจราษฎร ซึ่งเช่นเจ้าของนา
 คือผู้ไทยยอมส่งค่านาไร้ละสิ่ง เติมตามจำนวนในตราแก่
 ตามเคย ก็ให้รีบทำโดยเสร็จให้ฝนแล้ว ถ้าผู้ใดร้องว่า
 ขักสนเงินไม่มี จะเสียเติมตามจำนวนมีในตราแก่ เพราะ
 บัดนี้ทำนาไม่ได้ผล จะขอค้างไปก็ให้ยอมให้ค้าง ถ้าจะ
 ขอค้างทั้งจำนวนได้ทำแล้วไม่ทำ ก็ให้ทำมาบุญซึ่งค้างไว้
 ให้แน่ ถ้าจะขอเสียแต่ที่ได้ทำ จะขอค้างในที่มิได้ทำ

ก็ให้ประเมินได้จำนวนแน่แล้ว ก็ให้เรียกไว้ละ สิบ ตามแต่
 ที่ใดทำ จำนวนที่ไม่ได้ทำก็ให้ตั้งค้างไว้ เมื่อมีข้อไป
 จึงให้ใช้รายค่าง แต่ราย ค้างนี้ จะ ต้อง ขอ เรียก ให้ ใช้
 ไว้ละ สิบ ^{ผู้} เพราะเงินหลวง ค้าง ค้าง ^{ผู้} อยู่ แล ต้อง
 ลำบาก ข้ำหลวงเสนาที่ประเมิน ราคาเข้าเดือนนี้ ก็ขายแพง
 กว่าแต่ก่อน ในหลวง ก็ไม่ได้ตั้งพิบัติ อิศราสำรุดกวดขัน
 ะไรเลย ตามใจราษฎรระกั้ราคาขายกัน ขายไป
 ค่างประเทศก็ได้ ไม่ได้ มีก็ ชาวเขาได้เงินมากกว่าแต่ก่อน
 ซึ่ง จะเรียกไว้ละ สิบ ^{ผู้} นี้ ให้เรียกแต่หน้าที่ตั้ง ค้าง ^{ผู้} ไป
 ก็ค่ามาในจำนวนถ้าหรัย ^{ผู้} ใน ^{ผู้} มีข้อไป คงเรียกไว้ละ สิบ
^{ผู้} ตามจำนวนในตราแดง แลตามอย่าง ที่ ^{ผู้} มาแล้วใน ^{ผู้} หลักร ๆ
 แต่หน้าออกจำนวนบวก ในนาศุโคมี ใน ตราแดง ในแขวงทั้ง ๔ นั้น
 ถ้าเป็นนาชันในเร็ว ๆ ให้เรียกตามลักษณะนาชันเร็ว ๆ
 ถ้าเป็นนาเก่ายังไม่ได้บวกในตราแดง ก็ให้ข้าหลวงเสนา
 ประเมินเรียกตามแต่ที่ใดทำได้ ใน ^{ผู้} นี้ก็ ^{ผู้} ใน ^{ผู้} อันก็ ^{ผู้} ให้
 ราษฎรเข้าใจตามคำประกาศนี้ ข่าหลวง กว้ยเรื่องค่านา ค่าง
 แลค่ามาสำหรับ ^{ผู้} เข้าใจให้ลึกไปเลย ประกาศมาวันพุม
 เกือน ^{ผู้} ชนคำหนึ่ง ^{ผู้} ขวกลศึก ศักราช ๑๒๒๖ ฤาเป็นวันที่ ๕ ๑๗๓๓
 ในราชกาลประจุบันนี้

ประกาศมหาดำรงราชกิจ

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ชนทั้งปวง
 บิณฑกาทันตยิถิพระพุททสาสนา แลธรรมเทษนบิเกอิบวิจิคน
 อย่างเช่นไซ ในเมืองไทยให้ทรวายทวิกันว่าในยี่ฉลสปีคศก
 นี้ วิหังการ เกอิบ ๕ แรมค้ำคอง เป็นวิหังมา
 สงกรานต์ พระธาตักยจะซิมเราสิเมคในเวลาย้าค้ำแก้ว ๒๔
 นาที วิหังคองเกอิบ ๕ แรม ๒ ค้ำเป็นวันเนา วิหัง
 พุทศัคคิ เกอิบ ๕ แรม ๓ ค้ำ เป็นวันเถลิงศก
 ซิมศักราชใหม่เป็น ๑๒๒๖ ในเวลา ๕ ทุ่มถึบ ๕๑ นา
 ที ๓๖ วินาที เพราะฉนั้นในยี่นี้การทาบญแฉเด่นนักษักร
 ฤกษสงกรานต์เป็นสามวิหังตามเคบมีโคยมาก ยี่นี้สงกรานต์
 นามกรอย่างไร ทรงพาหะอะไร ฤกษาศารอะไร ถึอ
 อะไร จะว่ามาถึไม่คอง การใคร จะใครทรวายถึมากรยที่เขียน
 แชนไว ในพระบรมมหาราชวังเทอญ ข ลักยณ
 ททมายวันคั้นเกอิบยี่ไซกัจนึ คัจคัจแก้ววิหังวิหังเกอิบ ๕
 ซิมค้ำคองไปจนถึถึงวันพอม เกอิบ ๕ แรม ๒ ค้ำ ททมาย
 ลงซอชยี่ไมทังปวง ให้ว่ายี่ฉลยังเป็นฉลกั ถึจจก
 ศักราชกัวยให้ศรเป็น ๑๒๒๖ อยู่ ถึจจกตั้งแต่วันพุทศัคคิ
 เกอิบ ๕ แรม ๑ ค้ำไปจนถึถึงวันศุกร เกอิบ ๕ แรม ๑๕

คำ ซึ่ง เป็น วันตรุษสงกรานต์นี้ ให้ใช้จากว่าขัตติยราช
ตงเลขจุลศักราชว่า ๑๒๒๗ แก่เลข ๑๕ ตามขัตติยราช
ซึ่งเขียนไว้บนคณนี้ เมื่อเปลี่ยนขัตติยศกแล้วให้เขียนเป็น
เลข ๑๕ ไปกว่าจะเปลี่ยนศกใหม่เถอญ

ในขัตติยราชคณนี้ วันพุม เดือน ๕ ขึ้น ๓
ค่ำ วันหนึ่ง วันจันทร์ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ วันหนึ่ง
เป็นวันประสมถือน้ำพระพิพัฒน์สัทยา

วันศุกร์ เดือน ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ เป็นวันจะทำ
พระราชพิธีจรทพระนังคัล ให้ราษฎรตงมือทำนากายหลัง
วันนั้น ก็ตั้งแต่วันเสาร์ เดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ ไป
ห้ามมิให้ตงมือทำนาก่อน ฤๅในวันศุกร์ เดือน ๖ ขึ้น ๔
ค่ำนี้ ตลอดพระราชาณาเขตร

วันวิสาขบูชาที่ถือน้ำพระนิตยมนิคมใน อรรชฎู ฤๅถา ว่าเช่น
วันประสูต แลได้ตรัสรู้แลปรินิพพาน ของพระพุททเจ้า
ขึ้นนักษัตรฤๅช วิสาขบรมณี ตกในวันพุม เดือน ๖ แรม
ค่ำหนึ่ง ในพระบรมมหาราชวังนี้ จะมีการตมโภชพระมหา
เสวตกรณิกร ที่พระที่นั่งศลิศมहाปราสาท วันพุม เดือน ๖
ขึ้น ๔ ค่ำ ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม วันพุมศัคคิ
เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ วัน

สัปดาห์ เดือน ๖ แรมค่ำหนึ่ง เป็นการมงคลสำหรับพระ
ราชวงศ์ ตามเคย อย่างทุกปี

ในรัชสมัยยศเจ้าฟ้า เดือน ๗ มีแรม ๑๕ ค่ำ
เป็นอธิกมาส คือเดือน ๗ เป็นเดือนถ้วน นับ ๓๐ วัน
คนพื้น ๆ เพื่อน ๆ เลื่อน ๆ ไหล่ ๆ จำการหลัง
ไม่ได้ อย่างที่ถามว่าทำไมเดือน ๗ เป็นเดือนขาดจะเป็นเดือนถ้วน
ได้ฤกษ์ ไม่เคยพบเคยเห็น ที่จริงนั้นเดือน ๗ เป็นเดือนถ้วน
อย่างนี้ไม่เคยมี เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
มีเมื่อยชานฉศก คักราช ๑๒๑๑ ครั้งหนึ่ง มีเมื่อยวอกโทศก
คักราช ๑๒๑๒ ครั้งหนึ่ง ในระยะ ๕ ปีข้าง ๖ ปีข้างมาแต่ก่อน
อย่าให้สงสัยสงสัยแต่โดย

วันอาทิตย์เดือน ๘ แรมค่ำหนึ่งเป็นวันเข้าขุมนพรหมา
วันเข้าขุมนพรหมา คามชกษคณนาชี่ วันอาทิตย์
เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำเป็นวันเพ็ญ แต่เพราะเดือนนั้นอาทิตย์
แฉงจันทร์เดินช้าจะเห็นเป็นเวลาเพ็ญ ต่อวันจันทร์ เดือน ๘
ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลาเที่ยงแล้วไป ค่ำลงคงจะเห็น พระจันทร์รอบแรม
แล้ว เพราะฉะนั้นถ้าจะเข้าขุมนพรหมาวันนั้นก็ไม่ได้ ฤกษ์เข้า
ต่อวันอังคารเดือน ๘ แรมค่ำหนึ่ง ตามเคยก็ตามไป

วันจันทร์เดือนสิบขึ้นสิบสี่ค่ำ เป็นวันเฉลิมพระชนม

พรรษาในพระบรมราชวัง

วันพุ่ม เกือบ ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลาที่ ๑๑ ทุ่ม
 กับ ๑๓ นาที พระจันทร์เพ็ญเป็นบรมณีแล้วควรเป็นวันมหา
 ปวารณา วันพฤหัสบดี เกือบ ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ พระจันทร์เป็น
 แรมแล้ว เพราะไถ่ภายในพรรษานี้มีวันแต่ ๘๘ วัน คือ
 ธิยแต่วันอาทิตย์ เกือบ ๘ แรมค่ำหนึ่งไป จนถึงวันพุ่ม
 เกือบ ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ พระจันทร์เพ็ญสามศกครบสามศกแล้ว ถ้า
 ปวารณาที่ ๑๕ ค่ำ ก็เปลี่ยนวันกันไปวันหนึ่ง แต่ถ้าไม่เชื่อ
 คำที่ว่ามานี้ เพราะไม่เคย ทำในวันขึ้น ๑๔ ค่ำจะทำใน
 วันขึ้น ๑๕ ค่ำตามเคยก็ตามการที่ว่ามานี้ ว่าเกือบเสกมา
 ความรู้เมื่อไม่เชื่อก็แล้วไป ไม่บังคับบัญญัติอะไรด้วยการ
 ศาสนาออก

วันพุ่ม เกือบ ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำเป็นวันเฉลิม
 พระชนม์พรรษาในพระบรมมหาราชวัง

วันพฤหัสบดี เกือบ ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำเป็นวันพระ
 ราชมิ่งของเป็รียงยกโคม วิชอาทิตย์ เกือบ ๑๒ ขึ้น ๑๔
 ค่ำ เป็นวันตักโคม ให้พระราชวงษานวงษ์แลข้าทูลละออง
 สดพระบาท แลราษฎรมันตาซึ่งจะไต่ยกโคมตักโคม ให้
 รับแล้วทำตามกำหนดนี้

วันเสาร์ เดือน ๑๒ แรมค่ำหนึ่ง เป็นวันขึ้น
พ่อพรหมจะไว้ทำการพระราชพิธี ถุกภิเษกานหอพระเทว
สถาน ฯ

ถ้าจะทำพิธีมาฆบูชา ในขึ้นเพราะจะอธิษฐานมาศ
มาในขึ้นนำ จึงตกในวันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
แต่ชื่อพ่อพรหมจะไว้ทำพิธีสวรรคตในหอพระเทวสถาน ฯ

พระราชพิธีเศวตฉัตรศานาน ๒ ครั้ง คงทำใน
วันขึ้น ๓ ค่ำ ๔ ค่ำ เดือน ๕ แลขึ้น ๔ ค่ำ ๕
ค่ำ เดือน ๑๑ แลพระราชพิธีสารทคงทำในวันแรม ๑๓
ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ สามราตรีให้การเปลี่ยนเสร็จในวัน
ขึ้น ค่ำหนึ่งเดือน ๑๑ ฯ

พระราชพิธีตรีโยมพวย เริ่มแต่วันขึ้น ๗ ค่ำ
เดือน ๒ ไปจนวันแรมค่ำหนึ่งเดือน ๒ สิบราตรี แลพระราช
พิธีตรีโยมพวย เริ่มแต่วันแรมค่ำหนึ่งเดือน ๒ ไปการเปลี่ยนเสร็จต่อวัน
แรม ๕ ค่ำเดือน ๒ สิบราตรี แลพระราชพิธีสัมพัจฉรฉิน
คงทำตั้งแต่วันแรม ๑๑ ค่ำเดือน ๔ ไป ๔ ราตรี ๕ วัน การเปลี่ยนเสร็จ
ในวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๔ ตามเคยเหมือนอย่างทุกปี ไม่
ยักเยื้องอะไร ฯ

ในขึ้นลุสุตย์คักัน วันจันทร์เป็นวันของไชย แลเป็น

โลกวิภาศ วันเสาร์ เปน วัน อธิษัฏ์ วัน อาทิตย เปน วัน
อุบายสิน ๓

อนึ่ง วัน อโยธย เปน ที่ รักษา อโยธย ศิล แล ทำมหา
ธรรมหลวง ซึ่ง มี กัณท์ วัน ที่ นี้ย ว่า อโยธย สด ๑๑ วัน พระตาม เคษ
ด้วย กัณท์ ใน ชาว สยาม ทั้ง ย่าง นั้น ใน ๒๒ วัน ๒๒ ๒๒ ๒๒ ๒๒
๑๑ วัน คือ วัน อังคาร ๒๒ คำ ทง วัน พนม ๒๒ คำ วัน พนม
แรม คำ สิบ ๒๒ วัน พุศศิก ๒๒ แรม ๒๒ คำ ใน เดือน ๖
วัน อาทิตย ๒๒ คำ วัน จันทร์ แรม ๒๒ คำ
ใน เดือน ๘ วัน พนม ๒๒ คำ วัน พุศศิก ๒๒ แรม ๒๒ คำ
ใน เดือน ๑๑ วัน เสาร์ ๒๒ คำ วัน อาทิตย ๒๒ แรม ๒๒ คำ
ใน เดือน ๑ วัน อังคาร ๒๒ คำ วัน พนม แรม ๒๒ คำ ใน เดือน ๓
รวม เปน ๑๒ วัน เท่า นี้ เปน วัน รักษา อโยธย แล ทำมหาธรรม
หลวง โดยตรง นอก จาก ๑๒ วัน นี้ แลว ก็ คง ค้อง กัน ใน วัน ตาม
เกย คือ ใน วัน ๒๒ คำ ๒๒ คำ ๒๒ คำ ๒๒ คำ ๒๒ คำ
๑๒ คำ ใน เดือน ๒๒ ๑๒ คำ ใน เดือน ชาว กทุก เดือน
ตลอด ชั่ว ๒๒ ไม่ ยัก เบื้อง ๒๒ ๓๒

วัน พุศศิก ๒๒ เดือน ๖ ๒๒ คำ พระอาทิตย เวลน เคียง
ตรง ลีละ ใน ประเทศ ย่าง กอก ซา ๒๒ ๒๒ ๒๒

วัน พนม เดือน ๗ แรม ๑๒ คำ พระอาทิตย เคียง

ลุกทางเหนือ จะ ถลันลง ใต้ไป เอาขี้ผึ้งกรวดที่เหนียวเข้าไว้สักระยะ
 วิถีจันทร์ เดือน ๔ ขึ้น ๑ ค่ำ ทรงพระอาทิตย์เยนแล้กลง
 ที่สุก เพราะ ชิมขี้ผึ้งสุก ฤๅพิศสังกรวดที่เหนียว
 วิถีพรม เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ พระอาทิตย์เที่ยงตรงสีแดง
 ฤๅพระอาทิตย์ออกขาวลงไปใต้
 วิถีเสาร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๓ ค่ำ พระอาทิตย์เที่ยงตรงถึง
 กลางทางที่ระโงยไปเหนียวใต้ เช่นเดียวกับสังกรวดที่ เข้าสารทรวง
 วิถีพฤหัสบดี เดือน ๒ ขึ้น ๔ ค่ำ พระอาทิตย์เที่ยง
 ลุกทางใต้ จะถลันมาเหนียว เป็นเอาขี้ผึ้งกรวดที่ ใต้ เขียวคล้ำสี
 วิถีจันทร์ เดือน ๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ พระอาทิตย์เป็นดวงโต
 ที่สุกเพราะ ตกนิคช เป็นสตุจสีสังกรวดที่ ฤๅพิศสังกรวดที่ ใต้
 วิถีนี้เรียกว่าสังกรวดที่ฝรั่ง เพราะศักราชฝรั่งขึ้นปี ๑๗๖๖
 ว่ามีลูกใต้ดินไกล ๆ ฝรั่ง ๒ ผู้ว่าจะใกล้ศาสนาฝรั่งหาไม่ ๆ
 วิถีอังคาร เดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ พระอาทิตย์เที่ยง
 ข้ามมาทางเหนือใต้ ชิมสามขี้ผึ้งกรวดที่เข้า รคินิทาณ
 วิถีเวลาพระอาทิตย์ยกเปลี่ยนขี้ผึ้งใหม่ ซึ่งเรียกว่า
 สังกรวดที่เดือน ใญ่คลลสียัดคกนั พระอาทิตย์ยกขี้ผึ้งรสเมศ
 ตั้งแล้ววันอังคาร เดือน ๕ แรมค่ำหนึ่ง เวลาบ่ายแล้ว ๒๕ นาที
 อยู่จนวันศุกร์ เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมง กับ ๑๒ นาที

แล้วยกไปอยู่ราศีพศุภกร จนวนจันทร์ เกษม ๗ แรม ๘ ค่ำ เวลา
 ๓ ขยาม กับ ๓๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีเมถุน จนวนศุกร์
 เกษม ๘ แรม ๖ ค่ำ เวลาบ่ายแล้วยกไปอยู่ราศี
 กรกฎ จนวนอังคาร เกษม ๙ แรม ๘ ค่ำ เวลา
 บ่ายรุ่งแล้ว ๒๔ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีสิงห์ จนวนศุกร์
 เกษม ๑๐ แรม ๑๐ ค่ำ เวลาเช้า ๓ โมงกับ ๑๒
 นาที แล้วยกไปอยู่ราศีกันย์ จนวนอาทิตย์ เกษม ๑๑
 แรม ๑๐ ค่ำ เวลาสองทุ่ม แล้วยกไปอยู่ราศีศุภย จนวน
 วนอังคาร เกษม ๑๒ แรม ๑๑ ค่ำ เวลาบ่ายแล้ว ๒๔
 นาที แล้วยกไปอยู่ราศีพิจิตร จนวนพฤหัสบดี เกษม ๑
 แรม ๑๑ ค่ำ เวลาบ่ายรุ่งแล้ว ยกไปอยู่ราศีธนู จนวน
 ศุกร เกษม ๒ แรม ๑๑ เวลาบ่ายโมงหนึ่งกับ ๓๖ นาที
 แล้ว ยกไปอยู่ราศีมังกร จนวนเสาร์ เกษม ๓ แรม ๑๐
 ค่ำ เวลา ๒ ขยามแล้วยกไปอยู่ราศีกุมภ์ จนวนจันทร์ เกษม ๔
 แรม ๑๑ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมงกับ ๓๖ นาที
 แล้วยกไปอยู่ราศีมีน จนวนพฤหัสบดี เกษม ๕ แรม ๑๒
 ค่ำ ชีขานยังเข่น สัตว์คักอยู่ แลซึ่งกล่าวมานี้ เพื่อจะ
 ให้ท่านทรงฟังได้รู้เข่นเข่งน้ำฝนแลน้ำมากน้ำน้อย ใน
 ปีหลังกับปี ประจวบกันเข่น ประโยชน์ เพราะการซึ่งจะเข่น

เดือนนั้น จะคิดแต่จ่าย ๆ สิ้น ๆ แต่เพียงเดือนต่อ
เดือน คือ เดือน ๗ เดือน ๘ ในปีที่ล้นมาเทียบเคียงกับ
เดือน ๗ เดือน ๘ ในปีที่ แลเดือน ๑๑ เดือน ๑๒
ในปีหลังมาเทียบเคียงเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ ในปีที่ ถึงนั้นจะแน่นอน
ไม่ได้ ต้องเทียบเดือน ตาม ระเบียบ พระราชกำหนดดังกล่าวแล้ว
จึงแน่นอนได้ ๆ

ท่านผู้ต้องการ จะหาฤกษ์ดีวันที่ เมื่อรู้วันพระอาทิตย์
ยกเป็นวันห้ามการ มงคล ทั้งปวงแล้ว จะได้หลีกเลี่ยงเสีย แต่
จะได้ประพฤติกการมงคลในวันอื่น ๆ นอกจากวันดังกล่าว
มาดี ๆ

หนึ่งในหมาย สรรพากรเก่า ๆ มีคำทำนายทายทัก
ทายฝันว่าฝัน นาคราช กั้ว ๆ ยันตามให้ฝันตก ก็ร้อย
คำต่อก็ร้อยคำ ตกในเขาเท่านั้น ในน้ำเท่านั้น ในทะเล
เท่านั้น ในมนุษย์โดยยเท่านั้น แล้วก็แบ่งฝันเป็นสาม
มือ คือ คั้น มีขดลงมือปลายมือ ถ้าในมือใดคำราของกว่า
ฝันมาก ก็ทายว่าฝันงาม ถ้าคำราของกว่าฝันน้อย ก็
ทายว่าฝันงามออกที่ ไม่มีทายว่ามากเกินไปได้เลย ที่การทาย
นี้เป็นแต่อวยไชยให้พรบ้านเมือง ไม่ทายจริง ๆ ตาม
คำรา คั้วกั้วว่าคนจะตกใจ จะคิดอย่างไร ๆ ไป

ฤๅ จะเป็นอย่างคนแก่บ้านเมืองไปว่าแต่ภอรู โหที่เป็นอย่างขรรณ
 ภัยมา แล้วก็ทายน้ำรามในขี้ดิน ๆ ว่าจะหนักกว่าขี้
 หลัว คือหนึ่งข้างสองหนึ่งข้าง ฤๅจะน้อยกว่าขี้หลัว
 หนึ่งข้างสองหนึ่งข้าง ที่แก้การทาย อย่างนี้ คำว่าก็เหมือน
 เหมไม่ผ่าเชื้อ จึงได้ขี้กเสียบ ทาได้ขี้กมาในประกาศ
 สงครามแต่ก่อน ๆ ไม่ ก็ยังมีเรียกปราศจำพวกหนึ่ง
 ซึ่งใช้คำมดำราโหร สังเกตพระเคราะห์ในอากาษ ด้วยโคจร
 แห่ง พระ พุทฺธ พระศุกร. แล้วก็ทายขี้ใหม่ ๆ ว่าฝนขี้ไก่
 จะมากฝนขี้ ไทจะน้อยก็หนักปราศพวกนี้ สังเกตการดำร ๆ
 มาก อย่าง สังเกต โคจร พระ อาทิตยพระ จันทร แล ราช แล้ว
 ก็ทายเวลาน้ำขึ้นน้ำลง ก็ทายฤกษ์ ไทตกวัน ๆ ก็วิชาทายน้ำขึ้น
 น้ำลงนี้ ในเมืองไทยแต่ก่อนก็ไม่มี ก็เมื่อมีขึ้นเป็นความ
 สักย ความจริง ก็มีขึ้นในเมืองนี้ จะได้ไปเรียนของฝรั่งมาก
 ทาไม่ แต่ที่ทายฝนหนักปราศ พวกนี้ทาย ก็ยังหาผู้ถูก
 ฤกษ์ไม่ อย่างในขี้ ขวค ลอศกที่ล่วง มาแล้วหนักปราศพวกนี้
 ทายว่าฝนมากน้ำ จะมาก ก็น้ำมากนี้ เฉพาะใช่ฝนมากแต่
 ข้างเมืองพม่า แลแผ่นดินไทยใกล้เขตรแดนพม่า แต่ใน
 บ้านเมืองของไทยใน ระยะกลาง ตลอดเหนือ แล ระยะตะวันออก
 ออกน้ำก็น้อย ฝนก็น้อยไป ๆ แต่ในขี้ลลวกับคคนี้ นึก

คราว เวลาที่ ๑๑ ทุ่มกับ ๑๑ นาที คือ ๕ นาฬิกา กับ ๑๑ นาทีแต่เที่ยงคืน แล้วจะคลายออกเยื้องข้างทิศตะวันตก เวลาสว่างแล้ว เป็นที่ ๑๑ ทุ่มกับ ๕๓ นาทีใน กรุงเทพมหานคร ก็ จะเห็น พระจันทร์ ทั้งคราวข้าง ตกไป ยังไม่โมกษบริสุทธิตะหลกกัน ต่อเวลาสว่างแล้ว คือ ๖ นาฬิกา กับ ๑๑ นาทีแต่เที่ยง ใน พัทเมืองไทยแต่ไม่เห็น แต่เมืองอื่นตั้งแต่เบง กอล ไป เขาจะเห็นได้

เมื่อวันคนเดือนขลุ่ยไป ๑ ทั้งนี้ ชายของมนุษย์ ในโลกทั้งปวงฉกกลายกัน มีประมาณเพียงแปดสิบล้าน แลต่ำลงมากกว่าแปดสิบล้านนั้นก็หมกไปสิ้นไป โลกนี้ต่อเวลาที่ จะถึงแก่ความตายเข้าไป ทุกวัน ๆ ด้วยกันทุกคน ๆ ความตายนี้ ไม่เลือกหน้าว่าผู้ใด ๆ เช่นคนจนคน มีผู้ก็ แลไพร่ เช่นภคินี ขรรพชิตไม่มี ใครล่วงพ้นจากความตายนี้ได้เลย ก็แลสัตว์ทั้งปวง คนทั้งปวง มีชีวิตของตัวเป็นทั้งรักหมกด้วยกัน กลัวตายไม่หยอก ตายโดยมากเป็น ขรรพชิต แต่ว่าเขาเสมอกันไม่ ลางคน ได้ความทุกข์ความยาก มาก เนื้อหน่ายในชีวิตของตัวข้าง คลังใกล้ พันเพื่อนเห็นชีวิตไปต่าง ๆ บ้างครั้นขาลันเหลือเพื่อฝ่าย ฤทธิจะทำบุญด้วยชีวิต ย่าง ผูกคอตาย เชือกคอตาย ถิ่นยา ตายแลเผาตัวเสียก็มี ๆ ๆ อวกล้ำหาญ แขง แรง เกิน

บระ มาดไป ^{ขึ้น} ไม่ ^{สง} แล ^{เข้า} ไก่ ^{เ่ง} ไก่ ^{คัม} ยี่ ^{แล} เข้า
 ปล้ำ ปลอก กัย ^{หัว} ร้าย ^{ว่า} นัว ^{รก} แล ^{เหว} เวื่อ ^{เส็ด} ผ่า ^{คลัน} ผ่า ^{ดม}
 แล ^{เข้า} ชก ^{ค้อย} ค้อย ^{วัน} วัน ^{พัน} พัน ^{แ่ง} แ่ง ^{ยัง} ยัง ^{ฉิ่ง} ฉิ่ง ^{กัย} กัย ^{ผู้} ผู้ ^{อื่น} อื่น ^{ไม่} ไม่ ^{เอา} เอา ^{โลย} โลย ^{ใน} ใน ^{ชี} ชี ^{วิ} วิ ^{คร} คร
 คิด ^{ว่า} ว่า ^{คาย} คาย ^{ไค} ไค ^{ทวย} ทวย ^{ลร} ลร ^{ถูก} ถูก ^{ล้า} ล้า ^{เส} เส ^{พสุ} พสุ ^{รามา} รามา ^{เกิน} เกิน ^{ประ} ประ ^{มา} มา ^ณ ณ ^ฤ ฤ
 กัณ ^{ยา} ยา ^{กั} กั ^{แรง} แรง ^{ขี้} ขี้ ^{รังก} รังก ^{ท้วย} ท้วย ^{อยาก} อยาก ^{จะ} จะ ^{ให้} ให้ ^{โร} โร ^ค ค ^{หยา} หยา ^{เว} เว ^อ อ ^ค ค ^ม ม ^{เช} เช ^น น ^{มี} มี
 ลาง ^{ที่} ที่ ^{ก็} ก็ ^{เปล} เปล ^{ล่ง} ล่ง ^{พล} พล ^{้า} ้า ^{ทำ} ทำ ^{ให้} ให้ ^{ชี} ชี ^{วิ} วิ ^{คร} คร ^{ทวิ} ทวิ ^{เส} เส ^อ อ ^{ไป} ไป ^{กั} กั ^{มี} มี ^{ยัง} ยัง ^{ถึง} ถึง ^{กระ} กระ ^{นี้} นี้
 มี ^{อยู่} อยู่ ^{ท่า} ท่า ^ง ง ^{ก็} ก็ ^{ผู้} ผู้ ^{ที่} ที่ ^{รัก} รัก ^{ชี} ชี ^{วิ} วิ ^{คร} คร ^{ไม่} ไม่ ^{อยาก} อยาก ^{ทวย} ทวย ^{กั} กั ^ค ค ^{อย} อย ^{มี} มี ^เ เ ^{โดย} โดย ^{มา} มา
 ถึง ^{กระ} กระ ^{นี้} นี้ ^{ลาง} ลาง ^ค ค ^ร ร ^{ยาก} ยาก ^{จน} จน ^{ไม่} ไม่ ^{มี} มี ^ท ท ^พ พ ^ย ย ^{สิ้น} สิ้น ^{เข้า} เข้า ^{เร} เร ^อ อ ^น น ^{เต} เต ^{หา} หา ^ย ย ^ศ ศ
 ภรร ^{ษา} ษา ^{ซึ่ง} ซึ่ง ^{เช่น} เช่น ^{ที่} ที่ ^ท ท ^ง ง ^{โย} โย ^{เอา} เอา ^{โล} โล ^{แล} แล ^{เค} เค ^ย ย ^{ว่า} ว่า ^{ชา} ชา ^ก ก [ิ] ิ ^{กระ} กระ ^{กุ} กุ ^ล ล ^ค ค ^ว ว ^{ก็} ก็ ^{ต่ำ} ต่ำ
 พาศ ^ะ ะ ^{เช่น} เช่น ^ก ก ^ำ ำ ^ล ล ^ง ง ^{ก็} ก็ ^{ไม่} ไม่ ^{มี} มี ^ส ส ^ค ค [ิ] ิ ^ช ช ^อ อ ^ญ ญ ^{ญา} ญา ^ท ท ^ว ว ^{ก็} ก็ ^น น ^{้อย} ้อย ^{อา} อา ^ย ย ^{แล} แล ^{ไว} ไว ^{ก็} ก็ ^ล ล ^ง ง ^{ไป} ไป
 มาก ^{แล้ว} แล้ว ^{ก็} ก็ ^{มี} มี ^{อยู่} อยู่ ^{ซึ่ง} ซึ่ง ^ๆ ๆ ^{ว่า} ว่า ^{จะ} จะ ^{อยู่} อยู่ ^{ก็} ก็ ^{อยู่} อยู่ ^{จะ} จะ ^{คาย} คาย ^{ก็} ก็ ^{คาย} คาย ^ค ค ^า า ^ม ม ^{แต่} แต่
 ก ก ^ำ ำ ^ล ล ^ง ง ^ญ ญ ^{แล} แล ^{ยา} ยา ^{ปร} ปร ^{กร} กร ^{วม} วม ^ฤ ฤ ^{ตาม} ตาม ^{แต่} แต่ ^{มี} มี ^ส ส ^{าง} าง ^{เท} เต ^ว ว ^ค ค ^า า ^{จะ} จะ ^อ อ ^น น ^เ เ ^{คร} คร ^า า ^{ระ} ระ ^ค ค
 บ บ ^{ไม่} ไม่ ^{อยู่} อยู่ ^เ เ ^{คร} คร ^า า ^{ระ} ระ ^ค ค ^{ซึ่ง} ซึ่ง ^{ก็} ก็ ^{มี} มี ^{โดย} โดย ^{มา} มา ^{ก็} ก็ ^{ใน} ใน ^{ผู้} ผู้ ^{ก็} ก็ ^{มี} มี ^ท ท ^ง ง ^{โย} โย ^{ที่} ที่ ^{เอา} เอา ^{โล} โล
 อ อ ^ว ว ^ร ร ^ณ ณ ^{โต} โต ^โ โ ^ห ห ^ญ ญ ^ณ ณ ^{นี้} นี้ ^{แล้ว} แล้ว ^{บาง} บาง ^พ พ ^อ อ ^{ก็} ก็ ^{มี} มี ^ช ช ^อ อ ^ญ ญ ^{ญา} ญา ^อ อ ^น น ^อ อ ^ร ร ^ม ม ^ท ท ^{้วย} ้วย ^{พระ} พระ
 ไ ไ ^ท ท ^ร ร ^ล ล ^ว ว ^{ิช} ิช ^ณ ณ ^ช ช ^อ อ ^ญ ญ ^{ญา} ญา ^{เห็น} เห็น ^อ อ ^{มิ} มิ ^จ จ ^{ริง} ริง ^ช ช ^ก ก ^ซ ซ ^{ัง} ัง ^อ อ ^น น ^ก ก ^ค ค ^า า ^{รู้} รู้ ^{ว่า} ว่า ^{เก} เก [ิ] ิ ^{เกิด} เกิด ^{มา} มา ^ค ค
 ด ด ^{ึง} ึง ^{แก่} แก่ ^ส ส ^ว ว ^{าม} าม ^ท ท ^{วย} ้วย ^{ไม่} ไม่ ^{เก} เก ^ย ย ^{แล} แล ^{การ} การ ^{ทั้ง} ทั้ง ^ป ป ^{วง} วง ^ย ย ^อ อ ^ม ม ^{แปร} แปร ^{ผัน} ผัน ^{ไป} ไป ^{คำ} คำ ^ๆ ๆ
 ใน ^{ชี} ชี ^{วิ} วิ ^{คร} คร ^ค ค ^ว ว ^{ทั้ง} ทั้ง ^ป ป ^{วง} วง ^{แล้ว} แล้ว ^{ความ} ความ ^ท ท ^ก ก ^ข ข ^{เป็น} เป็น ^{พื้น} พื้น ^ศ ศ [ุ] ุ ^ช ช ^{เช่น} เช่น ^ค ค ^อ อ ^ก ก ^ด ด ^ง ง ^{มี} มี ^{แก่} แก่
 ฉ ฉ ^{ระ} ระ ^{มี} มี ^อ อ ^ด ด ^{ระ} ระ ^{จะ} จะ ^{ถึง} ถึง ^{เวลา} เวลา ^{มี} มี ^ส ส ^{ลาย} ลาย ^ท ท ^ง ง ^{กล} กล ^{าย} ย ^{ลง} ลง ^{หา} หา ^{ความ} ความ ^ท ท ^ก ก ^ข ข ^{ก็} ก็ ^{ความ} ความ ^ศ ศ
 ที่ ^{ได้} ได้ ^{แล้ว} แล้ว ^ฤ ฤ ^{ที่} ที่ ^ท ท ^{หมาย} หมาย ^{ว่า} ว่า ^{จะ} จะ ^{ได้} ได้ ^ค ค ^ง ง ^จ จ ^{ระ} ระ ^{กล} กล ^ย ย ^{มา} มา ^{เป็น} เป็น ^อ อ ^ว ว ^{าร} าร ^ม ม ^{แก่} แก่ ^{ใจ} ใจ

ให้เกิดความเศร้าโศกทุกขอโหมหนักมาก ในเวลานั้น ธรรมสิ่ง
 ทุกอันในตัวตนตัวไม่เป็นตนไม่อยู่ในใต้อำนาจ ความอยากความ
 ปราศจาก ผู้ใดปลงปัญญาเห็นธรรมจริง ๆ ผู้หนึ่งถึงมีห้วงโย
 ที่อาโลยอาวรณมากก็อาจไว้อัทธิยาไศรย เปรณกลาง ๆ อยู่
 ได้ ก็ผู้ใดไม่มีใจไม่ไต่ขจรมาในทางปัญญาอย่างนี้ มีจิต
 ไม่ได้เจริญอย่างนี้ ก็ย่อมรัก ชีวีตรมาก กัดความตายมาก
 ถึงจะแก่ชวาทุพลภาพมีโรคนิโคยอย่างไรไปแล้ว ถ้ามีความ
 ปราศจากความมุ่งหมาย อย่างใด อย่างหนึ่ง อยู่ในใจในความคิด ก็
 ย่อมหวาดหวั่นพรั่นพรึงแต่ความตายมากนัก ผู้ใดกัดตัว
 แล้ว ถ้าจะหลบลี้เกลี้ยไม่เข้า โกล่เข้าเคียงข้างร้ายเสียร้าย
 สัตว์ร้าย แต่ไม่ขึ้นไม้สูงไม่ว่ายน้ำรกไม้แล้วเรือเล็กออกทะเล
 รุก ไม่เข้าป่าเข้าคองเข้าค้ำ เข้าสังคราม แลการชกตีฟัน
 แทะกับผู้อื่น แลไม่เข้าโกล่ไฟ เข้าโกล่ดินปืนไม่กินสาร
 มาก ไม่กินขาร้ายขยาแรง ไม่กินของแสดงเมื่อหน้าใช้หน้า
 เจ็บ แลไม่ประพฤติกการผิด ๆ ที่ประเหตุจะให้ก้องราช
 ทัดศักดิ์ การทิวว่ามานั้นเป็นการอันสมควรที่ จะเห็นจริงด้วย
 ภาณว่าเป็นทางที่ จะหลีกเลี่ยงความตายอยู่แล้ว แต่ความกลัว
 ของคนบางพวกยังยิ่งขึ้นไปกว่านี้ ถึงหลีกเลี่ยงจึงว่ามานั้น
 แล้ว ก็ยังมีความระแวงว่าตัวยัง อยู่ในที่โกล่แห่งความ

ค่าย ยังมี พรุ่งนี้ พึ่งว่า อันตราย แห่ง ชีวิต จะมี มา ยัง ก็คิดหา
 เครื่อง กัน ความตาย แต่ทาง หลีก เลี่ยง อย่าง อัน ดี ก็ มาก พัน ที่
 จะ พรรณา แต่ การ ทิ้ง ช่าง นั้น ไม่ อาจ ที่ จะ เห็น จริง หรือ มิ กัน ได้
 แต่ ใน คำ นึก ปราศ ที่ ตั้ง สอน สืบ มา ใน พระ ศัมภีร์ ที่ มี ใน พระ พุทธ
 ศาสนา ที่ เป็น ทาง กรรม วาท กิริยา วาท นั้น ท่าน สรเสริญ ทาน ของ อัน
 สิว วัช ยาร อย่าง กศกร มรด ขาง ตัว แต่ การ ขวน ขวาย ขาง ทาง
 ภาวนา ขาง อารมณ ข่า ยาง วิถี ว่า เป็น ที่ จะ ให้ ออก ผล ได้ อย่าง ยืน ใน
 ทิฐู ธรรม ชาต นี้ แต่ สมิ ปราย ภาพ ชาต นี้ ว่า แต่ ที่ จะ ห้าม ความ
 ตาย ให้ ชาค ไม่ ให้ มี มา นี้ ไม่ ได้ ถ้า ยัง เกิด เป็น กาย เป็น ไช
 อยู่ ตราย ไท ก็ คง ยัง ต้อง อยู่ ใน อำนาจ ความตาย จะ ประหาร อยู่
 ตราย นี้ ไม่มี ใคร พัน เลย ถึง ใคร อยุ่ ยืน มาก แล้ว ก็ ไม่
 ไกล กว่า คน อยุ่ สั้น นี้ เหมือน ไม่ แก่น ไกล กว่า ต้น กอ อย
 กัน อย

ทาน นี้ ก็ ให้ เครื่อง กัน อันตราย ชีวิต สัตว์ คือ น้ากร ของ
 น้ากร ของ ทรง น้ากร อย ๆ แต่ เครื่อง อุกฤษณ ชีวิต สัตว์
 คือ อาหาร แล ตั้ง อย ๆ แล ยา ฤ เครื่อง ยารักษา ใช้ เหย
 แล ยารักษา ทรัพย์ จ้าง หมอ ให้ รักษา โรค ต่าง ๆ แล เสี้ย ทรัพย์
 ช่วย ให้ สัตว์ ที่ จะ ตาย เร็ว ๆ ให้ รอก ตาย ไป คราว หนึ่ง ๆ ๆ
 ตั้ง นี้ ก็ วัณ จาก ปาณาติยาต แล วิหิง สาการ เมื่ อก

ไปก็เห็นว่ายากไป ๆ ค้อให้คนที่คลุกคลีอยู่กับทรากสหกันนะอยู่
ในป่าช้าฝั่งเขาเก็บเผือก ๆ ไม่รู้ซาก เพราะ การที่ถืออย่างนั้น
ไม่เห็นจริงพร้อมกัน แต่ไม่ถูกต้องตามคำนิพนธ์ราชที่กล่าว
ตอนไว้คงว่าแล้วในข้างต้นนั้น ๗

เพราะฉะนั้น ขอท่านผู้มีปัญญา จงรีบร้อนชวนช่วยประพาศ
การบุญการกุศล เช่น ความสุจริตให้มาก ด้วยกาย วาจา
แต่ใจโดยเช่นการเร็ว เหมือนอย่างชนที่สี่ตะเพลิงใหม่แล้ว
รีบร้อนระกอบไฟ ในสี่ตะขอคนนั้น • สรรพการกุศล
ทั้งปวงพึงต่ำสม ทำให้พร้อมมูลในสันตตามด้วยความไม่
ประมาท ด้วยประการทั้งปวงเทญ

ประกาศขุดคลองภาษีเจริญ

ข้าพเจ้าพ่อขี้ม พระภาษี สมบัติบริบูรณ์ ขอประกาศ
 มาแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวง ด้วย ข้าพเจ้ากับท่านผู้อื่น
 เป็นอันมากคิดกัน จะขุดคลอง ตั้งแต่บ้านดอน กระบี่
 แขวงเมืองท่าจีนมาออกคลองบางกอกใหญ่ ริมวัดปากน้ำ
 แขวงกรุงเทพ กว้างเจ็ดวา กุดห้าศอกก่อน แล้วจะขุด
 ด้วยจักรกลไฟกุด อีกศอกหนึ่งๆ สองศอก ตามสมควร เป็น
 ถนนทางยาวห้าร้อยเส้นเศษ ได้กราบเรียนท่านเสนาบดี
 ได้กราบทูลพระกรุณาให้ ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรง
 พระราชดำริห์พร้อมด้วยความคิดท่านเสนาบดี ว่า การ
 ขุดข้าพเจ้าแลพวกข้าพเจ้าคิดนั้นชอบอยู่ แต่เพราะมี
 จะต้องเลิกอากรสวนใหญ่ แลเข้าที่ เป็นสินค้าก็ต้องมีไว้
 เพราะฝนแล้ง ภาษีเข้าก็เก็บไม่ได้ ภาษีอื่นก็พลอยตกไป
 ด้วยเป็นอันมาก พระราชทรัพย์หลวง จะจ่ายมาเป็นทุนขุดคลอง
 อย่างเมื่อขุดคลองอื่น ๆ ยังไม่พอ จะเข้าไป ข้าพเจ้า
 จึงได้ได้กราบทูล รัชอาสาว่าเมืองอื่นใหญ่ ๆ เขาขุดคลอง
 ทำทาง เขาก็ไม่ได้เอาเงินแผ่นดินไปใช้ เช่นแต่เขา
 เรี่ยไรกันในราษฎรโดยเงินเรี่ยไรไม่พอ เขาก็ขออำนาจ
 แผ่นดินเก็บเอาตามเรือรถเกวียน ซึ่งขึ้นลงไปมาทางนั้น

ที่ละเล็กทีละน้อยกว่าการสำเร็จจริงได้ จึงไปรบกวนเจ้า
 ให้ข้าพเจ้าศึกษาให้สมควร เพราะการจะแปลคุณแก่ราษฎร
 ทั้งกัน ข้าพเจ้าศึกษาการสองอย่าง ๆ หนึ่งเรื่องยาว
 ตั้งแต่สี่วาขึ้นไปมีทุกของ เกือบห้าบาท ไม่กี่วันทุก
 ของเกือบห้าบาทสองสิ่ง เรื่องยาวสี่วาลงไปถึงสี่บาท
 มีทุกของ เกือบห้าบาทสองสิ่ง ไม่กี่วันทุกของเกือบห้าบาท
 สองสิ่ง เรื่องยาว ๑๐ บาทลงไปมีทุกของเกือบห้าบาทสอง
 ไม่กี่วันทุกของเกือบห้าบาทสอง แต่แปลไม่ได้เงิน เรื่องพ่วง
 ไม่ใหญ่ เรื่องพ่วงไม่เล็กเกือบห้าบาทถึงห้าบาท ขาขึ้นๆ ขาลง
 มาทางนี้ จะขอเกือบเงินตามพิกัดนี้ ตั้งแต่เรื่องเงินตามคำ
 คลองนั้นได้ไปสิบปี ก็ที่ไรที่นาที่สวนขึ้นขวางลำคลอง
 ขึ้นไป พวกคลองละสิบห้าเส้น คิดเงินไว้ ปีหนึ่งเอาไร
 ละสอง แต่เจ้าของผู้รับของที่นั้น อีกอย่างหนึ่งคิดว่า
 ถ้าจะเก็บอย่างนั้น จะเป็นที่ต้องตั้งเตียงซีกเคื่องกับท่าน
 ทั้งช่วงเป็นอันมากไป จะไม่ทำอย่างนั้น จะตั้งโรงหอย
 ที่ตำบลเมืองนครไชยศรี เมืองท่าจีนสามปี ผู้มาทางหอย
 เท่าไร เมืองท่าจีนไม่ถูกก็จะมีเงิน ที่เมืองถูกก็จะมีสามสิบต่อ
 เหมือนการในโรงหอยตามธรรมเนียมไม่มีอีกอย่าง ไม่เรียก
 เงินคนเดินทางเลย แต่บัดนี้ข้าพเจ้ายังสงสัยว่าท่านทั้งปวง

เช่น อธิมาก จะยอมอย่างไร จะยอมให้เก็บเขาตามเรือชั้น
 เรือสองตุ๊ก ๆ จะให้ทั้งโรง หอยเก็บกำไรเอา ข้าพเจ้า
 ขอปรึกษาด้วยท่านผู้ใด ท่านคำประกาศนี้ทุกคน ท่านผู้
 ใดอ่าน ขอ จงได้เขียนหนังสือตอบให้ข้าพเจ้ารู้แต่สิ่ง ๆ ใด
 ข้อของท่านก่อน ว่าข้าพเจ้าข้อนี้อยู่บ้านนี้ เห็นว่าให้ท่าน
 เก็บเงินแก่ชาวเรือ ชั้นสองเอาเถิก อย่าตั้งโรงหอยเลย
 ฤกว่าข้าพเจ้าข้อนี้อยู่บ้านนี้ เห็นว่าให้ท่านตั้งโรงหอย
 สากกำไรเอาเถิก อย่าเก็บเงินแก่ชาวเรือ ชั้นสองเลย
 เมื่อเขียนแล้ว ให้เอาไปส่งแก่พระอินทราชาธิบดีศรีนครนระของเมือง
 พระเทพผล ทั้งแต่วันจันทร์ เดือนเก้า ขึ้นค่ำหนึ่ง จนวันศุกร์
 เดือนเก้า ขึ้นห้าค่ำ ถ้าข้าพเจ้าได้รู้ว่าคนเช่น อธิมาก
 ชอบใจยอมอย่างไร จะยอมทำตามอย่างนั้น ในสิ่งของอย่างนี้
 ถ้าท่านจะว่าอย่างอื่นไปรับไม่ได้ ฤกว่าทำหนังสือปิดประกาศ
 แลลงพิมพ์ที่โรงพิมพ์พวก อะเมริกาว่าอะไร ๆ จะรับก็ไม่ได้
 จะเชื่อถือก็ไม่ได้ ทนายประกาศมาวันจันทร์ เดือนเก้า
 ขึ้นค่ำหนึ่ง บัณฑิตยศก

จธ

พระภาคห้ามมิให้เขียนหนังสือหลวงเกล้า ๑ ถวาย

ด้วยหมึกกิม สอที่จกจาง

มีพระบรมราชโองการมา พระยาศรีสุริยราชสังฆราช ให้
พระภาคแก่พระราชวงษ์านุวงษ์ ที่ศรีกรมแล้วแต่ยังไม่ได้
ศรีกรม แต่ข้าทูลของ ขุนสีพระบาทผู้ใหญ่น้อย ฝ่าย
ฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวัง แต่พระบรมราชวัง

ทุกหมู่ทุกกรมทุกพนักงาน แต่พระราชาคณะถนอม กรม
เปรียญทุกคณะทุกพระอาราม แลราชภูไทยจีนแลอื่น ๆ

ในกรุงนอกกรุงทั้งปวง ให้ทราบทั่วกัน ว่าผู้ใดเขียนหนังสือ
เรื่องราวจากหมายเดิกันน้อย จะนำขึ้นทูลเกล้า ๑ ถวาย

ห้ามอย่าให้ใช้กิมสอคำฝรั่งอย่างจง ๆ ไม่ทำแต่เขียน
ลงในกระดาษฝรั่งจากกระดาษอะไร ๆ เป็นอันขาด ถ้าจะใช้

เขียนหนังสือฝรั่งจากจีน ก็ห้ามอย่าให้ใช้หมึกจก
จาง ๆ เหมือนกัน ให้ใช้ที่ศรีกรมแท้ ๆ

ขึงกิมสอฝรั่งต่างศรี ศรีหน้าเงินศรีแดงนั้นก็
หมึกศรีหน้าเงินศรีแดงนั้น ก็ใช้ได้ไม่ห้าม จากกิมสอคำไทย

เขียนลงในกระดาษไทยตามที่เคยใช้มานั้นก็ไม่ห้าม ให้ท่าน
ผู้ที่จะต้องเขียนนำขึ้นทูลเกล้า ๑ ถวายเรื่องราวจากหมาย

ประการใด ๆ ขอจงทำตามพระราชบัญญัติ อย่างให้

เป็การ ชุ้หมองฝ้า ลอง อดั้พระยาทไ้ จะไ้สำเร้ความ
 ประสังข์ของทน โดยสทวงสยายทกประการ ประภาศ
 มาวันอาทิตย์ เค็อนเก้า แรมสิยสามค้ำ ษัณฐสิปตศก จะ

ประกาศเรื่องเงินทำอัฐิ ปลอม

มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ให้ประกาศ
 ทวยราษฎร์ในกรุงแลหัวเมืองให้รู้ทั่วกัน ว่า มีเงินพวกหนึ่ง
 ทำเหมือนอัฐิ ปลอม เอาอัฐิ หลวงไปกดพิมพ์คืน แล้วเอา
 ดับกกดปลอมเที่ยวปลอมขาย ถูก ๆ มีผู้รับซื้อใช้สอยอยู่ข้าง
 ไม่มากนัก จับตัวได้มารายหนึ่ง จำระไกรความว่า
 ไปเที่ยวลอบเรื่อทำข้าง อาไศรยเข้าโรงผู้มีชื่ออยู่ทำข้าง
 เพราะฉะนั้น ให้ประกาศว่า ตั้งแต่ไปราย ฎูให้ระวังคนใกล้ ๆ
 อย่าให้มีคนอาไศรยลักทำอัฐิ ปลอม แลทำเงิน แกงหล่อ
 ให้เสียเสาะคนในโรง วัดที่ของตัวอยู่เสมอ ถ้าจับตัวคน
 ทำอัฐิ ปลอม ฎูเงินแกงปลอมเป็นแผ่นเงินบาทมาส่งได้พร้อม
 ทั่วเครื่องมือฎาสลักสำคัญ จะพระราชทานรางวัล ๕๐ บาท
 ๑๐๐ บาท ๑๕๐ บาท ตามสมควรแก่การที่เป็น มากแต่น้อย ถ้า
 แผ่นคนในโรง วัดไม่เอาใจใส่ระวัง พวกอื่นนอกโรง วัด
 รับสินบนนำจับได้ ถ้าที่อาไศรยของผู้ร้าย เป็นที่มีเจ้าของ
 ให้เช่า จะปรับให้เจ้าของใช้สินบน ถ้าที่ผู้ร้าย เป็นของ
 ผู้ร้ายเอง จะให้เฉลี่ยเรีย รายคนในโรง วัดเสียสินบน
 ตามสมควรแก่ศักดิ์ใหญ่แต่น้อย ฯ เงินเวียนแกงแลอัฐิ
 ปลอม นั้น ผิดกับของหลวงผิดควรกระไม่เกลี้ยง แลขอบเขต

เพลงไหลอยู่ อัฐนี่ผิดมากที่เนื้อ อ่อนหนัก โอนไป ใ้จ่าย
 ให้เทียบกันกับ อัฐ หลวง ก็ จะรู้ ใ้ไม่สงไสยเลย ถ้าใคร
 มีอัฐ ปลอมอย่าใ้ใ้กันต่อไป ฤาเมื่อเสียดาย จะซื้อ ใ้กันอยู่
 ถ้ามีผู้จับใ้เป็น อัฐ อ่อน อัฐ ปลอม จะใ้ผู้เขามา ใ้เสีย
 เขี่ยปรับใ้ผู้จับ อัฐ ละ สอง อัฐ ตาม อัฐ ถ้า อัฐ ปลอม
 ของใครมี เป็น อัฐ อ่อน ใ้เก็บ รวบรวม เป็น เก็บ กนก ใ้
 เก็บ ทำ ลัง แล้ว ใ้เงิน เอง แต่ ค้าง ไป จะ ใ้เก็บ ทำ ลัง
 ต่อ เอง ฤ ๘ อัฐ ฤ ๑๖ โสฬศ ตาม แค ปรารุณา ใ้
 ค้าง กัน กับ คำ ประภาศ เก่า ถ้า ผู้ มี อัฐ มาก จะ เขามา ใ้เงิน ทำ ลัง
 ชาว ค้าง ก็ จะ ค้าง เทียบ ค้าง ถ้า เป็น อัฐ ปลอม พับ ไป ง่าย ๆ
 จะ ค้าง ใ้ แต่ ๘ ทำ ลัง ต่อ เอง แต่ ถ้า เป็น อัฐ เติม
 ถึง จะ เก่า คร่า ครา ลัก หรือ ย่าง ถ้า ไม่ ชาติ เป็น สอง ท่อน
 สาม ท่อน แล้ว ก็ จะ ใ้ใ้ใ้ แยก อัฐ ต่อ เอง ใ้ อัฐ หลวง
 แวง คน ปลอม จะ หลอม หล่อ ไม่ ใ้ ใ้ใ้ ใ้ผู้ ร้าย สอง หลอม
 แล้ว ไม่ เป็น อัฐ คน ต่าง ประเทศ ที่ ไทย เรียก ว่า ฝรั่งเศส
 เหว่น เหว่น ตะ กุญ กระ กาย พุก วัน ไป ว่า จะ บุ ผู้ ครอง แผ่นดิน
 ฝ่าย ไทย ใ้ เลิก ล้าง เขี่ย อัฐ ก็ ยก เสีย แล้ว จะ ทำ เขี่ย
 ทอง แวง เข้า มา ขาย ใ้ ลูก ๆ ใ้ โน หลวง จ่าย แก่ ราช ภู
 มั พง ๆ เป็น กำไร ฤา อย่าง หนึ่ง ว่า จะ รัช ฎุภา ธิ ทำ แยก

ทองแดง มาขาย แก่ราช ภูรี ถวายเงิน ภาษี แก่ในหลวง
 การที่ ว่าอย่างนี้ โดยฤทธิที่ พวกคนต่าง ประเทศที่เรียก
 ว่าฝรั่ง อยู่ในใต้ความภญา ว่าในหลวงเชื่อศุขงง่าย ๆ
 ใจ ทยานศยากใ้เงินก็ ฟูคไปคิดไป การนั้นใครได้ฟัง
 อย่างเชื่อ ในหลวงไม่ยอมให้ทำ ถ้าฝรั่งจะเอาเบี้ยทองแดง
 มาขาย ถ้าเป็นตราของ แผ่นดินไทย ก็จะไม่ยอมให้ขาย
 ถ้าเป็นตราเมืองอื่น เหมือนแปะเงินแปะญวน แลแปะทองแดง
 ของประเทศอื่น ถ้ามีผู้ซื้อไว้ จะมาส่งแทนภาษีอากรก็จะ
 ไม่รับจะมาขอขึ้นเงินไป แต่ในหลวงก็จะไม่ให้ จะใ้แก่
 เอามาขายให้ คิดราคาตามน้ำหนักทองแดงทองเหลือง
 แลสังกะสีที่ไม่มีตรา เมื่อเวลาในหลวงต้องการทองแดง
 ทองเหลือง สังกะสีก็จะซื้อ เมื่อเวลาไม่ต้องการก็จะไม่ซื้อไม่รับเป็น
 เจ้าของ เพราะฉะนั้นพวกคนต่าง ประเทศที่เรียกว่าฝรั่ง จะพบ
 อย่างไร ๆ จะลงหนังสือพิมพ์ประกาศอย่างไร อย่างเชื่อเคย
 ว่าในหลวงจะทำตาม อย่างฟังเสียงเคยเป็น อันซาทที่เกี่ยว ขะ
 แต่แปะทองแดงนั้นในหลวงก็จะทำในเร็ว ๆ นี้
 สองแปะคือแปะอย่างหนึ่งเรียกว่าซีก สี่แปะคือแปะอย่างหนึ่ง
 เรียกว่าเสี้ยว จะมี ตรามง กฏตราข้าง ตราจักร เหมือนอันอื่น
 เหมือนโลโก้ แต่มีหนังสือบอกเป็นหนังสือไทย หนังสือจีน

หนังสืออังกฤษสามอย่าง ว่าสองอันเป็นเพลง สองอันเป็นเพลง
 แปรทองแดงอย่างนี้ ใครไป จะมาขึ้นเอาเงินคดถึงสองแป
 ค้อเพียง สิบแปค้อเพียง จะยอมใช้ให้ แต่แปรทองแดง
 คราวเมืองอื่น ฤๅแปรทองเหลืองสังกะสีของจีนของญวน
 จะมาขึ้นเอาเงินคดังไม่ได้
 ประกาศมาวันเสาร์ เดือนสิบ แรมสิบเอ็ดค่ำ ปีฉลูชัษศัทธิ

ประกาศห้ามมิให้เล่นแข่งลาว

มี พระบรมราชโองการดำรัสแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลทวยราชฎรชาวสยามทุกหมู่ทุกเหล่าในกรุงแคว้นหัวเมืองให้ทราบ กระแสพระราชดำริที่ว่า เมืองไทยเป็นที่ประชุมชาวต่างประเทศต่างภาษา ไกลใกล้ มากด้วยกันมานานแล้ว การเล่น ฟ้อนรำ ขับร้องของภาษาอย่างต่าง ๆ เคยมีมาประปรายเป็นที่เล่นฟังเล่นต่าง ๆ สำราญ เป็นเกียรติยศบ้านเมืองที่ก็อยู่ แต่ถ้ำของเหล่านี้นี้คง อยู่ตามเพศตามภาษาของชนนี้ ๆ ก็สมควร ฎาไทย จะเลียน เอามาเล่นได้ ย่าง ก็เป็นที่อยู่ว่าไทยเลียนใคร เลียนใคร เหมือนหนึ่ง พระเทศนามหาชาติว่าอย่างลาว ก็ได้ ว่าอย่างมอญก็ได้ ว่าอย่างพม่าก็ได้ ว่าอย่างเขมรก็ได้ ก็เป็นก็ แต่จะเอามาเป็นพื้นไม่ควร ต้องเอาอย่างไทยเป็นพื้น อย่างอื่น ๆ ว่าเล่นได้แต่เล่นหนึ่งสองแล ๆ

ก็การ บัณฑิตเห็นแปลกใช้หนัก ชาวไทยทั้งปวง ละทิ้งการเล่นสำหรับเมืองตัว คือขี้พาทยมโหรีเสภาครั้งก่อน ปรบไต่สักกระวาเพลงไต่ย่าเกี้ยวเข้าแล ตครวชิงเสี้ยมต พากันเล่นแต่ลาวแคบไปทุกหนทุกแห่งทุกตำบล ทั้งผู้ชายผู้หญิง จนท่านที่มีขี้พาทยมโหรี ไม่มีผู้ใดหาต้องบอกชายเควี่ต้องขี้พาทยมโหรี ในที่มืงานการ โทณ รุกบวชมาก ก็หาลาวแคบ

เล่นเสีย หมก ทาแห่งราชาทางงานหนึ่ง แรงจึงสืบคำสั่ง
 สืบสองคำสั่ง การที่เป็นอย่างนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่า
 ไม่สู้งามไม่สู้ควร ที่การเล่นอย่างลาว จะมาเป็นพื้นเมือง
 ไทย ลาวเคยเป็นข้าของไทย ๆ ไม่เคยเป็นข้าลาว จะเอา
 อย่างลาวมาเป็นพื้นเมืองไทยไม่สมควร ทั้งแต่ภักดีเล่น
 ลาวแค้นมาอย่างเดี๋ยว ก็กว่าสืบขึ้นมาแล้ว จนการตกเป็น
 พื้นเมือง แลสิ่งเกตุก การเล่นลาวแค้น ซุกซมที่โดนฝนนั้น
 ก็สนุกยิ่ง ร่วงโรยใช่ ถึงขั้นเข้าในนารอกตัว ก็เพราะน้ำยา
 มาช่วย เมืองที่เล่นลาวแค้นมาก เมื่อฤดูฝน ๆ ก็น้อย
 ทำนาก็เสียไม่ออกงามทำขึ้นได้ บ้างเมื่อปลายฝน น้ำยากระ
 ไชคมากก็เดินไปหมด เพราะฉะนั้นทรงพระราชวิตกอยู่ ไบรค
 ให้ขออ้อนวอนแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวง ที่คิดถึงพระเดชพระ
 คุณจริง ๆ ให้งดการเล่นลาวแค้นเสีย อย่าทามาคนแลฟัง
 แลอย่าเล่นเองเลย ลองก็สักขีหนึ่งสองปี การเล่นต่าง ๆ
 อย่างเก่าของไทย คือละคร พิณรำย์ พาทยมโหรี เสภาครั้ง ที่อัน
 ปรบไต่ สักกระวา เพลงไต่บ่า เกี้ยวเข้า และอะไร ๆ
 ที่เคยเล่นมาแต่ก่อน เามาเล่นมาก ๆ ขึ้นเข้าอย่าให้ตั้ง
 เล่นลาวแค้นขอให้ออกเสียเลิกเสียสักขีหนึ่ง สอง ปีลองดูฟ้าฝน
 จะงามไม่งามอย่างไร ต่อไป ช่าง น้า

ประกาศ อันนี้ ถ้ามีฟังยัง ขึ้นแล้ว ชาวแดน อยู่ จะ ให้
 เรียกภาษีให้แรง ใครเล่นที่ใคร จะ ให้ เรียกแต่ เจ้า ของ ที่ แด
 ผู้ เล่น ถ้า ลัก เด่น จะ ต้อง จับ ปรับ ให้ เสีย ภาษี สอง ต่อ สาม ต่อ
 ประกาศ มา วัน ศุกร เดือน สิบสอง แรม สิบสี่ ค่ำ
 ๖๘๓

ประวัติเรื่องชาวค่าน กับ เรือ

แลพระราชบัญญัติ ให้ตั้ง ภาษี อยู่กับค่านทุกตำบล

ครั้งเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ๑ ว่าที่สมุทพระกระลา

โศมรับ พระบรมราช โองการ ได้เกล้า ๑ ทรงพระ ปรณา

ไปรเกล้า ๑ ตั้งว่า ราษฎรชาวกรุงเทพ ๑ แลคนหัวเมือง

ขึ้นลงไปมาเนื่อง ๆ บางพวกมากล่าวติเตียนชาวค่านแลเจ้า

ภาษีว่าขานค่าง ๆ ได้ไ้ความเช่นข่าวว่าราษฎร มาถึงค่าน

เช่นหัวชาวค่านเรียกเรือให้จอดตรวจ สิ่งของต้องห้าม ครั้นไปถึง

โรงภาษี เจ้าภาษีก็เรียกดูสิ่ง ของ บันดาคี่ต้อง ตามพิ ภัค

ภาษี ถ้าแม้เรือขึ้นลงพันค่านแล โรงภาษีไป ชาวค่าน

ว่าราษฎรชาวเรือหนีค่าน จับเอาตัวราษฎร มาบังคับให้ทำขวน

ค่านราษฎรไม่ทำ ก็กรเรือแลเก็บเอาแวง เอาหางเสียไว้

ราษฎรต้องเสียค่าไถ่จึงได้ไป ตามที่ชาวค่าน กับราษฎรเกิด

วิวาทชกตีกันก็มี ฝ่ายเจ้าภาษีนี่ถ้าเรือไม่แวง โรงภาษี

ก็แต่งคนไปเอาเรือราษฎร มาตรวจดูสิ่งของแล้วเรือต้องตาม

ภาษี พาลว่าราษฎรหนีภาษีปรับ โหมเอาสิ่ง ของไว้จน สิ้น ก็

ยัดขึ้นค่านกับ โรงภาษีแยกย้ายกันตั้ง ราษฎรไปมาทางวันหนึ่ง

ต้องรอกค่าน จาก โรงภาษี ถึงเจ้าแห่ง สิบแห่ง ถ้าแม้ราษฎร

กับชาวค่าน เจ้าภาษี นี้ความ วิวาทไม่มีพยาน แล้วยากที่จะ

ชำระได้ความจริง จะไม่รักการเลื้อยให้เร็วหรือช้า ก็เห็นแปลก
 ลำบากแก่ราษฎร ทั้งหลายมากทีเดียว ทั้งเห็นเสียไปให้บริษัทย
 เจ้าภาษีให้ยกโรงภาษี ขึ้นมาตั้งเก็บไว้ที่ถนนแขวงหัวเมือง
 ให้มารวมตั้งศีกอยู่ กับท่านจงทุกแห่งทุกตำบล ราษฎร
 รอคำนแล้ว ให้เจ้าภาษีมาตรวจทุกสิ่ง ของต่งตามภาษี
 ก็ให้เจ้าภาษีเก็บไว้กับเขาแต่ราษฎรตาม พี่กับที่้องตรา เมื่อ
 เจ้าภาษีมี่ความวิรุทธราษฎร จะไ้ช้าง ชาวท่าน เป็น พยาน
 ถ้าชาวท่าน ขี้สิ่งของต้องห้ามได้ ฎาชาวท่าน จะวิรุทธกับ
 ราษฎร จะไ้ช้างเจ้าภาษีเป็น พยาน ห้ามไม่ได้ ภาษีแยกย้าย
 ตั้งอยู่ต่างหาก จากท่านเหมือนแต่ก่อน เจ้าภาษีขึ้นไปที่
 โรงภาษีที่แห่งอื่น พันท่านไปหลายเส้น จนราษฎร จะต่งแวง
 เช่นหลายแห่งไปนั้น จะมาร้องว่าราษฎรไม่ รอคโรงภาษีนี้
 ไม่ได้ จะต่งให้เปนภัพอยู่แก่เจ้าภาษี เมื่อเจ้าภาษีกัย
 ท่านตั้ง อยู่แห่งเดียวกันไ้ต่งนี้ เห็นว่าราษฎร จะไ้ความสุข
 ยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน พระบรมราชโองการดำรัสตั้งต่งนี้ขึ้น
 ให้มหาดไทย กระลาโหม กรมท่า กรมพระสัศักดิ์ หมายบอก
 เจ้าภาษีมินคาที่รับทำภาษีต่ง ปวงตาม กรมชน และมีตรา
 ยิงค้ำไปถึงผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการ ให้ตรวจทุกแห่งใดเป็น
 ทางร่วมเรือเค็น ควรจะยกท่านมาต่งที่โรงภาษี ฎาจะยก

โรงภาษีไปตั้งต่ออยู่ที่ท่าน อย่างไร ก็ให้เร่งจัดการเสีย
 ให้เสร็จในนี้ ๒๓ สัปดาห์ตก ถ้าถึงเดือนห้าข้างหน้าหนึ่งปี ขาน อัฐ
 ตกไปแล้ว ถึงชาวเรือที่จะต้องเสียภาษีใหม่แะโรงภาษี
 ที่ไปเที่ยวตั้งเขาตามอำเภอใจ นอกบังคับซึ่งไม่ติดต่อกันอยู่
 กับท่านนั้น มาให้ปรับใหม่ทำโทษให้ ก็ทำตามไม่ได้
 หมดที่ ๆ จะตั้งโรงภาษีเหนือท่านท้ายท่าน แลยกท่านไปตั้ง
 ที่ติดอยู่กับโรงภาษีนั้น เช่นที่สวนที่บ้านของราษฎร มีเจ้าของ
 ให้ชาวท่านแลเจ้าภาษีไปว่าซื้อว่าเช่า ตามราคาพอสมควร
 ถ้าราษฎรไม่ยอมขายไม่ยอมให้เช่า จะว่ากล่าวขิดขวาง
 ไปอย่างไร ให้ผู้สำเร็จราชการ เมืองกรมการ กำนัน
 ทาตรีราษฎรเจ้าของที่มาว่ากล่าวผ่อนปรน ให้ชาวท่าน
 แลเจ้าภาษีไต่ตั้งเรียกภาษีจงสมควรตามรับสั่ง หมาย
 ประภาคมาวันพฤหัสบดีที่ เดือนอ้าย ขึ้นสิบสองค่ำ ปีฉลู
 สัปดาห์ตก รุศคักราช ๑๒๒๗

ประกาศพิภักดิ์ของแคว้นเชียง

มีพระบรมราชโองการมาว่า พระขันทูรสุรสิงหนาท ได้
 ประกาศแก่ข้าราชการ แลราษฎรในกรุงแลหัวเมืองตลอด
 พระราชอาณาจักร ให้รู้ทั่วกันว่า แคว้นเชียงทำใหม่
 มีตราเหมือนเบี้ยฮู้เหมือนเบี้ยโสฬส อย่างใหญ่เรียกว่าฮู้
 ใช้สร้างอันเป็น^{ผู้}เพือง อย่างเล็กเรียกว่าเชียงฮู้ ๔ อัน
 เป็น^{ผู้}เพือง ใต้โปรกให้จ่ายใช้กันตั้งแต่วันพทท เกือนซ้าย
 แรมสิบค่ำ ปีฉลู สัปตศก ถ้าผู้ใดได้ไปจะมาขึ้นเอาเงิน
 ที่พระคลังมหาสมบัติ เจ้าพนักงานจะรับขึ้นให้ตามพิภักดิ์
 อย่างว่านี้ ให้สมทั้งปวงไว้ใช้สอยกันอย่าให้สงสัยเลย
 ประกาศมาณวันพทท เกือนซ้าย แรมสิบค่ำ ปีฉลู สัปตศก
 เป็นวันที่ ๕๓๓๘ ในราชกาลประจุบันนี้ ๗

ประกาศ พระราชบัญญัติ ลักฎา

มีพระบรมราชโองการ มีพระบัญชาฯ สรุปลิงหนาท
 ให้ประกาศแก่ลูกขุนตระลาการโรงศาล แลราษฎรในกรุง
 แลหัวเมืองให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อวันอาทิตย์ เดือนห้า
 แรมเจ็ดค่ำ ปีฉลู สัปตศก เล็ก ออกนอกพระที่นั่งสุทไธ
 สวรรีย์ มีหญิงสาวคนหนึ่ง ทำเรื่องราวฎีกา มาทูลเกล้าฯ
 ถวาย ความในฎีกา ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้า อำแดงเหมื่อน
 เป็นบุตร นายเอก อำแดงนุ่ม ชายข้าพระพุทธเจ้า ๒๑ ปี
 ตั้งบ้านเรือน อยู่ข้างม่วงแขวงเมืองนนทบุรี มีความทุกข์ร้อน
 ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ด้วยเรื่องราวให้ทราบ
 ผู้ลของขลุ้พระบาทพระราชาญาเป็นสิ้นเกล้าฯ เติมน้ำ
 พระพุทธเจ้ากับนายบริรักษ์ใคร่เป็นชู้กัน บิดามารดาข้าพระพุทธ
 เจ้าหาไม่รู้ ครั้นอยู่มาเดเคื่อน ๔ ปี ชวคคคค นายภ
 ใต้เถ่าแก่มาขอข้าพระพุทธเจ้า แต่บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า
 บิดามารดาก็ยอมจะให้ข้าพระพุทธเจ้า เป็นภรรยา นายภ
 ข้าพระพุทธเจ้ารู้ความว่าบิดามารดา จะยกข้าพระพุทธเจ้า
 ให้เป็นภรรยา นายภ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยอม บิดามารดา
 โกรธทำว่าทุกข์ข้าพระพุทธเจ้า ครั้นเดเคื่อน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ
 ปีชวคคค เวลาพลบค่ำ บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้าให้

นายภูมุตตวิชัย พระพุทธเจ้าไปที่บ้านเรือนนายภู ๆ ให้ข้า
 พระพุทธเจ้าเข้าไปในคียงเรือน ข้าพระพุทธเจ้าไม่ไป ข้า
 พระพุทธเจ้าก็นั่งอยู่ที่สนามเรือนนายภู จนรุ่งขึ้นเวลาเช้า ชาย
 คลึงชาวบ้านได้รู้เห็นเป็นอันมาก แล้วข้าพระพุทธเจ้าก็กลับ
 มาบ้านเรือนบิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า บิดามารดาก็ท้าวทัก
 ข้าพระพุทธเจ้าอีก จะให้ข้าพระพุทธเจ้ายอมเป็นภรรยา
 นายภูให้จงได้ แล้วบิดามารดาข้าพระพุทธเจ้าให้นายภูคล
 ทวิข้าพระพุทธเจ้าไปที่บ้านเรือนนายภู อีกครั้งหนึ่ง ข้าพระ
 พุทธเจ้าก็ท้าวทักขึ้นไปบนเรือนนายภูไม่ แล้วข้าพระพุทธเจ้า
 ก็กลับมามีบ้านเรือนบิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า บิดามารดา
 โกรธท้าวทักข้าพระพุทธเจ้า แล้วว่าถ้าข้าพระพุทธเจ้า
 ไม่ยอมเป็นภรณยานายภู จะเอาขี้เรียงข้าพระพุทธเจ้าให้ตาย
 ข้าพระพุทธเจ้ากลัวก็หนีไปหานายวิเศษวิเศษ ข้าพระพุทธเจ้า
 ได้สองสามวัน บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า สั่งผู้มีชื่อให้
 ชอกนายวิเศษ ให้เอาดอกไม้ช่อบุญมาถวายบิดามารดา
 ข้าพระพุทธเจ้า นายวิเศษก็ให้ผู้มีชื่อเอาก่อนดอกไม้
 ช่อบุญ มาถวายบิดามารดา ข้าพระพุทธเจ้า บิดามารดา
 ข้าพระพุทธเจ้าจึงภาว่าเอาก่อนดอกไม้ช่อบุญ ไปที่บ้านกำนัน
 ในเวลานั้นนายภูไปกอยอยู่ที่บ้านกำนัน นายภูจึงอาบัก

ทั่วเกล้าแก้วแก้วกำนัน ครั้นเดือน ๗ ปีผลสูบศึกก็ มี
 หมาย หลวงสยาม นนทเชษฐ ขยัน ปลัด ไปเกาะ ข้าพระ พุทธเจ้า
 กษัตริย์ วิท กษัตริย์ บิศา มารดา นาย วิท มาที่ศาลากลางเมืองนนท
 ขุนวิ หลวง ปลัด แดงกรมการ ตามข้าพระ พุทธเจ้า ๆ ให้การ
 ว่าข้าพระ พุทธเจ้าหาได้ รักใคร่ชอบเป็น ภรรยา นาย กุ ไม่ พระ
 นนท ขุนวิ แดงกรมการเปรียบเทียบตัดสินว่า ถ้า นาย กุ สบายตัวได้ ว่า
 ข้าพระ พุทธเจ้าได้ชอบเป็น ภรรยา นาย กุ ได้ นาย วิท แพ้ ความ
 นาย กุ ๆ ไม่ชอบ สบาย แล้วกรมการ เปรียบเทียบ ว่า
 ถ้าข้าพระ พุทธเจ้า สบายตัวได้ ว่า ไม่ได้ชอบเป็น ภรรยา นาย กุ
 ให้ นาย กุ ชอบแล้ว ความแก่กัน นาย กุ ก็ หายชอบ ให้ ข้าพระ
 พุทธเจ้า สบาย ไม่ ครั้นเดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีผลสูบศึกก็
 นาย กุ กลับ พ้องกล่าวโทษ นาย วิท กษัตริย์ บิศา มารดา นาย วิท กษัตริย์
 ผู้มีชื่อเกล้าแก้ว ๒ คน ความมีแจ้ง อยู่ใน พ้อง นาย กุ นี้แล้ว
 พระนนท ขุนวิ แดงกรมการ เกาะ ได้ ตัว นาย วิท กษัตริย์ บิศา มารดา นาย วิท
 กษัตริย์ ผู้มีชื่อเกล้าแก้ว สองคน มาแล้ว บังคับ ให้ นาย วิท ส่ง ตัว
 ข้าพระ พุทธเจ้า นาย วิท ก็ ส่ง ตัว ข้าพระ พุทธเจ้า ให้ คระ
 ลาการ นาย วิท กษัตริย์ บิศา มารดา นาย วิท แล้ว ผู้มีชื่อเกล้าแก้ว
 ๒ คน ก็ เป็น คู่ คู่ ความ กับ นาย กุ แต่ ตัว ข้าพระ พุทธเจ้า
 รัก ให้ การ ไว้ ค้อ คระ ลาการ เช่น ความ สัตย์ ความ จริง ข้าพระ

พุทธเจ้าทำให้เป็นภรรยา นาย กู ไม่ แห้ง อยู่ในคำให้การ
 นั้นแล้ว นายเข็มพ้ามรวงกุมตัวข้าพระพุทธเจ้าถักซังไว้
 ที่ตรง แล้วมารดาข้าพระพุทธเจ้าก็มาคำว่า ชูเขม จะให้
 ข้าพระพุทธเจ้ายอมเป็นภรรยา นาย กู ได้จริงได้ ข้าพระพุทธ
 เจ้าไม่ยอม ข้าพระพุทธเจ้าเตือนให้ตระลาการ ชำระความ
 ค่อไปก็ไม่ชำระให้ นายเข็มพ้ามรวง กุมตัวข้าพระพุทธ
 เจ้าถักซังไว้แก่ส่งใช้การงานต่าง ๆ เหลือทนไต่ความทุกข์
 ร้อนหนัก ข้าพระพุทธเจ้าจึงไป คลึงมาทำฎีกาทูลเกล้า ร
 ถวาย พระราชอาญาเป็นฉันทเกล้า ฯ ข้าพระพุทธเจ้า
 ไม่ยอมเป็นภรรยา นาย กู ข้าพระพุทธเจ้าสมัครเป็นภรรยา
 นาย ริคส์ เดิม ของข้าพระพุทธเจ้าต่อไป ขอพระบารมีปกเกล้า ฯ
 เป็นที่พึ่ง ควรนิกรแล้วแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเศษ ๓
 ฎีกานี้ ทรงแล้ว จึงทรงพระราชหัตถเลขา สลักหลัง
 ฎีกาลงด้วยความเรื่อง ทักด้าวในฎีกานี้ ไม่ผิดไกลจากการที่เข
 วจริงหนัก ให้มีน รามามาคุยกับนาย รศมชณูมหาเด็ก
 ซินไปจัดการตัดสิน ได้หญิงผู้ชื่อ ฎีกา ตกเป็นภรรยาชาย
 ชู เดิม ตามสมัคร เพราะหญิงนั้นอายุก็มากถึง ๒๐ ปี
 เสกแล้ว ควรจะเลือกหาตัว ตามชอบใจตัวได้ แต่ให้
 ชาย ชู เดิมเสีย เบียดละเมิด ให้บิดามารดาหญิง ชั่งหนึ่ง ให้

ชายผู้ที่ได้หญิงนั้นด้วย บิคารมาร คายสมยกให้สืบคำสั่ง รวม
 ไปเงินสามสืบคำสั่ง คำฤชาธรรมนิยมให้ชาย
 ชู้เดิมเสีย แตน บิคารมาร คายหญิง แลชายที่ว่าเป็นเจ้า
 ของหญิงนั้นด้วย ให้ความเป็นเล็กแล้วแต่กัน ทั้งเรื่อง
 แต่ถ้าความแปลก จะมีผล จากที่ว่าเป็นภูกันนี้ จะต้อง
 ตัดสินตาม สักสอง อย่าง คือ กิริยาที่ บิคารมาร คายสมยก
 ให้บุตรหญิงของตัวไปแก่ชายที่มาขอ แล้วยอมให้เขา
 ทว่าบุตรหญิงของตัวถึง ๒ ครั้งนั้น แลออกอยู่เป็นที่
 แคลงว่า บิคารมาร คายจะทำหนังสือขายบุตรหญิงของตัว
 ไปแก่ชายนั้นกระมัง จึงต้องยอมให้เขาออก ก็ถ้าการ
 เป็นดังนี้ ให้ตัดสินว่า บิคารมาร คายไม่ได้เป็นเจ้าของบุตร
 ชายบุตรหญิง ทั้งหนึ่งคนเจ้าของ โค กระบือ ช้าง ม้า
 ะทั้ง ราคาขายตามชอบใจได้ ฤๅทั้งขายเงินไปแก่เจ้าของ
 ทายที่มีค่าตัว จนจะขาย ทายนั้นตามค่าตัวเดิมได้ เมื่อ
 บิคารมาร คายากจน จะขายบุตร ต่อบุตร ยอมให้ชาย จึงขาย
 ได้ ถ้าไม่ยอมให้ชายก็ขายไม่ได้ ฤๅยอมให้ชาย ถ้า
 บุตร ยอมมีค่าตัวเพียงเท่าไร ก็ขายได้แต่เพียงเท่านั้น
 กฎหมายเท่าอย่างนี้ผิดไปจากอย่างนี้ อย่าเอา เพราะฉะนั้น ใน
 ความเรื่องนี้ ถ้า บิคารมาร คายเอาชู้หญิงนั้น ไปขายได้

แก่ชายที่มาคบเท่าไร ก็ให้บิดามารดาใช้เงินเขาเอง
 อย่าให้ชายซู้เติม แลตัวหญิงต้องใช้ เพราะเห็นชัดว่าตัว
 หญิงไม่ยอมให้ชาย แลหญิงนั้นเมื่อหนีบิดามารดาตาม
 ชายซู้ไป ถ้าเอาเงินทองสิ่งของ ๆ บิดามารดาคิด
 ตัวไปด้วย ถ้าบิดามารดาไม่ยอมให้ ก็ให้เร่งคืนให้เงิน
 ไว้แต่ผ้าถุงหมั้น แลเขียนเงินตราสิ่งของราคาสักสาม
 คำถึง ให้บิดามารดาสงกัหญิงเพื่อจะเป็นสเบียงเลี้ยงตัว
 อยู่สักเดือนหนึ่งสองเดือน กว่าจะมีพี่ทำมาหากินกับชาย
 ที่ตัวหญิงนี้ยอมเป็นเมียเขา ความวิเวกอาลัยก็แลพ้อง
 เจ้าแก่ให้เลิกเสียให้หมด

ตามลทธิผู้ชายในบ้านในเมืองทุกวันนี้ อกใจถือ
 ว่าหญิงคนใดชายใดภาเข้าไปในที่ลับซัซต้องถึงตัวแล้ว ก็
 อกใจถือตัวว่าเป็นเจ้าแล้ว ความก็ว่าอย่างนั้น ผู้ที่คิด
 ก็ว่าอย่างนั้น แล้วตกสินให้แล้วเป็นเจ้าของ แลได้เมีย
 เช่นตั้งสัคว์เกี่ยว ฉาน เพราะลทธิอย่างนั้นแลจึงได้ตกสิน
 ในเวลาหนึ่ง ให้เลิกกฎหมายเก่าว่าหญิงหย่าชายหย่าไถ่นั้น
 ให้ยกเลิก แต่เมื่อพิจารณาเหตุที่ว่าอย่างนั้นผิดคติธรรมไป
 หญิงจะหย่าชายก็หย่าไถ่ตามกฎหมายนั้น ต้องยุติธรรมอยู่
 ให้เอาเป็นประมุข ความเรื่องนี้ที่เปรียบเทียบพิจารณา

ว่า เหนียวว่า ไม่ไต่ เหนียว ให้ออกเสีย เขาแก่ตามใจหญิง
ที่สมักไม่สมักเป็นประมาณ

หญิง ไต่มีชายมาขอขีคามาร กายกให้ ทั่วยอมแลไป
อยู่ด้วยกัน มีผู้รู้ผู้เห็นด้วยกันมาก ว่า เขาสองคน
เป็นผัวเมียกัน ร่วมสุขทุกข์ทนร้อนเคี้ยวกัน อยู่มาหลายวัน
หลายเดือน ประจักษ์แจ้งแก่คนรอบบ้าน รอบเมือง ไม่มี
ใคร ซัดใครเคี้ยว จึงควรตักสินว่า เป็นผัวเมียกัน / ในความ
เรื่องนี้ จะ ให้เป็นดัง อย่างนี้ จะไม่ได้ จึงต้องได้เป็นไป
ตามใจหญิง สมัก ความคล้ายกัน อย่างเรื่องนี้แต่ก่อนก็เคย
ตักสินมา แต่ก่อนมีผู้มีชื่อภรรยาหญิงไปขายไว้แก่ พระย
สิงหราชฤทธิไกร ผู้ บิคา หลวงเสนาภักดิ์ แต่หญิงนั้น ยังเป็นเด็ก
กระนั้นหญิง นั้น เจริญเป็นสาว หลวงเสนาภักดิ์ สมคบเป็นภรรยา
ครั้งภายหลังขีคามารกาของหญิง มาของหญิง ให้ถอนตัว จาก
หลวงเสนาภักดิ์ ไม่ยอมเป็นภรรยา จะสมักคืนไปกับขีคามารกา
หลวงเสนาภักดิ์ ก็ยอมปล่อย ขีคามารกา จึงเอาเงินค่าตัว
มาส่ง หลวงเสนาภักดิ์ แล้วรับตัวหญิงไปไว้ไม่ช้า ก็ไปยอม
ชายให้ผู้อื่นยอมยก หญิงนั้น ได้เป็นภรรยาผู้อื่น หญิงนั้น
ไม่สมักมาร้องทุกข์ จะขอกลับคืนมา เป็นภรรยาหลวงเสนา
ภักดิ์ ๆ ก็ยอมใช้เงินแรงกว่าค่าตัวเดิม แต่ยังมีข้อถว่า

จำนวนเงินที่บิดามารดาขโมยไปขายให้ผู้อื่น ความ
 เรื่องนี้ก็ได้โปรดคักสินให้ตามใจหญิง แลหลวงเสนาภักดี
 ยอมไม่ให้ตามใจบิดามารดา แลชายซึ่งจะเข้ามาเป็นเจ้าของใหม่
 ความสองเรื่องนี้โปรดคักสินให้ตามใจหญิง แลชายที่
 รักใคร่กันไม่ตามใจบิดามารดา

จะ
 ขอรบคนบางจำพวกที่มีคดีของตัว ที่ตัวสำคัญ
 ว่าคล้ายกับความสองเรื่องนี้ แต่ได้ถูกคักสินไปอย่างอื่น
 แต่ก่อนแล้ว จะว่าเช่นๆจะคิดว่าทรงคักสินความต่าง ๆ
 ครั้งก่อนก็ไม่เหมือนกัน การนั้นทรงพระราชดำริห์ทราบแล้ว
 ว่าจะมีผู้ว่าอย่างนั้นจะคิดอย่างนั้น ขอให้ผู้สั่งเกณฑ์คดีด้วย
 ความพิจารณาให้ละเอียด ซึ่งทรงคักสินต่าง ๆ ไปนั้น
 ตามบัณฑิตกษัตริย์ของหญิง แลชาย แลเกี่ยวซึ่ง
 ในสิ่งที่ดีดำมีที่กำหนดผิดกันอยู่ จึงทรงคักสินด้วยตัวเองไป
 ชักเรื่องเทียบให้เห็นว่าแต่ก่อนนี้ไปนายไทยมหาดเล็ก ซึ่ง
 แต่ก่อนเป็น นายรองชิต บัดนี้เป็นขุนนคร เขตเกษมศรี
 รองปลัดกรมกองตระเวนขวา แต่งเด้าแก่ไปขอทวิษย์บุตรพระยา
 เทพวร ชุนเป็นภรรยา ได้ปลงหลปลุกเรือนอยู่ด้วยกัน
 แล้วได้ให้ท้าวสมศักดิ์นภ ภาทวิษย์ภรรยาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลี
 พระบาทข้างใน ได้พระราชทานเงินตราให้ทวิษย์เมื่อเวลา

เข้าไปเฝ้าข้าง ครั้นภายหลัง ทรัพย์กับนายรอง ชิต โกรธซึ่ง
 ชุ่มเคืองกัน นายรองชิตมาอยู่บ้านเดิม ไปมาหาสู่ทรัพย์
 แต่ต่าง ๆ ภายหลังทรัพย์มีชู้ คือ พันศรี สักขีขึ้นในกรม
 พระตำรวจ แลเมื่อพระยาเทพวรชนม์ไม่ไ้ช้อยู่บ้านไปราชการ
 เมืองนครศรีธรรมราช นายรองชิตไปหาทรัพย์ ไขไ้พันศรี
 สักขีชายชู้ในที่นอนเตียงไม่ไ้ นายรองชิตเห็นว่ทรัพย์
 เคยไ้เฝ้าทูลของ สลึงพระบาททรงรู้จักอยู่ จึงนำความนั้น
 กราบทูลพระกรุณา จึงมีพระบรมราชโองการให้ลูกขุน
 ปรับชายชู้ตาม คักก็ให้นายรองชิตเสร็จแล้ว หลึงส่มัก
 จะไปช้อยู่กับชายชู้ ๆ ก็ส่มักจะรัยไปเพราะไ้เสียเบียดปรับ
 มากแล้ว มีพระบรมราชโองการกำรัสว่ทรัพย์เป็นบุตร
 ชุนนาง มีบันฑิตคักก็ ไม่เป็น หลึงบุตร บิดามารดาสามัญ
 เสมอราชฎ จะไปรคให้เป็นไปตามใจ ทรัพย์แลชายชู้
 ของ ทรัพย์ ไม่ไ้ พระยาเทพวรชนม์บิดาของทรัพย์
 ก็ไปราชการอยู่ไกล ภายหลังเกิดความเรื่องนั้น พระยา
 เทพวรชนม์จะว่าอย่างไรก็ยังไม่ทราบ จึงไปรคให้หาตัว
 นายพิศาลหุ้มแพรในพระบวรราชวัง แลบุตรพระยาเทพ
 วรชนม์ที่เป็นมหาคเล็กหลายนายมาแล้ว มีพระบรมราชโอง
 การกำรัสว่ตามว่ทรัพย์บุตรพระยาเทพวรชนม์ นอกใจ

นายรอง อิศร ผู้ช่วยยอมให้ พัน สร สิทธิ ทำ ชู้ จน นายรอง อิศร
 ผู้สัว จัน ไท้ บัก นี้ ชาย ชู้ ก็ เสีย เมีย ปรึบ เร็ว แล้ว ทวี ทรัพย์
 สมัก จะ ไป อยู่ กับ ชาย ชู้ ญาติ พี่น้อง จะ ยอม ให้ ฤๅ ไม่ ?
 คาก เห็น ว่า พระยา เทพ วร ชุน จะ ยอม ยก ให้ ชาย ชู้ ฤๅ ไม่ ? บุตร
 พระยา เทพ วร ชุน ทก นาย กราบ ทูล พระ ปรณ ว่า ไม่ ยอม คาก ไ้
 พระยา เทพ วร ชุน ว่า เห็น จะ ไม่ ยอม ให้ ไป กับ ชาย ชู้ จึง มี พระบรมราช
 โองการ คำ รึ สั่ง ให้ มอบ ทวี ทรัพย์ ให้ นาย พิศาล พี่ชาย ของ ทวี ทรัพย์
 รับ ทวี ทรัพย์ ไป จำ ไว้ คอย ถ้า พระยา เทพ วร ชุน การ ก่อ ไป
 ทาง หน้า สุก แต่ พระ ยา เทพ วร ชุน ผู้ บิคา

หนึ่ง กฎหมาย เต่า ว่า สัว เมีย อย่า ร้าง กัน แยก ย้าย กัน ไป
 บุตรชาย ให้ ไ้ แก่ มารดา บุตร หญิง ให้ ไ้ แก่ บิคา กฎหมาย บั
 มี พระบรมราช โองการ คำ รึ สั่ง ว่า ให้ ไ้ ไ้ ไ้ แต่ ใน บุตร ของ
 บิคา มารดา ที่ เป็น ศักดิ์ ต่ำ ก็ ถ้า ว่า บุตร ของ บิคา มารดา ที่ เป็น
 ศักดิ์ สูง ศักดิ์ นากว่า ๕๐๐ ขึ้น ไป ให้ ตาม ใจ บิคา ถ้า บิคา
 ไม่ รับ เลี้ยง ซึบ ได้ บุตร เลี้ยง ด้วย บุตร จึง ตก เป็น ของ มารดา ถ้า
 บิคา รับ ซาคิ ณะ กุลยศ ศักดิ์ อยู่ ไม่ ยอม ให้ ไป กับ มารดา บุตร
 ก็ ต้อง เป็น ของ บิคา หมก

ด้วย นั้น ถ้า ใน บาง ที่ ยาว คราว หญิง ที่มี ศักดิ์ สูง จะ
 ไป ไ้ สัว ไ้ ไร มี บุตร เกิด ด้วย กัน บุตร นั้น ก็ พ้อง เปน ของ มารดา

ๆ ของตา แล ญาติข้าง มารดา ทนตาม ยืน ภา คัก กี้ เมื่อ
 ทัก สิบทั้งนี้ จะ ว่า เข้าข้าง ผู้ที่ ช่ม ชี้ โพร เกิน ไป ก็ ตาม แต่
 เห็น ว่า ผู้ที่ มี ยืน ภา คัก กี้ เป็น อื่น มาก จะ เห็น ชอบ ด้วย ถ้า จะ ไม่
 ทัก สิบ อย่าง นั้น จะ ว่า ไป ตาม กฎหมาย เก่า ก็ จะ เป็น ที่ เสีย
 ใจ แก่ ผู้ มี ยืน ภา คัก กี้ มาก นี้ ก็ ชัก เรื่อง ว่า มา ทั้ง นี้ จะ ให้ เห็น
 หลัก ความ ที่ ทรง พระ ราชา คาริ ต์ แล้ว ทัก สิบ อย่าง ความ ยาง
 เรื่อง คล้าย ๆ กับ ความ ที่ ร้อง ฎีกา สอง เรื่อง นี้ คือ ผู้หญิง สมัก
 จะ ไป กับ ผู้ ชาย ผู้ ชาย ก็ สมัก จะ รับ แต่ ญาติ พี่ น้อง ของ หญิง
 เป็น ผู้ มี ยืน ภา คัก กี้ สูง เขา ไม่ ยอม ให้ เลย ก็ ใน ความ เรื่อง นี้
 ตาม รูป ความ ก็ ควร จะ ทรง ทัก สิบ ให้ ตาม ใจ หญิง สมัก เหมือน
 กับ ความ ฎีกา สอง เรื่อง นี้ ท่าน ทั้ง หลาย เป็น อื่น มาก ที่ ไม่ ใ
 พิจารณา การ ได้ เลือ ยก ก็ ดู เหมือน จะ เห็น ไป อย่าง นั้น ด้วย แต่
 เมื่อ พิจารณา ได้ เลือ ยก ไป รุกฎ การ แต่ หลัง มา เห็น ว่า หญิง
 ใน ทรุ กุล นั้น ไม่ เคย ตก ไป เป็น ภรรยา ผู้ ที่ ต่ำ คัก กี้ เสมอ กับ ชาย
 ที่ หญิง นั้น รัก นั้น เลย ชาย คน นั้น มี ใหญ่ ใ้ สูง เอ็ม เข้า ไป
 สมคบ หญิง ใน ทรุ กุล สูง เช่น นั้น เช่น ที่ แผลว ใจ คน ใน ทรุ กุล
 นั้น ทั้ง สิบ ถ้า จะ ทัก สิบ ให้ ตาม ใจ หญิง แล้ว คน ใน ทรุ กุล
 นั้น ทั้ง สิบ เขา คง คิด ว่า ผู้ ครอง แผ่น ดิน ตก คัก กี้ ทรุ กุล เขา
 ให้ ทำ ไป เป็น ตัวอย่าง จะ เช่น ที่ ให้ เขา เสีย ใจ ไม่ รุ หาย ถึง รัช กิจ ภาย

ได้เคยเขียนจดหมายให้แม่เขาตามเรื่องความ อย่างจำเลย จึงจะเห็น
 ให้เขาสัก ... ซึ่งเป็นเขียนพร้อม ... เขาก็กลัวว่าเขาจะไม่ยอม
 ยินดีรับแปล จนเขาคิดเสีย ... อันนี้ถ้าจะ คิด ก็มิ ให้ขาย หอ
 กุญแจ ได้ช่วยด้วย กัน ตามใจ สมักรักใคร่กันแล้ว ผู้ที่รักสิ
 ก็คือ เปรื่องมหนักไม่รู้เท่ารู้ทันคน เสีย ค่อม เสีย คาย ลูกกลอก
 ลูกตวง กล้ากลายเข้ามา ใน พระราชวัง โทษ เสมอ ขบถ แต่
 แผ่นดินเก่ามาจน แผ่นดิน ใหม่ ก็ จะ เปรื่องมไม่รู้เท่าอัยยะด
 อิชบดเสีย การที่ปรักฎว่าไม่รู้เท่านี้ ... ที่ จะ เปรื่องมที่จะ ให้
 คนตาม ๆ ต่าง ๆ เดินทางนั้น มาลุลลาย พระราชทานต่อไป
 ในภายหน้า จึงประกาศมาขอให้ ผู้ มีปัญญา ศิริพรธก ... จะ
 แต่ความสามัญในโรงศาลในกรุง แลหัวเมืองทั้งปวง ได้
 ตระลาการ พิจารณา สังเกต คุระ กุล หอญิง คุระ กุล ขย ... แล
 เปรื่องมเทียบ ให้คล้าย กับ กระแส พระราชดำริ ... ก็ซึ่งถือ
 สิทธิว่า ชาย ลูกคอง หอญิง แล้ว ก็ ชื่อ ว่า เปรื่องมนี้ใช้ ไม่ใช้ ได้
 บังคับตามใจ สมัก ใน คุระ กุล หอญิง ที่ดำ ... แลตามใจ บิดามารดา
 ญาติ พี่น้อง ของ หอญิง ใน คุระ กุล ที่ส่ง คักก็ตาม บังคับ นี้ เด็ด ๆ
 วิสัยคน คุระ กุล คำ มีแต่คิด จะ หาเงิน หาทอง ย่อม
 ช่น ช่น บิด คุระ กุล ขอรตัวแล้ว เขาไปขายเขาไปให้ ... ให้ไปคั่ง
 คุระ กุล อยู่ในที่ ๆ ... ตัว จะ ใ้ เห็น ใ้ ทวง มาด แต่ บุง ... ไม่

ควรที่จะต้องยาก เพราะ บิภามารคา จึงต้องชักสินให้ตาม
 ใจบุตรสนมัต ประการหนึ่งหญิงก็ไม่ควร จะสึกหรือมากไป
 หลายแห่งใน ตระกูลต่ำ ถ้าชักสินให้เป็นของ บิภามารคา
 แล้ว ก็จะทำให้ สึกหรือมากไป ดังเช่นอยู่ในความฎีกา
 สองเรื่องนี้ ก็ในตระกูลสูง โดยว่าหญิงพลัดไป สึกหรือ
 ในสถานต่ำ เป็นที่ชีย ชายชายหน้าแก่ญาติพี่น้อง ก็เมื่อ
 คิงมาได้ญาติพี่น้อง ถึงไปต้อง สึกหรือเป็น สองข้าสามข้า
 ญาติพี่น้องทั้งปวงคงจะไม่ยอมให้ ไป สึกหรือในตระกูลต่ำ
 โดยจะต้อง สึกหรือเขาคงจะได้ไป สึกหรือในที่ มีศักดิ์สูง เป็น
 ที่ยำเียงเกรงกลัวของคน เช่นอื่นมาก จนคนทั้งปวงเกรงใจ
 ไม่ออกปากพูดถึงความเรื่องนี้ได้ ก็เป็นอันแก่ชายได้หาย
 ไปโดยลำดับ เพราะ จะทำคนทั้งหลายให้ ลืมความนี้เสีย

ประกาศ มาฉนวนจันทร์ เกษณีย์ ชนคำหนึ่ง มีผล สัปตจักร
 ศักราช ๑๒๒๑๗ ฤาเปวันที ๕๓๓๒ ในราชกาลประจุบันนี้

ประกาศพิภักภาน้ำนมพร้าว

มีพระบรมราชโองการมาร พระยอนทร สร สิ้นหนาท ให้
 ประกาศแก่เจ้าภาน้ำนมพร้าว แลราษฎรผู้ที่มีน้ำนมพร้าว
 ในกรุงเทพฯ แลหัวเมืองใต้รู้ทั่วกันว่า พระยาราชนิกาย
 นุรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรสงคราม กรมการมีใบบอก
 มาวางเวรกรมท่า ว่ามีเงินราษฎรเข้าซื้อกัน ๒๖ คน
 ร้องกล่าวโทษเจ้าภาน้ำนมพร้าว ว่าเก็บภาษีผิดพิภัก
 ท้องตราเข้าจำนวนกรมพระคลังมหาสมบัติ นำข้อความ
 ขนกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึง
 โปรดเกล้าให้มิตระลาการชำระ ได้ความจริงสมดังคำร้อง
 จึงมีชื่อ ให้ลูกขุนศาลหลวงปรึกษาทำโทษ ปรับไหม
 เจ้าภาษีสอง เสียมยี่สิบสองแล้ว ครั้งแต่สืบไป
 ให้เจ้าภาน้ำนมพร้าว ทำตามข้อพิภักให้ถูกต้อง
 ตามท้องตราทุกประการ

ข้อหนึ่งว่า ให้ขุนเสลาภิธรเฝ้าเรียกภาษีแต่ราษฎร
 มีชื่อผู้ที่มีน้ำนมพร้าว ๑๐ หีบหนึ่ง ถ้าราษฎรเสียภาษี
 ๑๐ หีบหนึ่งให้เจ้าภาน้ำนมพร้าว ให้เจ้าภาน้ำนมพร้าว
 ให้แก่ราษฎรทุกราย ให้ราษฎรซื้อขายน้ำนมพร้าว
 ได้โดยสะดวก

ข้อหนึ่งว่า ถ้าขาย ฎฐมีชื่อ จะต้องมีนามนพร้าว
 จำหน่าย ใช้สอย แลกเปลี่ยน ให้มารับตัวต่อเจ้าภาษี
 ไปตั้งคัมภ์น้ำมี ถ้าคัมภ์น้ำมีได้มาก น้อยเท่าใดให้มายออกแก่
 เจ้าภาษี ๆ จะให้เรียกภาษีตามน้ำมีมาก แล น้อย
 น้ำมีที่เรียกภาษีแล้วนั้น เจ้าของ จะขายให้แก่เจ้าภาษีก็ได้
 จะขายให้ผู้อื่นก็ได้ หักราคาถูกราคาแพงก็ได้ แต่ผลนพร้าว
 นั้น ราษฎรเจ้าของก็ยุดค้ำ จะซื้อขายกับราคาถูกแพง
 เท่าใดไม่ห้าม

ข้อหนึ่งว่า ห้ามอย่าให้ราษฎรที่ไม่ได้มารับตัว
 ต่อเจ้าภาษีนี้นี้ ดักคัมภ์น้ำมีนพร้าวซื้อขาย ใช้สอย แลกเปลี่ยน
 เปลี่ยนขาด ถ้าดักคัมภ์น้ำมีนพร้าว มีผู้รับสินบน
 ไซ้ได้ จะปรับใหม่ใช้เงินภาษี สามวันเป็นเงิน ๒ ชั่ง
 * คำสั่ง ให้เป็นสินบนแก่ผู้นำไซ้เงินเสียห้าคำสั่ง จะ

ข้อหนึ่งว่า แต่ก่อนเมื่อยังไม่ได้ตั้งภาษีน้ำมี
 นพร้าวนั้น ราษฎร มีชื่อคัมภ์น้ำมีนพร้าว จำหน่าย ชื่อ
 น้ำมีนพร้าวไว้จำหน่าย น้ำมีนจำหน่ายไม่หมด เหลืออยู่
 มากน้อยเท่าใด ถ้าถึงกำหนดวันเจ้าภาษีเข้าเรียกภาษีแล้ว
 ให้ราษฎรมาออกแก่เจ้าภาษีน้ำมีนเสียก่อน จึงจำหน่ายได้
 ถ้าไม่มายออก เจ้าภาษีเอาน้ำมีนไปจำหน่ายแก่ผู้ใด

ผู้ส่ง

มีผู้รับสิริเมณ ขัยได้ จะปวยใหม่เหมือน

อย่างผู้รักที่มีหน้ามัน ชาย

๗๕

ข้อหนึ่งว่า ถ้าราชฎร มีชื่อที่มารีบทำหนังสือสัญญา
 ต่อเจ้าภาษีไปตั้งที่มีหน้ามันนั้น ที่มีหน้ามันไว้แล้วมาออก
 เจ้าภาษี ให้เจ้าภาษีไปเรียก ภาษีในวันนั้น ถ้าเจ้าภาษี
 มีธุระจะไปไม่ได้ในวันนั้น ก็ให้เจ้าภาษีทำหนังสือผลึกให้
 แก่ราชฎร ผู้ที่มีหน้ามัน มีกำหนดว่าใน สอง สามวัน
 ให้เป็นแน่นอน ให้ราชฎร ผู้ที่มีหน้ามัน ทำตัวลงชื่อสองวัน
 แลเวลานั้นให้มาออกเจ้าภาษีแล้ว ให้ไว้แก่เจ้าภาษี
 แล้วรับหนังสือผลึกของเจ้าภาษีไปไว้ ถ้าเจ้าภาษีเห็นเสีย
 ฎาภิศพลัวไป ไม่ไปตามผลึกก็ก็ ผลึกเกินสองวันก็ก็ สามวัน
 ก็ก็ ไม่ทำหนังสือผลึกให้แก่ราชฎร ก็ก็ ไม่รับตัวที่ราชฎร
 ทำมาไว้ ไฉนก็ก็ ทำให้น้ำมันของราชฎรค้างเงินเข้า จะจำหน่าย
 ก็ไม่ได้ ให้ราชฎร มาร้องต่อเจ้าพนักงาน กรมพระคลัง
 มหาสมบัติ ให้เอาใบผลึก แลตัวขึ้นที่เจ้าภาษีไม่รับนี้
 มาเป็น สำคัญด้วย จะได้ทำโทษ เจ้าภาษีตามโทษฐานโทษ ขะ
 ข้อหนึ่งว่า หน้ามันที่ขึ้นทุก เรือเข้ามาแต่ต่าง ประเทศ
 ก็ให้เสียภาษี ร้อยชักสามแล้ว ห้ามไม่ให้ขึ้นเกล้า ขิกรณ
 เรียกภาษีเยี่ยงสองเข้าไว้ ๗๕

ข้อหนึ่งว่า ให้ขุนเตลาชิกรณเรียกภาน้ำมัน
ทองตรา แต่ราษฎรคามพิภัก ห้ามไม่ให้ขุนเตลาชิกรณ
เรียกภาน้ำมัน แต่ราษฎรให้เกลือเกินพิภัก
ให้ราษฎรไต่ความเคือคร้อนแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ ๗

ข้อหนึ่งว่า ถ้ามีผู้รับสินบนนำจับผู้ลักลอบต้มน้ำมัน
มพร้าวในแขวงเมืองนั้น ๆ ก็ให้ขุนเตลาชิกรณ แลหลวง
เสมียนคนใช้ ไปขอกรมการกำหนดข้อผู้ว่าราชการเมือง
ถ้าจับไปจับให้ทุกคราว ถ้าจับได้ตัวผู้ลักลอบต้มน้ำมัน
มพร้าวมาแล้ว ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ แลเจ้าภาน้ำ
คักสินตามพิภักทองตรา ถ้าคักสินไม่ตกลง ให้นำออกส่งมา
ตามกระทรวง เจ้ากระทรวงจะได้สั่งให้เจ้าจำนวนชำระ
คักสินให้แล้วแก่กัน ๗

ข้อหนึ่งว่า ถ้าขุนเตลาชิกรณหลวงเสมียนคนใช้
แลผู้รับช่วงจำหน่ายน้ำมันมพร้าวในแขวงเมืองนั้น ๆ ไปจับ
ผู้ลักลอบต้มน้ำมันมพร้าวแต่ลำพังพวกเจ้าภาน้ำ ไม่ได้ขอ
กรมการกำหนดข้อผู้ว่าราชการเมืองถ้าจับไปด้วย แลมี
ผู้มาร้องฟ้อง พิจารณาเป็นสัจจะจะปรับใหม่มีโทษ แก่
เจ้าภาน้ำเหมือนโทษผู้ลักลอบต้มน้ำมันมพร้าวเหมือนกัน ห้าม
อย่าให้ราษฎรทำน้ำคาลมพร้าวใหญ่ ให้ผลมพร้าวน้อย

ไปเป็นอันขาด ให้เจ้าภาษีแลราษฎรทำตามพิถิตต้องตรา
 แลคำประกาศนี้เด็ก ประกาศมาฉะฉางเห็นชอบ ชนสงคร่า
 ยี่ฉลุ สยัคคัก ศักราช ๑๒๒๗ เป็นวันที่ ๖๓๓๓ ในรัชกาลพระบรม
 พระยาราชภักดีศรีรัตนราชสมเติ พระยาพิพิธ
 โภไทยสรวีบ เป็นผู้รับสั่ง

ประกาศ พระราช พิธี ลง สรง โสภณีย์

ประกาศ เล่า ค้วย ธรรมเนียม ลง สรง โสภณีย์ ที่ เป็น พิธี
 สำหรัย ราช ตระกูล ใน แผ่นดิน สยาม สืบ มา สมเด็จ พระ เจ้า
 น้อย ยา เชน เจ้า ฟ้า สมเด็จ พระ เจ้า ลก ยา เชน เจ้า ฟ้า สมเด็จ
 พระ เจ้า หลาน เชน เจ้า ฟ้า ทั้ง ชาย ทั้ง หญิง คือ ท่าน ที่มี พระ ธิกา
 พระ มารดา เป็น ราช ตระกูล ทั้ง สอง ฝ่าย แต่ จะ ให้ ละ เลีย ก
 ฎา การ เป็น ทั้ง พระ วงษ์ ใหม่ พระ เจ้า พยา พระ เจ้า น้อย ยา พระ
 เจ้า ฟ้าง พระ เจ้า น้อย นาง ที่ ร่วม พระ ชน กชน นี้ กับ สมเด็จ
 พระ เจ้า แผ่นดิน ไทใหญ่ ก็ เป็น สมเด็จ พระ เจ้า พยา เชน สมเด็จ
 พระ เจ้า น้อย ยา เชน สมเด็จ พระ เจ้า ฟ้าง เชน สมเด็จ พระ เจ้า
 น้อย นาง เชน ทั้ง สิ้น แต่ ที่ ต่าง พระ มารดา ต่อ ไป ปรค ให้ เป็น จึง
 เป็น ไท พระ เจ้า ลก เชน ที่ ประ สตร แต่ พระ อรรค มเหสี
 พระ อรรค ชายา ที่ ตก มา แต่ เติม ก็ ที่ ตั้ง ใหม่ ก็ ที่ เป็น สมเด็จ
 พระ เจ้า ลก เชน เจ้า ฟ้า ทั้ง ชาย ทั้ง หญิง พระ เจ้า ลก เชน ที่ เจ้า
 รอม มารดา เป็น แต่ พระ สนม ไม่ เป็น เจ้า ฟ้า ก็ เป็น แต่ พระ องค์ เจ้า
 ถ้า เจ้า รอม มารดา เป็น เชน พระ วงษ์ ต่าง ๆ ก็ ที่ เป็น บุตร เจ้า
 แผ่นดิน เมือง น้อย รอม คช ม ก็ ที่ ๆ เป็น บุตร เสนา ม ก็ ที่ มีความ
 ชอม ก็ ที่ ถ้า ไป ปรค ให้ เป็น เจ้า ฟ้า ก็ เป็น ไท พระ เจ้า หลาน เชน
 นี้ คือ พระ โอรส พระ ธิกา ใน พระ บวร ราช วัง ถ้า พระ มารดา

ไปรคให้เขนเจ้า ขุตร ขุตรี ก็ เป็น สมเด็จ พระเจ้าหลานเธอ
 เจ้าฟ้าฯ สมเด็จ พระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าหญิง สมเด็จ
 พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิง เมื่อได้ พระสวามีเป็นพระเจ้
 แผ่นดินใหญ่ก็ดี เป็นกรมพระราชวังก็ดี เป็นเจ้าท่ากรม
 ไม่มีกรม เจ้าฟ้าฤๅพระ องค์เจ้าก็ดี ถ้ามีขุตร ขุตรียังเกิด
 ก็เป็นเจ้าฟ้าตาม พระมารดา แต่ศักดิ์นาค่าเสมอ พระ องค์เจ้า
 ที่เป็น พระเจ้าหลานเธอทั้ง สมเด็จ พระเจ้าหลานเธอ มีศักดิ์
 นาค่าเสมอเพียง พระองค์เจ้าที่เป็น พระเจ้าลูกเธอ ฯ เมื่อแผ่นดิน
 สืบ ๆ มา พระราชโอรสพระราชธิดาของสมเด็จ พระเจ้า
 แผ่นดินใหญ่ แดกรมพระราชวังที่ประสูติ แต่พระมารดา
 เป็นเจ้าฟ้าก็ดี เป็น พระ องค์เจ้าก็ดี คงเป็นเจ้าฟ้า นี้
 มารดาเป็นแต่หม่อมเจ้า แลราชินิกุล แลชกาเมืองผ้อชรอย
 คอย ก็คงเป็นแต่พระเจ้าลูกเธอ พระ องค์เจ้า ต่อพระเจ้
 แผ่นดินใหญ่ ไปรคให้เขนเจ้า ฟ้าจึงเป็นได้ ฯ ในกรมพระราชวัง
 หลัง ขุตร ขุตรี ประสูติ แต่ อรรคชายา มียศ เป็นเจ้าก็เขน
 ได้เพียง พระ องค์เจ้า ต่อมารดาเป็นเจ้าฟ้า จึงเป็นเจ้าฟ้า
 ตาม พระมารดา ขุตร ขุตรี กรมพระราชวังหลัง ที่เกิดแก่
 พระสวามีก็ คงเป็น หม่อมเจ้า เหมือนกับ ขุตร ขุตรี ของพระ องค์
 เจ้าชาย ทั้ง ปู่ ที่ตั้งกรมแล้ว แลยังไม่ กรม หม่อมเจ้า

ทั้งปวง ที่ได้ราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน โปรดเลื่อนให้เป้นพระ
 องค์เจ้าโดยความชอบ ก็เช่นใด การกำหนดที่ว่ามานี้ตาม
 แขนงแผนซึ่งมีสืบมาแต่โบราณหลายชั่วแผ่นดิน แต่ครั้งกรุง
 เก่ามา ๓ เมื่อครั้งแผ่นดินกรุงธนบุรีแรกตั้ง
 แผ่นดินบางกอกก่อนพระวรวงษ์นี้ มีพระเจ้าลูกเธอชายเป้นเจ้าฟ้า
 สามพระองค์ พระองค์หนึ่งเกิดแต่พระอรรคชายาเดิม
 อีกพระองค์หนึ่งเกิดแต่มารดาที่เป็นพระญาติวงศ์ของพระเจ้า
 แผ่นดินในเวลานั้น อีกพระองค์หนึ่งเกิดแต่มารดาที่เป็น
 พระขนิษฐาของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ซึ่ง
 เวลานั้นพระเจ้าแผ่นดินโปรดให้ถือนิสาหรณณ์เหมือนพระเจ้า
 แผ่นดินในการสงครามในเจ้าฟ้าทั้งสามนั้น องค์ที่สอง
 สิ้นชีพเสวยยังเยาว์ องค์ที่หนึ่งสิ้นชีพเมื่อล่วงแผ่นดินนั้นไป
 แต่องค์ที่สามสืบมาเป้นสมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า ใน
 แผ่นดินพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ เมื่อตั้งพระวรวงษ์ใหม่ขึ้น
 สมเด็จพระเจ้าฟ้าพินางเธอสองพระองค์ก็เป้นเจ้าฟ้า สมเด็จพระ
 เจ้าฟ้าพินางเธอพระองค์ใหญ่ มีพระบุตร ๓ พระบุตร ๑
 แต่พระบิดาสิ้นชีพเสวยนานแล้ว สมเด็จพระเจ้าพินางเธอ
 พระองค์น้อยมีพระบุตร ๓ พระบุตร ๒ พระบิดาก็สิ้นชีพเสวย
 นานแล้วเหมือนกัน ก็ทั้ง ๘ พระองค์นั้น พระเจ้าอยู่หัว

โปรดให้เป็น สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าท่งสิ้น ภายหลัง
 มาพระบุตรของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์ใหญ่นี้
 โปรดให้เป็น กรมพระราชวังหลังประจักษ์ สมเด็จพระเจ้า
 อนุรักษ์เธอ ที่โปรดให้เป็น กรมพระราชวังบวรในแผ่นดินนั้น พระ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในแผ่นดินนั้น มีพระราช
 โอรสสองพระองค์ พระราชธิดาสองพระองค์ แต่พระ
 อรรคชายาเดิม โปรดให้เป็น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
 เจ้าฟ้าท่ง ๔ พระองค์ แต่กรมพระราชวังมีพระราชธิดา
 ประสูติแต่พระมารดาเป็นเชื้อเจ้าเมืองเชียงใหม่ โปรดให้
 เป็น สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าทวย รวมเจ้าฟ้าในชั้น
 แผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ คือ สมเด็จพระ
 พระเจ้าพี่นางเธอ ๒ ถ้านับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
 ที่เป็น กรมพระราชวังทวย ก็เป็น ๓ เช่นนี้ คือกิตติสงฆ์อย่างเอก
 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๔ พระองค์เป็นอย่างโท
 สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า นัยกรมพระราชวังหลังทวย
 เป็น ๑๑ พระองค์เป็นอย่างตรี รวมเจ้าฟ้าท่ง ๓ อย่าง
 เป็น ๑๔ พระองค์ คือนับเจ้าฟ้าหลานเธอ ที่เป็นราชบุตร
 เจ้ากรุงธนบุรีทวยนี้ ซึ่งมีเจ้าฟ้าหญิงแก่อีก พระองค์หนึ่ง
 เป็น พระราชธิดา สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน พระวรวงษ์ เจ้ากรุงศรี

อุยทอชา ยัง คง ยศ ยืน ทาคักกั เป็น เจ้า ฟ้า อยู่ กว๊วย ึ่ง รวม
เป็น ๑๗ พระ องค์ กว๊วย กั้น ๓

ก็ ใน เจ้า ฟ้า เหล่า นั้น เมื่อ แรก ตั้ง แผ่นดิน ยัง ไม่ได้ ไส่ กั้น ๓
๗ พระ องค์ คือ สมเด็จ พระ เจ้า หลก เขอ เจ้า ฟ้า ๓ พระ องค์
ยก แต่ พระ องค์ ใหญ่ สมเด็จ พระ หลาน เขอ เจ้า ฟ้า ใน สมเด็จ
พระ เจ้า ฟ้าง เขอ พระ องค์ น้อย ๒ พระ องค์ สมเด็จ พระ
เจ้า หลาน เขอ เจ้า ฟ้า ใน กรม พระ ราช วัง พระ องค์ ๑ ๖ สมเด็จ
พระ เจ้า หลาน เขอ ที่ เป็น ราช ยุต ร เจ้า กรุง ธนบุรี พระ องค์ ๑
จึง รวม เป็น ๗ พระ องค์ ใน เจ้า ฟ้า ๗ พระ องค์ นี้ เมื่อ
ถึง ยี่ มี กำหนด ควร จะ ไส่ กั้น ๓ ก็มี ราช การ ท้าย คัก กั ยี่ พม่า ่วน วนาย
อยู่ เพราะ เป็น การ ต้น แผ่นดิน ไม่มี ช่อ ง มี เวลา ที่ จะ ได้ ทำ
พระ ราช พิธี ได้ ตาม คำ ราช คือ สอง พระ องค์ ถึง กำหนด
ไส่ กั้น ๓ ใน ยี่ แรก ตั้ง แผ่นดิน ใหม่ คือ ยี่ ขาน จัตุ ราช คัก กั ราช
๑๑๖๔ ทรง กั ยี่ มี กั ฤ สก คัก กั ราช ๑๗๘๓ อีก สอง พระ องค์
ถึง กำหนด ใน ยี่ มี แสง สั ย ต คัก กั ราช ๑๑๖๗ ทรง กั ยี่ มี กั ฤ
สก คัก กั ราช ๑๗๘๖ อีก สอง พระ องค์ ถึง กำหนด ไส่ กั้น ๓
ใน ยี่ ภา เขอ คัก กั ราช ๑๑๖๑ ทรง กั ยี่ มี กั ฤ สก คัก กั ราช ๑๗๘๘
สมเด็จ พระ เจ้า หลาน เขอ เจ้า ฟ้า ที่ เป็น ราช ยุต ร เจ้า กรุง ธนบุรี ธิ
ถึง กำหนด ไส่ กั้น ๓ ใน ยี่ กั ฤ สก คัก กั ราช ๑๑๖๓ ทรง กั ยี่ มี

มีคุณศกศักดิ์ราช ๑๗๗๖ ในสมัยนี้ พม่ายกมารบแทบทุกปี
 มีราชการที่ศึกมาก ไม่มีช่องที่จะได้ คึกทำการ ลงทรงโสกันต์
 เลย เป็นแต่ทำโดยสังเขปขอเป็นแล้วไป แต่เจ้าฟ้าพิน
 ทวดีซึ่ง เณ พระราช ซิดาพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาโบราณ
 นั้น ท่านเคยลง ทรงโสกันต์ด้วยพระองค์เอง แลเห็นการ
 งานต่าง ๆ เมื่อเวลาลง ทรงโสกันต์เจ้าฟ้าเจ้าเมืองของท่าน
 ท่านทราบ การทุกอย่าง เป็นผู้แนะ อย่าง ขรรหมเนียมโบราณอื่น ๆ
 ต่าง ๆ หลากอย่างหลายประการ ในกรุงเทพฯ นี้ เมื่อท่าน
 เห็นว่าเจ้าฟ้า ๗ พระองค์ที่โสกันต์ ไม่ได้ทำเต็มตามตำรา
 พระราชพิธี แต่สักพระองค์หนึ่ง จนหมกเจ้าฟ้าไปแล้ว
 ท่านก็ขบขันว่าการ อย่าง ขรรหมเนียมพระราชพิธีลง ทรงโสกันต์
 เจ้าฟ้าจะ สบายสูญไปเสียแล้ว ท่าน ก็ ทรง พระชราแล้ว
 เมื่อไม่มี พระชนม์ท่าน ถ้า การสืบไปมีเวลาที่จะได้ ทำขึ้น
 ใคร จะมาแนะ การให้ ถกต้อง ตามแบบแผน ได้แล้ว ท่าน จึง
 คึกอ่าน ทศมาษ การ งานลง ทรงโสกันต์ต่าง ๆ ลงไว้ แล้ว
 ชี้แจงให้ ผู้ใหญ่ผู้ น้อย ข้างหน้าข้างใน เรือนบุรีไว้ด้วยถ้อยมาก
 เพื่อจะไม่ให้ การสลายสูญไป ความที่เจ้าฟ้าพินทวดี ทรงพระวิตกนั้น
 กรมพระราชวัง ในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จักรฟ้าโลกย์ ทรงเห็นชอบด้วย จึงทรงสร้างเข้านิเวศน์พระมณฑป

มนุษยชาติ และมีสระอินทาดแลห้วยไฉนน้ำจากปากสัตว์ทั้ง ๔ ตามอย่าง
 เจ้าฟ้าพินทวดี ซึ่ง การ ให้ทำ ครั้น การ เขา ไกร ลาศ เสรี
 แล้ว ก็ กราย ทูล ขอ แด่ พระ เจ้า อยู่ ห้ว ให้ ไป รค ให้ ทำ การ โส กนั ต์
 พระ ราช บร แด พระ ราช บร ของ ท่าน ที่ เป็น แต่ พระ องค์ เจ้า
 สม มค ให้ เป็น กัง เจ้า ฟ้า ทำ การ ทั้ง นี้ แม้น ฝึ ก อย่าง ธรรม เนียม
 ก็ เพื่อ ว่า จะ ให้ เห็น เป็น อย่าง ทั น เวลา เมื่อ เจ้า ฟ้า พิน ทว ดี
 ยิง ทรง พระ ชนม์ อยู่ จะ ให้ มี ผู้ ไท ธิ ไร ไท เห็น ไร่ ไร่ อื่น มาก
 มิ ได้ การ สาบ สุน ญ ไป พระ มาท สม เต็ ง พระ เจ้า อยู่ ห้ว ก็ ไป รค ให้
 การ เป็น ไป ตาม พระ โทษ กรม พระ ราช วั ง แต่ ส่วน พระ องค์
 ไม่ ชอบ พระ ราช ทั โทษ จะ ทำ ให้ ฝึ ก อย่าง ธรรม เนียม ไป
 กรม พระ ราช วั ง เมื่อ ไท ช้อง ไป รค อำ นว ย ให้ ทำ กิ ไท ทำ การ
 โส กนั ต์ ใน พระ บวร ราช วั ง ถึง ๓ ครั้ง คือ ยี่ เกาะ สปี สค
 คั กิ ราช ๑๑๘๗ ทรง กิ ยี่ บั ม คกุ สค คั กิ ราช ๑๓๗๕ ครั้ง หนึ่ง
 คือ ยี่ ม เมย สมิ ฤ ทิ ชค คั กิ ราช ๑๑๖๐ ทรง กิ ยี่ บั ม คกุ สค คั กิ ราช ๑๓๗๕
 ครั้ง หนึ่ง คือ ยี่ ะ กา ทริ คค คั กิ ราช ๑๑๖๓ ทรง กิ ยี่
 บั ม คกุ สค คั กิ ราช ๑๔๐๑ ครั้ง หนึ่ง

แล ใน แผ่น กิ น พระ มาท สม เต็ ง พระ พท อย ออก ฟ้า ฟ้า โลก ย์
 นี้ สมิ เต็ ง พระ เจ้า ลุ ก เออ เจ้า ฟ้า พระ องค์ ใหญ่ ไท เส กิ
 อยู่ ใ ม้ สมิ เต็ ง พระ เจ้า ทาน เออ เจ้า ฟ้า หึง ใน สมิ เต็ ง พระ เจ้า

พันทองเอกพระองค์น้อย ประสูติพระราชโอรส ๓ พระองค์
 พระองค์หนึ่ง ประสูติในรัชกาลศรีสุทนต์ กักราช ๑๑๖๓
 ทรงกษัตริย์มณฑลศักราช ๑๑๖๑ ได้เป็นเจ้าฟ้าตามพระมารดา
 แต่สิ้นพระชนม์เสียในรัชกาลนี้ พระองค์ที่ ๒ ประสูติในรัช
 กาลสุทนต์ กักราช ๑๑๖๖ ทรงกษัตริย์มณฑลศักราช ๑๑๖๕
 พระองค์ที่ ๓ ประสูติในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กักราช ๑๑๓๐
 ทรงกษัตริย์มณฑลศักราช ๑๑๖๕ . สองพระองค์นี้เป็นเจ้าฟ้า
 ตามพระมารดา แต่เมื่อกรมพระราชวังบวรในแผ่นดินนี้
 สวรรคตในรัชกาลสุทนต์ กักราช ๑๑๖๕ ทรงกษัตริย์มณฑลศักราช
 กักราช ๑๑๓๐ แล้วล่วงมาถึงรัชกาลสุทนต์ กักราช ๑๑๖๕
 โปรดให้สมเด็จพระเจ้าตากเจ้าฟ้าพระองค์ใหญ่ เลื่อนให้
 เป็นกรมพระราชวังบวร เมื่อขึ้นเจ้าฟ้าพระโอรสตามสอง
 พระองค์ องค์หนึ่งประสูติก่อนเลือนให้ พระองค์หนึ่งประสูติเมื่อ
 เลือนให้แล้วนั้น เป็นสมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า
 ก็พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ได้มี
 พระราชโอรสองค์หนึ่ง มารดาเป็นบุตรเจ้าเมืองเวียงจันทน์
 โปรดให้เป็นแต่เพียงพระองค์เจ้า เหมือนกันกับพระราชบุตร
 แต่พระราชบุตรพระองค์อื่น ที่ประสูติแต่พระสวามีเจ้าจอม
 มารดาของพระองค์เจ้านั้น ล้วนชีพในรัชกาลสุทนต์ เมื่อ

กรมพระราชวัง บวร สวรรคต แล้วนั้น พระองค์เจ้าหน่มี พระ
 ชนมายุได้ ๕ ขวบ เป็นกำพร้าไม่มีเจ้าจอมมารท
 ทรงพระกรุณามาก ภายหลังล่วงมาปีหนึ่ง พระองค์เจ้า
 หน่มีตามเสด็จลงไปลอบ กระทั่ง วังเล่นตกน้ำหายไป คน
 ทั้งปวงตกใจ เทียวหาอยู่ครู่หนึ่ง จึงยก พระองค์เจ้าไป
 เกาะทูน หอวก อยู่คาจมน้ำไม่ ผู้ภยเฉยเสด็จกลับมาได้
 จึงทรงพระกรุณา โปรด มากขึ้น มีพระราชโองการดำรัส
 ว่า พระองค์เจ้าหน่มีเจ้าจอมมาร ทาก็เป็นเจ้าฝ่ายลาว
 โยภกาธิษทีคือตัวเจ้าเวียงจันทน์ก็ยังมีอยู่ ควรจะได้เลื่อนที่
 เปะ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า การพิชิต โสกันต์ใน
 พระบรมมหาราชวัง แต่ตั้งแผ่นดินมาที่ยังหาได้ทำไม่
 ถ้าถึงคราว โสกันต์จะได้ทำไปเช่นแบบอย่าง ในแผ่นดิน จึง
 โปรดพระราชทาน พระสุพรรณบัฏ ให้เป็น สมเด็จพระเจ้า
 ลูกเธอเจ้าฟ้าคุณทศทิพยวดี เจ้าฟ้านั้นเมื่อถึงรัชสมัย
 สมเด็จพระเจ้า ๑๑๓๐ ทรงกับยังมีศกฐศกฐราช ๑๖๘๘
 พระชนมายุครบ ๑๑ ปี ถึงกำหนดที่จะ โสกันต์ เมื่อ
 นั้นเจ้าฟ้าพันทวดีที่เป็นผู้จัดการ มา ก็สิ้นพระชนม์ไปเสียแล้ว
 ถึง ๗ ปี ถึงกระนั้นแบบแผนตัว อย่าง การต่าง ๆ ที่เจ้า
 ฟापันทวดีได้ทรงจัดทำไว้ มีผู้ได้เรียนรู้เห็น อยู่เป็นอันมาก

แลไว้ก็ อย่าง การ ททำแต่ก่อน ใน พระ บวร ราช วัจ ตาม ครัง
 นั้น ด้วย จึง ได้ จัก การ พระ ราช พิธี โส ถันต์ เป็น การ ไหว้
 เค็ม ความ คำ รา คือ ตั้ง พระ ราช พิธี บน พระ มหา ปรุ ราช าท
 คล้าย กับ พระ ราช พิธี ตรีศ และมี เขา ไกร ลาศ ราช วัจ
 ฉัตร ทอง ฉัตร เงิน แล ฉัตร ราช ทาง ฝั่ง กระจ ละ ยาก
 แล การ เล่น ต่าง ๆ อย่าง สูง แล แห่ง มี มยุร ฉัตร
 นาง เชิญ เครื่อง นาง สระ แห่ง เครื่อง ขาว เสก มา ทรง
 พัง พระ สงฆ์ สวด พระ พุทธ มนต์ สาม วัน แล แล้ว มา เวลา เข้า
 โส ถันต์ ใน วัน ที่ ๔ แล แล้ว เสก ขัน เขา ไกร ลาศ ครอบ เครื่อง ถัน
 แห่ง เวียน เขา ไกร ลาศ สาม รอบ แล แล้ว แห่ง ถัน ใน เวลา เข้า
 ครัน เวลา ย้าย แห่ง เครื่อง แกลง มา สม โภช วัน นั้น แล แล้ว ต่อ ไป อีก
 สอง วัน วัน ที่ ๗ จึง แห่ง พระ เกสา ไป ลอย การ เป็น เสรี
 โส ถันต์ เจ้า ฟ้า กุณ จล ทิ พยวัก ใน เดือน ๔ ปี มี โรง สมุท ธิ
 ศก ศัก ราช ๑๑๗๐ ทรง กับ เดือน มารุช ใน ปี มี ศก ฐศ
 ศัก ราช ๑๑๗๑

ครัน ล่วง มา อีก ๖ เดือน พระ บาท สม เก็จ พระ พุทธ
 ยอก ฟ้า ฟ้า โลก ย์ เสก สวรรคต สม เก็จ พระ เจ้า ลูก เกอ
 กรม พระ ราช วัจ บวร ไท เสก ถึง เถลิง ด้ วดี ยราช สม ยัก เป็น
 แล ด้ นิน ที่ สอง เจ้า ฟ้า พระ ราช โอรส สอง พระ องค์ นั้น ก็

เปน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 เลิศล้านาถาโดย พระเจ้าแผ่นดิน พระองค์นี้ ทรงปรุภษา
 คับช้า ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายฝ่าฝายใน ว่าการพระราช
 พิธีโสภณเจ้าฟ้า ได้ทำลงเปนอย่าง มีแบบแผนเปน เจตหมายเหตุ
 อยู่แล้ว แต่การพระราชพิธีลง สรง ตั้ง พระนามเจ้าฟ้า โดย
 อย่างเต็มตามคำราชครั้งกรุงศรีอยุธยาเก่า ยังหาได้ทำเปแบบ
 อย่างไม่ ผู้หลักผู้ใหญ่ที่เคยเห็นก็แก่ชรา เกือบจะหมด
 ไปแล้ว ะสายสูญเล็ย ะใครทำไว้ให้เป็นเกียรติยศเยี่ยง อย่าง
 สักครั้งหนึ่ง ข้าราชการเห็นพร้อมตาม กระแสพระ ราชดำริที่
 ครั้นถึงมรณาเบญจศก ศักราช ๑๑๑๕ ทรงกับมีมีศกศก
 ศักราช ๑๑๑๓ จึงได้ตั้งการพระราชพิธีลง สรงสมเด็จพระ
 พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าพระองค์ใหญ่ ผูกแพไม้ไผ่ที่ท่าราชวรวิษุ
 มีกรงที่ สรง อยู่กลาง ล้วนด้วย ชักรงชั้นหนึ่ง ตารางไม้ไผ่
 อีกชั้นหนึ่ง ว่างแห่อีกชั้นหนึ่งผ้าขาวอีกชั้นหนึ่ง มีบันได
 เ็นบันไดทองสองสองข้าง บันไดกลางเป็นเคียงสลั้มหุ้มผ้า
 ขาว เรียกว่าบันไดแก้ว ในกรงมีมพร้าวกุบักเงินยักทอง
 แลปลาทองปลาเงิน กุ้งทองกุ้งเงิน ลอยอยู่ที่ ๕ ทิศ
 ครั้นนี้มีพระมณฑป สรรวมมีราชวิถ ฉัตรทอง ฉัตรนาก ฉัตร
 เงิน ล้อม ๓ ชั้น มีทหารนั่งรายรอบ และมีเรือทุกช่อง

ล้อมวง แพที่ตรงแทนเขาไกรลาศในการโสกัณฑ์ การ
 พระราชพิธีนอกนั้น คือ การบนพระมหาปราสาท แล การแต่
 ทางแต่การเล่นต่าง ๆ ก็เหมือนกับการโสกัณฑ์ แต่เครื่อง
 ชาวเสด็จไปทรงฟังพระสังข์สวดพระพุทธรูป มนต์ บนพระมหา
 ปราสาทสามวัน วันที่ ๔ จึงแต่เสด็จลงไปทำราชพิธี
 ตรงในแพที่ตรงแล้วแต่กลับ แล้วจึงเสด็จมารับพระสุพรรณ
 บัตร บนพระมหาปราสาท พระราชทานพระสุพรรณบัตร
 จากฤๅนพระนามว่าสมเด็จ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎสม
 มติวงษ์ พงษ์ อิศวรกระษัตริย์รัชชัตยราชกุมาร ครั้นเวลาบ่าย
 แต่เครื่อง แดง ทรงเครื่องขึ้น มาสมโภชที่พระที่นั่งอมรินทร
 วิมลฉัย ครั้นนั้นเรียกว่าพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานในวันนั้น
 แลต่อไปอีกสองวันเช่น สามเวลา เสร็จ การพระราชพิธี
 ลงตรง

ครั้นเสร็จการแล้ว มีพระบรมราชโองการดำรัส ว่าการ
 ลงตรงเช่นนั้น ทำแต่ครั้งเดียวนี้ เลิศ ฤๅนเป็นตัวอย่างไว้
 ไม่ได้สูญพิธีโบราณ เพราะการโสกัณฑ์เช่นอื่น จำจะต้องทำ
 สำรับยศเจ้าฟ้าทุก ๆ พระองค์ การลงตรงทำเป็นสองชั้น
 ก็หาต้องการไม่ ไพร ๆ ที่เขาสงท่าลูกเขานี้ เพราะ
 เขาร้อน รนจะเร่งเอาช่อ ขวั้นเก็บเอาเงินคนอื่นมาใช้ เขาจึง

รัชชัญญะทำราชการ ลง ทำก่อน เวลา โทษ จุก เพราะเขาเห็นว่า การ
 โทษ จุก นั้น ยัง ช้า อยู่ ก็ ใน หลวง ไม ได้ รัชชัญญะ ไร ไม่ ควร
 จะ ทำ ให้ เป็น สอง ช้า สาม ช้า ทำ แต่ โส กนั ก์ เด็ก ทั่วย เช่น
 ของ คอง จำ ใจ ทำ ตาม ขรรณ เนียม ครั้น มา เดือน ๔ ปี ชวค
 อัฐ ศก ศั กั ราช ๑๑๗๘ เดือน มาร์ช ใน ปี มี คฤ สศ ศั กั ราช ๑๑๗๗
 ได้ มี การ พระ ราช พิธิ โส กนั ก์ สมเด็จ พระ เจ้า ลุก เษ
 เจ้า ฟ้ามง กุ ณ ุ นี้ เป็น การ ใหญ่ เหมือน กัน กับ ครัง โส กนั ก์
 เจ้า ฟ้ามง กุ ณ ุ ทล ทิ พย ว กั ครั้น มา เดือน ๔ ปี มี โรง อัฐ ศก
 ศั กั ราช ๑๑๗๗ ตรง กับ เดือน มาร์ช ใน ปี มี คฤ สศ ศั กั ราช ๑๑๗๖
 ได้ มี การ พระ ราช พิธิ โส กนั ก์ สมเด็จ พระ เจ้า ลุก เษ เจ้า ฟ้ามง กุ ณ ุ
 จุ มา มณ ุ อีก ครัง หนึ่ง มี เสา ไกร ลาศ แล การ อื่น ๆ เหมือน กัน
 กับ การ สอง ครัง กั ษณ เจ้า ฟ้ามง กุ ณ ุ ทล ทิ พย ว กั นี้ ได้ ทำ
 ราช การ ใน แผ่น กิ น พระ บาท สมเด็จ พระ พท พช เด็ก หล้า น ภา โดย
 มี พระ โอรส ๓ พระ ชิดา ๑ เป็น สมเด็จ พระ เจ้า ลุก เษ เจ้า ฟ้าม
 กั ๔ พระ องค์ พระ องค์ ใหญ่ ประ สตุ ธิ ใน ปี ชวค อัฐ ศก
 ศั กั ราช ๑๑๗๘ ตรง กับ ปี มี คฤ สศ ศั กั ราช ๑๑๗๖ พระ
 นาม ว่า เจ้า ฟ้ามง กุ ณ ุ พระ องค์ ที่ สอง ประ สตุ ธิ ใน ปี เถาะ เอก ศก
 ศั กั ราช ๑๑๗๖ ตรง กับ ปี มี คฤ สศ ศั กั ราช ๑๑๗๕ พระ
 นาม ว่า เจ้า ฟ้ามง กุ ณ ุ พระ องค์ ที่ สาม เป็น เจ้า ฟ้ามง กุ ณ ุ ประ สตุ ธิ

ในเดือน ๔ ปีมีโรงโทศก ศักราช ๑๑๘๒ ตรงกับเดือนมกราคม
 ในรัชสมัยคฤสศักราช ๑๘๓๑ สิ้นพระชนม์เสียในวันประสูติ
 พระองค์ที่ ๔ ประสูติในรัชสมัยเจ้าท้าวศก ศักราช ๑๑๘๔
 ตรงกับรัชสมัยคฤสศักราช ๑๘๓๒ พระนามว่าเจ้าฟ้ายิว
 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสามพระองค์นี้ พระบาท
 สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็ทรงพระราชดำริไว้
 ว่าระกำการโสกันต์ ให้เต็มตามตำราเหมือนกัน ก็แต่
 เมื่อยังไม่ถึงเวลาโสกันต์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 นภาลัย ก็เสด็จสวรรคตในรัชชกาลศักราช ๑๑๘๖
 ตรงกับรัชสมัยคฤสศักราช ๑๘๓๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ก็เสด็จเสด็จถวัลย์ราชสมบัติ

ก็แต่ในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภา
 โดยเห็น ข้างพระบรมราชวังมีการโสกันต์ ๒ ครั้ง คือ
 โสกันต์พระองค์เจ้าพงษ์อิศเรศร์ครั้งหนึ่ง ในเดือน ๔ ปี
 ออกจัตวาศก ศักราช ๑๑๗๔ ตรงกับเดือนมกราคมในรัช
 สมัยคฤสศักราช ๑๘๓๓ อีกครั้งหนึ่ง มีการโสกันต์พระองค์เจ้า
 น้อยงามในเดือน ๔ รัชชกาลศักราช ๑๑๗๖ ตรงกับ
 เดือนมกราคม ในรัชสมัยคฤสศักราช ๑๘๓๕

ในครั้งหลังนี้มีเขาไกรลาสด้วย แต่ข้อมกว่า

ในพระบรมมหาราชวัง การที่กำนันที่คล้ายกับการโสภณศักดิ์
เจ้าฟ้า เพราะทรงนับถือว่าพระองค์เจ้าสองพระองค์นั้น
ประสูติแก่พระมารดาเป็นธิดาเจ้ากรุงธนบุรี แต่เพราะเหตุมี
จึงหาได้โปรดให้เป็นเจ้าฟ้าไม่ว่าด้วยการโสภณศักดิ์ในแผ่นดิน
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลยสิ้นเท่านี้ -๖-

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมี เมื่อ
มีจอฮู้ตศก คักราช ๑๑๘๘ มาจนมีจอฮู้ตศก
คักราช ๑๑๙๐ คือแผ่นดินมีจอฮู้ตศกคักราช ๑๑๙๖ ๑๑๙๗ ๑๑๙๘
นั้นเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ก่อกบฏ บ้านเมืองมีการทัพศึกไม่เป็น
ปรกติ พระบรมสัพพสมเด็จ พระอมรินทรามาศย์ ทั้งอยู่
บนพระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาทถึงสองปี ครั้นการพระบรม
ศัพแล้ว พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาทชำรุดต้องรื้อทำใหม่
ในจอฮู้ตศกคักราชนั้น พระชนมายุสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เจ้าฟ้าอาภรณ์ถึงแก่เสกโสภณศักดิ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว มีพระราชโองการดำรัสว่าบ้านเมืองมีราชการ
ทัพศึกอยู่หาสู้สบายไม่ พระมหาปราสาทก็ต้องรื้อทำใหม่
ไม่มีที่ตั้งพระราชพิธีโสภณศักดิ์ ทำแต่สระเขยเอาเด็ก จึงตั้ง
พระราชพิธีโสภณศักดิ์ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท
ไม่มีเขาไกรลาส แต่การแต่ขึ้นก็คล้ายกับพระบรมมหาราชวัง

โตกนัต ในวันที่ ๔ แล้ว เวลาบ่ายแต่ทรงเครื่องคัน
 สมโภชเวลาเที่ยงเช่นเสร็จ การ โตกนัตสังเขปครั้งนี้
 เป็นอย่างลงแล้ว ก็เมื่อโตกนัตสมเด็จพะเจ้าเมืองยาเขอ
 เจ้าฟ้ามหามาลาก็ สมเด็จพะเจ้าเมืองยาเขอเจ้าฟ้า
 ชั่วกิติ ในรัชตะศรีศก ศักราช ๑๑๗๓ และขึ้นเมือ
 ๑๑๗๖ ศักราช ๑๑๗๖ มีพระราชโองการดำรัสว่า
 เมื่อโตกนัตสมเด็จพะเจ้าเมืองยาเขอเจ้าฟ้าอาภรณ์ ทำเพียง
 เท่าไรก็ทำแต่เพียงเท่านั้นเถิด ก็มีการแต่เหมือนกันเป็น
 แต่เปลี่ยนไป โตกนัตแลสมโภชที่พระที่นั่งสุทิตมหาปราสาท
 งาน ๔ วันเถิดเหมือนกัน ก็การสามครั้งนี้มีคนช่นชวย
 อยู่มาก ว่าการเช่นนั้นเพราะไม่มีเจ้าของ ใน พระ
 บวรราชวังในแผ่นดินนี้ มีการโตกนัต ๓ ครั้ง แต่เป็น
 พุทธยาศรา เจ้าที่โตกนัตนั้น ก็เป็นแก่พระ องค์เจ้า มิใช่
 เจ้าฟ้า กรมพระราชวังนี้ มีพระราชบุตรพระองค์หนึ่ง แต่พระธรรค
 ซายา ทรงพระนามพระ องค์เจ้า คาราวดี เป็นพระราช ธิกา
 กรมพระราชวัง ในแผ่นดินพระ ยาทสมเด็จพะพุทธยอดฟ้า
 รุฟ้าโลกย์พระราช บุตร พระ องค์นี้ ตามคัมภีร์ที่มีใน กฎหมาย
 อย่าง กรรมนิยม ก็ควรเป็นเจ้าฟ้า แต่พระ ยาทสมเด็จ
 พระนี้เกิดเจ้าอยู่หัวหาได้ไปยกให้เป็นไม่ เรียกพระ นาม

แต่ว่าพระ องค์เจ้า อิศรา พงษ์ ๆ นั้น มีพระชนมายุถึง กำหนด
 โสกันต์ กรมพระราชวัง ก็ สวรรคต ก่อน แต่พระ องค์เจ้า
 นั้นยังไม่ได้ โสกันต์ เมื่อ โสกันต์ มา โสกันต์ ใน พระบรมเมศ
 ราชวัง ด้วย พิชิตไม่มี แต่เห็น เหมือน พระ องค์เจ้า สามีญ
 ก็มี ผู้คน กระซิบ กันว่า เป็น อย่างนี้ เพราะไม่มี เจ้า ของ
 เหมือน เรื่อง ก่อน นั้น

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ทรงรับ
 หม่อมเจ้าหญิง เช่น อิศรา พระ องค์เจ้า สักขณานุกุล ที่ พระบิดา
 สิ้น พระชนม์ พระชนมายุได้ เจ็ด เดือน มาเลี้ยงไว้ใน พระราช
 วัง โปรดปรานมากยิ่ง กว่า พระราชบุตร พระราชธิดา พระ
 ราชทาน พระ สพรหม ยัตร์ เดือน ที่ได้ เป็น พระ องค์เจ้า โสมนต์
 วัฒนาวดี ทำท่วงที เหมือน จะ ให้ เป็น เจ้าฟ้า ด้วย พิชิต
 เมื่อ เวลา เดือน หม่อมเจ้า ได้ เป็น พระ องค์เจ้า นั้น คล้าย กับ
 เมื่อ เดือน พระ องค์เจ้าหญิง ได้ เป็น เจ้าฟ้า กุณฑลทิพยวดี ใน
 แผ่นดิน พระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ครั้น
 พระ องค์เจ้า โสมนต์ วัฒนาวดี ทรง พระเจริญ ชนมายุ
 ถึง กำหนด โสกันต์ ใน มี เมีย อัญชุล คีกราช ๑๓๐๘
 ทรง กับ มี เมีย สด คีกราช ๑๓๑๖ ให้ ตั้ง การ พระ ราช พิชิต
 โสกันต์ เป็น การ ใหญ่ คล้าย กับ การ โสกันต์ เจ้าฟ้า เป็น

แต่โสภณก็เป็นการใหญ่ในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ถึง ๓ ครั้งก็รับกล่าวมาแล้ว แล้วพระราชวงษ์ชาย นำชายใน แลท่านเสนาบดีปรึกษาพร้อมกันว่า พระองค์เจ้าโสภณศรีวัฒนาวัตติ ไต้เช่น พระองค์เจ้ามียศใหญ่ได้ มีกรมโสภณก็ อย่างเจ้าฟ้าในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระนามแต่พระเกียรติยศ ฤๅชาปรากฏสมควร จึงได้กราบทูลถวาย ครั้งเป็นสมเด็จพระนางเธอเป็นเจ้าเป็นใหญ่ข้างใน สมเด็จพระนางเธอ พระองค์เจ้าโสภณศรีวัฒนาวัตติ ทรงพระครรภ์ไว้ ๗ เดือน ประชวรลง ประสกรพระราชโอรสในกำลังประชวร พระราชโอรสนี้เป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าชายวิมลพระนามตามพระมารดา ว่าเจ้าโสภณศรีมีพระชนม์อยู่ ๓ บาฬิกา ก็สิ้นพระชนม์เพราะพระกำลังยังอ่อนนัก สมเด็จพระนางเธอนั้น ก็ประชวรหนักลงพระอาการสาหัสตายไม่ สิ้นพระชนม์ภายหลังพระโอรส ๖๐ วัน คือในวันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็ด แรมสิบสองค่ำ มีชวงกจิตรวาศก ศักดิ์ราช ๑๑๘๘ ครบภัยวันที่ ๑๐ เดือนธันวาคม เสงี่ยม มีภักดีศักดิ์ราช ๑๑๘๙ ครั้นภายหลังมา พระราชวงษ์ชายผู้ตั้งอยู่ในฝ่ายหน้า แลเสนาบดี

พร้อมทั้งก็ถวายพระองค์เจ้ารำเพอภมราภิรมย์ ผู้เป็น
พระขนิษฐาของ พระเจ้าตาก ของสมเด็จพระนางเธอ อังสน์พระ
ชนม์มแล้วนั้น ให้เป็น สมเด็จพระนางเธอ สืบตามนครนั้น
ต่อไป

สมเด็จพระนางเธอ พระองค์เจ้ารำเพอภมราภิรมย์
ประสูติ พระราชบุตรใหญ่ พระองค์หนึ่ง ทรงพระนาม
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ในกลาง
มีผลบุญจตุศกักราช ๑๓๔๕ ทรงกบฏเค็ชเชย เสด็จมาเยี่ยม
คฤสศกักราช ๑๓๕๓ แล้วประสูติพระราชขนิษฐาอีกพระ
องค์หนึ่ง ทรงพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า
จันทร์มณฑล ในรัชกาลสี่ยศกักราช ๑๓๖๗ ทรงกบฏ
เค็ชเชยปรีดในรัชกาลคฤสศกักราช ๑๓๕๕ แล้วประสูติพระราช
บุตรอีกพระ องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้าจตุรพรศิริ ในปลายรัชกาลเมืองสุโขทัยศกักราช ๑๓๘๘
ทรงกบฏเค็ชเชยนิรุวารีย์ รัชกาลคฤสศกักราช ๑๓๕๗ แลประสูติ
พระราชบุตรอีกพระ องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า สมเด็จพระ
เจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ในปลายรัชกาลเมืองสุโขทัย
ศกักราช ๑๓๖๑ ทรงกบฏเค็ชเชยนิรุวารีย์ ในรัชกาลคฤสศกั
ศกักราช ๑๓๖๐

สมเด็จพระนางเธอ พระองค์เจ้าวิมลมาลี กรมหมื่น
 ๕ ประจวบ พระโอรสในพระบรมราชินีเสด็จสิ้นพระชนม์
 ในเดือน ๑๑ ปีระการตรีศก ศักราช ๑๗๒๓ ตรงกับเดือน
 เดือนเมษมาส ๑๗๒๓ แล้วสมเด็จพระเจ้า
 ลุดเธอเจ้าฟ้าคุณหญิงจันทรมณฑล ก็สิ้นพระชนม์ลงในเดือน
 ๖ ปีกนฺธยงศ์ศก ศักราช ๑๗๒๔ ตรงกับเดือนเมษมาส
 ศักราช ๑๗๒๓ ปีระการตรีศก สมเด็จพระเจ้าลุดเธอ เจ้าฟ้าสาม
 พระองค์

ก็ในแผ่นดินประจวบนี้ เมื่อรัชชกาลจักรวาล
 ศักราช ๑๗๖๕ มีการไต่กันดีในพระบรมราชวังครั้ง
 หนึ่ง มีเจ้ากรมลาศแลลาชแต่ การเล่นใหญ่กว่าปรกติแต่
 ไม่ยอมตำรวจ การกลายกันก็เหมือนเคยมีในพระบรมราชวังแต่
 ก่อน ภายหลังแต่ครั้งนั้น ในพระบรมราชวัง
 เมื่อได้กัณฑ์พระองค์เจ้าครวโถ ก็มีการแต่เครื่อง
 กลองชนะทุกครั้ง แต่ทำการนั้นในพระราชพิธียังมี
 ครั้นนี้ ไม่ได้ทำเป็นการใหญ่ ไม่ได้ตั้งเขาใครลาช
 แต่มีการเล่นนักขัตฤกษ์ประมุข ถึงกระนั้นการก็เช่นอย่างลงใน
 การไต่กันดี พระองค์เจ้าแผ่นดินประจวบนี้ แต่ฝ่ายในพระบรม
 มหาราชวัง พระเจ้าลุดเธอก็มีพระชนมายุเจริญ จนถึง

กำหนดจะไล่กันที่ยังสามี่ไม่ยอมถึงมีระกาตรีศก
 ครั้นมาขึ้นระกาตรีศก คัมภีร์ราช ๑๒๒๓ ทรงกับยี่
 มีกฤตศคัมภีร์ราช ๑๘๖๒ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์ ไชยยิ่งเยาว
 ลักษณมี พระชนมายุเจริญถึงกำหนดจะไล่กันที่ พระ
 ราชวงษานวงษ์ แลท่านเสนาบดีกราบทูลพระกรุณาว่า
 การพระราชพิธีไล่กันที่ เป็นการใหญ่เว้นว่าง มาฉานหาได้ข้อ
 ไม่ถึง ๕๐ ปีเสศมาแล้ว ผู้ที่ใดเคยเห็นการในครั้งก่อน
 ก็มิชอบตัวแล้ว ถึงได้เห็นจะจำการไม่ถนัด แต่ผู้ที่
 ไม่ได้เห็นนั้นมากกว่ามาก ขอพระราชทานให้ตั้งการ
 พระราชพิธีไล่กันที่เป็นการใหญ่ ในการไล่กันที่พระเจ้าลูกเธอ
 พระองค์เจ้าเป็นประมุข ในพระบรมมหาราชวัง เพื่อจะได้
 เป็นแบบอย่างต่อไปในภายหน้า ครั้นนั้นจึงได้มีพระบรมราช
 โองการดำรัสสั่ง ให้ตั้งการพระราชพิธีไล่กันที่เป็นการใหญ่
 มีกระบวนแต่แต่มีนางเชิญมยุรถิกร นางเชิญเครื่องนางสระ
 แลการเดินขึ้น ๆ แต่ไม่มีเขาไกรลาส แลได้มีการพระราชพิธี
 ร้อยพระสุพรรณบัตรเฉลิมพระนามพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬา
 ลงกรณ์ขึ้น เป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ
 บดินทรเทพยวรางกูรทูลกระหม่อมบรมราชกุมารี ๑๖๖๖ ๑๖๖๗ ๑๖๖๘
 ศิววิกรมราชกุมารี แทนพระราชพิธีไล่กัน แต่ไม่มี

พระมณฑปในแพในท้อง

การพระราชพิธีทั้งสองนี้ ใ้มีในเดือน ๔ ปีระกา
 ทวีศก ศักราช ๑๓๖๓ ทรงกษัตริย์นารายณ์ ในรัชสมัยสุโขทัย
 ศักราช ๑๘๖๓ เมื่อการพระราชพิธีโสกันต์ ใ้มีเป็นสง่าอย่าง
 ครั้งแล้ว ครั้นมาเมื่อปีจอ จักรวรรดิ พระเจ้าสุทนต์มหาราชา
 องค์ คือ พระองค์เจ้าหญิงทักษิณธิดา พระองค์เจ้าหญิงโสมาวที
 พระองค์เจ้าหญิงประภัสสร มีพระชนมายุเจริญถึงกำหนดควร จะ
 โสกันต์ จึงใ้ไปรดใ้มีการแห่โสกันต์ เป็นการใหญ่
 อย่างครั้งก่อนครั้งหนึ่งในเดือนนี้ ปีจอ จักรวรรดิ
 ศักราช ๑๓๖๔ ทรงกษัตริย์รัชสมัยสุโขทัย ศักราช ๑๘๖๓

และในเดือน ๔ ปีจอ จักรวรรดิ นั้น ในพระบรมราชวัง
 ใ้มีการโสกันต์พระ องค์เจ้าอีก ครั้งหนึ่ง เป็นการใหญ่ มีการ
 แห่แลการกลั่น แลเขาไกรลาสน้อย คล้ายกับเมื่อปีจอ
 จักรวรรดิ นั้นแล

ภายหลังมาเมื่อปีชวด ศก พระเจ้าสุทนต์มหาราชา
 พระ องค์ คือ พระ องค์เจ้าภักดีวิมลพรรณ พระ องค์เจ้ามณฑป
 ภาธร มีพระชนมายุเจริญถึงกำหนดควร จะ โสกันต์ จึง
 ทรงพระราชดำริว่า ครั้ง ในแผ่นดิน พระพระยาทศมเสี
 พระเจ้าอยู่หัว พระรามาธิบดีมหาราชปราสาททอง ไ้

มีกวาง ไสถกนิท พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอิน ณที่ประทับ
 เกาะ ยัดเลน เช่น อย่างมา ก็ครั้งนี้พระราชวังที่ประทับ
 เป็นที่ประภาศ ก็มีหลายตำบล จึงโปรดให้มีการแต่ไสถกนิท
 เป็นการใหญ่อย่างครั้งก่อน ที่พระนครศิริยเมืองเพ็ชร์วิ
 ทาม อย่างซึ่งเคยมีในโบราณหนึ่ อีกครั้งหนึ่ง ในเดือนขี้อัฐ
 ศก ศักราช ๑๒๒๖ ทรงก็มีมีศุสศกศักราช ๑๗๖๕

เมื่อว่า การตามเหตุที่ควร พระเจ้าลูกเธอ พระองค์
 เจ้าซึ่งมีใช้เจ้าฟ้า ก็ไม่ควร จะมีการ พระราชพิธี ไสถกนิท
 เป็นการใหญ่ แต่ในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จุฬาโลกย์ แลในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 ภาไชยย์ในพระบรมราชวัง ได้มีการแต่ไสถกนิท พระองค์เจ้า
 เกินธรรมเนียมเก่า สองครั้งสามครั้งมาแล้ว แลในแผ่นดิน
 ประจจุบัน ในพระบรมราชวังก็มี การเกินธรรมเนียมเก่า
 ฉะนั้นเป็น อย่างมากจนถึงสองครั้งแล้ว ฝ่ายในพระบรมมหา
 ราชวังจึงต้องทักถามไปการ เช่นครั้งนี้เพราะการ ไสถกนิทเป็นการ
 ใหญ่ไม่ได้ มีมานานแล้ว ผู้จะใคร่รู้มากแลจะคอยเวลาภาย
 หน้าที่ไม่วี ใจกาดว่าจะเช่นแน่ ที่จะได้รู้ จึงกราบทูลขอ
 ให้ทำเช่น

อีก ใ้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาองคร์

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

พระ องค์ใหญ่ มีพระชนมายุได้เต็ม ๑๖ ปี แต่มีพระ สัตว์
 ถึงกำหนด เวลาสวรร จมมีการ พระ ราชพิธี ไส้กัณฑ์ เป็นการ ใหญ่
 ด้วยไว้ พระราชทาน พระราชพิธีวิชัยยศต่าง ๆ เสมอ อย่าง
 พระ องค์ ในครั้ง แผ่นดินพระบาท สมเด็จพระ พุทธรุคเสด็จกลับ
 นภาลัยย์ทุกประ การแล้ว ครั้งนี้ จึง ควร ให้มีการ พระ ราชพิธี
 ไส้กัณฑ์เป็นการใหญ่เต็มตามตำรา เหมือนกับการ พระ ราชพิธี
 ไส้กัณฑ์ ซึ่งใน แผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระ พุทธรุคเสด็จกลับ
 นภาลัยย์สองครั้ง นี้ก็เพื่อจะได้เป็นแบบ อย่างต่อไปภาย หน้า
 ผู้ที่ กังวล เกณฑ์ รัชการ การใด ๆ ในชั้นนี้ จึง มีความยินดี
 คิดผลของ พระเศษ พระ คุณ ทุกท่านทุกนาย ให้เต็ม
 ตามกำลังเทอดู

ฝ่ายชนชาวต่าง iverse เทศที่ ไม่รู้เรื่อง เจริญมา ขอเสียด
 อย่างต่าง ๆ ว่า ทำทั้งนี้ ไม่เช่นคุณ เป็น ประโยชน์อะไร
 แก่บ้านเมือง ทำให้คน เป็น อิ่มมาด ย้าย การเสียดเวลา
 ด้วยต้อง เกณฑ์ ทำการต่าง ๆ แลหากันเพิกทเหลือนำคุณ
 การ เล่น หลายวันหลายเวลา แลอื่น ๆ เพราะ การ พระ ราช
 พิธี ไส้กัณฑ์เป็นการ ใหญ่เต็มตามตำรา โดย ขรรมนิยม
 ในสยามเช่นนี้ เช่น ของแขก มีสิม ๆ มาแต่ ไบรอน ในแผ่นดิน
 ครั้ง ก็ไม่มีมา แต่มีแต่ครั้งหนึ่ง สองครั้งเท่านั้น

เมื่อ พระพิทักษ์เสียบ จะไม่ให้ มี เป็น แขนง อย่าง แล้ว พิจารณา ผู้ที่ รัฐธรรมนูญ
 ธรรมนูญ เนียมโยธาต ก็น่า มีความ เสียใจ ว่า พระ มาท สมิ เต็จ
 พระ เจ้า อยู่ ทวี ทรง น้อม ถิ อ การ ต่าง ประเทศ มาก ภา เด็ก
 ตระ หึง การ ธรรมนูญ เนียมโยธาต เลื่อน สิ้น ง่าย นึก ควร จะ กิ่ง รัก ษา
 แขนง อย่าง โยธาต ราช ประ เณี ไว้ ไม่ ให้ ได้ ส้ม ตู ้ง จะ ซอบ ะ
 การ ที่ ในการ โส ถิ กั นี ท่าน ทัง ทลาย กิ่ง บ่วง เป็น อนิ มาก
 ย่อม น้า สัระ ของ ทอง เงิน มา ถวาย พระ เจ้า ลก เซต ที่ โส ถิ กั นี เป็น
 การ สมิ โภช โคช อย่าง ธรรมนูญ เนียม ทำ ก่อ ๆ มา การ นี้ ทำ เป็น
 อนิ มาก ทำ กั โดย ซอบ ถิ กั นี เคย ใน พระ เจ้า ลก เซต พระ องค์
 ที่ โส ถิ กั นี นั้น ทายใจ ใน สดระ ไม่ ได้ ขอ ร้อง กระ เณ ทา ะไร สดถ
 ไตร ก่อ ไร ะ ถวาย ก็ ถวาย ไม่ ถวาย ก็ ได้ ไม่ มีความ อด ะไร
 ถ้า มี ที่ ได้ ถวาย ของ สมิ โภช พระ เจ้า ลก เซต แล้ว นั้น มี การ
 โภช ฤ กุ ทร ทลาย เมื่ อ ไก ได้ รวย ชุ ต ได้ ทาย ได้ ฟ้า ลล ของ
 จุติ พระ มาท จะ ได้ พระ ราช ทาน คอย แผล ได้ มี ก้า ไร ย่าง กุ่ม กอน
 บ้าง อย่าง การ ได้ อด สง แฉก สร ชัน ถิ นี ช้าง นล กตาม ประ เณี
 ก้าน เมื่ อ เพราะ การ นี้ อย่า ให้ ผู้ ไก ผู้ ไท เข้าใจ สิก บัน ทัพ พ้า
 นิก ๆ ไป ใน อนิ ใช้ เหตุ เคย เป็น อนิ ซาก ที่ เคียว

พระ ภาค มา เณ วิ พุ กั สั นี เติ ษ นี จัน ดิ ษ เณ กั ้ว ยั นล
 สั นี ตู ฎ สั กั ราช ๑๒๒๓ เณ วั น ที่ ๑๓๒๓ ใน ราช สดถ ประ จู นี นี

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ